



Atsakomasis Redaktorius ir Administratorius

Jurgis Lapinas, Tilsit, Germany.



Vinco auksa.

Žinyčia

Apšviestiesniųjų Lietuvių Laikraštis,

išeinas neapribotame laike.

„Viešpačiam nesaugojant miesto,
veltui jaučia, kurs sergsti jį.“
Ps. 126.



20420

604348

№ 4-5.



Šio Numerio prekė 50 feningių.

Tilžėje 1902 m.

Kaštu „Tėvynės Sargo“.



1902 m.

Turinys „Žinyčios“ No. 4—5.

Apie Lietuvių senovę.

1. I. Lietuvių tautos kilmė. <i>Kun. J. Žilinskas.</i>	1
2. II. Seniausiosios žinios. <i>Savasis.</i>	8
3. III. König — Kunigas. <i>Item.</i>	11
4. IV. Trakų Vaivadystė. <i>Item.</i>	12
5. Ant kranto parubežinės upelės V. <i>Sonietas. P. M. Dagūtėlis.</i>	13

Moksliskas senų raštų perspaudzinimas ir spaudzinimas.

6. I. <i>Par.: Jurgis.</i>	13
7. II. <i>Par.: N.</i>	21
8. Apie lietuviškuosius Šventraščio vertimus. <i>Adomas Jakštas.</i>	27
9. <i>Priedai.</i> I. Prokalba vertimo 1771 m.	36
10. II. Eilės apie vertimus. 1735 m. Schimmelfenningio	38

Dabartinis Katalikystės padėjimas Rosijoje.

11. I. Konfidenciališka ministerijos instrukcija Lenkų general-gubernatoriui.	40
12. II. Cirkulariška ministerijos instrukcija Lietuvos gubernatoriams.	44
13. Kanklės. <i>Eilės. Par. M. Dagūtėlis.</i>	47

Lietuvos dainos.

14. I Viena daina. <i>Gaidos. Par. P. B.</i>	48
15. II. „Prasmė ir gražumas Lietuvos dainų“ <i>Savasis.</i>	49
16. III. Ar turime „tautišką giesmę“? <i>Mažagėtas</i>	51
17. Kur bėgą Šešupė, kur Nemunas plaukia. Eilės. <i>Maironis; 2 gaidas par.: S.</i>	52
18. Maironini. Eilės. <i>Par.: Balandis.</i>	56
19. Viena mano pažįstama. <i>P. B.</i>	57
20. Nusiminimas ir viltis. <i>Šatrijos Ragana</i>	69
21. Ji. <i>Uosis.</i>	71
22. Phantazija. Eilės. <i>Vaidelotas.</i>	73

Litvanica.

23. I. „Žemlapis Lietuviškai-Latviško Krašto“, išd. A. Maciejaucko. <i>Mozagėtas.</i>	75
24. II. „Spisok kat. krestnych imion.“ <i>Kun. Gediminas-Beržonskis.</i>	78
25. III. Keletas žodžių apie komediją: „Laimė iš svetur.“ <i>A.</i>	82
26. IV. „Trumpasis kun. Eilochowskio Katekizmas“, Vaisganto verstas <i>J. P.</i>	87

Iš svetimos bibliografijos.

27. I. „La doctrine de l'Eglise Russe“. 92
II. „Apie kreiviasias linijas“. 92

Lietuviška rašyba.

28. I. Ko reikalaujame nuo liet. rašybos? Y. 93
29. II. Pavyzdis paskutinios prof. Jauniaus rašybos. 95
30. III. Dar apie Kriaušaičio Gramatikos rašybą. *Ūkiškis*. 103

Mūsų dirvonai.

31. I. Rinkime marginius! *Savasis ir Algirdas*. 109
32. II. Rinkime meteorologiškas žinias. *Savasis*. 111
33. III. Protestai prieš „litvomanus“: 1, Šėtos klebono; 2, kito klebono; 3, p. Kurdzikausko; 4, Sentikio; 5, Paskutinis Vilniaus Vyskupo atsakymas Lietuviams. — 112
34. IV. „Mūsų tėvynainiai.“ Scena. *M. Dagilėlis*. 122
35. Diemantas ir Krikštalas. Sakmė. *M. Dagilėlis*. 124
36. Sanrašas žymesniųjų spaudos suklydimų № 3 „Žin.“ 125





Kun. J. Žilinskas ir Savasis.

Apie Lietuvių senovę.

I. Lietuvių tautos kilmė.

Referatas, kun. J. Žilinsko surašytas, o St. Gierzyskio išverstas į francuzišką kalbą ir perskaitytas ant Tarptautiško Etnografų Kongreso Paryžiuje, 27 d. Rugpjūčio. 1900 metuose.

Filologai, palygindamai lietuvių kalbą su senoviškomis kalbomis lotynų, graikų ir sanskritų, užtėmijo didį tarp anų panašumą žodžiuose ir formose, ypatintingai tarp lietuviškos kalbos ir sanskritiškos, nuo seniai jau atkreipė atydą ant likučių lietuvių tautos, po šiai dienai gyvenančios skaitliuje apie 3000000 pakraščiuose Baltųjų marių, minėtinais šiaur-rytinėj dalyj Prūsų ir dabartinėse gubernijose Rusijos — Kauno, Vilniaus, Suvalkų, ir mažoj' dalij' Minsko ir Pskovo;*) vienok apie artimesnę, nuodugnesnę pažintį tos susidedančios iš žemaičių, gudų, dzukų ir likusių senoviškų šiaurinių prūsų, su anų mokslui žinotinais dialektais, apie surinkimą jų turtingos literatūros, tautiškų dainų, pasakų ir padavimų, ištyrimą ir aprašymą archeologiškų tos šalies liekanų, apie milžinkapius, griuvėsius pilių, kapinykus iš stabmeldiškų laikų, su jų urnomis, — šendien da menkai kurs iš mokslinčių, užsimančių senovę, rūpinasi.

Tautiškas lietuvių skirtumas papročių bude ir fizionomijoj', turintis menkai ką abelno su kaimyniškais slovėnais, germanais ir finnais, ypatingai suvis kitoniška, neužginamai sena kalba, aiškiai liūdija apie lietuvių tautos paėjimą ikišiol buvo tik pairusios ir neaiškiosios žinios, paduotos tankiausiai tyrinėtojų ne lietuvių, nemoکانčių arba menkai temokančių lietuviškai, kurie kas aršiausia, po ietekme politikos ir tautystės, apie lietuvių paėjimą įvairiausias ir menkiausiai tikras žinias.

*) O kame Kuršo gub? Red.

Patįs lietuviai po susivienijimo su lenkais įpuolė į tautišką nuomara, kurs ant valandos tik buvo pertrauktas reformacijos, pradėda atsigavinti tiktai pradžioje šio amžiaus, tveria savą literatūrą, tyrinėja tautos dėjas, o nors po pasikėlimo 1863 metų rusiškas rėdas uždraudė lietuviams spaudą, kartą pabudusi lietuvių vystė meilė jau negėsta, priešingai, dėl persekiojimų labjau užsidega, o užginta Rusijoje lietuviškoji spauda persikelia į užsienius, Prūsus ir Suvienintus Valsčius Amerikoj, kur lietuviškoji literatūra, nors mažai pažįstama svetimtaučiams, sparčiai auga ir plėtojasi, kurioje etnologas, tyrinėtojas senoviškų liekanų šiaurinėje Europoj, galėtu rasti ne vieną naudingą jam žinią, pasemtą iš tyrų šaltinių, nes iš lietuviškai-tautišku palaiķų.

Prie tokių originališkų pasirodžiūsių lietuviškoje literaturoj veikalėlių, daleiskim, priguli aprašytos dvi naujos teorijos — dr-o J. Basanavičiaus ir Jr. Jono, apie paėjimą lietuviškos tautos.

Dr-as J. Basanavičius, gyvenas Bulgarijoj, jau 1884 metuose apreiškė lietuviškame laikraštyj „Aušra“, kad randas didžiausią panešumą tarp kaimiečių ir senovėj buvusių ant Balkanų pusiausialio traku, gėtų, teip-gi jiems giminingų daku, agatirsu ir kitų aniems kaimyniškų tautų, gyvenusių pakraščiais Juodųjų marių iš vienos pusės, ir trajenų, lidų, mizų, frygų iš kitos.

Teorija ta buvo nauja. Ik šiolaiķ mokslo vyrai lietuvius laikė arba už atskalą tautą vokiškos ar slovėniškos, arba nebukliai išvedžiojo jų paėjimą nuo lotynų, graikų, tai vėl nuo alenų arba bolenų, cimbrų, net totorių, cigonų, neparemdami savo tvirtinimus jokiais pozityviškais darodymais.

Teisybė, dr-as Basanavičius teip-gi nesurado jokių rašytų dokumentų, kurie būtų parodę neužginamai aiškų paėjimą lietuvių tautos nuo traku, arba bent artimą giminystę lietuviškos ir trakiškai-gėtiškos kalbos; vienok išleistose brošurose — „Iš priežasties atradimo Lietuvoje rašyto akmens“ (Tilžė, 1885 m.), „Žirgas ir Vaikas“ (Tilžė, 1885), „Žiuponas bei Žiuponė“ (Tilžė, 1885), „Lietuviškai-trakiškos studijos“ (Shenandoah, U. S. 1899) — jis gana aiškiai ir persitikrinčiai parodė, kad archeologiškai radiniai Lietuvoje yra visiškai panešus į senoviškas liekanas Trakijoje, kad rasti Lietuvoje trupučiai rašto ant akmenų yra išreikšti raidėmis asianiško arba ketiško alfabeto, kurs buvo plačiai vartojamas traku prieš priėmimą graikiško ir lotyniško rašto; vardus ir pravardes senovės pa-Dunojyje gyvenusių tautų, išraišytas ant kapų arba užrašytas pas senovės rymėnų ir graikų raštininkus, šimtais palygino su vardais vietų ir pravardėmis Lietuvoje. Atkreipdamas atydą ant lietuviškų dainų, kur nuolat randasi paminėjimai apie auksinius ir sidabrinius indus ir papuošimus, kur: prie šilkais siuta, paauksuotų tymo balnų bernyčiai turėjo aukso kilpeles, mergytės auksiniais rakteliais rakindavo vario dureles prie savo

svirnelio ir t. p., dr-as Basanavyčius sako, kad lietuviai, kurių dabartinės žemės neturi aukso nė sidabro, panešios įtalpos dainas galėjo atsinešti su savimi vien tik iš turtingų auksu (πολύχρυσος) padunojinių kraštų, kadangi ir pati upė Dunojus, Dunojėlis yra tankiai minėjama dainose: į Dunojų lietuviškose dainose mergytė eina semti vandenėlių, po Dunojų kilnojasi lengvame liepos laivelyj, šukuodama savo šviesiai-geltonus plaukelius su žuvelių arba aukso šukelėmis, prie Dunojaus pasitinka ją bernužėlis, atvedęs girdyti savo bėrąjį žirgelį tyru Dunojaus vandenėliu.

Gyvenę prie Balkanų, pa-Dunojy j prabočiai lietuviškų genčių laike sumišimų Europoje, pirmuose amžiuose po Kristaus, tvirtina dr-as Basanavyčius, persikraustę ir apsigyvenę šendieninėj Lietuvoj. Eję per Lenkiją, palikdami ten savo pėdsakį nevien geografiškuose užvadimuose, bet ir ypatingą charakterį savo kalbos atmušdami ant dabartinės lenkų šnektos; kaip paveizdą imki lenkišką acusativum „ą“, „ę“, arba teip charakteristišką toj kalboj mainymą „d“ ir „t“ prieš „j“, pagal lietuviškai-dzukišką ištarmę, ant „dz“ ir „ć“.

Viename iš savo raštų „Etnografiškos Smulkmenos“ (Tilžė, 1893) dr-as Basanavičius prie lietuviškų genčių, apsigyvenusių pa-Baltmarij, priskaito, apart lietuvių, žemaičių, prūsų ir dzukų, — įtvius, gėtus, masagėtus, krivyčius, aistus, gutonus arba, gotinus gelionus, sudėnus, stavanus, veltus, net agatirsus, venetus, scyrius ir hyrius arba gerulius, bet neatskirdamas generališkus užvardijimus (genus) nuo speciališkų (species) tautos vardų, kartais indentiškus šale sustatydamas, dr-as Basanavyčius visus virš surašytus vardus laiko už atskirus užvadinius lietuviškų genčių ir nori visus juos sutalpinti istoriškai-etnografiškame aprubėj Lietuvos.

Nors dr-as Basanavyčius žino apie liekanas lietuviškos kalbos dabartinėje Lenkijoj ir Ukrainoj, tarpe teip įvadinamų bielohoriškių totorių, ainių pačėngių, nors gerai žino apie buvusius palaikus lietuviškų tautų ir lietuviškos kalbos Pomeranijoj ir Meklenburge, savo teorijoj vienok į vakarus per Vistulę, į žemes vendų ir rūgių, ir į pietus, į žemes skyrių, gerulių ir kitų gėtų, pereiti su aiškiai lietuviška tautystė n'įsdrįšta, kaip lygiai nedrįšta sujungti lietuviškai-gėtiškų giminių iš pakraščių Baltmario nepaskirta trukiū gėtiškos tautystės genčių su gėtais, gyvenančiais pa-Dunojy j.

Drąsiai, klausime paėjimo lietuviškos tautos, teorija paduoda Jr. Jonas neperseniai išleisto j knygelėje „Gudai ir Lietuviai“ (Wilkes-Barre. U. S. 1900). Ten jis remdamos ant paskiausiojo laiko archeologiškų ištyrimų, ant tautos padavimų, dainų, šale istoriškų faktų, tvirtina, kad tauta dolichocephalų, mėlynakių, geltonplaukių albinų, tauta bronzo ir aukso, tauta milžinkapių arba kurhanų su degintais numirėlių kūnais, motina teip vadinamu šendien ariškų tautų, yra tauta GETŲ — GETHAE ar GETAE. Gėtai yr' gerai žinomi senovės istorijoj. Pas Herodotą: **Masso-**

Getae (liet. žodis mažas ar pravardės **Masys**, **Masionis**...), gyvenę prie Kapiškų marių; **Tyso-Getae** (**tysoți**, **tižti**), šiaurėje nuo Juodųjų marių; **Getae** abi pusi upės Dunojaus; ir pas vėlesnius raštininkus: **Tyro-Getae** (**tyras laukas**, **tyras vanduo**, upė „**Tyras**“); **Pien-Getae** (**pienas**, **penas**) dabartinėse žemėse Ukrainos ir Volyniaus; toliaus į šiaurę vėl **Masso-Getae**, kur dabar mozurai, o da augščiau **Samo-Getae** (**žemas**), kuriuom vardu vidurinių amžių raštininkai vadino lietuviškus žemaičius.

GETAE, pagal Jr. Joną, esąs generališkas vardas giminės, turėjusios vienokias tikėjimiskas pažvalgas, panešią kalbą ir papročius, kuri savo laike (apie 2000 metų Christui negimus) plėtusi ant kaimyniškų tautų Europoj ir Azijoj ant jų politikos, kalbos, tikėjimo ir kultūros, tokią itekmę, kokią vėliaus platino rymėnai, da paskiaus germanai, o (kuri, tautiška hegemonija, dabar, bene, išrodo pereisenti į ketvirtąjį Europos kampa, ant šiaurslovėniškų tautų. Tame esanti visa paslaptis „arijismo“ europiškose tautystėse ir „indogermanizmo“ jų kalbose. Bene prie tokios konkluzijos paskiausiuose laikuose pradėję sparčiai linkti visi kranilogiški, archeologiški ir palaeontologiskai kalbiški ištyrimai. Bet kad vyge ariškųjų, pagal Jr. Joną gėtiškųjų, tautų būtų labjausiai dolichocephališki, augšto ūgio albinai, gyventojai pa-Baltmario, pagal Karalių Penką ir švediškuosius tyrinėtojus skandinavai ir šiauriniai vokiečiai, arba pagal Poeschę „didžiausi albinai lietuviškųjų balų Rokitno, tarp Priepečio, Berezinos ir Dniepro“, Jr. Jonas nesuvis norėtų sutikti, skaitydamas anuos, kaipo nuošaliai gyvenančius, tik už menkiausiai sumišusius su juodplaukiais brachicocephalais ne ariškųjų (ne gėtiškųjų) tautų, iš kurių pamatus gėtiškosios kalbos gryniausiai vieni tik lietuviai yra užlaikę.

Kad gėtai buvo tauta giminga su šendieniniais lietuviais, Jr. Jonas remiasi nevien ant darodymų privestų Dr-o Basanavyčiaus, bet ir ant to, kad daugelis pravardžių, ir senovės gėtiškų užvadinių pilių, upių, kalnų galima etimologiškai išaiškinti vien su pagelba lietuviškos kalbos. Nevien vardai gėtiškųjų genčių tankiausiai yra grynai lietuviški, bet iki XIII ir XIV amžiui pas senovės raštininkus lietuviškos tautos gentės, o tankiai ir visa lietuviška giminė yra vadinamos gėtais. Užteks čion užžymėti šiuos raštininkus: Fortunatus (560—600), Ermoldus Nigellus, lenkiški chronikieriai — Martinus Gallus (1110—1113, Vincentius Kadlubek 1220), Boguphal'us (1253) Dzierzvanius (1296), rusiškas chronikierius Nestor, autorius „Slovo o polku Igorevom“, Adomas iš Bremos ir kiti tų laikų rašėjai žino lietuviškas gentes po vardu gėtų, labai tankiai pridėda paaiškinimus, kas buvo tie gėtai: „Gethe sen Prussi“, sako keliose vietose Boguphal'us, teippat ir Adomas iš Bremos, arba autorius chronikos „Polono-Silesiacum“ sako: „Gethas id est Litwanos“, o aiškiausiai išsireiškia Kadlubek: „Geta dicuntur omnes Lithuani, Prutheni et aliae ibidem gentes — gėtais,

girdi, yra vadinami visi lietuviai, prūsai ir kitos jiems giminingos gentės“.

Toliau Jr. Jonas tvirtina, kad (pagal ypatybes šiaurių dialektų) šiaurės gėtais tik „gutais“ arba „gudais“, kaip tai juos tankiai mini seniausi raštininkai rymėnų, raštai anglo-saxų ir skandinavų. Gana būs čę priminti žinomą Bythias (323 m. prieš Chr.), kursai gyventojus dabartinės Lietuvos vadina Guttonais „Pytheas Guttonibus Germaniae genti accoli aestuarium oceani Mente-Nomon nomine“, kurs tai žodis Mente-Nomon gali būti šendieninėj lietuviškoj kalboje išaiškintas, kaipo įtaka, įplauka Nemuno. Gyventojus pa-Nemunio teip-gi „Guthonais“ Caius Plinius Primus (m. 79 m. po Chr.), „Gotonais“ Cornelius Tacitus (m. 117 ar 118 m.); jų žemę anglo-saxiška „Giesmė-keleivio“ rašo „Gothlandu“, o šiaurinės skandinaviškos sagos, išversdamos į savo kaibą vardą „Samo-Gethija“, vadina Žemaitiją Hreth arba Reith-Gotar, t. y. žemoji Gothija arba Gudija, kaip panešiai labai tankiai pas senovės raštininkus vartojamas dabartinės Lietuvos užvadinimas „Aestia, Austurland, Austurweg“, ženklina rytinę Gudija.

Kad vardai — Gethae, Gothi, Guthae, Gotthoi, Gouthoi yra identiški, Jr. Jonas piveda dėl to visą eilį graikiškai-rymėniškų raštininkų iš gotiškų laikų, kurie, pagal senovišką tradiciją, priimtą jų literaturoje, gotus nuolat vadina gėtais, teip: Claudianus, Procopius, Casidorus, Aelius Spartianus, Jurdanis ir kiti maišo jų vardą, vadindami per vien arba gėtais, arba gotais. Didžiausių vienok tame dalyke, pagal Jr. Joną, darodymu yra tas, kad Plinius Senesnysis (m. 79 m. po Chr.) da prieš subruzdimą šiaurinių gotų, randa jau ant Dunojaus begyvenančius „Gethae“ ir „Gaudae“, ir abudu vardu vartoja, kaipo identišku. Panešiai ir Tacitus, priminęs apie šiaurinius Gotonus, ties Karpatų kalnais randa Gotinus, apie kuriuos sako, kad jų „gallica lingua Coarguit, non esse Germanos“. Apie tą identiškumą gerai žino Adomas iš Bremos, kurs visus tris vardus — lietuvių, gudų ir gėtų — skaito už vardus vienos ir tos pat tautos.

Toki yra darodymai, paremti ant istoriškų pamatų, apie kuriuos, tiesa, ir prieš tai žinojo vokiški senovės tyrinėtojai, pradėdant nuo Pretorius'o, kurs Herodoto gėtuose seniai patėmijo tautą, giminingą lietuviams, baigiant ant naujasniųjų raštininkų nuo Voigto iki Piersono, kurie atmetus neracionališką teoriją paėjimo gotų iš Skandinavijos, turėjo arba padaryti iš gotų ir guttonų, vienoj ir toj pat vietoj, prie įtakos Vistulės, vienam ir tam pat laike begyvenančių, dvi suvis atskyri tauti (vokišką ir lietuvišką), arba išvest lietuvius nuo vokiškųjų gotų, senesnę tautą nuo jaunesnės, nenorint pripažinti to, kad dalis gotiškos tautos, kurios pasirodė suvokietėjusiomis, vokiškomis buvo ant tiek, jei ne mažiau, kaip kad šendien yra prūsai. Likę senovės Moeso-gotiškos kalbos dokumentai rodo aiškiausią mišinį vokiškos kalbos su vienu iš pranykusių lietuviškų dialektų.

Apart to Jr. Jonas savo patėmijimus patvirtina nurodymais, pasemtais iš grynai lietuviškų šaltinių. Ir teip, jis sako, kad lietuviai savo gudišką vardą neužmiršę yra po šiai dienai ir labai tankiai vadiną save „gudais“ (sing. gudas, pl. gudai), ypatingai kalbėdami apie savo senovišką nešenią, senoviškus papročius. Lietuviškuose priežodžiuose, kur kalbama apie gudus, visados esą suprantami lietuviai, t. y. lietuviškiėjie gudai, teippat dainose ir pasakose. Pravardės — Gudas, Gudaitis, Gudiškis, Gudzienius (pas dzukus), Gotauta, Gudinskas, Gutauckas — yra Lietuvoje labai prasiplatinę, o vardų kiemų ir vietų su šaknimi „gud’as“ įvairiose dalyse Lietuvos ir Latvijos Jr. Jonas savo brošuroje turi surašęs net pusantro puslapio, kas rodo to vardo Lietuvoj populiariskumą. Pagalios sako, kad pats užvadinimas „gudas“ turi lietuvišką gramatiką, kadangi lietuviškose tarmėse yra plačiai vartojami žodžiai: gudrus, gudrybė, latviškai gudroti, su kuriais yra giminingi žodžiai: godoti, godonė.

Beto, kaip pradžioje šio referato esu priminę, viena iš Lietuvos dalių, tarp upių Nevėžio ir Dauguvos, kurioje apsirėškė didžiausios politiškos lietuvių pajiegos, po šiai dienai vadinasi „Gudija“, jų kalba „gudiška“, teip kaip kitoj pus’ Nevėžio — kalba žemaitiška, žemė Žemaitija, Samo-Gitia, t. e. žemoji Gudija (ne žemoji Lietuva, ba vardas Lithuania, Litua iki pabaigai X amžiaus niekam jokiuose raštuose n’era žinomas). Prūsai ir Suvalkų gubernijos lietuvius paprastai vadina gudais. Dzukai suvalkiečius ne dzukus vadina žemaičiais. Nuo laikų Keistučio žemaičiai vieni buvo pasilikę prie senoviškų tradicijų ir senoviškos „žemaitiškos“ kalbos. Teip kaip vakaruose suvokietėjusius savo tautiečius, prūsus, žemaitis nuo seniai buvo pratęs identifikuoti su vokiečiais: prūsus, tai vokietys, prūsiška kalba, tai vokiška kalba; teip rytuose subielo-rusėjusius brolius gudus, kur „gudiški“ statutai, „gudiška“ dvaro ir bajorų kalba jam buvo jau nesuprantama, identifikavo su rusais: gudas, tai rusas, gudiška kalba, tai rusiška kalba. Čę išsiaiškina, dėl ko šendien nekurie lietuviai, net literaturoj, ne jau bielorusus, kurie laike daugelio metų buvo politiškai surišti su gudais ir, pagal liūdijimus daugelio mokslinčių esą lietuviško paėjimo, bet abelnai visus rusus, net maskolius, labai klaidingai vadina gudais.

Tokia yra gėtiškai-gudiška teorija Jr. Jono, kurią statant, kaipo hipotezą, pagal autorių, jau išsiaiškina daugelis iki šiolaik tamsių istorijoj ir etnologijoj klausimų, kaip, daleiskim: dėlko šiaurinės Vokietijos gyventojai, kur senovėje būta gudų, sudėjimu kūno (dolichocephalai, geltonplaukiai) ir senovišku savo tikėjimu (kurhanai su degintais kūnais, skandinaviški mytai) visiškai skiriasi nuo gyventojų pietinės Vokietijos (judplaukių brachycephalų), o lygsta gyventojams Lietuvos ir Kuršo? Dėlko visose gudiškai-gėtiškose žemėse, kaip iškasimai parodo, senovės gyventojai skiriasi

nuo dabartinių gyventojų-užėivių, kurie, sulyginant, neturėtų būti užėję seniai, o vienok jų pradžia istorijoje ik šiol rodomi taip neaiški? Iš kur senoviškumas lietuviškos kalbos, iš kur gotų istorijoje lietuviškos pravardės, iš kur patys gotiškų genčių lietuviški užvadinimai, iš kur toks panešumas gotiškos kalbos su lietuviškąja?

Su pagalba šitos teorijos išsiaiškina teipgi, kaip atsirado likučiai lietuviškos kalbos šendien giliai vokiškose, o pirmiaus slovėniškose žemėse: Luneburge, provincijoje Marchijos Brandeburgiškų, kur von Beckmann viduryj XVIII amžiaus, ir Meklenburge, kur Wolfgangas Lazius pradžioj praėjusio XIX amžiaus, užrašė iš lūpų vietinių gyventojų, jų prigimtoj kalboje, Tėve Mūsų, kuri kalba netik kad lietuviškai skamba, bet gali būti aiškiai suprasta šios dienos lietuvių? Ta tarmė Verlių ir Vendų, tai buvo kalba senovės Gerulių ir Vandilių. Teipgi išsiaiškina, iš kur lietuviška kalba buvo atsiradusi pa-Dniepryj, šendieninėj Malo-rusijoje, tarp piečen'gų (Pien-Githae) ir Polovcų? — „Poloucii erant gens ejusdem cum Prussis, Lithuanis ac Lotavis originis argumentum hujus rei est ex reliquiis, quos Phinoniae fluvium Chorelam residuas . . . commune cum Litvanis sermone proximo adhuc saeculo usas esse, qui viderant, testantur (Kojalowicz).“

Pagalios išsiaiškina, dėlko lietuviškoji mitologija ir kalba pa-Baltiškų gėtų (gudų, t. y. lietuvių) turi teip didelį panešumą į senoviškąją sauskrita, kaip rodomi kalbą rytinių gėtų, atvykusių į Indiją iš pakraščių Kaspiškųjų jurių?

Užteks, misliju, šitų trumpų patėmijimų apie raštus Dr-o Basanavyčiaus ir Jr. Jono apie lietuvių paėjimą, kad originališkumas ir naujiena jų įtalpos atkreiptų atyda mylėtojų ir tyrinėtojų senovės ant lietuviškos literatūros, kurioje kas kart vis tankiaus pradeda rodytis žinotini etnologams veikalai, toki, daleiskime, kaip dr-o Basanavyčiaus „Lietuviškos Pasakos“, arba pereituose metuose prie bertaininio laikraščio „Dirva“, Amerikoje, išleistos „Dzukiškos Dainos“, iš kurių tolydžio vis aiškiaus matyt, kad palaikuose beabejo senos lietuviškos tautos, jos papročiuose, burtuose, pasakose, dainose, giesmėse, patarlėse, mįsliose, pravardėse lietuviškų ūkininkų varduose, pilių, miestų ir kaimų, užvadinimuose atskyrių lietuviškos giminės dalių, jų iki šiol da neištirtoj gerai geografinoj, dialektuose lietuviškos kalbos, ant kurių šendien remdamiesi lietuviški tyrinėtojai išveda visiškai originališkąs konkluzijas; yra užslėpti turtingi šaltiniai žinių, dideliai interesingų tyrinėtojams senovės šiaurinėje Europoje, šaltiniai da ką tik pajudinti, bet, reikia pripažinti, pajudinti jau per vėlai.

Kiek tai lietuviškos senovės išnyko ir kiek jos met's į metą nyksta? Nededukė tauta, apsupta iš trijų šonų svetimais gaivalais, lenkišku, rusišku ir vokišku, noroms nenoroms turi pasiduoti anų įtekmei. Kiek sen-gudiškų pravardžių Lietuvoje — Argaičių,

Naulobaičių, Uzdrilių, Mundilių, Totilių, Torismuntų, Sizibutų, Račių, Andagių — jau tapo sulenkintomis, suvokietintomis; kiek vardų kaimų ir visokių vietų svetimų urėdų perkeistomis, kad jas nė pažinti nėra galima! Senoviška literatūra teipgi užmiršama: dainos ir giesmės nyksta, duodamos vietą naujoms dainelėms, eilėms, labjaus atsakančioms dabartiniam lietuvių gyvenimui, tvarams plunksnos literatūrai, arba kreacijoms poetų-kaimiečių, kokių Lietuvoje nėkadoms nestokavo; pasakos vėl-gi maišosi su visokiais svetimtautiškais padavimais, prasiskverbėniais į Lietuvą per urėdišką mokslainę, kareivystę, arba apleidžia vietą gaunamos nors su vargu iš užrubežės lietuviškoms knygoms ir gazetoms.

Teisybė, lietuviai, pažįstantis tautos dvasią, galėtų greičiausiai atskirti teisybę nuo melo, savotiškumą nuo [pašalinės] įtekmės, ir būtų atsakančiausiais darbininkais rinkime senoviškų lietuviškų palaikų su didžiausia nauda dėl mokslo, bet jų veiklumą Maskolijoje stabdo ne vien cenzurališkas uždraudimas spaudos ir sunkumas platinimosi lietuviškų raštų, spaudintų užsieniuose, bet ir baudmės, po kurioms tankiai papuola, nes mat rusiškoji valdžia, kas kart vis labjaus kilant lietuviškam tautiškam supratimui, persekiodama lietuvius agitatorius, per apsirikimą baudžia kartais ir visiškai nekaltus mylėtojus lietuviškos senovės.

Taigi, pranešęs čion, nors trumpai, apie tą, kas pasirodė interesingo dėl etnografijos lietuviškoj literaturoj pastaruose metuose, užtėmė teipgi, kad pačių lietuvių pajiegos čion yra gan' menkos, suveržtos, nuveikta, sulyginant, menkai ir kad turtinga etnografiškai lietuviška dirva laukia pagelbon talkos naujų darbininkų, specialistų, kurie privalytų stropiai imtis prie darbo, kad išgelbėti mokslui tai, kas da visiškai nepragaišo.

Kun. J. Žilinskas.

II. Seniausiosios žinios.

Pirma, tur būt, syki lietuviai paminėti yra IX amžiuje, gimus Kristui. Jie paminėti dabartinėse savo vietose; bet ar jie gyveno čė anksčiau, ar ne, apie tai neturime žinių. Vienok eidami aplinkiniu keliu, mes vis-gi galime ši-tą rasti išrišimui pakelto klausimo. Teip, tirdami lietuvišką kalbą, mes randame joje vardą „Gudas“, kurį duoda Lietuviai Baltarusiams, gyvenantiems nuo jų int rytus. Prūsų Lietuviai senovės gadinėje Gudais vadino Lietuvius mūsų kampo: Suvalkų ir Kauno gub. Žodis „Gudas“ yra tai tas pats žodis „Got“, kuriuo istorija vadina vokišką gentę, plačiai gyvenusią Europoje pirmuose amžiuose, Kristui gimus ir gyvenusią dabartinėje Rusijoje int rytus nuo dabartinių Lietuvos sodybų. Tiesa, kitose istorijose paduodama, būtin vieni Gotai gyveno pietiniuose Rusijos tyruose iki Juodųjų (Mėlynujų) marių, o kiti — int vakarus nuo Vislos įtekmės į Baltasias marias. Bet... dėlkogi negalėjo teip vadinamieji Ost-Gotai gyventi ir

toliaus int žiemius? Jeigu jų karalius galėjo pavergti Finņu gentes: **Merija, Mardva** . . ., tai ne kiteip, kaip tiktai tada, kada Gotai gyveno toli į žiemius (Rosijoje) nuo Mėlynujų marių, nes Merija nuo gilių-giliausios senovės žinoma buvo dabartinėje Nau-gardo gubernijoje, kur kapuose randasi ir palaikai jos, siekiantis V amžiaus, o gal ir ankstyvesnių.

Teip tatai, senovės gadinėje Lietuviai int rytus nuo savės matė Gotų gentes, o kada tos išnyko, tai Gotų-Gudų vardą priekergė prie tautos, atsiradusios Gudų vietoje. Kiteip sakant, Lietuviai dabartinėse savo sėdybose gyveno jau pirmuose amžiuose Kristui gimus. Juog Gotų kalba nesuvis svetima Lietuviams, galime matyti iš tų kelių žodžių, kurie man žinomi. Teip: **stiklas** — gotišškai-**stikla**; mūsų žodis **skola**-gotišškai-**skula**.

Daleidę, juog Lietuviai gyveno savo vietose jau prieš IX amžių, turime daleisti, juog Europiečiams buvo jie žinomi suvis po kitu vardu prieš tą laiką. Kaipgi juosius galėjo vadinti Europiečiai?

Gyventojai dabartinės Rosijos seniaus buvo žinomi po vardu **Sarmatų**; pirm to jie turėjo vardą **skitų**. Bet man rodos, juog po šitais vardais Lietuvių jieškoti nereikia. Apie Sarmatus — apie Sauromatus, kaip rodo surinktos iki šių dienų žinios, gal pasakyti, juog tai buvo Finņu tautos.

Skitų vardą įvairiuose amžiuose Graikai ir Rymiečiai davinėjo įvairioms tautoms, piemenaujantioms ir plėšiančioms svieta; jos tankiausiai buvo turkiško kilimo. Stačiai užginti, juog po Skitų vardu nėkados nebuvo suprantama jokia Lietuviška tauta, teipos-gi negalime, nors tų skitiškų tautų būdas buvo suvis priešingas lietuviškų tautų būdai: įvairių amžių Skitai buvo ne artojai, kaip Lietuviai, tiktai piemenis, plėšikai; tie plėšikai gėrė žmonių kraują, o Lietuviai nėkados to nedarė ir tt. Bet viso šito, sakau, permažai užgynimui, nes ir lietuviškų tautų nemažai buvo kareiviškų: **Juodvėžiai, Jeruliai** . . . Kokia tai tauta buvo **Galėdų** ir kokios galėjo būti tautos, apie kurias nė jokios žinios neliko, mės nežinome, dėlto ir ginčą int šali. Pridėsiu tiktai, juog mės neturime jokio doro darodymo, kad kokie nors Skitai būtų buvę lietuviškos kilmės.

Senovės rašytojai dar žino jūrių-marių pakrastyje gentes germaniškos kilmės. Čę reikia tvirtai užsižymėti, juog „**Germanų**“ vardą Galiai (Keltai) duodavo toms tautoms patis nuo savės, už riksmą, su kuriuo tos pusgirinės tautos puldavo ant priešų, grumdamies. (Liur. viešą istoriją **Jäger**’io). Dėlto-gi tas vardas „germanai“ ne yra tai liūdijimas, būtin tai ištikrujų buvo vokiečiai-germanai. Po germanų vardu Rymiečiai ir Galiai pažino gentes įvairaus kilimo, byle tiktai jos gyveno pajūryje ir užpuldinėdamos rėkė. To buvo jau ikvaliai, kad gautų Germanų vardą.

Kitas svietas, svietas jaunesniųjų gadinių, pajūryje randa **Estus**. Apie tuos Estus daugiausia minavoja **Normaniškos (Skandinaviškos)** sagos. Negalime sakyti, kad tie Estai buvo kokie

dabartinių Estų proseniai; tarpe tųjų Estų galėjo būti senovės gadinėse žinoma ir Lietuvių tauta. Mažai pažindami jūrių pakraščio tautas, Skandėnai ir kiti negalėjo kitą nuo kitos atskirti. Kaip mes šendieną klaidingai vadiname pirmpradinius Amerikos gyventojus „raudonskūriais“, arba „indijiečiais“, nors tai buvo įvairios tautos, teip ir senovėje galėjo pajūrio gyventojus vadinti „Estais“, neatsižvelgdami į tai, juog tie gyventojai prigulėjo į įvairias tautas.

Trečia senovės tauta, žinoma jaunesniesiems rašytojams, buvo **Vendų** tauta. Apie šituosius Vendus Jornandes rašo, juog tai buvo labai skaitlinga tauta, tiktai lėta ir rami, negreita į kovą.

Neužmirškime to, juog šita Vendų tauta pajūryje buvo tol prieš atėjimą int Europą Hunnų-Slavių ir juog kalbėjusi, kaip Jornandes sako, pavadžiai į Slavius. Nuo savęs pridursiu, juog tasai Jornandes, būdamas Gotu-Vokiečiu, galėjo labai arba ir nieko neišmanyti apie kalbas; galėjo jam tik pasirodyti, juog Vendų kalba pavedi į Slavių kalbą; labai gali būti, juog jisai Vendų kalbos nėkadės ir negirdėjo.

Teip tatai, tarp Skitų mūsų tautos prosenių nebuvo; jeigu ir buvo kokios gentės, tai tiktai tokios, kaip: Juodvėžiai, Jeruliai Galėdai, kurios teip išnyko, kad nė žymės neliko. Tarpu „Germanų“ mes ištikrųjų randame Jerulių, arba Gerulių tautą, Vokiečių ir kitų istorikų laikomą už vokišką tautą; vienok jos palaikai neatsaukiamai liūdija, juog tie Jeruliai buvo tai Latvių proseniai. —

Stavių istorijos rašytojai ir archeologai sako, juog pinti senovės pinigai rusiškai vadinos „grivnos“; yra tai dalykai Slavių darbo ir kilmės. Ir tiesa, šitos grivnos — pinti pinigai, tolydžio randamos pietvakarinėje Rusijos šalyje kapuose. Vienok... ant vieno rymiško sarkofago (Kapitoliaus muzeume) yra išrėžta Kova su Cimbrais — Kimbrais, germaniška tauta, ant kurio matai aiškiai, juog tie Cimbrai-Germanai ant kaklų turi pintus pinigus — grivnas o tai buvo prieš Stavių atėjimą į Europą. Ten, kur randamos grivnos — pinti pinigai — senovėje gyveno lietuviškos tautos, nuo kurių užsiliko ir žymės. Atsižvelgdami dėl to ant visoko pasakyto, galime nutarti, juog Lietuviai tuosius pintus pinigus pažino anksčiaus Slavių ir vartojo. —

Pirmas užpuolimas germaniškų-rėkiančių tautų ant Rymiečių buvo III amžiuje prieš Kristų. Dėlto galime daleisti, juog Lietuviai ir gi ne vėliaus atsirado Europoje, nes tai jie turėjo būti tarp užpuolančiųjų. Tad liekta tik keli amžiai iki Herodotui, kurs, keliaudamas po pietinę Rosiją, padavė žinią apie **Neurus**, Juodvėžius, apie žmones, kurie kanapes vadina **kanapėmis**, o kurių tame tarpe nežinojo nė Graikai, nė Rymiečiai.

Tokiu būdu, nors silpnos, o visgi randasi žymės, juog mūsų tauta gyveno Europoje jau nuo VI amžiaus Kristui negimus, ir gyveno visą laiką nebekultūros, nes jau Herodoto laikuose ji buvo artojų tauta. —

III. König — Kunigas.

Ne teip seniai skaičiau aš viena knygą ir radau, dėlei ko vokiečiai, o sekdami juos ir kiti, žodį **König**, kaip ir pavedžius į tą: **konung, kunigas kungs, kniaž, ksiažę**... sako esant vokiškos kilmės. Sako, būtin senovėje vokiškoje kalboje buvęs žodis **kunne**, reiškiantis **dideleį šeimyną**. Tai, girdi, nuo šito žodžio ir kilo.

Vokiškoje kalboje yra žodis: **reich** — turtingas; yra ir kitas: **das Reich**-viešpatystė, valdystė. Senovėje vokiečiai savo valdonams duodavo vardus: **Hermana-rik, Teodo-rik, Auta-rik**..., kur galūnė **rik** ženkina tą patį, ką lotiniškas žodis **rex**. Dėlto aišku (!), juog lotynai savo žodį **rex** pasiskolino nuo vokiečių. Tik viena nelaimė, juog šitam žodžiui lotiniškoje kalboje randame dar kitus artimuosius: **rex, regina, regio, regno**... Šitiems lotiniškiems žodžiams pritaria sankritiški: **ragan ragana**; pas Lietuvius ir gi randasi: **ragana, raganius**; atsakantį žodį be to randame ir senprūsiskoje kalboje: **rikis-karalius**, ir paeinančius nuo to žodžio, atsakančius mūsų žodžiui: **valdyti**.

Senovės Lietuvoje buvo tokia tiesa (būdas), juog vyras, galintis, prajodyti laukinį žirgą, skaitėsi už **kunigą, bajorą**. Antrą vertus, kunigas - bajoras, išmestas iš žirgo nustodavo savo bajorystės-kunigystės, kol vėl vieno laukinio žirgo neprajodydavo. Tarp nekulturiškų tautų tas imponavo, ko svietas klausė, o klausė tik fiziškos pajiegos, vieno vėko; klausė dėlto, kad negalėjo neklausyti: jeigu drūto-stiprio žmogaus būtų ir nenorėję klausyti, tai jis būtų privertes. Kas-gi būtų pirmu valdonu nekulturiškų, pusrinarių žmonių? Drūčiausias, stipriausias žmogus. Šeimynoje-tėvas (pater familias); jeigu buvo gyvas tėvo tėvas, tai jis — senis; o jeigu buvo gyvas senio tėvas — prosenis, tai jis; teip šeimyniškuose dalykuose rikavo — tvarkė senesnysis. — Bet viešuose tautos dalykuose turėjo klausyti drutesnio, stipresnio žmogaus, nes neklaustanti toksai stipresnis būtų užmušęs arba nors išvijęs iš tarpo priklausančių jo.

Aš nežinau, iš kur Vokiečiai sėmė tą savo žodį **kunne**, jeigu toks žodis ištikrujų pas juosius ir buvo. Ale ar negeriaus būtų, kad jie semtų iš lietuviško šaltinio, perdirbdami mūsų žodį **kunigija**? Vokiškoje kalboje kaip žodis **König**, teip ir **kunne**, lygiai neturi jokios šaknies, jokio išmintingo išaiškinimo; dėlto, kaip vienas, teip ir antras, buvo skolinti nuo artimųjų tautų... lietuviškųjų, kaip ir visos pirmosios kultūros pradžios. Kaip lietuviškosios tautos vokiškosioms tautoms davė karališką veislę: **Baltus, Amalus, Gasdingus** ir kitus; teip davė jos ir žodžius pavadinimui tų valdonų: **rikis, kunigas**.

Man ilgai rūpėjo žinoti vokišką pamatą, ant kurio ir jie ir kiti mūsiškiai nori remtis, išvezdami šitą žodį: **kunigas, kungs, könig** ir tt. Bet toks pamatas, kaip augščiausias privestas, tik mažus vaikus tegali užganėdyti. Ag gali prieš tai ginčytis ir Vokiečiai,

ir mūsiškiai; bet, matote, būs tai tik tušti ginčai, kurie turės teip-pat pasibaigti, kaip pasibaigė Vokiečių užsimanymas Herulius — Verlius priskaityti prie vokiškų tautų. Jei dar ir rasis pasekėjų, tai ne ant ilgo.

Jau šendieną Rūsų tyrinėtojai randa mūsų sodybas Tulos gubernijoje; Bezenbergeris kalba apie Lietuvius, gyvenusius giliausioje senovėje Meklenburgo pajūryje, — tiktai mes patis ir lenkai dar tebesvajojama apie Lietuvą, kaip apie Rymo Imperijos Siberiją, ir apie lietuvišką kalbą, kaipo apie mišinį visų kalbų, o apie Lietuvius, kaipo valkatas, susivilkusius į mūsų šalį iš visų Europos kraštų. Kaip augščiau matėme (A), mūsų tautos buvo labai skaitlingos; kitas iš jų senovės rašytojai laikė už skitiškas; kitas pažino po vardu Estų; ant galo vėlesniuose amžiuose (Gotų gadinėje) Lietuvius vadino Vendais.

Bet, ant galų galo, ar ne vis tiek mums, kaip senovėje būta? Išižiūrėkime į prastą lietuvį: jis dirba ir tyli, suprazdamas, juog nėjokie ginčiai nepakels jo padėjimo; tiktai darbas ir santaika tegali išėiti tikrai ir regimai ant gero. Ergo laboramus! Tegu istorija mus mokina, kas mus prapuldė, kad bent mokėtume išvengti tų nors pačių paklydimų.

IV. Trakų Vaivadystė.

Pateko man į rankas Lietuvos ir Lenkų žemlapis tur būt, XVII amžiuje sustatytas. Varšava dar neapginkluotas gardas, tiktai keli kaimai arti stovintįs. Suvalkų ir vardo nėra, né Mariampolio, tiktai „Staropolė“. Bet yra jau daugumas gardų; yra Kaunas (Kovno), Gardinas (Grodno), Mereč, Olita, Preny, Vilkoviški, Vladyslavov, Pilvišk, Vieržbolov, Vyštyniec; „Pietrzy“ né tai gardas, né tai dvaras parodyta.

Suvalkų šalis prigulėjo prie Trakų vaivadystės. Bet tas kampas, kurio gyventojai pas mus **Zanavykais** vadinas tose gadinėse prigulėjo ne prie Trakų Vaivadystės, bet prie Žemaičių Storastystės. Prasto-gi surėdymo būta Lenkų Karalystėje! Ta Trakų Vaivadystė traukėsi nuo **Narų upės** (Narew) beveik lyg **Daugavai**. Vienoje šalyje, žiemuose, Radviliškis, antroje gardelis Stanislavos netoli nuo Narų upės, gulintis anapus Bielostoko į pietrytinį kampą. Kaip rėdyti, kaip tvarkyti buvo tokis žemės plotas? Išilgai tą vaivadystę perrėžė Nemunas, eidamas nuo Gardino į žiemius ir priskirdamas gerą dalį dabartinės Vilniaus gub.; teipogi dalelę ir Gardino. Kam-gi tai?—

Savasis.



Ant kranto parubežinės upelės V.

Sonietas.

Vakaras tykus, malonus užstojo.
Ukas ant vėsių pakalnių nukrito.
Per tamsų mišką mėnuo užsiritu.
Naktis šešėliais pasaulę nuklojo.

*

Ramu. Rodėtu čę būti lyg ryto.
Dūmos į praeitį spiečias, lakioja,
Kada Lietuviai, Kryžiokai kovojo
Ant to rubežiaus, kaip mušė kits kitą.

*

Laikai pragaišo . . . Upelė sriovena . . .
Kur laisvė? Galiūnai? Viskas pranyko.
Nors nér Kryžiokų — nelaimės paliko.

*

Lietuva mano, galinga iš seno!
Kiek kart tavęspi aš verkdamas skrendu,
Galę, paguodą — vis pas tave randu! . .

7—VIII—01.

Mikalojus Dagilėlis.



Jurgis ir N.

Mokšliškas senų raštų perspauzdinimas ir spauzdinimas.

I.

Gavęs 4 №, 16 kn. „Dirvos“; įguliau skaityt. Džiaugsmas
ėmė, kaip radinį radus. Kaip gyvas, nieko nė girdėt nebuvau
girdėjęs nuo a. a. kun. Totoriaus. „Ar tai tikėta! sakiau, kada
Valančiauskas su Daukantu trūsės Žemaičiuos, ir šiapus Nemuno
nesnausta! Štai ir vėl vienu dirvos sklypeliu daugiau, ką jau
užartas ir išdirbtas! Gaila, ką nė gyvenimo tokio žmogaus nebuvo
kam surašyti. . . .

Atsivertęs lapą žiūriu ant antros pusės: „Veikalėlis buvo
parengtas į spaudą jau 1849 m.“ — Suviršum pusė amžiaus! Kaip

tai malonu išgirsti to laiko Sintautiečius besišnekučiuojant, koks tai turtas kalbos tyrėjui!...

Pradėk dar tu ėmęs svajoti! sudraudžiau save ir skaitau labiau: „Prakalba neužbaigta, lenkiškoje kalboje parašyta.“ — Kam tai buvo neatspausti tojė prakalboje? Ką būt kenkę? O kiek tai nušviestų, norint pažint kun. Totorių ir jo triusą!

Ir vėl žiūriu toliau: „... Paskutinę, ilgiausią apysakėlę „Kvarszius“ ... netalpinome šiame išleidime, nes ji ne yra užbaigta... po keliu puslapiu Kvaršiaus prasideda nerūpestingas rašymas, sunkiai perskaitomas, matyt, kitos ypatos rašyta.“ — Čė ėmiau niurnėt. Jau ką nemokam brangint savo senių prosenių palikimą, tai nemokame! va lyg mės jų perdaugiausiai turėtume! — „Neužbaigta,“ didelis dailtas! Kiek tai spaudosi mūs knygose ir laikraščiuose visokių šiukšlių, ką ten net nė pradžios, nė vidurio nesurastum; suvelta, kaip virkščių ryšys. — „Sunkiai perskaitoma,“ pusė bėdos! man regis, toks kun. Totorius vertas, kad ir stiklą pasiimtum. — „Matyt kitos ypatos rašyta“. Vai tai ką kenkia, kad būt buvus išspausa apysakelė? Ir ansai kitas gal turėjo dovaną teip-gi rašyti, kaip ir kun. Totorius. Išsiteko jųdviejų žodžiai vienam rankraštyj, man rodos, būt galėję išsitekti ir vienosė knygose, drauge atspauzdinus. Vis tai tėvų palikimas.

Gal jiems teip išpuolė tiems išduotojams; tai nieko, kitą kart atspauzdins, — raminu save ir baigiu skaityti: „Į spaudą parengė rankraštį, pertaisęs poionizmus, visą kalbos konstrukciją kaip kur, ir stratašą kun. Milukas.“ — Čė tai man jau ir rankos nupuolė, liūdna ir gaila pasidarė. Tai tau! tikėjais gausęs kun. Totoriaus raštus, tikėjais išgirsęs Sintautiečius nuo pusės amžiaus atgali;... o štai į to vietą tau duoda kokio tai miesinio ar kratinio! Ir tie patį žmonės, ką nenorėjo spauzdinti Kvaršiaus, kad jiems matės pabaiga kitos ypatos esant rašyta, drįsta su savo svetima ranka kiekvieną kun. Totoriaus apysakėlę palytėti; su savo svetima ranka savo svetimus žodžius ir sakinius kun. Totoriui primeta!...

Beatskirki tu dabar, kad išmintingas, kas ten kun. Totoriaus, o kas kun. Miluko!? kas iš Sintautiečių žodžių prieš 50 metų sulasyta ir į knygeles sudėta, o kas šios gėdynės inteligento išprausta?...

Tik bent kartą susipraskime, vyrai, kiek tai blogo mės darome, toktai pasielgdami su mūsų raštais. Nors trumpai tai išrodysiu.

1. Darome skriaudą, ir tai nemažą, pačiam mokslui.

Mokslo žmogui, labiausiai gi senovės ir kalbos tyrėjui būtinai reikia, kad jis prieitų prie pat versmių teip, kaip jos ištekėję, tyros, nesudrumstos. Nes žinia, kad tą patį dalyką viens iš vienos pusės gal imt tyrinėti, kits iš kitos; vienam tas rūpi, kitam kitas; viens vieno daikto jieškos, kits kito; viens ant vienu smulkmenu akį labiau atkreips, kits ant kitų ir teip t... O ir suprast viens tą patį dalyką vienaip supras, kitas kiteip. Paskui tos nuomonės

bružinas, dilinas, lyginas, svarstos ir iš to kyla mokslas. Tai-gi, mat, kaip tai reikalinga, kad versmė, tekėjus sau, tebetekėtų, kad kiekvienas, prie jos priėjęs, galėtų semt, kas jam tinka, ir matytų, ką ir kaip kiti yra sėmė. Kur versmė muša, atsitinka, kad pakraščiais tilkšo maukai, vanduo rusvas, riebus, pageležiavęs, o iš akies smiltis su šapais verčias. Bet priėjus viskas matyt ir norint vandens gali ir pro maukus, ir pro šapus su smiltimis prasilaikint. Jei kas priėjęs imtų graibstyt maukus ir smiltis šalin rausti, tik vandenį sudrumstų; vietoj geradėjistės tik nenauda. Teipat ir su senais raštais, juos pertaisant.

Paveikslui inkim kalbą. Ji pas mus dar nišdirbta. Kaip-gi kalbos tyrėjui tas darbas atlikti? Aišku, kad jam negana žinoti žodžius ir sakinius, ką po laikraščius valkiojas, nežinia, nė iš kur išdygę, nė kaip atsiradę. Norint dalyką rimtai imti, čę būtinai reikia patirt, ar tokioj ir tokioj apygardėj, duokim sau, Sintautuos, toks ir toks žodis ar sakinyš yra vartojamas? Kaip, kokioj prasmėj vartojamas? Kaip pritaikomas ir su kitais žodžiais suneriamas? o net kaip ištariamais? Tik pažinus ir ištyrus tarmes galime taisykles tiesti ir visai kalbai, kad visiems tiktų.

Mat, kalboj du daiktu reikia atskirti: žodžiai ir sankrova tų žodžių. Žiūrint į daugumą mūsų rašėjų, tarsi, tik ant žodžių valymo jų akys atkreipta, tarsi, tik dreba, kad koks „nesuvis lietuviškas žodis“ neprasprūstų. Jau kad kuris menas atskiršęs panašų į lenkišką žodį nuo nepanašaus, statosi esąs kalbos žinovas; o kaip tuos žodžius į krūvą suvels, mažai tesirūpina.

Nesakau, kad žodžiai kalboj būt niekas; anaipol! Dar per mažai mes rūpinamėsi apie jų grynumą. Tikrai nekartą liūdna, paėmus laikraštį: vardas, rodos, lietuviškas, skaitai ir nesupranti, teip suteršta kalba. Tai jau net prirėikė ypatingo žodynėlio Amerikos lietuviškiems laikraščiams skaityti. Tą darbą jau net ir atliko „Tėvynės Sargas“ vienam, savo numeryj paduodamas visą virtinę tokių žodžių su paaiškinimais. — Tai-gi valykim žodžius ten, kur reikia, savo raštuose.

Bet dar ne viskas, dar reikia mokėti tuos žodžius į krūvą sukrauti. Čę tai svarbiausias ir sunkiausias darbas; čę parodo darbininkas, ką jis gali. Žodžiai kalboj, nelyginant, medega budavonei. Tiesa, juo ji geresnė, juo trioba būs tvirtesnė. Bet dar negana prisivežus medžių; reik juos mokėti sutašyt, suleist ir surakint. Iš tų pačių medžių ir akmenų vienas vos kūtę temoka surešti, kitas seklyčią įrengia, o trečias Dievo namus pastato ir vienus dailesnius už kitus.

Kaip vienam, teip ir kitam dalyke, kaip žodžių rinkime, teip ir jų sutaikyme sugebiausias darbininkas pirmiausiai yra pati tauta — žmonės, ką jau nuo amžių-amžių tą darbą dirba ir, ką padaro, į daineles ir pasakas sudeda. Toliaus eina tie visi, ką, dažniaus su žmonėms susidurdami, labiaus su jais susiartinę ir susivieniję, jų dvase persiėmę ir į jų širdis, teip sakant, įslinkę,

mokėjo ir jų kalbos turtus, ir brangumynus surasti; — ir ką sugraibė ir surankiojo į knygeles sudėję svetui išnešė parodyt, kaip antai vysk. Valančiauskas. Tokio darbininko bebūta matyt ir kun. Totoriaus.

Štai kur gyvoji ir tikroji versmė mūsų kalbos; štai kur reik eit, norint kalbą iširti. Ir vėl, drumščiant tas versmes, didei mūsų apsunkinam užduotį mokslo vyrui, jei tik suvis jam kelio neužkertam.

Duokim sau, kad tu nori pažint Sintautiečių kalbą. Ar gali tam sunaudot kun. Totoriaus raštas teip, kaip jie dabar išduoti? Nėkados. Kas tave užtikrins, ką tas ir tas žodis, tas ir tas sakinyš yra kun. Totoriaus, teip kaip jis jį buvo girdėjęs nuo Sintautiečių prieš 50 metų, o ne kun. Miluko kur kitur Kapsuos, Dzukuos, ar kur kokiam laikraštij sužvejojtas? Kas užtikrins, kad tas žodis iš žmonių burnos imtas, o ne kaltas?

Tiesa, kad mūs seniai nevengė polonizmų. Bet tai ką? Tegul ant 10 polonizmų aš rasiu vieną gerą sakinį, tai žinosiu, kad radau ir turiu. Tie polonizmai tik mane dar užtikrins, kad tas žodis, tas sakinyš nepramanytas o nuo žmonių girdėtas.

Tai-gi, mat, teip išduodant senus raštus su pertaisymais ir perdirbimais, tai, nelyginant, kad priėjęs šaltinį sudrumstum.

2. Kaip dabar mūs kalba stovi, toki pertaisymai senų raštų, kad ir geriausiai norėtum, nėkad negal suvis pilnai pasisekti. Man rodos, net negali dabar nė išdrįst prie to imtis.

Pirma apie atskirius žodžius. Viena dar daug ginčių. Ne visada stengsi atskirt polonizmą nuo nepolonizmo. Ar gi visada gali sakyti, kad tas ir tas žodis tikrai yra paimtas iš lenkiško, o ne adverniai? Antra, čė takas labai slidus. Lengva besikarščiuojant rubežių peržengti ir tame valyme per toli nueiti. Jug buvo laikas, ką tūli jau ir mūs lietuvišką „ranką“ per ne lietuvišką pradėjo laikyti ir ant žasto (nuo to: pažastė) bandė mainyti; o ką jau pono, ponios bei žiupono nė minėt nenorėjo minėti. Trečia, suradus polonizmą, ne visada teip lengva jam tikrai atsakanti lietuvišką žodį surasti, kad pakeitus jau teip suvis tiktų: dažnai reik visą sakinį ir prasmę permaintyt. O tai ne visada naudinga. Nelyginant, kad priėjęs prie bažnyčios ir pamatęs šakotą sienmedį, imtum jį laukan lupti ir į jo vietą kitą sprautum. Jau ką siena susimėtys ir susivartys, aišku; kad tik ir visas rūmas negriūtų.

Antra, su konstrukcija dar sunkiau. Mums, ką nuo mažo po svetimus žmones bastomės, ką svetimose kalbose mokslus einame, ką, vistik su svetimtaučiais susidurdami, dažniausiai ir svetimomis kalboms tekalbame, mums, sakau, tarsi ausis atšiumpa, kad dažnai tikrai sunku savą atskirti nuo ne savo; pertai čė labai pigu apsirikti. Prigimta tarmė teipgi gali čė išikišti. Ar tai kartą išrodo mums lyg navatna, kas kitur nuolat vartojama. Betaisant, gali pertaisyt, kas kuolietuviškiausia yra.

Tai-gi ypač, kol dar nesusistatēm gero kalbamokslio, kol neturim vienodo žodyno, kol da tikri rubežiai nevisur nuvesti; net tą, kur reikia, sunku viską gerai ir pilnai pertaisyti. O ką jau senus raštus, geriausiai padarysime, palikdami nepalytėtus teip, kaip jie yra dar mums mokytiis nuo jų reikia, ne taisyti juosius.

3. Skriauda grožės pajautimui, pačiam veikalo gražumui. Ką pasakytum žmogui, kad radęs seną pinigą pasiėmęs plytgalį, imtų šveist, iki ženklų nenubrušytų? Italijoje ir Graikuose daug surasta senų stovylių, dažnai apdaužytų, net suvis sukultų. Ikšiol da negirdėta, kad kas joms but susimišlijęs naujus antakius, nosis, ausis... lipdyti.¹⁾ Kam teko būti šiek tiek įzymesniam, muziejuj, matė jei ne pačią Herkuleso stovylą, tai nors jos kopiją. Galva, rankos ir kojos nutrukę, viens liemuo telikęs. Nieks nepertaisinėjo, nieks nepridėjo, kas stokoja; o tik visi eina gėrėtis senųjų darbu ir palikimu.

Kiekviena kalba tur savo ypatingą skambėjimą. Žodžiai gražiai sudėti ir sutaikyti, tarsi sutartinę, taisy, tik retas, kaip sidabras, žvanga ir skamba. O tas skambėjimas toks sandorus, ausį švelniai užgaudams, jausmus kutena ir glosto, tarsi supte tave supa. Tas labai aiškiai matyt dainose. Yra tas pats ir šėip kalboje; tik mūs ausis, nuo svetimų žodžių atbukus, dažnai to neatjaučia. Imki dabar taisyti polonizmus Juškos dainose, kas iš to išeis? jau jos teip neskambės. O ir prozoje imki keršiot žodžius, dėt vienus vieton kitų; — jau tas sąskambis pražūs, ką buvo buvęs, nei kad smuiko stygas vienas perdaug įtemptum, kitas atleistum, su-mainytum... Gali tai patirt, kad ir „Pamokslus gražių žmonių“ į rankas paėmęs. Štai tu skaitai, skęsti tuose gražiūs aprašymuos. Štai tau stoja prieš akis tie visi žmonės tokie gyvi. Tai tu juos pažįsti, tai tie patiš, ką tu šimtą kartų esi matęs, tik ką pravardes permaintyta. Štai tas piemenėlis... tai tu pats čionai savo mažose dienose gyvulėlius bedabojąs, begražinėjąs su lenktinuku, beoliuojąs, saulutei leidžiantės... Tik štai užėjęs ant kokio ten „elgetos“ ar kito pertaisymo, strakt ir pašokai, tarsi ant kelmo tave būtų užtraukę: — ir sudiev, saldžios svajonės!

Nerasi geresnio paveikslo, kiek tokie pertaisymai kenkia grožei, kaip sulyginęs pasakas iš vienos pusės teip, kaip jas išdavė pati „Dirva“ (Dr. Basanavyčiaus) arba Leskien su Brugmann'u, teip, kaip jas išduoda „Mittheilungen der lit. Gesellschaft“; o iš kitos pusės, kaip jos pasirodė keli metai atgal vienam Mė „Ukininko“ priedo. Anosi rasi polonizmų ir germanizmų; bet skaitant, kasžin, kodėl tau malonu; jauti, kad čę žmonių, kad čę sava... Šitose („Ukininko“) svetimų žodžių šiukšlu nerastumi, tarsi šluote išluota. O tik skaitant, kasžin, kodėl tau nė šis, nė tas daros: tarsi kad kas visus tavo švelniausius jausmus būtų sukirkinęs! Lyg liūdna daros;

1) Tiesa, garsiausiai Leokoso stovylos pridėjo kelias dalis; bet pirmians nuėmę tikraji stovylos paveikslą, kaip jį buvo surasta.



neskanu... Nė tai žmogus praščiokėlis kalba, nė tai inteligentas, baigęs mokslus: — tarsi vištgaidis užgiedotų.

4. Skriauda rašėjo savasčiai, o net gali sakyt ir tautos, kuri, rašėjui mirus, jo turta pavaldė ir turi tiesą, kad nieks jo palikimo nepalytėtų.

Ką sakytų kun. Totorius, savo raštus pamatęs, teip perdirbtus? Da labiau, ką sakytų Daukantas, paėmęs į rankas teip, kaip jį dabar išduota, tą savo „Istorija“, kurei tiek darbo paskyrė, prie kurios tiek prakaity išliejo? Tikrai, ką dažnai jos nė nesuprastų; reiktų gal eit klaustis taisytojų, ko jie ten norėję?

Kur rasi kitoje tautoje, nenoriu tik pasakyt, vandalizmo panašų paveikslą? Šekspyro Anglas o Dantės Italas šendien nesupras be žodyno ir paaiškinimų; nemaž ten rastum, jei ne polonizmų, tai lotinizmų; o tik dar ne vienam neparėjo į galvą jų raštus taisyti. Paimekime Lenkų Rejų, Kochanowski, o net vysk. Krasivicki, — ar, mažai ten lotinizmų? O tik spaudžia jų veikalus teip, kaip jie buvo parašyti, nieko nepermainydami, nieko nepridedami. Netik ką nesibijo suteršt savo kalbą, bet dar visi nuo jų mokinasi kalbos.

Jei paimsime Mickevycės gerus išdavimus, tai pamatysime, kad dažnai net tai atspausta, ką pats rašėjas buvo pertaisęs ar išbraukęs. (Tai kaip brangina raštus!). O kam tai daro? Už tai, kad tas mums parodo rašėją prie pat darbo. Nelyginant, kaip ir jį užkluptum berašant ir bedirbant ir matytum, kaip pas jį mislis kila, pinas, taisos, kaip visas darbas auga... O kiek tai nušviečia, norint pažint rašėją ar tai iš literatiškos, ar tai iš psichologiškos pusės! — O dabar su tokiais išdavimais kaip mūs, kaip Daukanto „Istorija“ ir tt. ką tu pradėsi? —

5. Skriauda tautai. Mūs tauta neturtinga; ne daug turi nė darbininkų, nė pinigų. Tai-gi, kad kur ji stato darbininką, malonėja, kad ans gerai darba atliktų, kad kitam paskui nereiktų eiti — iš naujo gaisuoti; — kad kur ji deda skatiką, tur žiūrėti, kad kuonaudingiausiai jį išdėti, kad antrą kart nereiktų vėl ant to pat be reikalo leisti pinigą.

Neva turime medegą Daukanto gyvenimui; išeina teip-gi medega Valančiausko ir Pabrėžos gyvenimui; — bet kas iš to, kad nė originale, kaip reikia, o tik vertime? Jug senas priežodis: „traduttore — traditore“. Nežinia, ar vertikas gerai permanė ir suprato originalą, ar supratęs mokėjo atsakančiai jį išreikšti? Ant galo grįžus, nors būt ir geriausias vertimas, ar gi tai susilygins su originalu? Tai-gi mat, istorikas, norint iširtų gyvenimą anų vyrų, jei rimtai dalyką ims, ir negal užsitikėti tokiu būdu išduotai medegai ir net neprivalo. Ir štai jam prisieis arba vėl išnaujo, žinoma, jei prie jų prieis, žlibinti rankraščiu ir vėl išnaujo tą patį dirbti ir gaisuoti, arba laukti, kol nepasirodys moksliskas išdavimas. O ar galės jisai teip greit pasirodyt? Ar rasis pinigų? ar nepražūs tuotarpu rankraščiai?

Man rodos, ne tame, vyrai, nauda kad mes daug priveltume; bet kad dirbtume ir, ką dirbame gerai padarytume, kad kitam paskui nereikėtų arti. Kas iš to, ką tau bernas, išėjęs arti, su viena diena lauką užknaisios, kad paskui turi viską perarti? Kas iš to, ką kulikai daug klojimų iškuls, jei pusę grūdų su šiaudais išneša?

6. Nenauda net patiems išduostojams. Jug reikia pinigų tokiai „Dirvai“ išleisti; o kartą išleidus, nelabai kas nori pirkti. Žiūrėkime, dėlko. Štai Vokiečiai išdavė du kartu Duonelaitų; jau seniai išpirkta. Kad tik kokios užsilikę knygos pasirdys kur pas senų knygų pardaviką, tuo visi puolas. O mūsiškių išduotąjį Duonelaitį ir sunku kam įsiūlyti. Senąjį išdavimą Daukanto „Būdo“ arba Valančiausko „Vyskupystės“ mokėte, rodos, permokėtum, kad tik gautum; — išėjo Amerikoj ir nelabai noris pirkti. Daukšos Katekizmo, ką Volteris išdavė, Juškos Dainų negausi, išpirkta. „Mittheilungen der lit. Gesellschaft“ pirmieji numarai teipgi išpirkti. O mūs „Dirva“, kuri tiek ant Mittheilung'ų užneša, kodėl neturi tokios laimės? Užtai, kad anie išduoti moksliskai, o šitoje ne; ten originalai, o čė nel...

Tai-gi mat, kad „Dirva“ būtų išdavinėjama moksliskai, ir prie jos pultų pirkti: pirmiausiai daugumas Universitetų, antra daugumas filologų, trečia, patis lietuviai, kad ir iš paskutinio į vietą, ką beperka panašius Vokiečių išdavimus.

7. Kam-gi, ant galų galo, iš tokiu būdu su pertaisymais išduotų raštų nauda? Ką ne mokslo vyrui, aišku. Gal mažiau žinančiam, prasčiokėlini, kad nuo polonizmų atpratint?

Viena, negali sakyti, kad būtų „Dirva“ tam išleidinėjama, kad tai būt laikraštis prasčiokėliams. Antra, toksai taisymas tankiausiai tik priešingą sieki pasiekia. Apie tai reiktų daug kalbėti. Kas šiek tiek tyres ir permanes prasto žmogaus dvasę, lengvai tai gali patėmyti. Ir prasčiokėlis tur savo jausmą, savo estetiką; jis mokės atskirti, kas jojo nuo to, kas svetima. Trečia, nors jau būtų taisytojas teip tikrai ir gerai visus tuos polonizmus ir tas negeras konstrukcijas pertaisės. Vienoj vietoje tas pats žodis pertaisyta, kitoje vėl palikta ir tt. Tai-gi net ir iš šito atžvilgio darbas neužbaigtas, nepilnas...

Nežinau, kodėl tokių išdavimų nauda labai man užneša į teip vadinamus iš vokiško futervikius. Sumaišo žirnių, miežių, vikių, avių ir pasėja. Negali sakyti, kad futervikiai ūkėje būtų suvis niekai. Bet jei norėtum gryną iš jų sėklai išsiskirti, nieko nebūtų: avių nuo miežių, o vikių nuo žirnių niškirsi. — O vėl mūs senovės raštus, teip kaip juos patsai Valančiauskas ir Daukantas yra išdavė, prilyginčiau prie rugučių, kad vėjo papučiami gražiai vilnimis liūliuoja. Ten pamatysi ruoštais ir dirsių, bet jos lengva pažinti ir atskirti; o dirsi ne teip labai nė duonelei kenkia.

Tai-gi matome, kad tokiu būdu, kaip darė „Dirva“, kaip darė tūli išduotajai su Daukantu Valančiausku, kaip daro „Žinyčia“ su

medega Valančiausko ir Pabrėžos gyvenimui ir tt. ir tt. — tokiu būdu negali išdavinėti senų raštų: tik skriauda mokslui, skriauda rašėjui, skriauda tautai, skriauda net patiems išleistojuoms, — o kam nauda?...

Tokių raštus būtina reikiai moksliskai išdavinėti ir kiteip negali jų išdavinėti, kaip tik moksliskai.

Koks-gi yra tasai moksliskas išdavinėjimas? Sunku tai su keliais žodžiais pasakyti. Yra tam tikras mokslas, tam tikros knygos, kaip reikia istoriskus ir filologiskus šaltinius išdavinėti.*) Žmonės, ką prie to stoja, būt gerai, kad vienas kitas tokias knygas perskaitytų arba pas koki Universiteto profesorių apie tai pasiteirautų.

Tik tiek patėmysiu: pirmiausia ir didžiausia tiesa — patį dokumentą, patį originalą palikt, kaip jis yra, nieko nepermainant, nieko nepertaisant, nieko nepridedant, nieko neišmetant. Tiesiog, nestatyt sienos tarp versmės ar tai istoriskos, ar tai filologiskos ir tarp mokslo vyro; kad versmė tekėjus sau tebetekėtų tyra, kaip ji yr ir kad mokslo vyras, prie jos priėjęs, galėtų senti, kada nori, ką ir kaip nori; — kad nieks jam versmės nedrumstų, nieks kelio neužkirštu.

Pažiūrėkime, kaip išduoda tokius dalykus sviete. Paimkime, duokim sau, „Monumenta historica poloniae arba Monumenta hist. Germania“. Ten pamatyme atspaudyta dokumentus teip, kaip buvo rankraščiuos netik ką su visais barbarizmais, bet net ir jų pačių statrašas užlaikytas su visoms tiesiog klaidoms. Mat net ortographiškos klaidos užveda, kaip kada, tyrinėtoją ant naujų tiesų ir teisybių ir nevieną dalyką išaiškina; tai-gi net ir tokiuose ant pažiūros mažmožiuos nenori mokslo vyro tramdyti né jam kelią užkiršti. Išleistojai ir patį mokslinčiai jei tur ką patėmyt, paaiškint, visus savo išvadžiojimus padeda apačioje lapo, po tekstu; — pačio dokumento anaip tol lytėt nepalyti.

Paimkime dabar mūs istoriskus išdavimus: medegą Daukanto, Valančiausko arba Pabrėžos gyvenimui. Laiškai ir kiti dokumentai paduota tik vertime!! Tai-gi mat, čę ėmęs vertikas ir įsikišo į tarpą dokumento ir tyrinėsiančio ir jam kelią užstojo. Vertimas, vyrai, tai ne originalas; vertimui pilnai nékad negali užsitikėti, kaip jau minėjome. Tokiu būdu išduoti šaltiniai prastoja mokslo vyrui mažiausiai pusę vertės!

Norint filologiško, paveikslu paimkime, kad ir Daukšos Katekizmą, Volterio išduotą. Kam jis tikty, kad būt buvęs perdirbtas pagal šios dienos kalbą? Né kunigėliui, né praščiokėlini! O dabar jis yra svarbi kalbos versmė. O kaip ten gražiai pasakos atspaudinta, net tarmių skirtumai užlaikyta!

Norint daugiau paveikslų, kaip reikia tikrai gerai išduoti istoriskus ir filologiskus šaltinius, paėmęs peržiūrėki „Mittheilungen der lit. Gesellschaft“.

*) Cfr. žemiaus Red.

Grižtant prie „Pamokslų gražių žmonių“ kaip tai būtų naudinga, kad taisytojas būtų pirmiausiai nors kelis žodžius pasakęs apie kun. Totoriaus statrašą (jei originalo rašybos nenorėjo užlaikyti). Kaip tai žingeidu kaip kun. Totorius taikė ženklus prie skambėjimo, prie to, kaip tariama; nes, matyt, būta žmogaus mislijančio; tokius gražius žodžius mokėjo surasti rašto ženklams, kaip: **ilėiukė** (.), **dudutis** (:), **prasproga** (;), **gaidukas** (?) ir tt. (ž. l. 30). Nežinia, ar kun. Totorius skyrė ilgas nuo trumpų, ar ženklino nosines Tas nekarta išaiškintų vietas, kur ant dvejo gali imti.

Teksto dalyke. Negali sakyti, kad mums nereiktų kalbos vadovų. Nėkad negali gana atidėkavot žmones, ką kalba valo, ką išrodo polonizmus, negeras konstrukcijas. Tik tas reikėjo kiteip padaryti; reikėjo tekstas palikti, kaip yr, o savo patėmijimus apačioj padėti, po tekstu. Tada būt aišku buvę, kas yra kun. Totoriaus, o kas kun. Miluko. Būtų ir mokslo vyrui nauda, ir mažiau mokančiam. Mokslo vyras turėtų versmę, kaip ištekėjus, nesudrumsta, galėtų jąją vartoti, kaip jam tinkama; — o ir mažiau mokančiam būtų iš ko pasimokyti, tie užtėmijimai tik daugiau da atyda atkreiptų, tik aiškiau pamatytum skyrių tarp tikrai lietuviško sakinio ir iš lenkiško paimtojo.

Baigdamas, turiu pasakyti, kad man nė per mislis neperėjo keno nors ypatą pažeisti. Aš tik norėjau išrodyti, kad toks būdas išdavinėti raštams netinka, niekai, kad prie to reikia kiteip imtis. Jei koks šiurkštesnis žodis pro plunksną prasprūdo, tai kad širdį susopo, bežiūrint, kaip darbas ir pinigas sugaišta. — Kun. Milukas tiek tautai užsitarnavęs, tiek gero padaręs, kad ir pikčiausia kritika vargu galėtų jam ką užkenkti. Ką nežino, kiek tas žmogus dėl tėvynės labo pašventęs? jau nekalbant apie „Dirvą“, į kurią nekartą gal pats sau nuo lūpų atitraukdamas, savo skatiką sudeda. Mums tik stebėtis ir, galvą lenkiant, jojo pėdoms sekti. — Ne blogo nė „Dirvai“ norėdamas, o tik labo tuos kelis žodžius parašiau. Ar gi tai nemalonu būtų bent kartą savo gerus išdavimus išvydus, kad nereiktų vis tik pas svetimus (Vokiečius) eiti net savo locnos kalbos mokytis. Tai-gi, Dieve duok! kad „Dirva“ mums užstotų tai, ką kitiems visoki „Monumenta historica“, visokios philologiškos ir literatiškos Bibliotekos!

Jurgis.

II.

Norint šnekėti apie išleidimą senų raštų, reikia aiškiai žinoti, kas tai yra išleidimas ir kas — seni raštai. Iki šiol mes, pagauti pirmojo patrijotiško karščio, mislijame, kad išleidimas arba spauzdinimas raštų abelnai, o ypač senųjų, tai esąs vertimas jų į patrijotiškus. Neseniai mes susipratę lietuviais esant kiteip kaip pirmiau mūsų tėvai, išsidirbome teip-gi ir kitoki idealą lietuvio,

kuris mums rodos augštesnis ir gražesnis mūsų senių. Džiaugdamiesi jo pilnumu, į jį tiktai žiūrėdami ir jį tiktai matydami, norime, kad mūsų praeitis tokia būtų, kokią mes geidžiame savo mislyje regėti. Ale, kad atkreiptų akis į praeitį, randame ją suvis kitokią, kaip ji yra mūsų dūšioje, tai tuojaus darome ją tokia, kokios norime, tikimės, kad užsipelneme prieš mūsų senovę, ją pataisydami, ir nesusiprantame, kad ji neklauso ir negirdi mūsų troškimo; ji liks tokia, kaip iki šiol buvo. Ši mislis pasirodo perspaudinime senų knygų. Prieš kelis metus išleista buvo Valančiausko „Vaikų knygelė“ ir Daukanto raštai. Statrašas permainytas, kalba versta į literatišką, grynai lietuvišką. Nėsant išdirbto statrašo ir nežinant da kokia tur būt ta nauja gryna literatiška kalba, išėjo nė šis, nė tas: naujovės nepavijo, senovę pagadino. Paveikslų tokių jau ne vieną turėjome. Klaida iš dalies kyla iš to, kad mes perdaug duodame valios neišmintingam patriotizmui ir kad nesuprantame, kas tai yra raštų išleidimas. Išleidimas senų raštų yra tai apgarsinimas spaudoje jų teksto teip, kaip jis išėjo iš po autoriaus plunksnos, be jokių esencijališkų permainų ir taisyčių stiliuje, ar statrašoje ir mislyse. Mūs išleistojai mislija, kad gana tik atspausti, o tuo tarpu, kas svarbiausia yra, užsimiršta, kad ne valia permainių daryti. Senais raštais, mislydamas apie literatiškas liekanas, vadinu aš tuos, kurių autoriaus nėra ant svieto be atžvilgio ant to, ar jis seniai, ar neseniai yra numiręs. Čion turiu patėmyt, kad man ne rūpi dabartinių rašėjų raštai, kurių prigulintis išdavimas yra paties autoriaus dalykas.

Didžiausia išleistojo privolė yra atspausti raštus teip, kaip juos autorius parašė. Pirmutinis jo darbas surasti užsilikusius rankraščius, sukliasifikuoti juos pagal gerumą ir iš geriausio atstatyti tikrąjį autoriaus tekstą. Metodą tam darbui išdirbo philologai, tyrinėdami kliasiškus senovės Graikų ir Rymo raštus. Vadinasi ji teksto kritika.

Kliasiškoje senovėje viduriniuos amžiuos visoki raštiški veikalai buvo perrašinėjami ranka. Tai sunkino netik jų platinomis, ale ir, kas da aršiau, perrašinėjant lengvai galėjo įsitraukti į juos ne viena klaida. Kopistas, nesuprazdamas ko nors, pataisydavo teip kad jam būtų aišku; jei to nedarė, tai neiškaiydamas arba netėmydamas prieš savo norą padarė mažas permainas. Klaidos į tekstą lengvai galėjo išsprūsti perrašant iš autographo, o da labiau vēlesniuos laikuos, kada autographas buvo jau prapuolęs arba negaunamas, ir perrašinēt prisiėjo iš geresnių ar blogesnių kopijų. Prie to senovėj ir viduriniuos amžiuos ant krašto rankraščio arba ant viršaus teksto padėdavo trumpus paaiškinimus, scholijomis vadinamus. Su laiku, iš tokių rankraščių kopijuojant, lengva buvo neišmanančiam perrašytojui scholijos paimti į tekstą, kas, žinoma, tankiai ir atsitikdavo. Teip daugybėje rankraščių vieno veikalo ne visuos būdavo vienai tikras originališkasis autoriaus tekstas. Vieni tapo daugiau pagadinti, kiti mažiau. Humanystų laikuose XIV ir XV šimtmetyje, pradėjus smarkiai

ržsiimti kliaisiška literatura, mokyti ėmė jieškoti užsilikusiu senovės uasų, juos perrašinėti, ir, atsiradus spaudai, spausti. Be klaidų ir ėion neapsėjo. Laikui einant, viena teksto versija spaudoje tapo visų priimta ir pavadinta vugata. Išsiplatinus spautoms knygom apė rankraščius nesirūpino ir užmiršo. Ale mokslui kliaisiškos literatūros tolyn einant, pradėjo jieškoti išaiškinimo tūlų painių ir kartais nesuprantamų teksto vietų. ėmė vėl grįžti prie rankraščių. filologai juos tyrinėjo ir tēmydami skirtumus sukliasifikavo pagal jų gerumo vertę. Pažinus vertę gerų rankraščių, maži-nosi svarba vulgatos arba paprastojo visų priimto senojo teksto. Palengva rado, kad net geriausi rankraščiai toli yra nuo originalo, ir kad prašalinimui klaidų reikia kreiptis ir prie blogesniųjų. Jieškant tikrojo originališko teksto, su laiku išsidirbo metodiška teksto kritika. Jos taisykles trumpai suimtas pagal: „Handbuch der klassischen Wissenschaften“ von Dr. Iwan von Müller, II Aufl. München 1892, t. I pp. 277—289, ir pagal Dr. Ernst Bernheim: „Lehrbuch der historischen Methode“ II Aufl. Leipzig 1894 p. 341—353.¹⁾

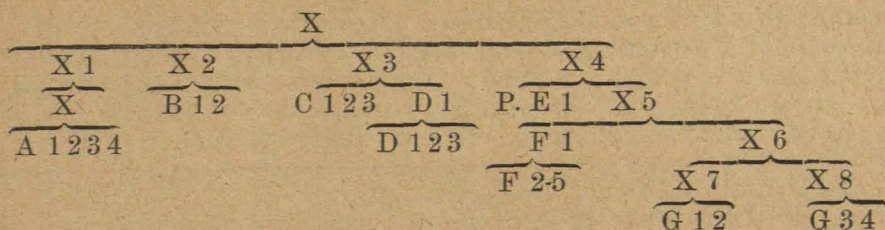
Filologas, radęs tekste vietą, kuri jį užgauna teip, kad jis abejoja apė jos tikrumą, ar ją pats autorius parašė tokioje formoje, kokioje jis skaito, turi pirmiausiai patirti, ar ji teip nuo pradžios užsilaikė padavime, ar vėliau permaintyta. Gali būti, kad tai yra spaudos klaida, arba išleistojo permainingas ar pataisymas. Jeigu pasirodo, kad užgaunanti vieta padavime užsilaikė, tada reikia pradėti medotiška teksta kritika. Jos aprašymui imkime, kad filologas daro recensiją teksto. Užėmus tą darbą, jam reikia ištirti netik užgaunančios vietos, ale ir visi teksto skirtumai, kokius randa padavime. Padavimas gal būti labai įvairus: visoki rankraščiai, seni vertimai, komentoriai, citatos, sekimai irtt. Pirmutinė kritikos užduotis yra ištirti visos liekanos kritikuojuamo rašto arba perklausyti liūdininkus. Didžiausi liūdininkai tai rankraščiai. Tyrinėtojas neturi jų taugiausiai pas save tiktai teip vadinamas „kolliacijas“, tai yra liūdijimus liūdijimų. Esant daugeliui kolliacijų tarp jų net atsiras skirtumų. Nes kolliacijonuojuantis galėjo ko nepatėmyt, arba raštas yra nesykį dvireiškis, išsitrynęs ir neišskai-tomas. Jeigu kolliacijos yra atspausotos, tai yra jose spaudos klaidų. Tokiu būdu pilnai įsakmus perklausymas liūdytojų yra negalimas. Tame dalyke mūsų šimtmečio mokslas, palyginant su senesniausiais, nužėngė didelį žingsnį tolyn. Daug prie to prisidėjo ir palengvino išsilavinimas paleographijos ir ta aplinkybė, kad rankraščiuose pradėjo tēmyt mažinosius niekniekius ir mažmožius ir ėmė risti prie jų atsakančią vertę. Pabaigęs tyrinėtojas perklausymą

1) Jei kas norėtų šino dalyku daugiau užsiimti, tai gal skaityti parodytas vietas šių knygų: A. Boeckhs: Encyclopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften, 2 Aufl. 1886, herausgegeb. von R. Klussmann. p. 179—206. — Grundriss der romanischen Philologie, herausgegeb. von G. Gröber, 1886, t. I p. 259—261, von A. Tobler. — Grundriss der germanischen Philologie herausgegeb. von M. Paul, 1891. t. I p. 176—188.

liūdininkų, turės metodiškai peržiūrėti, perdirbti ir suimti surinktą materijolą. Žinodamas, kad ne kiekvienas liūdimas yra vienokios vertės, jau per perklausymą prašalins liūdimus tų, kurie sako tapat, ką kiti buvo pasakę. Teip, rankraščiui užsilikus, spaudimai, pagal jį padaryti, neturi liūdininko vertės. Jei rankraštis yra prapuldintas, tada į jo vietą eina spaudimas. Vėlesnius spaudimas pagal pirmąjį padarytus pirmamjam esant galima apleisti. (Čion nešneku apie spaudimus, paties autoriaus išleistus, kurių paskutinis yra svarbiausias.)

Ištyręs filologas visus rankraščius kritikuoja veikalą, stengiasi sukliasifikuot juos teip, kaip jie vienas nuo kito yra kilę. Tankiai visi rankraščiai galima suvesti ant vieno exemplioriaus. Ne visi raštai vienaip užsiliko. Vieni veikalai buvo daug sykių perrašomi, kiti ne. Pasitaiko, kad tik vienui vienas rankraštis iki mūs daėjo. Tai atsitinka retai ir tai tik, kada rankraštį atrado pradėjus knygas spausti. Jeigu rankraštis buvo atrastas prieš spaudos išsilavinimą, tai ir tada kiti rankraščiai yra iš to vieno perrašyti. Šis atsitikimas, kaip ir pirmasis, teksto kritikui yra labai lengvas; tiktai tur būti tikrai davesta, kad jis tokis yra. Trečias atsitikimas yra, kada visi užsilikę rankraščiai duodasi susivesti ant vieno prapuolusio, kuris reikia darodyti ir atstatyti. Kad čion archetypas galima atstatyti, tai darbas kritikui da ne per sunkus. Ketvirtas atsitikimas yra, kur archetypo ne galima atstatyti, nes reikia iširti daugybė kilime savo labai išsišakojusių rankraščių. Čion, kaip ir trečiam atsitikime, stengiasi kritikas Stemmą padaryti, iš jos būs matyt rankraščių vertė. Kada tyrinėjamas veikalas yra mažas, jo rankraščių ne per daugiausiai, tai nors su dideliu darbu galima surasti tikroji Stemmo. O kada veikalas yra didis ir daugybė užsilikusių rankraščių, darbas tada neišpasakytai sunkus ir ant jo kartais neužtenka net gyvenimo žmogaus. Jeigu pasiseka, ištyrus ir palyginus visus, jų kilimas suvesti ant kelių ir padaryti Stemmą, tai metodiška kritika yra galima. Pirmiau tokiam atsitikime laikydavo tą tekstą už geriausią, kurį liūdijs daugumas rankraščių. Tai nevisada teisybė, nes daugybė rankraščių gal būt perrašyta pagal vėlesnį, o perrašytas iš geriausio jau prapuolusio gal būti tik vienas užsilikęs.

Čion reikia paaiškinti, kas tai yra Stemma. Rankraščius, kuriuos kritikas randa, kad iš vieno yra perrašyti ir dėlto vienas su kitu giminystėje esantis, vadina rankraščių kliasą, ir dėl parankesnio citavimo paženklina viena litera C. B., o jos pavienius reprezentantus pagal jų gerumą superunkavotus C 1, C 2, C 3 ir tt. Prapuolusį arehetypą ir neužsilikusius tarpinius paženklina paskutinėms alfabeto literoms, į kabes suimtomis. Dėl aiškaus permatymo giminystės, rankraščius, suskirstytus į kliasas ir sudėstytus pagal jų gerumą, surašo į vieną šematą, vadinamą Stemma, kurioje matyti, kaip jie vienas nuo kito yra kilę. Už pavyzdį galime imti Pauliaus Dijakono istoriją Liongobardų, kurios užsiliko 100 rankraščių.



Tai ženklina: Originalas (X) yra prapuolęs; nuo jo paeina keturios rankraščių kliasos, perrašytos iš keturių jau prapuolusių kopijų, kilusių tiesiog originalo (X 1, X 2, X 3, X 4). Pirmąją kliasą reprezentuoja keturi exemploriai A 1 2 3 4, kilę nuo X 1 per vieną prapuolusį tarpe esantį. Antra kliasą turi du exempliorius B 1 2 perrašytu iš prapuolusio X 2 ir tt.

Klasifikuojant rankraščius pagal jų gerumą ir senumą, kritikui lengvina pažinimą, senesniojo teksto seni vertimai, seni komentoriai, citatos ir sekimai. Iš jų tyrinėtojas nesykį suseka, koki tekstą turėjo tas, kuris koku nors būdu iš jo naudojosi.

Suskirsčius rankraščius į kliasas, pareina klausimas, pagal kurį atstatyti tikrasis autoriaus tekstas ir kaip daryti atstatymas. Rinkdamas vieną iš daugelio rankraščių, kritikas turi žiūrėti ant jo svarbos, ant jo gerumo ir vertės, ir tēmyt ant tos aplinkybės, ar viena teksto versija neišsiveda iš kitos. Vienam rankraštyje yra vienas žodis daugiau, kaip kitam. Tyrinėtojas žiūri, ar jis tinka į tekstą, ar ne geriau būtų jį praleidus, ir perkrato visus argumentus pro ir contra. Jei žodžių susstatymas ne vienoks, tai klausia, katras yra lengvesnis ir natūrališkesnis, katras sunkesnis ir painesnis. Nes galima spėti, kad anas iš šito yra išvestas. Ale gal būt ir priešingai. Tai daug priguli nuo perrašytojo. Kopistas galėjo perrašydamas liuosai su tekstu apseiti ir sunkesnę susstatymą permaintyti į lengvesnę, arba mechaniškai, ir tada pagadinti, kas aišku yra. Tikras išrišimas klausimo yra labai sunkus.

Atstatydamas autorius tekstą pagal geriausį rankraštį nepaniekina ir kitų prastesniųjų. Visus skirtumus, kokius randa kituose, paženkliną po tekstu, pasako, kaip juose yra, ir paduoda rankraštį, kur yra skirtumas pavadindamas jį vardu, koku jį buvo praminęs padarytoje Stemmoje. Jeigu pasitaiko, kad reikia paženklinoti teipgi ir skirtumai iš senų vertimų, citatų, komentorių ir tt., tada suskirsto įvairius liūdijimus į veisles, tekste paženkliną kožną siuntiką kitoku ženkliu ir apačioje teksto duoda kožnai veislei skyrium vietą. Ši visą įtaisymą vadina „Apparatus criticus“

Iš to, kas pasakyta, išeina, kad atstatymas teksto yra ne mechaniškas perrašymas iš geresnio rankraščio, ale kritiškas suradimas ideališko originališko teksto tai yra tokio, kokis turėjo būti pagal autoriaus intenciją. Dėlto kritikui valia pastatyti tarpženkliai nesantįs rankraštyje, išrišti sutrumpinimai, aiškios klaidos

pataisyti ir tt. Ale kad betaisant lengva pagadinti, tai kritikas tur aiškiai tai paženklini, kad skaitytojas galėtų atskirti visokius pataisymus nuo tikrojo teksto. Idealizuojant arba taisant tekstą, ateina klausimas, kur pasibaigia rubežiai to idealizavimo. Kad atsakyti ant šio klausimo, reikia atskirti dvejopi išleidimai: filologiški ir istoriški. Filologai šiame dalyke pasivėlija daug mažiau, kaip istorikai. Vienu visa atyda atkreipta yra ant kalbos formos, o kiti žiūri tiktai į turinį. Filologui rūpi ortographija, formališkos teksto ypatybės, interpunkcija, visokios net mažiansios formų atmainos. Istorikas tēmija jos tik tiek, kiek jos turi įtekmės ant permainymo mislies. Istorikas stengiasi teipgi atstatyti tekstą, kad tiktų ir filologui, ale kur susiduria vieno ir kito reikalavimai, ten žiūri labiau į savuosius.

Kritiškame teksto atstatyme nuo istoriko yra mažiau reikalaujama, kaip nuo filologo. Ale kitame atžilgyje priešingai, daugiau nuo istoriko, nei nuo filologo. Ištoriškas išleidimas tur palengvinti darbą tyrinėtoju, kad viską greit galėtų permatyti, suprasti ir surasti. Negana iš viršinės teksto kritikos, ale reikia paduoti rezultatai teksto analizos, paženklini vietas ir misliis, iš kitų autorių išimtos (kitokia spauda vietas žodis į žodį, kiteip kur žodžiai permaintyti), padėti ant šonų datos, išverstos į dabartinį metų skaitlių, parodyti citatos iš kur paimtos, prakalboje arba patēmijimuose paaikinti viskas, kas lengvina supratimą, pridėti gerai apdirbtos rodyklės vietų, dalykų, atsitikimų ir ypatų.

Kritikas, atstatęs tekstą, žiūrint ant to, ar filologams, ar istorikams paskiria savo išleidimą, tur pridėti atsakančią prakalbą. Jei raštai buvo nežinomi, tai tur aprašyt, kur rankraščiai atrasti, kaip užsilaikė, kokiame laike ir kur kilę, žinią apie autorių, jo gyvenimą ir siekį, kuris jį rašyt vertė. Paskui su visoms smulkmenoms aprašyti rankraštį, ar viena ranka rašė, jei kas taisyta, tai ar ta pati ranka taisė, ar gal daug vėlesniam laike kas nors pridėta. Pabaigęs tą išviršinį rankraščių parašymą, turi išdėti rezultatus teksto kritikos, išaiškinti visus ženklus, prigulinčius prie „apparatus criticus“, žodžiu kalbant, paduoti skaitytojui į rankas raktą, kad jis pats galėtų lengvai viską atskirti, kas yra atrastam rankraštyje, o kas kritiko subjektyviški taisymai, pridėjimai, patēmijimai ir aiškinimai.

Išleistojai istoriškų šaltinių da ne seniai buvo pakėlę klausimą, ar ne būtų galima spausti juos visus pagal vieną istorikų išdirbtą sutartą ir priimtą šematą. Buvo net mislije susivažiuoti į kongresą ir apsvarstyti tą dalyką. Bernheimas laiko už negalimą vieno šemato visokiems išleidimams. Nes forma ir materijolo suskirstymas prigulės visada nuo siekio, dėl kurio išleidžia, nuo veislės raštų, reikalaujančių pagal savo įvairumą įvairiaus apdirbimo, nuo laiko, kuriame jie kilę.

Ant galo, šnekant apie spaudos techniką, išleistojas tur atkreipti akį ant dviejų dalykų: ant išleidžiamos knygos dailumo,

ir jos parankumo, tur žiūrēt, kad skaitytojas greit permatytū turinį, jo suskirtymą, kad esencijališkus dalykus lengvai patēmytū ir atskirtū nuo ne esencijališkū. Čionai reikia jieškoti vaizdū geresnuios išleidimuos. Tokiū mēs da neturime. Geri spaudimai lietuviškū raštū, kokie ikišiol pasirodė, yra vokiečių išleisti.

Pamatę šiam trumpam suėmime tą nesykį ilgą ir sunkū teksto kritiko darbą, grįžkime prie mūs lietuviškū raštū. Painaus tyrinėjimo, kiek ikišioliai matyt iš pasirodžiusių, beveik nereikia. Jie užsiliko autographuose arba spaudimuos, paties autoriaus parūpintuos, kur jų teksto da jokia ranka negalėjo pagadinti. Jie reiktū tik be klaidū ir permainū kalboje ar ortographijoje gerai suparunkavojus atspausti, apie autoriū istoriška žinia paduoti, pridėti aprašymas rankraščio (kiek tai pavelią mūs dabartinis padėjimas dėl atsargumo liepiantis kartais kaip ką užtylėti) ir kiti patėmijimai, kaip augščiau pasakya. N.



Adomas Jakštas.

Apie lietuviškuosius

Šventraščio vertimus.

„Tarp tūleriopū rūpesčių apie tikėjimo dalykus pirmiąją vietą užima rūpestis apie religijos užlaikymą senoviškame grynume ir apie padavimą jos kuopuikiausiu būdu. Čę reikia suprasti kalbos švelnumas pačiame Dievo Žodžio apsakinėjime, kad klausytojai jaustū, juog tai yra Meilės mokslas; toliaus, kalbos grynumas su prisilaikymu vietinių šnekū, kad kiekvienas jaustū, juog tai yra savasis, brangus turtas. Sunkiaus vienok patraukti klausytojus kalbos švelnumu, grynumu, saviškumu, kad pats mokslo šaltinis suterštas, svečias. Krikščioniško mokslo šaltiniu yra Šventas Raštas; jo užlaikymas priderančioje patogybėje: grynume ir saviškume yra todėl pirmąją dvasiskūjų užduočia.

„Kiekviena apšviestesniūjų žmoniū gentis prisisavino tą šaltinį; ten sutilpusius dalykus apvilko savais rūbais, arba, aiškiaus sakant, nesukraipydama Švento Rašto tiesū, apsakė jas savo kalba. Pertat' visi brangiausio mūsū Išganytojo ir Jo šventū Apaštalu žodžiai klausytojui arba skaitytojui rodos, kad buvo ištartyti stačiai jo broliams, ne žydams ir graikams, kurie jau teikės mums leisti pasinaudoti jų turtais.

„Rymiečiai turi dailų į savo kalbą vertimą, „Vulgata“ vadinamą; jį beveik visa Rymo-katalikų Bažnyčia laiko už šaltinį, tai yra verčia į įvairias kalbas.

„Lietuviai turi Šv. Raštą savo kalboje, bet vertimą, nepriderančiai atliktą. Vienas vertimas katalikams nepritinka, kad griešija prieš padavimą, kaipo vertimas ne lotyniško teksto; tas priimtas yra tiktai lietuvių-protestantų. Antras vertimas, vyskupo Gedraičio išduotas, nors ir buvo sulygšiol vartojamas, teipogi katalikams nepritinka: 1) dėlto, kad tai vertimas nepilnas, nes tiktai Naujojo Sandaro; 2) kad teipogi griešija prieš padavimą, kaipo vertimas netiek lotyniško, kiek lenkiško teksto; aną skaitant teip ir rodos, kad lenkai paskolino mums iš savo malonės savąjį turta; 3) kas svarbiausia, kad ir ta dalis Šv. Rašto nėra užtvirtinta Apaštališko Sosto, nes vartojame aną vien iš nuo senų įvykusio papročio . . .“

Teip mums rašė pirm keletos metų „Tėvynės Sargo“ Redaktorius, paduodamas užmanymą patelkti mokytesniuosius lietuvius kunigus prie pataisymo lietuviškojo vertimo Naujojo Sandaro ir prie parūpinimo lietuviams katalikams naujo vertimo Senojo Sandaro.

Tasai atsišaukimas buvo padaręs išspradžių šioki toki judėjimą tarp jaunųjų mūsų kunigėlių: nutarta tapo visųpirmu išleisti Naująjį Sandarą, prigulinčiai pataisyta, su trumpais paaiškinimais, kad netik kunigams, bet ir šėipjau žmonėms būtų prieinamas ir tokiu būdu užkirstų kelią platinimui tarp lietuvių-katalikų protestantiškųjų „Bybelių“. Keletas darbštesniųjų šoko tuojaus prie darbo ir vieną, antrą knygą Naujo Sandaro pataisė ir pagal naują rašybą perrašė. Bet daugumas prižadėjusiųjų tame dalyke padirbėti, pamėginę ir išvydę, kad tai darbas nesuvis lengvas, greit rankas nuleido, ir teip viskas ant gerų norų galūtinai ir pasibaigė. Viltis ano gero lietuvių, paleidusio minėtąjį augščiaus atsišaukimą, kad atsirašę Lietuvoj 70 Šv. Rašto vertikų, visai neišsipildė: netik 70, bet ir 7 ikšiol neatsirado, ir pajudintas svarbus klausimas ne tik neišrištas, bet gan greit užmirštas tapo.

Tuotarpu užmiršti apie tai netik mums neišpultų, bet ir suvis būtų negražu. Už trylikos metų sukaks lygiai 5 amžiai nuo to laiko, kada Žemaitija, nuplauta vandenimi šv. krikšto, priimta tapo katalikų Bažnyčion, o už 16 metų sueis lygiai 5 amžiai nuo įsteigimo Žemaičių vyskupystės. Iki tam laikui būtina reiktų pasirūpinti mūsų kunigėjai apie pagaminimą prigulinčio vertimo ištiso šv. Rašto lietuviškoje kalboje. Nes, ištiesų, koks-gi kitas veikalus labjaus pritiktų paminėjimui anūdviejų visųsvarbiausiųjų mūsų istorijoje nusidavimų, jei ne parūpinimas lietuviams katalikams gero, Bažnyčios įstatymams atsakančio vertimo šv. Rašto mūsų tėvų kalboje? Priminti jau nunai lietuviams-kunigams apie tą dalyką tarėmes juo labjaus būsiant neprošali, nes 1901 m. lietuviai-protestantai apvaikščioja sukaktuves dviejų šimtų metų nuo išėjimo iš po spandos pirmųjų dviejų protestantiškųjų vertimų Naujojo Sandaro lietuviškoje kalboje.

Kalbant apie vertimus Šv. Rašto lietuviškon kalbon, negalime nepripažinti, juog lietuviai protestantai yra tame dalyke daug daugiau padarę, negu lietuviai katalikai. Lietuviai-protestantai turi lietuvišką vertimą ištiso Šv. Rašto nuo 1735 metų, tai yra daugiau nei pusantro amžiaus, ko lietuviai katalikai ir po šiai dienai da nesusilaukė. Tiesa, to protestantiško vertimo, kaipo paremto vien ant „vokiško perstatymo Dro. Mertino Luteraus“, mums, katalikams, neišpuola vartoti; bet rengiant naują lietuvišką Šv. Rašto vertimą dėl katalikų, nėra galima anuo pasinaudoti. Todėl norėdami šiame straipsnyje būsiantiesiems Šventraščio vertikams nurodyti, kas tame dalyke ikiol padaryta lietuvių katalikų, negalime čę teipogi praleisti nepaminėję ir protestantiškųjų šventraščio lietuviškon kalbon vertimų, ypač, juog tuose vertimuose lietuviška kalba gan daili ir gryna. Padalinę tatau šį mūsų rašinį į dvi dali, pirmojoje papasakosime apie katalikiškuosius Šventraščio lietuviškon kalbon vertimus, antrojoje gi išrokuosime protestantiškuosius.

I.

Lietuvai priėmus krikštą šv. metuose 1386, o Žemaitijai 1414. katalikiška kunigija neabejotinai nuo ano laiko turėjo apskinėti Dievo Žodį lietuviams ir žemaičiams prigimtoje jų kalboje, tai yra lietuviškai. Paveikslas Didžiųjų Lietuvos Kunigaikščių Jogėlos ir Vytauto, aiškinančių tiesas katalikų tikėjimo savo stabmeldžiams padonams prie krikšto prigimtoje jų kalboje, tai yra lietuviškai, galėjo būti atvykusiems Lietuvon iš Lenkijos kunigams netik paveikslu, bet ir augščiausiu prisakymu. Truputį paskiau jau ir to nebereikėjo. Nes iš istorijos žinome, juog nuo 1417 iki 1576 metų ant aštuoniolikos Žemaičių vyskupų vos tik tris tebuvo tikri lenkai; likusieji gi penkiolika buvo tai arba žemaičiai, arba lietuviai, kurie neabejotinai lietuviškai gerai mokėjo ir kuriems skelbimas Dievo Žodžio lietuviams ir žemaičiams prigimtoj jų kalboj negalėjo nerūpėti. Nekiteip buvo tuomet ir Vilniaus vyskupystėje. Grapas Kyburgas, kryžiuokų pasiuntinis prie Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto, aprašyme savo kelionės paduoda labai svarbią žinią, juog Vilniaus vyskupas anos gadinės, vardu Andrius, buvęs labai didis mylėtojas ir žinovas lietuviškos kalbos. Drasiai tatau galime spėti, juog jau pabaigoje XIV ir pradžioje XV amžiaus neabejotinai turėjo būti išverstos lietuviškon kalbon kurios-nekuriuos dalis Švento Rašto, ypač tie Evangelijų perskyrimai, kurie Bažnyčioje susirinkusiems žmonėms paprastai yra skaitomi kas nedėdienį ir šventdienį per ištisus metus. Kokia buvo kalba tų pirmųjų lietuviškų Evangelijų vertimų, sunku šendiena atspėti, nesant jokių rankraščių, paeinančių nuo anos tolimos gadinės. Bet abelnai galime pasakyti, juog ana turėjo būti **grynai** lietuviška, nes XV amžiuje, įtekmei lenkystės esant menkai, lietuviai da nebuvo pratę daryti savo kalbą nereikalingais lenkiškumais.

Pabaigoje XV amžiaus atsiradus spaudai, sekančiame XVI amžiuje prasidėjo teipogi spauzdinimas lietuviškųjų knygų. Vienoje iš jų mes ir randame visųseniausį tekstą lietuviškų Evangelijų, koks buvo vartojamas XVI amžiuje katalikų bažnyčiose Lietuvoje. Antraštas tos didei retos ir labai garsios šendiena knygos yra šioks:

1. **Postilla Katolicka, tai esti Ižguldimas Ewangeliu kiekvienos nedelos ir szwęntes per wisus metus, per Kunigą Mikalojų Daukszą, isz lenkiszka perguldita su wala ir dalaidimu wiresniuju. Wilniui drukarnioi Akademios Soc. Jesu. A. Dni 1599.** (10 ir 627 pusijų ir folio)

Išleistojos tos knygos kun. Mikalojus Daugša, karštas lietuviškos kalbos mylėtojas¹⁾ ir uolus Lietuvos Apaštalo, Vyskupo Merkelio Giedraičio, pagelbininkas, paduoda tame savo veikale netiktai Evangelijų išguldymus, kaip tai iš antrašo galėtumėm spėti, bet teipogi ir patį tekstą Evangelijų ant visų nedėldienių ir šventdienių per istisus metus. Evangelijų vertimas atliktas yra tarmėje lietuvių vakariečių. Lietuviška kalba tame vertime didei gryna ir graži. Atskyrus keletą nebevartojamųjų šendien žodžių ir nekurias kuovines gramatiškas formas, visas tekstas Evangelijų Daugšos Postilloje išrodo lyg būtų parūpintas mokyto šios gadinės lietuvio, o ne paimtas iš knygos, išspausτος pirm trijų šimtų metų. Rengiant tatai pataisyta išleidimą Naujojo Sandoro lietuviškoje kalboje, išleistojams būtina reiktų atsižiūrėti ant to visųseniausio lietuviško Evangelijų teksto.

Kalbant apie lietuviškųjų Evangelijų tekstą, patilpusi Daugšos Postilloje, negalime čę palikti nepalytėje da ir šio klausimo: kuomet tas tekstas atsirado — ar jis paties kun. Daugšos yra verstas pabaigoje XVI amžiaus, ar paeinas iš toli senesnės gadinės? Ant šito klausimo, mums matos, tik vienas tegali būti atsakymas: kun. Daugša rado tos vertimą vartojamą jau iš seno bažnyčiose Žemaičių vyskupystės ir kaipo toki pilnai įtraukė savo Postillon, pataisdamas tik, rasit, kur-ne-kur viena-antra žodi ar nutarimą. Juog Evangelijų tekstas Daugšos Postilloje nėra Daugšos verstas, bet paeinas iš toli senesnės gadinės, siekiančios XV o rašit ir XIV amžių, tame galima persiliudyti, palyginant vartojamą Postilloje kalbą tekste Evangelijų ir jų išguldymuose. Kaipogi skaitant Evangelijų išguldymus, atsitinka užėiti pas Daugšą kaikur visai nereikalingus lenkiškumus, kurių greta padėtame Evangelijų tekste suvis nėra. Turime viltį, juog mokyti mūsų filologai kadanors užsiims tuo klausimu ir tikrai moksliskais davadais išparodys, juog Dauksos Postilloje kalba Evangelijų tekste yra žymiai grynesnė ir per tai daug senesnė,

1) Skaityk lenkiška prakalba, patalpintą pradzioje postillos. Veiz. Voltero Lietuviška Chrestomatija pp. 27—30.

Sk. Volterio *Lietuviška Chrestomatija* Peterb. 1901 p. 30 ir to paties autoriaus knyga: *Объ этнографической позадкѣ по Литвѣ и Жмуди* Спб. 1887 m. pp. 60 ir 63 kur yra paduotos kelios Evangelijos iš Daugšos Postillos.

negu kalba paties Daugšos, kurią randame greta Evangelijų išguldymuose. Tasai moksliskas tyrinėjimas būs didei palengvintas, jei Peterburgo Mokslų Akademija perspaudins išnaujo visą Daugšos Postillą, kaip tai metuose 1898 buvo pažadėjusi ir nutarusi padaryti. —

Antras ir gi labai senas lietuviškųjų Evangelijų tekstas užsiliko „Punktuose sakymų“ kun. Jezavito Širvydo. Ta knyga išėjo pirmąsyk iš po spaudos po antrašu:

2. Punkty kazań litewskim językiem z wytłumaczeniem na polski przez ks. Konstantego Szyrwidą Theologa Soc. Jesu.

Pirmoji dalis to veikalio, kurioje patilpo punktai sakymų nuo pirmos nedėlios Advento iki Gavėnei, atspausta tapo Vilniuje metuose 1629; antroji gi tenpat m. 1644. Joje paduoti punktai sakymų ant Gavėnės. Kaip Daugšos Postilloje, taip ir Širvydo „Punktuose“ randame netik Evangelijų išguldymus, bet ir patį Evangelijų tekstą. Tasai tekstas pas Širvydą žymiai skyriasi nuo Evangelijų teksto pas Daugšą, nes paduotas yra tarmėje lietuvių rytiečių (Vilniškių). Vartojama vienok knygoje Širvydo lietuviška kalba yra lygiai gryna ir daili kaip ir pas Daugšą. Juog patalpintas Širvydo „Punktuose“ Evangelijų tekstas. nėra verstas paties Širvydo, bet paeinaš iš toli senesnės gadinės, apie tai, mums matos, negalima ir gi abejoti.

Praslinkus šimtui su viršum metų nuo išleidimo „Punktų sakymų“ Širvydo, prasidėjo Lietuvoje spauzdinimas Evangelijų, bažnyčiose skaitomųjų, skirtose knygelėse, kurias iš lenkiško žmonės vadin „Evangelickomis“, o kurias lietuviškai reiktų praminti **Evangelynais**. Toksai pirmutinis Evangelynas su lietuvišku tekstu išėjo pirmąsyk metuose 1711 po antrašu:

3. Ewangelie polskie i litewskie tak niedzelne jako i wszystkich świąt, ktore w Kościele katolickim według Rzymskiego porząd ku przez cały rok ezytają. Wilno, drukarnia Akademii Soc. Jezu r. P. 1711.

Tasai Evangelynas buvo ir paskiaus po daug kartų perspaudinamas; kaip antai: metuose 1750, 1760, 1799, 1803 ir tt.

Iš tos daugybės perspaudimų matyt, juog viršminėtasis Evangelynas XVIII amžiuje labai buvo pajieškomas, kaipo knyga kiekvienoje Lietuvos bažnyčioje būtinai reikalinga. Bet kadangi Lietuvoje ir Žemaitijoje randasi ne viena tarmė, o įvairiose tarmėse neretai tas pats žodis tur nevienokią prasmę ir tas pats dalykas vienur taip, kitur suvis kiteip yra vadinamas, todėl dėl didesnės dvasiškos naudos klausytojų, idant šventas Dievo Žodis vietomis nepasiliktų kreivai suprastas, Vyskupas Juozapas Gedraitis liepė Evangelijų tekste prie kiekvieno žodžio, turinčio įvairiose tarmėse nevienokią prasmę, padėti kitą atsakančią žodį, teksto supratimui palengvint. Pataisytas tokiu būdu lietuviškas Evangelijų tekstas atspaustas tapo metuose 1806 po antrašu:

4. Lietuwiszkas ewangelias nedielos dienomis yr ant garbingesniu szwęcziu per wisus metus skaytomas bažnyczioy Kataliku, isznauje parweyzetas, ayszkey iszgulditas, yr su paženklinimu žodžiu iwayriū arba newinokiey wisoy Lietuwoy iszmananczu: isz prisaikima Jo Milistos Kunigayksčia biskupa žiamaičiu drukon paduotas, metuose 1806 Wilniuy kasztu yr iszspaudimu literu Jozapa Zawadzka.

Apart augščiaus išrokuotųjų lietuviškų Evangelijų vertimų, turime dar katalikiškąjį vertimą viso Dovydo Psalmyno, parūpintą garsaus mūsų raštinko amž. at. Vyskupo Valančiaus. Valdžiai spaudą užgynus, tasai vertimas išėjo iš po spaudos už rubežiaus metuose 1869 po antrašu:

5. Wisas pasalmas Dowido karalaus.

Garbus vertikas atliko savo darbą labai rūpestingai pagal lotyniškąjį tekstą Vulgatos. Todėl mūsų būsiantieji Senojo Sandoro išleistojai nebereikalaus kamuotis su pasalmėmis; jiems užteks prašalinti tiktai iš Valančiaus vertimo kuriuos-nekuriuos lietuviams nesuprantomus žemaitiškumus ir visas būs užbaigta.

Tasai pats Vysk. Valančius, žinodamas gerai mūsų giesminuose (Kantičkose) maž tėsant gerų giesmių, užmanė visas pasalmes sueiliuoti, kad jos galima būtų giedoti bažnyčiose. Toksai sueiliuotas pasalmynas išėjo Prūsuoje metuose 1872. Vertikui neabejotinai kaštavo jis nemaž darbo ir vargo; bet vertybė to pasalmyno menka; nes eilės išėjo gana prastos, tikrai „kantičkinės“. Valančius, mat, buvo kur kas geresniu pasakorium, negu dainorium.

Ant galo, už visusvarbiausį lygšiol katalikiškąjį Šventraščio vertimą turime pripažinti augščiaus minėtąjį Naują Sandorą išleistą Vyskupo Gedraičio po antrašu:

6. Naujas Istatimas Jezaus Christaus Wieszpaties musu lietuwiszku liežuwiū iszgulditas par Juozapa Arnulpa kunigaikszti Wiskupa Žemajeziū, zeklinika S. Stanislowo. Iszspaušta pas kunigus Missionorius Wilniū'e 1816.

Atvertus pirmąjį lakštą tos knygos randame ant antros pusės trumpą lotynišką pranešimą ir liūdijimą, juog tasai Naujo Sandoro lietuviškas vertimas rankraštyje buvęs Vyskupo duotas dviem mokintiems kunigam: **Bonaventurai Gailevičiui** ir **Dominikui Mogieniui**, kuriuodu su atida perveizėję, rado jį pilnai sutinkančiu su lotyniškuoju Vulgatos tekstu ir tikros Dievo Žodžio prasmės nekuomet neiškreipiančiu; todėl, kaip pirmutinį Naujo Sandoro vertimą, kurio katalikai lietuviai da ikišiol nebuvo turėję, pripažino vertu išspauzdinimo.

Toliaus eina trumputė, vieną tik ir tai nepilną lakšto pusę teuzimanti lenkiška vertiko prakalba į skaitytoją (Do Czytelnika), ir gan ilgas prancuziškai parašytas paaukavimas to lietuviškojo Naujo Sandoro Rūsų Ciesoriū Aleksandrai I, grįžtančiam su didžia

garbe ir šlove iš Paryžiaus, kaip Napoleono pergalėtoji ir pageidaujamos ramybės sugrąžintojai.

Apie tuodu paskutiniuoju priedu amž. at. vyskupas Valančius ant savojo egzemplioriaus „Naujo Istatimo“ padėjo tokį parašą: „**Dedykacyi nie pochwalam, a do Czytelnika nędznie i nieprzyzwoicie**“ tai yra: paaukavimo (prancuziško) negaliu pagirti, o prakalba į skaitytoją pabrėžta niekiškai ir nepadoriai. Su tuo nutarimu ir mes visai sutinkame.

Bet, jei tuodu priedu, po teisybei, yra nevertu paminėjimo ne tik pagyrimo, pats vienok užmanymas išleisti pilną lietuvišką vertimą Naujo Šandaro, o teipogi ir pats vertimas, atliktas gana gryną lietuviška kalba (tarmėje lietuvių vakariečių), pasiliks ant visados vienu iš visųdidžiausių nuopelnų vyskupo Juozopo Gedraičio. Tiesa, jo išleistame vertime randame perdaug vergišką sekiojimą lenkiško vertimo, visai prastą rašybą ir daug kitų pataisytinų dalykų, bet koks-gi žmonių veikalas be ydų?

Lietuviško katališko vertimo Senojo Sandaro, kaip jau augščiau minėjome, mes ikiol da nėjokio neturime. Bet šįmet laikraštyje „Przegląd Katolicki“ neseniai buvo paduota žinia, juog Seinų vyskupas Antanas Baranauskas pradėjęs jau versti Senąjį Sandarą lietuviškon kalbon. Žinodami nepaprastą gabumą ir nenuilstantį darbštumą to garbaus mūsų tautiečio, galime pasitikėti, juog už dviejų, trejų metų ir mes susilauksime grynai lietuviško ir grynai katalikiško vertimo ištiso Senojo Sandoro.

II.

Protestantų tikėjimas, atsiradęs XVI amžiuje Vokiečių šalyje gan greit pasiekė ir artimąją Lietuvą. Kadangi protestantai pripažįsta Šventraščių kaip vienatinį Švento mokslo šaltinį, todėl, paplitus po Lietuvą protestantizmui, veikiai atsirado ir lietuviški Šventraščių vertimai, be kurių lietuvių, į protestantizmą patrauktų, nebuvo kaip mokyti. Iš tos priežasties jau metuose 1579 randame išleistą surinkimą lietuviškųjų Evangelijų, po antrašu:

7. Evangelios bei Epistolon Nedeliu ir Schwentuju dienosu skaitomias Basznicziosu Chriksezionischkosu pilnai ir wiernai perguldytas ant Lietuwischka Szodžia per Baltramieju Wilenta Plebona Karalancziui etc. Metu MDLXXIX.

Tuose pačiuose 1579 metuose kitas garsingas lietuvių protestantų mokytojas **Jonas Bretkūnas** arba **Bretke** pradėjo versti ištisų Šventraščių lietuviškon kalbon. Jisai iš pradžios buvo pastorium mieste Labiau, paskui gavo tokiapat vietą Karaliaučiuje, kame bepastoriaudamas varė toliaus iš eilios pradėtąjį Šventraščių vertimą, kurį ir užbaigė laimingai metuose 1590. Rankraštis to veikalo su pataisymais paties vertiko ir vėliaus kitų pridėtais, galima matyti viešoje knyginyčioje Karaliaučiuje. Rankraštis

Senajo Sandaro susideda iš penkių didžiulių tomų in folio, pasalmynas gi ir Naujas Sandaras -- iš trijų tomų ir 4-o. Pilnas antrašas to veikalo yra šioks:

8. **Biblia tatei esti wisas schwentas Raschtas lietuvischkai pergulditas per Joną Bretkuną Lietuvos Plebona. Karalaučiuje 1590.**

Vertimas tasai nėkadods nebuvo atspausťas, nors, po teisybei, turi būti pripažintas už saltinį ir pamatą visų paskesniųjų, protestantiškųjų Šventrašćio vertimų, kadangi paskesniejie protestantiškiejie Šventrašćio lietuviškon kalbon vertikai neabejotinai iš jo nemaž pasinaudojo.

Antras lietuviškasis protestantiškasis Šventrašćio vertimas yra tai Kedainiečių kalvinų. Išėjo iš po spaudos Londone metuose 1660 po antrašu:

9. „**Biblie su didžiu dabojimu pergulditu Lietuvos žmoniems ant iszganitingos naudods iszspausťa Londone 1660 m.**“

To veikalo vos tik du išviso teuzsiliko egzemplioriu: vienas šendien randasi knyginćioje Petropilės dvasiškosios katalikiškosios akademijos, antras-gi knyginyćioje miesto Stetino, Vokietijoje. Protestantiškiejie ištoriai, kaip antai Quandťas, mano, būk vertiku tos kalvinų Biblijos buvęs **Chylinskis**, todėl ir vadin tą Bibliją **Chylinskine**. Bet šendiena mokyťų vyrų jau darodyťa, Chylinski ir jo sėbrą Minvidą buvus ne vertikais Švento Rašto, bet šėip jau kalvinų Kedainiečių pasiuntiniais, kuriems buvo pavesta Londone Biblijos spaudinimą pridaboti ir spaudods klaidas pataisyťi. Tikrais gi vertikais buvęs aštuoni mokyťi Kalvinai, tarp kurių labiausiai paminėjimo vertu du: **Jurgis Skrodzki** ir **Jonas Boržymowski**. Tarmė toje Biblijoje vartojamoji yra lietuvių vakariečių. Lietuviška kalba gan gryna ir pigiai suprantoma, bet rašyba netikusi. Pagaliaus verta paminėti ir tai, juog tas vertimas nepilnas, nes baigiasi viduryje 40^{es} pasalmės. Mat Chylinskiui Londone visus iduotus kalvinų pinigus išaikvojus, spaudinimas turėjo apsisťoti. Negana to, už skola ir atspaudintiejie lakštai užarėstuotį tapo. Teip tai per Chylinskio kalťe visas kalvinų tame dalyke padėtas darbas ir kaštas nuėjo beveik ant niekų, teip, juog šendiena tos Kalvinų Biblijos, apart augšćiaus paminėťųjų dviejų egzempliorių, daugiaus nėkur neušsiliko.¹⁾

Praslinkus 40 metų klausimas apie lietuviškąjį Šventrašćio vertimą dėl lietuvių kalvinų vėl pajudintas tapo. Ši karta truputį geriaus mūsų vargšams kalvinams pasisekė. Nebesiekdami tolimo Londono, kreipėsi į artimąjį Karalaučių ir čė tat' metuose 1701 išėjo iš po spaudods jų lietuviškasis vertimas Naujojo Sandaro, po antrašu:

1) Paveikslus to vertimo veizėk knygoje Volterio: *Объ этнографической позадкѣ по Литвѣ и Жмуди* СПб. 1887 pp. 74—102.

10. „Naujas Testamentas lietuviszkas su didžiu dabojimu pergulditas ir lietuwininkams tiek karalistės Prusos, tiek Didžioje Lietuvoje ant izganimo sudawaditas nuog cziru lietuwiu, su prakalba apie perguldimus S. Raszto in kalbas kiekvienai giminei prigimtas Bernhardaus von Zanden. Karalauzeiuje 1701.“

Tuose pačiuose metuose dienoje apvainikavimo Priečkaus I. karaliaus Prūsų, išėjo antras lietuviskasis Naujo Sandaro vertimas dėl lietuvių liuteronų; jo antrašas šioks:

11. „Naujas Testamentas Wieszpaties musu Jezaus Kristaus pirma karta ant swieto lietuviszkoje kalboje ant įsakimo maloniniausio karalaus Prusu etc. su didžiū dabojimu pergulditas o ant garbės Diewui Traicioje Szw. Wienatijam, žmoniems ant izganingos naudos išspaustas Karalauzeiuje 1701 m.¹⁾“

Metuose 1625 Jonas Rhesa, pasinaudodamas Bretkūno vertimu, išleido istisą pasalmyną vokiškai ir lietuviškai po antrašu:

12. Der Psalter Dawids teutsch und littauisch — Psalteras Dowido wokiszkas ir lietuviszkas. Karalauzeiuje 1625.

Pagaliaus metuose 1735 atspaustas tapo pirmą sykį ištisas Šventas Raštas lietuviškoje kalboje dėl lietuvių protestantų, po antrašu:

13. Biblia, tai esti wissas szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento pagal wokiško perstattimo daktaro Mertino Luteriaus su kiekwieno perskirimo trumpu praneszimmu ir reikalingu paženklinimu tu paeziu žodžiu, kurie kittūse perskirimūse randami, nūg kellu²⁾ Mokitojų Lietuwoy lietuviszkay pergulditas. Karalauzeiuje 1738.

Praslinkus dviem dešimtim metų, išėjo antras to paties vertimo išleidimas, pataisytas Adomo Pričkaus Schimmelpfennig'o, Papelkių pastoriaus. Prie antrojo išleidimo pridurtas yra trumpas pasakojimas apie lietuviškuosius protestantiškuosius Šventraščio vertimus, parašytas vokiškai Jono Jokubo Quandt'o vyriausiojo Prūsų superintendente. Paskui eina lietuviškos eilės apie tą patį dalyką į lietuvius skaitytojus.³⁾ — Senasis Sandoras tame vertime paskirtytas

1) Kaip matyti iš pridurtos prie to vertimo lietuviškos prakalbos „Krikščioniškam skaitytojui“ (kuria ištisą padnodame žemiau, kaipo priedą M 1), vertikai siekėsi parūpinti lietuviškąjį tekstą Naujojo Sandaro ne tiktai pagal Vokišką „pertatymą“ Liuteriaus, bet ir pagal graikiškąjį originalą.

2) Tie keli mokytojai buvo: Reinholdas Rosenberg'is, Tilžės posterius, Kristupas Rebutisch'as, Gumbynės pastorius, Jobas Naunyn'as, Ragainės pastorius ir Pilipas Ruhig'as, Valterkiemių pastorius, kurie keturiese sutaisė lietuviškąjį tekstą Naujojo Sandaro. Prie parūpinimo gi lietuviškojo vertimo Senojo Sandoro, apart dviejų augščiau paminėtųjų Naunyn'o ir Ruhig'o, prisidėjo dar šeši sandarbininkai, minėtina: Kristijonas Stimehr'is, Zalavos pastorius, Abraomas Dovidas Lueneburg'is Klaipėdos pastorius, Adomas Pričkus Schimmelpfennig'is Skaisgirių pastorius, Pabijonas Kalan'as Verdū (Werden) pastorius, Jonas Behrend'as Intsruties pastorius ir Petras Gotlibas Mielcke Jurbarko (Georgenburg) pastorius.

3) Eilės tas padnodame žemiau, kaipo priedą N. 2.

į dvi dali: pirmojon patalpintos knygos teip vadinamos protokanoniškosios, antrojon — „apokrypa“, tai yra knygos deuterokanoniškosios. Vertikai, kaip liūdija pats Quandt'as, naudojosi Bretkūno vertimu. Tekste randame nemaž prūsiškumų, nors apskritai imant, lietuviška kalba vartojama tame vertime gana gryna ir puiki.

Autorius veikalo „Geschichte der littaivischen Bibel“, daktaras L. J. Rhesa, metuose 1816 parūpino trečią perveizėtą ir pataisytą, lietuviškojo Šventraščio išleidimą, pagal kurio vėlesniejie lietuviškų protestantiškų Biblijų išleidimai buvo po keletą sykių perspaudzunami.

Ant galo metuose 1869 garsus lietuviškos kalbos žinovas **dras Pričkus Kuršaitis** dar kartą pervežėjo lietuviškąjį Biblijos tekstą ir išleido po antrašu:

14. „Bybelės tai esti wisas Szw. Rasztas Senojo ir Naujojo Testamento į lietuviszkąją kalbą iszwerstas. Ant paliepimo Wyriosiōsios Prusiszkōsios Bybeliū Drangystės. Berlyne isznaujo perveizdėtas. Mieste Halle prie upės Saale gulincziame 1869.“⁽¹⁾)

Iš to, kas augščiau pasakyta ir išrodyta, skaitytojai mato, juog vertimas Šventraščio lietuviskon kalbon turi čielą istoriją ir gana apsčią literatūrą. O mūsų globėjai tuotarpu nepaliauja mus laikę giriniais žmonėmis, kuriems būk reikią esą da raides pramanyti! . . .

A. G.

Priedai.

№ 1.

Skaititojui krikščioniszkam tedūda Diewas, szwiesybes Tėwas, Kristuje Jėzuje tikrą iszmanimą dangujejos tiesos per Dwase Szwentą ant amžino iszganimo.

Ligei kaip Lietuwiszkas liežuwis labay sutinka ne tiktay su Wokiszkū ir Lenkiszkū, bet didziausay su Grėkiszkū liežuwiu: taipo ir regisi mums, jog Naujas Testamentas Lietuwiszkas negal geriaus perguldytas buti, kaipo kada pagal Wokiszkū, Lenkiszkū ir labiausay pagal Grėkiszkū Liežuwiū gražey sudawaditas tampa. Nes tatai mes perguldydami Naują Testamentą ne tiktay patis isztyrem, bet ir kiekwiens, kurs Wokiszkay, Lenkiszkay, Grėkiszkay ir Lietuwiszkay moka, isz perweizdėjimo szio darbo pigej galės iszmanyti. Del tōs priežasties stojos, jog szis Lietuwiszkas perguldimas tulose wietose tokiū ir tiek žodžiū, kiek kiti perguldimai, kurie tulus daiktus placzaus apraszo, netur, ir tankey regisi kitoriszkas, kur taczaus ir žodžeis ir iszmanimu, kas upaczey

1) Plg. 1, Encykl. košė. T. XXII. Str. 60.

2. Баграмайись Сборникъ etc. СПб. 1891 Priedas pp. 1—94.

3. Волтеръ Обь этнографической поздыкъ по Литвъ и Жмуди лѣтомъ 1887 г. СПб. Стр. 71—74.

labiausias musu darbas buwo, sudera su nefalszywu tikru Grekiszku liežuwiu, ir prieg tam ne sunkey iszmanomas yra. O kadangi Lietuwnikai didžios Lietuwiszkos žemės nekurius daiktus tokeis žodžeis iszkalba, kokiū Lietuwnikai Karaliszkoje Prussoje tame iszmanime newartoja, tada todeley skyru padarem ir žodžus Lietuwniku karaliszkoje Prussoje irakinom szitokiomis žymėmis () kaip ant paweikslu: Didžios Lietuwos Lietuwnikai sako: Giria, stow ore; bet Karaliszkos Prussu Lietuwnikai kalba: Puscia, stow lauke Matth. III. 1; XII, 46. 47. Anie kalba: Dasileist biaurybes, nečystatą daryt. Szie sako: peržengt wenčiwonystę. Matth. V, 28, Apreiszk. Jono II, 22. Anie — paszlawinimas, szlawint. Szie — žegnone. Rimion. XV, 29. žegnoti, kuris paskutinis žodis taczaus tulose wietose szio perguldimo turėjo wietą dūti anam žodžiui, szlawinti: ir tatai taipo tolaus. Potam ir nekurie žodžei teipajey tokiam žemele užsilaikantieji, ne ant skyraus abejopu Lietuwniku, bet ant geresno iszmanimo, kadangi ju nėra Grékiszkame liežuwije, taipo pridėti ir delto iszspausti, idant prastokai tarp Lietuwnikū, jų geriaus ką skaito galētu permanyt, kaip tatai matoma ira Galat. II, 9, Zydump XI, 19; I Jono IV, 3 ir tulose kitose wietose. Nūg tū dwejojpay paroditū paweikslū atsiskiria tie, kurios teipajey tiesa lygeis ženklais irakinome, bet del to, jog Grékiszkame liežuwije taipo pasirodo. Kaip I Timoth. VI, 17 ir kitose wietose. Prieg tam galime sakyti, jog esti sziose knygos wienoki kalba abiejū Lietuwnikū Karaliszkoje Prussoje ir Didžioje Lietuwoje. O idant szis Naujas Testamentas lietuwiszkas taipajey ir Klebonams wietoje Ewangeliū knygū galētu buti, pridėjome ant galo netiktay tas gromatas, kurios isz Seno Testamento ant nekuriū Szwentū dienū krikščioniszkoje baznyčioje paskaitomos, ir dėl to isz savo tikro liežuvio Lietuwiszkay perguldytos yra, bet ir naudingą paženklinimą Ewangeliū ir Gromatū ant kiekwienos Nedėles ir Szwentės per wissą metą paskaitomū. Galausay, kadangi mes su wissu dabojimu tas knygas perguldydami Dewui tiktay ant garbės ir Lietuwnikams ant gero, wiernay, kaipo kalti buwom, ir per pagalbą Dewo igalėjom, dirbome, tada tą nusitikėjimą, turime, jog krikščioniszkas skaitytojas, jei atrastu kas netobulu butu, mums tatai nepadywis, bet wiss ant gero priimdamas gerosna wers, ir kaip geras krikščionis szį perguldimą geray wartos.

Mes tame tarpe dėkawojam mielam Dewui szirdingai, jog mums dawė szį darbą geray pabaigti, praszydami ji nūszirdžey, idant szirdį Maloningiausou Prussu Karalaus tolaus waldytu, ir ant to lenktu, idant wissas Szwentas Rasztas Lietuwiszkay butu iszspaustas, ant praplatinimo Szwentojo Žodžio, ir ant garbės Dewo, ant iszganitingos naudės Lietuwnikams ir ant nemirsztancios szlowės Maloningiausam Prussū Karalui, irgi, wissai Karaliszkai ir Erekiszkai giminei Brandenburgiszkai. Amen,

Frid. Sigismund. Schusteris

M. Cand. szio perguldimo Draugdarbinėkas.

Lietuwoš ne pakentė ne pagyrėš.

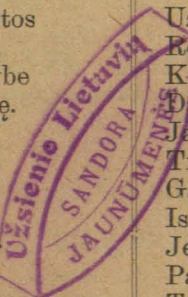
Kas isztikro wieryja,
 Swietą ėsant waldomą
 Nū to, kurs wissgalinczey
 Dailummu bey dawadney
 Ir' sutwėrėš swietą szį,
 Tas gallės iszwieryti,
 Daiktus jam kožnintelus
 Rupestije esanczus.
 Juk tai burna Jėzulio
 Mums senney atluddijo:
 Źwirbli wey nenaudelį!
 Jawelus gaiszinanti
 Diewas sergt ir apkawoj,
 Bey ant jo wissad dabboj',
 Neigi plauks be jo žinnós.
 Negal slinkti nū Galwós.^{a)}
 Ar ne tas Waldon's Dangaus
 Ne weizdėtu jo labiaus
 Ant žmogaus kožnintelo,
 Diddžo ir macyniko,
 Ant gerrū bey ant piktū
 Po pasaulei esanczū;
 Tai mums yra sakoma
 Per karalų Sal'moną.^{b)}
 Szittaipgi ne dyw's yra,
 Kad taipjau ir Lietuwa
 Diewas miel's nepražwelgė,
 Bet ir jos atsiminė,
 Duszos taip Lietuwninkū,
 Kaip karalū diddelū
 Wisados jis meilyja
 Ir nor westi Dauguna.
 Rods tulasis Wokėtis
 Diddey passiputėšis,
 Pastatydamas zubus
 Niekinna Lietuwninkus,
 Tar: kas yr' Lietuwninkas?
 Argi Diew's ir jo bojas?
 Todėl jie teip newerti
 Vos per kiaulę laikomi.
 Ale Wardui Wieszpaties
 Turrim' tarti ant garbės,

Jį minnėjus wissados
 Peikiamosós Lietuwoš.
 Mes juk su menka proce
 Rodyt gallėtumbime,
 Per tiek szimtu metu jį
 Jau ant jos žurėjusi.
 Jissai nepalikko ję
 Pagonū akklu pulke,
 Bet ir jei praszwidino
 Szwiesa žodžo sawojo,
 Ir kaipo popėžninkai
 Arde wierą butinay,
 Czystytą jei atdawė
 Ir wėl meiley įteikė.
 Diew's patrappino tada
 Trupputėlū mažumą:
 Butent tikt Katgisma jis
 Bey giesmelū ben kellis
 Dawė jiemus sutaisyt'
 Ir meilingay nudallyt;
 Kaip Wisztyczus jis tomi
 Jūs norėjo lesinti.
 Jis prikėlė po czesu
 Wieną isz Mokytoju
 (Bretkis buwo wardos jo),
 Kursai knygas Bybelio
 Pertaisė lietuwiszkay,
 Malonėdamas labbay,
 Kad szittas szwentas knygas
 Dūtu jiemus į rankas.
 Alle brangų skarbę tą
 Tad' negawo Lietuwa;
 Ar klebonū tinginys
 Ar kittokia priežastis
 Kalta yr', kad knygoš tos
 Druką tad' nēr' maczusios.
 Vos vos psalmus Dowido
 Rėžas tad' parupino.
 Bet sziam szimtame czėse,
 Kurrem' jau bekruttame,
 Diew's sujuddo mallonáus
 Dūdam's knygu jiemus apsczaus,

a) Mat. 10, 29, 30; b) Pam. Sal. 15, 3.

Nes karalus pirmasis
Liepė procewodytis,
Testamentą naują jį
Lietuwai iszdūdyti.
Po karalaus antrojo
Diewas knygas daugsino,
Ney ilgaus norėjo trukt
I rankas jiems tas įbrukt.
Testament's yr' peržwalgyt's
Ir katgismas pertaisyts.
Garbė Diew! ir Bibelij
Tur Lietuwninkai biedni.
Szimet Bibelis szwežey
Drukkawojams yr skubbrey:
O giesmelū kiek gražū
Ira sudawadytū;
Aszma kartą knygos tos
Drukka yr perejusios,
Kas gal tart su teisybe
Giesmjū stoka esancze.
Langanzo Iszguldima
Apie Ewangelia
Nusidawimus be to
Testamento senojo
Irgi naujo jau wissur
Miela Lietuwa betur.
Kittū knygū mažesnū
Asz priminti nekettu.
Ka Diews wertė tas taisyt
Ir Lietuwninkams dallyt?
Quandt's wyrausas wyskupas
Diewo buwo werczamas,
Ikki tol nepakajot
Kol jiems tas gallejo dūt.
Bus paminklas jo garbės
Kol tik Lietuwa stowės.
Bet bau maczytu toktai
Mielai musu Lietuwai?
Jey ne Szuilū reikiamū
Butu ne parupintū:
Rasztaš juk ne mokanczam
Ira kaip Szwiesa aklam,
Tam tikt Rasztaš maczija
Kurs pažyst' ir moka tą.
Diews ir tamme dallyke
Mus ne likko skoloje;
Nes karalui nobažnam
Jau dabbar nabasznikam

Meilijo i szirdį dūt
Wissur Szuiles budawot
Ir ant maisto szulmistrū
Dowanot daug tukstanczū.
Gyrius werts yr pono to
Kurs ten wieną kurdino,
Man juk rodosi werczaus
Tą pagirti jo labiaus,
Kurs mums Szuilū (kaip matyt)
Dawe tiek szimtū taisyt,
Szuilu kiek tikt kurtujū,
Tiek jam stow garbes stulpū.
Szis karalus esasis
Szules dar izlaiko wis
Nenorėdams iszardyt'
Ka jo Tėws liepės statyt.
Už jo brangū gywasti
Reik mums diddey melstisi,
Kad jį Diewo malonums
Dar ilgay laikytu mums.
Jau dabbargi taip wargings
Tiekajau kaip ir turtings
Gal sawuosus kudikius
Izmokyditi rasztaš
Jei tik kas nenor tingėt
Pats gal rasztu pažurėt,
Tas sawę tur kaltinti,
Kurs nenor mokytsi.
Taigi miela Lietuwa
Diewo tą aplankima
Kartkarceis ben apdumok!
Pirma Diewui dekawok!
Kad tu Diewo žibburį
Szoms gadynoms gawusi,
Nes be to tu, Lietuwa
Passiliktumbei akkla.
Susipraskis, ko tau reik
Jey taw Diew's Knygas iteik
Meldzu, ne užmerk akkis
Meilyk pasinaudyts
Szitto brangio žibburo
Danguna taw szwiczanczo.
Diewą lankantį pajusk!
Ir isz miego ben pabusk.
Czėsas nežinnojimo
Garbė Diewui! perėjo;
Jus bednus Lietuwninkus
Diewas per tarnus wiernus



Dūd priszaukdyti macney,
Kad koźnintelis skubbrey
Prisiwerstusi Diewop'
Ir netruktu bėgti Jop'.
Tūmi Diewas juddina
Ir karalus welyja,

Taip kaip reikiant elgtisi
Diewui wiernai slūzyti;
Szittaip ragina abbu
O galliaus ir asz meldžu
Diewo lankimo minėk,
Ir tos meilės nemirszėk

A. F. S. P. P.

(Adomas Pričkus Schimmelpfening'is Papelkių pastorius).



Dabartinis Katalikystės padėjimas Rosijoje.

I. Konfidencijališka ministerijos instrukeija naujajam Lenkų General-Gubernatoriui Čertkovui.

Samonės apie valdžios politiką iš atžvilgio
į rymo-katalikiškąjį tikėjimą ir dvasiškiją
Lenkų gubernijose.

Santikius rusiškos valdžios ir katalikystės Lenkų Karalystėje aiškiausiai apribavo teip vadinamoji Miliutino reforma. Šito viešpatystės vyro mintis buvo padėtos į pamatą reformos įstatymų Imperatoriaus Aleksandro II. Reforma buvo atlikta teip nuosakiai ir užbaigtinai, kaip retai pas mus atsitinka.

Įstatymai apie svietiškąją ir zokonų r.-k. dvasiškiją įtaisė tvirtą padą, tiesos pamatą, išsėmė vyriausiąją užduoties dalį, bet pasiliko valdymo praktika: išlavinimas vyriausiųjų dalykų ir jų pritaikinimas, suminkštinimas arba atmainymas kurių-ne-kurių kraštutinių doktrinų, išibrovusių į reformos įstatymus po įtekme laiko aplinkybių: ant galo, reguliavimas gyvenimo santikiuose visuokių apsiरेiškimų tikiybiško žmonių gyvenimo, ir priežiūra dvasiškijos.

Visas tas valdymo apskritis prigulmėje nuo politikišku samonių svyrinėjo kolabiausiai. Ant jų visulabiausiai atsimušė pažvalgos, o tankiai ir ypatingas temperamentas krašto valdimierų.

Svarstinėdami atskirai pamatinius įstatymus ir valdymo tvarką, negalime nepasergėti, juog, apskritai imant, valdžia santikiuose su katalikyste Lenkų Karalystėje pasiliko nepajudinta viena syki išsirinktoje pakraipoje ir dėlto susilaukė žymių pasekmių.

Jei ne pati katalikystė, kaipo tikėjimas visų Lenkų Karalystės gyventojų, tai katalikystės sutvarkymas Lenkų Karalystėje buvo pripažintas už galybę vodingą ir Rosijai priešingą. Permainyti pamatus šito sutvarkymo pasirodė negalimu dainku. Męs vienpusiškai, t. y. be jokio susitarimo, užlaikėme pažymėtą skaitlių bažnytinių katalikiškų įstatymų, o visą dvasiškijos personalą, nuo kamendoriaus lyg vyskupo, pastatėme nepertraukiamoje prigulmystėje nuo viešpatystės valdžios dalykuose paskyrimo į vietas, išdavimo algos, naudavimos gyvenimais, beneficijomis ir pelnu iš bažnyčių; patraukėme po aštrią priežiūrą dvasiškijos susirinkimus ir važinėjimus, įtaisėme priežiūrą mokymo religijos, kokybės mokytinių dvasiškose seminarijose, mokymo jų; rusišką kalbą įvedėme į visus oficiališkus dvasiškijos susinešimus.

Nė viena viešpatystė, pagaliaus nė katalikiškosios, viso Bažnyčios sutvarkymo nepatraukė po svietišką valdžią teip, kaip Rosija Lenkų Karalystėje. Prūsija ant mūsų pavyzdžio 70 se metuose buvo užsimanusi ką-ne-ką pavedų, turėdama viltį, juog kuriuose-ne-kuriuose dalykuose perviršys mus, bet ilgainiui po penkiolikos metų nuožmios karionės ir maištų atsisakė nuo visų savo užsimanymų, įgydama vien tik tiesą išreikšti savo sutikimą, paskiriant dvasiškuosius į vietas.

Milžiniška dauguma lenkiškosios mūsų dvasiškijos priprato prie savo padėjimo. Katalikai-žmonės jaučias tikiybiškai užganėdytais ir kone visiškai nesuspaustais. Vienok mūsų užduotis sunki yra. Prūsija kariavo su dvasia ultramontanystės katalikystėje ir tiktai po truputį su lenkyste ir separatizmu. Vyriausioji mūsų užduotis — lenkystė. Tiktai kartais, ir tai daugiausia vietose su buvusiais unijotais, blyksteri fanatiškas įpykimas ant grynai tikiybiškos dirvos.

Negalint susitaikinti viduriniuose dalykuose, kiekvienas bandymas politiškai susitaikinti su augštąja katalikiškąja dvasiškija visuomet liko be pasekmių ir tiktai mažino mūsų vertybę. Tečiaus reikėjo ir naudinga buvo teisingai elgtis su tokiais prajovais, kurie neduoda mums naudos, erzina ir užlaiko nekantantumą.

Sulyginant visus valdymo būdus per pralinkusiuos 25 metus tiesiog negalima nepripažinti už visųgeriausiąją tą pakraipą, kurios prisilaikė general-adjutantas Gurka savo santikiuose su katalikyste ir dvasiškija laike valdymo Pririslunijos, išskiriant patį paskutinįjį laiką, kada jo parėdymai buvo nerviški ir skuboti. Aštrus budamas atskiruose atsitikimuose, kad tai buvo reikalinga, jisai karštai gynė reikalą prileisti kunigus prie mokymo vaikų religijos pradinėse mokyklose ir pyko ant būdo elgimos mokymo skyriaus viršininkų, kurie tyčiomis gynė iš žemųjų mokylų tikiybišką elementą. Uždaręs Kelčių seminariją, kad apsireiškė tenai ženklai politiško pasileidimo, jis tvirtai priešinos tam, juog seminarijos gali būti po valdžią apšvietos inspektorių.

Sugrįžti prie aštraus šito valdymo būdo mūsų laikuose vargu begalima, dėlto kad nėra tam tikrų priežasčių ir tai nesutiktų apskritai su ramia lenkiškos dvasiškijos dauguma. Bet ir be liekio aštrumo reikia dvasiškiją laikyti jai pažymėtose ribose. Laikas pamislyti ir apie prašalinimą kurių-ne-kurių visuomet buvusių, ir ne be pamato, nekantantumo priežasčių.

Paliekant visiškai šalyje tokią apskritą priežastį, kaip nustūmimas katalikystės nuo pirmosios vietos, negalima nenurodyti ant laiko sutvertų sanlygų, dabar visiškai nebeatsakančių padėjimui Lenkuose katalikystės, kaip tikėjimo daugumos gyventojų. Yra prajovai, katalikų dvasiškiją pažeminantįs, statantįs ją padėjime be tiesų, be jokios naudos iš atžvilgio į tą rūpestį, kad rusiška valdžia pamégtų gyventojams.

1. Vietinės taisyklės, kurių turi prisiturėti r.-k. dvasiškija, atsitolindama nuo savo vietų. Jas iššaukė reikalas turėti budriose priežiuroje dvasiškiją, o tai tam tikslui, kad susimažintų jos įtekmę per suvaržymą jos laisvės važinėjimo ir susiešimo savo tarpe, pripažintus vodingais. Negalima užginčyti paskutiniojo, tai yra pavojingumo draugavimos toje prasmėje, kad nesujudintų nereikalingo veiklumo; bet reikia atminti, juog politikavimo dvasia išikerėjusi yra nė tiek tarp parapijinės dvasiškijos sodžiuose, jau ir be to prikaltos prie savo vietų ir visūdaugiausiai primygtos, kiek tarp augštosios dvasiškijos, teip vadinamos — mokytosios, prie vyskupų esančios. Ne veltui paskutinieji general-gubernatoriai: grasas Šuvalovas ir kunigaikštis Imeretinskis pradėdavo, nuo išpeikimo taisyklių, varžančių kunigų važinėjimos ir taisės jas suminkštinti arba ir atmainyti, bet jiem vis priešinos vietiniai senosios pakraipos gubernatoriai. Abudu tvirtino, juog šitos taisyklės tik ištvirkino vietinę žemąją policiją.

Neabejotina, juog lenkai palenkę yra kiekvieną teisingą pasiūlymą laikyti už susilpnėjimą valdžios, už atmainymą sistemos ir tt. Tai ir yra didžiausis keblumas įvedime jų; tečiaus valdžia nesųkį vartojo be jokios pragaišties. Nurodysiu tik atmainymą 1883 m. įstatymo, varžančio vyskupą, norintį savo valia atstatyti kunigą, paskirtą į kokią vietą su pritarimu svietiškosios valdžios; atmainymą 1897 m. abėlnos maldos prieš mokslą atvirose mokyklose, kur daugiau yra gyventojų kito tikėjimo. Prašalindamu nepaliaujančių maištų priežastis, abudu šiuo parėdymu, prieš kurius teip smarkiai pas mus kilo, aiškiai prisidėjo prie ramaus gyvenimo mūsų pakraščiuose. Didžiausis klausimas, kame ir kada juos priimti ir pritaikinti.

2. Religijos mokslas žemosiose mokyklose. Iš pradžiais vardan reformos įstatymų mokykla Lenkų Karalystėje buvo palikta lenkiška, tik ruskių rankose. Paskui ypatingais parėdymais ji buvo išversta į rusišką, grynai viešpatystės mokyklą. Lenkiška kalba buvo iš ten išpalengvo visiškai išmesta ir tik neseniai ji kur-ne-kur ileista, kaip

vietinė, pridedamoji kalba. Mokymas religijos vidutinėse mokyklose, gerai apmokamas ir lenkiška kalba daleistas, apskritai sakant, nerado painių; bet pradinėje mokykloje yra tai dalykas nepaliaunamos karionės.

Vietinė mokyklų vyriausybė, pripažindama Katalikų kunigus sugebančiais priešintis lavinimui žmonių rusiškoje dvasioje, prikergė mokymui religijos perdidžią prasmę ir, užsidėdama neužtenkančia politiška kunigų ištikimybe, įvedusi ypatingą užtvirtinimo būdą, viseip šalino juos nuo mokyklų. Tokiu būdu susitvėrė užkeiktas ringis: rūsiska mokykla — tikriausias būdas perdirbimo žmonių — reikalinga, bet žmonės nerodžiai duoda kaštą, jei ana yra be kunigo; nerodžiai siunčia vaikus, jei mokykla turi būti teip negeistinos sanlygose. Buvo aišku, juog tai klaidinga sistema, trukdanti apšvietimą žmonių dėl atitrauktos vilties perdirbti juos be jokios įtekmės Bažnyčios ir dvasiškijos. Už medžių pradėjo nebesimatyti miško. Vietoje keblios procedūros susitaikinimo ir užtvirtinimo, nevedančios nė prie ko gero ir, be abejojimo, užgaulingos, reikėjo be jokių sankalbų daleisti prie mokymo religijos kiekvieną parapijos kunigą, nuo kurio vyskupas neatėmė mokymo tiesų. Neabejotina, juog tada ir mokykla būtų didesnė, ir jos įtekmė būtų žymesnė, ir tikrai vodingi kunigai greičiaus apsireikštų, o ypatingai, juog jų pasidarytų mažiaus, kito teisingo išrisimo to klausimo nėra, dėlto kad šitai tuojaus iš pradinės mokyklos išgins inkvizitorišką dvasią.

Āpart išdėtųjų čę vyriausiųjų apskritų klausimų yra dar du grynai vietiniu dėl Lenkijos, tai pietuose **liekanos ūnijos**, o šiaurėje — **lietuviškas judėjimas**.

Juo greičiaus po-ūnijotų kraštai būs išskirti į atskirą administratišką vienybę, kur pravoslavijos klausimas turės vyriausiąją prasmę, juo lengviaus būs vesti bylą su katalikyste likusiuosiose dalyse Lenkų Karalystės. Iš to atšvilgio įkūrimas Cholmo gubernijos būtų daugiau, neg naudingas.

Suvalkų gubernijoje lietuviški siekiai pačioje bažnyčioje buvo tokie, kad kilo maištai prieš lenkus. Netvarkystės mėš nedaleidėme, elgimos (uvlečenija) vyskupo - litvomano (Baranauskio) buvo vidutiniškas, bet, apskritai sakant, nėra pamato priešintis tam judėjimui, bet reikia kogleičiausia atmainyti griežtai klaidingą užgynimą, uždėtą 60-se metuose ant lotyniškų literų, o dėlto ir ant lietuviškos spaudos. Nekalbant jau apie tai, juog tasai parėdymas visųpirmu buvo iš netyčių padarytas, iš paradoksališkų sąmonių, nėkados nebuvo sankcionuotas Augščiausiaja valdžia, pasekmės jo buvo neišpasakytai liūdnios: susitvėrė užrubėžinė lietuviška literatura, persekiojimas visiškai nekaltų ir žmonėms reikalingų maldaknygių ir prekiojančių tais ir, ant galo, pramanytas lenkinimas lietuvių.

V. V. V.

Užbaigdami negalime nepasakyti apie **charakterių augštosios katalikiškosios jerarchijos Lenkų Karalystėje**. Ta luoma

labjausiai Rosijai neprilanki ir rusiškai valdžiai neįtikinti. Apie juos grupiruoja ypač neprilankus mums žymus politikanai. Santikiai valdžios su šita grupa turi būti šalti, pilnai korektiški, be jokių avansu.

Su giliu persitikrinimu galima pasakyti, juog apskritai sakant prisiturintis, bet tvirtas elgimos būdas katalikiškosios jerarchijos gali būti išaiškinamas daugiausia tais santikiais, kurie per paskutiniuosius 20 metų pakarčiui susikrovė tarp mūsų valdžios ir Vatikano, tikriaus — Popiežiaus. Mūsų šioks-toks susitaikinimas yč nemalonus šitiems politikanams, jaučiantiems save surištais ir nekaipo-liekiais. Lenkiški mūsų vyskupai širdyje nekantanti popiežium ir jo Stats-Sekreterium, kurie teip aiškiai draugaujas su Rusija. Jie nesugeba atskirti lenkystės, siauroje prasmėje, nuo katalikystės ir regi atmainą Vatikano tradicijų.

Reikia čę pridurti, juog Lenkų Karalystėje, jei išskirsime 100 tūkstančių atkaklybėje tebesančių ūnijotų, visųmažiausia priešasčių susidūrimo pravoslaviškosios Rosijos su Vatikanu. Paskutinysis tol mums pavojingesnis pravoslaviškiuosiuose Rytuose; vakarinėse, tikriaus — baltgudiškose ir ukrainiškose mūsų gubernijose Katalikystės dalyką Vatikanas skaito už prakištą galūtinai; tuotarpu kad Lietuvoje ir Lenkų Karalytėje jis supranta tvirtą savo padėjimą. Lietuviai mažai teinteresuoja Vatikaną, neturėdami pripažinto politiško svarbumo ir būdami jo akyse žemąja rasa. Lenkuose-gi priešingai Vatikanas tvirtai tiki, juog katalikystė nesulaužoma ir juog mes ant jo nė nesiekiamo. Dėlto ir gali santarvėje su mumis būti dalykuose, užkliudžiančiuose Lenkiją, ir pasiruosę padaryti malonią mums įtekmę, padedant viltį ant mūsų sylos ir svarbumo ateitėje.

Suvedant visa augščiaus pasakyta, galima nutarti, juog apart nedaugalio dalinių apsirikimų ir prasikreipimų, politika, kurios prisilaiko mūsų valdžia nuo antrosios pusės 60-jų metų, yra labiausia įtikinama. Mes negalime ir neturime sukelti žmonėse liekių laukimų; bet tuotarpu neturime nė reikalo, nė pamato pramanyti ypatingą įtekmės būdą, turintį dėmą tikybiškos karės. Užmigdymas fanatizmo mums naudingesis, neg pažadinimas. Žengsnį už žengsnio, gerai progai pašipainiojus, mes turime eiti tolyn sutvirtinime viešpatystės sąmonių, paturėdami gėrus santikius su galva Rymiškosios Bažnyčios, kol mums yra prilankūs Vatikane.

10 d. sausio m. 1901.

II. Cirkuliariška ministerijos instrukcija Lietuvos Gubernatoriams.

Prityrimas sako, juog, išėjus Augščiausiam paliepimui 21 d. birželio m. apie nebeskyrimą į Vilnių General-Gubernatoriaus, katališkoji dvasiškija šiaur-vakarių gubernijų, nors neturėdama atkalties (osnowanic), įgys viltį netik permainymo arba ir atmai-

nymo šitame krašte įvykdytų jos darbavimos varžančių ypatingų ir apskritų parėdymų, bet ir atmainymo abelnos valdžios politikos iš atžvilgio į katalikystę ir padėjimo, kuriame ji tame krašte yra.

Nors dabar, labiaus neg abejotina, katalikiškoji dvasiškija, o su ja ir lenkiškoji dalis gyventojų galėtų svajoti apie atstatymą pirmųkščios savo viršininkystės. tečiaus neabejotina, juog ji griebšis visokių galimų pragumų dėl sugražinimo viso, ko buvo nustojusi, o dėl pasiekimo to tikslo bandys visose šalyse apseiti esančius parėdymus dėl ištyrimo laipsnio kietybės ir vienodumo vietinės valdžios.

Dėlto aš pripažistu už reikalingą įstatyti pilnai apribotą elgimos plianą, dėl išblaškymo išpat pradžios klaidingų vilčių, ir dėl sutvirtinimo toliaus šitame krašte dar nevisai sutvirtėjusių rusku principų.

Vyriausysis tikslas visų ypatingų varžančių Rymo-Katalikiškosios dvasiškijos darbą po atsitikimą 60 metų buvo sutvirtinimas Pravoslavijos, kurią buvo prispaudžiusi katalikystė, atsiremianti ant turtingos ir įtekmingos lenkiškosios bajorijos. Daugumas gyventojų, teip neseniai išsiliuosavusių iš ūnijos, neprisiskaitė nė prie kokios religijos (religioznoje bezrazličie) ir buvo nieko negalinti be pašalpos iš šalies priešintis užgrobimams ir vyliojimams tvirtai suorganizotos, pilnai sutvirtėjusios ir sumaningai rėdomos katalikiškos bažnyčios.

Dėlto Jo Mylistai išpuola budriai sergėti, kad r.-katalikiškoji dvasiškija ir katalikai gyventojai pildytų visus esančius apskritus ir vietinius parėdymus dalykuose viešo iškilmingumo r.-katalikiškojo kulto kaip va: procesijos, suvažiavimai kunigų, įtaisymas nedaleistų brolių, statymas kryžių prie kelio ir tt. Lygiai šurkščiai reikia turėtis ir iš atžvilgio į apsireiškimus parapijinę r.-kat. dvasiškiją aštraus fanatizmo ir neapykantos pravoslavijos. Apie visus tokiuos apsireiškimus Jo Mylista neatsisakyti man pranešti; prie to geistina būtų, kad visi dvasiškijos apkaltinimai būtų rūpestingai iširti, kad nuo jų būtų reikalaujamas apsiteisinimas ir Jūsų uždedama bausmė būtų tvirtai pritaikiuta prie laipsnio kaltybės ir su jos prasme vietinėse sanlygose.

Neapsistomas ant baudimo sistemos, aš už priedermę skaitau rekomenduoti ir kelią paraginimo tųjų r.-katalikiškųjų dvasiškųjų, kurie turėdami gerą įtekumą ant avinyčios, su pilnu supratimu sutinka valdžios politiką. Prie to gerai būtų išsisaugojus pirmųkščių paklydimų perdidelame paraginine tokių kunigų, kurie atsižymėdami tik taikinimos, nustodavo akyse avinyčios šlovės nepriderančių jų luomai gyvenimo būdu ir teip į niekus verzdavo suteikiamas jiems negradas. Apart šlovės nagradų, perstatomų pradžioje metų išanksto prieš Velykas, vertesniems iš katališkųjų kunigų gali būti paskiriamos ir pinigiskos nagrados, Jums perstatant, iš stependijinio ministerijos izdo.

Skiriant į vietas arba perkeliančiam r.-katalikiškuosius kunigus, sutikdamas arba nesutikdamas ant to, privalai Tamsta visupirmu atminti, kad ypatingai, apreiškiusios vodingą savo palinkimą, nebūtų iškeliamos augštinės ir neįgytų platesnės įtekmės. Ant komandiravimo ant laiko į parapijas, išskiriant ypatingus atsitikimus staigaus pasilikimo didžiųjų parapijų be kunigo prisartinant šventėms, negalime kitiškai žiūrėti, kaip tik ant apėjimo esančių parėdymų arba ant pravedimą, nuduodant primygtiną reikalą, nevisai verto arba abejotino kandidato. Todėl vyskupui prašant komandiravimo vieno arba kito kunigo į kitą parakvija, reikia teip pat atsargiai ir rūpestingai rinkti ypatingą, kaip ir prie paskyrimo į vietą. Ant galo, kad rašysite į ministeriją apie tuos r.-kat. kunigus, kuriuos vyskupas skiria ant augštesniųjų vietų pralotų, konauninkų, rektorių, mokytojų prie seminarijos, aš lauksiu smulkių žinių apie pirmąsias jų triušą ir pakraipą.

Pereidami dabar prie labai svarbiųjų parėdymų apie priveidėjimą statymo, atnaujinimo ir taisymo r.-katalikiškųjų bažnyčių Lietuvoje, skaitau už pareigą atkreipti jūsų atyda, juog r.-katalikiškųjų gyventojų siekimas turėti skaitlingas ir talpingas bažnyčias, išplaukiantis tankiausiai iš labai išlavinto religiško jausmo, pats vertas yra prilankumo tose vietose, kur gyventojai vieni tėra katalikai. Vienok žinoma, juog r.-kat. dvasiškija, naudodamos tuo, juog parapijiečiai, neturėdami nėjokio organo, kurs priveidėtu statymą bažnyčių, pasiėmė ant savės pradėjimą ir dėl ypatingų savo siekių ant pikto apverčia dievobaimingus parapijiečių jausmus, paragindami juos prie aukavimo virš jų galės ir prie pradėjimo nereikalingų prašymų apie statymą naujų bažnyčių į vietų esančių. Todėl tame dalyke reikia apsvarstyti tris didžiūsiuosius statymo ir perstatymo rūšis.

1. Prašymus pačių gyventojų apie statymą naujos parapijinės arba filijinės bažnyčios, atsitikime, kurį įstatymai apriboja. Atėjus tokiems prašymams, kurie sulyg įstatymus Ministras išklauso, Jūs neatsisakyti pridėti visas reikalingas žinias, kokie yra netiktai vietiniai gyventojai, bet ir apylinkiniai; ar ištikro prašantįs geidžia ir galvojimus apie vertybę perstatomojos budavojamos bažnyčios iš atžvilgio į apskritą valdžios politiką tame krašte.

2. Atstatymas parapijinių bažnyčių, panaikintų nelaimės arba susenėjusių; prie to priguli ir kapitališki remontai. Neabejotina, juog užlaikymas bažnyčių padoriame padėjime — yra tai pirmoji parapijiečių priedermė, dėlto nėr reikalo trukdyti; bet sugražinus vyskupijos vyriausybei tiesias duoti daleidimą statyti naujas į vietą pražuvusių arba susenėjusių, rados siekimas perstatyti arba praertinti žymų skaitlių bažnyčių, to nereikalaujančių, ir spaudimas į tą pusę parapijiečių. Dėlto ministerijoje jau dirbamas projekto išdavimo tame dalyke įstatymo, ypatingų taisyklių; bet laukiant įvykinimo jų, nužemintai prašau Jo Mylistą visuose pavadžiuose atsitikimuose pirmą kad patsai užtvirtintumi budavojimo

komiteto pripažintus už gerus plianus ir aprokavimus, paskui perstatyti man peržiūrėjimui: visuose atsitikimuose, kada statyti ketina vietose su mišrais gyventojais; ten gi, kame gyventojai vieni katalikai, tik tuose atsitikimuose, kad statant arba perstatant bažnyčios yra didinamos, o paviršutinė išvaizda žymiai mainoma per architekturišką prakilnų puikinimą ir aprokavimas parodo didelę dėl vietinių sanlygų sumą.

3. Atstatymas ir taisymas esančių filijinių bažnyčių ir koplyčių. Nors sulyg Augščiausiai užtvirtintą Vakarinio Komiteto padėjimą 22 geg. 1864 m. šis daleidimas priguli prie General-Gubernatoriaus, aš skaitau už naudingą Jums suteikti tiesą daleidimo paprasto remonto tų filijinių bažnyčių, kuriose be pertrūkio atliekama yra dievmeldystė ir prie kurių kartais esti ypatingi kunigai. Tik, jei perstatymas būs sujungtas su padidinimu jų ir su permainymu priešakio arba kad atsiras prašymas atnaujinimo koplyčios nuo seniai apleistos, ypatingai vietose su mišrais gyventojais, teikkitės prisiūsti, kad aš duočiau daleidimą, su visais reikalaujamais skaitliais ir su Jūsų nusprendimu.

Apsistodamas tuo tarpu ant tų tik apskritų nurodymų, aš podrauge prašau duoti man žinią apie visus, kad ir nereikalaujančius ypatingo parėdymo prašmatnius atsitikimus ir judėjimą tarpe r. - katalikiškosios dvasiškijos ir gyventojų, idant ministerijoje susibėgtų visos žinios, reikalingos išaiškinimui tolesnio apie tai parėdymo.

6 rugsėjo 1901.
Nė 4621.

Ministras Vidaus Dalykų:
Egermeisteris Sipiagin
Direktorius: Mosolow.



Kanklės.



O, kanklės mano — dainininko turtas!
Ramioj' kertelėj' vargstant, kur šiaurinis vėjas
Tiek daug nedaužo girių, viesulais užėjęs,
Man pirmą kart' atbudo pajautos įkurtos.

Vos tik ranka stygas nepratus palytėjo,
Balsai atsiliepė iš lengvo, tykus, meilūs.
Mačiau: manėsp dainų nuskrido aniols dailus —
Širdis pajuto ugnį — ašaros riedėjo.

Ir štai dabar vargdienis sveikinu žvaigždėle;
Aušros šviesios sulaukiu su paguodos širdžia.
Man', plaukdamas padangiais, tykus mėnuo girdžia,
Kada užtraukiu skardžia nuo širdies dainele.

O kartais, jei krūtinė baisiai man suskausta,
Kanklės aš numylėtas savo pasiėmęs
Ir akį į padangę ver kiančia atrėmęs,
Dainuoju, — ir gegužio man diena išaušta.

Skambėkite, o kanklės, mano jus brangybė!
Visa jus mano dušios laimė ir patieka!
Prieš jus gerybes svieto aš skaitau už nieką:
Man prie kanklių ir ašara turi salbybę . . .

Mikalojus Dagilėlis.



Lietuvos Dainos.

I. Apie vieną dainą.

(Priemazga.)

Anąsyk, rašydamas „Žinyčioje“ № 3, p. 22. „apie vieną dainą,“
dejavau, kad jos gaida turės pražūti; tą patį pasakiau vienam savo
pažįstamam lenkui, išmanančiam muziką. Jo liepiamas, kaip
mokėjau, teip padainavau „Mano tėvo nauji dvarai“, o jis šia
kaip užrašė:

Ma - no tė - vo nau - ji dva - rai Ma - no tė - vo
nau - ji dva - rai Oi, liūd, triūd, ba, ri - na liūd - ną die - na
smūt - na šir - dis ma - no.

Užrašęs gaidas, mano draugas patėmijo, kad visoj melodijoje
nelygus skaitlius ypu: tik devyni, o pagal muzikos tiesas turi
išeiti vis poromis. Į kiek laiko jisai tą dainą parodė Dr. Wagner'ui,
armonijos profesoriui Friburgo universitete (Šveicarijoje). Dr.
Wagner's neapsiėmė taisyti melodijos, nes, sako, to daryti negalės,
nežinodamas dvasios lietuviškų melodijų apskritai. Be to žinojimo,

girdi, gali kartais imt taisyti tai, kas nėra klaida. Geriausia, sako, teip atspaudinti, kaip užrašyta; jei kame suklysta, tai vėliaus žinovai atras suklydimą daug lengviaus nesugadintam tekste, negu sugadintame. Nuo suvęs turiu pridėti, kad viso neaiškumo priežastis greičiausiai būs esąs mano nemokėjimas priguliniškai padainuoti.

P. B.

Užsieninių
SANDORA
JAUNŪMENĖS

II. „Prasmė ir Gražumas Dainų“.

Parašė: *Samogita*. „Žinyčia“ № 1.

Samogita siekia išrodyti ženklina lietuviškų dainų. Nežinau, ką jam kiti galėtų užmesti. Labai gali būt, juog kiti ras, būtin neišsemančiai jas iškratinėjo, kiti — kad peršviesiame paveiksle parodyti norėjo. Aš čę Samogitą tik patvirtinsiu: jisai viršpaminavotame savo straipsnyje užgavo mažne suvis dar nejudintą kulturišką mūsų dirvą: ik šiol apie mūsų dainas ir giesmes svetimtaučiai terašė ir tekalbėjo. Ką gero galėjo jie pasakyti, led-ne-led suprazdami mūsų kalbą, dvi-tris teišgirdę mūsų daineles? Suvis kitas dalykas, pats Lietuvis kad lipsto savo dainas. Kada vėjas ar šaka medžio užgauna stygas ant vejos padėtų kanklių, stebimės sustoję puikiam balsui; tol kitokesnis dalykas, kada tas kanklių stygas užgauna ranka pratusio dainiaus: užmiršti tada ir dyvus, užmiršti ir gražumą, — tik klausais ir klausais, kaip apmiręs.

Puikios tos mūsų dainos! Puikus tai palaikai žilos mūsų senovės. Mūsų pilies priešai išpylė; gardus int iras sugriovė; lobius i visas šalis išdraskė, — tik dainos liko: jomis tvoskia nuo senų kapų, nuo klonių, skardžių. Praplėsdami akis, mes negalime nepasergėti neapsakomo mūsų dainų gražumo. Samogita aiškiausiai tai suprato. Netik apšviestas, bet ir jautresnis už kitus, jisai aiškiaus suprato užsislėpusią dainose dvasią ir, apsiaubtas pasistebėjimu, siekės išreikšti savo jausmus, savo numanymą apie viešą mūsų dainų turinį, siekės ranka užgauti dainorių seniai paliktas kankles.

Nepratę, Broluti, dar mūsų pirštai; kanklės teip plačios ir stygų teip daug, juog mes dažnai nežinome nė puikiausių balsų. Gražiai aprašo Samogita meilės jausmą, nusipiešusi mūsų dainose. Bet ar jis kaltas, kad negirdėjo užsilikusios nuo, Dievas žino, kokių gadinių giesmelės — dainos ir nesuskubo dėlto pridėti dar vieną neapsakomo gražumo ruošą. Mūsų dainos dar nesurinktos. Lenkų persekiojamas, kaip toji „lakštingalėlė“, slaptososi lyg šiai dienai po šiandinių stogu pavargusio Lietuvis. Reikia laimingo atsitikimo išgirsti žustančias puikiausias mūsų dainas. O, koki puikų ruošą būtų Samogita pridėjęs, jeigu būtų išgirdęs nors šitą štai dainele:

„Nesakyk, žirgeli, juog aš jaunas prigėriau,
Tik sakyk, žirgeli, juog aš apsiženičiau
Su marių žiuvele, žalia lidekėle“ ...

Kaip tas Lietuvis - bernelis moka mylėti! Ypač puikiu išrodo šitas ruožas lietuviškų dainų, palyginant jį su gyvulišku beveik geiduliu Lenko-bernelio, kad jo merga su juo int kapa geriaus eitu, nei kad kitam tektu. Man neteko girdėti apie teip augštai suprantamą meilės jausmą pas kitas tautas. Iš tiesų sakant, vargiai ir gali rasti.

Kitoje dainoje aprašyta mergaitės meilė. Ten parodyta ją esant gilesne, nei meilė brolių, seserų ir nei meilė tėvų. Patekęs bernelis į verguvaž, siunčia gromatėles pas seseris, pas brolius, pas tėvą; ant galo, siunčia pas motiną, prašydamas, kad jį išvaduotų. Bet visi jo gailisi, ir labai gailisi, vienok visi atsisako neištesėjimu. Gavus-gi mergelė nuo bernelio gromatę, ryžosi visko nustoti, by tik bernelį išvaduoti.

Daina rodo, juog Lietuvis-vyras mirdamas, ne egoistiškus tik norus ir jausmus prieš akis turi ir išpildyti nori. Ne! Jo meilė teip augštus laipnius pasiekia, juog mirdamas, kada jau mato savo laimę žūnant, mylimos mergelės nenori palikti nelaiminga, nenori, kad jo gailėtusi ilgai, nenori tad dėl jo ilgai kęstu širdgelę. „Jeigu žūna mano laimė, būk-gi nors tu laiminga“, tai Lietuvos mįslis. Ant savęs jis ryžiasi nekaltai užtraukti negerą žodį, pikta žodį, by tik būtų laiminga mylima jo mergelė.

Tokia tai pranaši ir patogi mūsų dainų įtalpa. Bet paklausykite tų dainų motyvų (gaidų). Vienos skamba plačiais atvejais, tartum skrėja per neapribotą tyrų laukų plotą. Kitos kaskadomis balsų tai krenta žemyn, tai kyla, tartum lakioja po skardis žilo Nemuno. Bet dangumas jų — tai „giružė, ošia“, tai girios paukščiai čilba, tai medžiai gaudžia — skamba, ir lengvas aidas, vis tolyn lėkdamas, šukuoja, antrina ir nyksta — miršta tolybėje.

Mūsų dainų balsai — tai ne giriniai šūkavimai tikrų slavių, vikšėjimas vokiečio ar prancuzo: tiktai sukrauti tautų, mokačių jausti, mokačių iš apsiaučiančių jas balsų supinti vainiką dainą, kaip pinasi vainikai iš žolynų žiedų.

Plačiai ir garsiai skambėjo mūsų dainų balsai senovėje po plačią mūsų tėvynę. Giriomis ožė, kalnais skambėjo, su jurių bangomis liūliavo. Dabar amžius po amžiaus, metas po metų tyksta ir malšta mūsų dainų balsai. Lyg smulkus paukštelis, slepias Lietuvis su paskutiniu savo lobiu — jausmais — dainomis, slepiasi, lyg prieš audrą: ore tvenksta gamtos pajegos, temsta, naukiasi dangus... Iš kur ir kuomet pakils audra? Kada ji, ištikus, su žaibais ir perkūnijų trenksmais nueis, palikdama ir vaistų, ir giedrų orą? Kas išliks po tai audrai? Ar liks tik purvinos ir vėtra išvartytos girios? Ar liks skardūs raisteliai su žydziančia pievaite ir žilvičių krūmais? Ar užsiliks ir lakštingalėlė, ar liks tik varnos, varnos, varnos?...

Savasis.

III. Ar turime „tautišką giesmę“?

Visos apšviestos tautos yra prasimanusios „tautišką giesmę“; Lietuviams jos dar trūksta, nors reta tauta tegali su Lietuviais lygintis dainų turtais. Todėl dideliai pradžiugau, išvydęs viename „Tėvynės Sargo“* numere antgalvį, žymesnėmis raidėmis išspausť: „Tautiška Lietuvių giesmė“ Garbė Dievui! — tariau: ant galų galo, ir mes, Lietuviai, turėsime tautišką savo giesmę! Perskaičiau: buvo tai visiems žinoma, visų dainuojama, labai puiki daina: „Tu, Lietuva, tu mieliausi mūsų motinele“, arba, tikriau ištrauka iš ilgos seniai žinomo mūsų dainiaus „Grometos iš kelionės.“ Perkaičius, ispūdis, kurį padarė antgalvis, sumažėjo. Gera ji ir pritinkanti, kaip tautiška giesmė, Lietuviams, gyvenantiems po Ruskių valdžią. Užtraukus ją, dvasia pakyla, drąsos įgijį kariauti su mygėjais; bet ar gali ją už tautišką savo giesmę paskaityti broliai — Prūsai? Nuo tautiškos-gi dainos ar giesmės reikalaujama, kad būtų bendra, prilygtų visiems, kaip Augštaičiams, taip Žemaičiams, taip Prūsams. Be to, turi atmušti istorišką praeitės ir dabartinį aidą. Šita-gi minavojamoji daina nepilnai tepadaro: šiek-tiek primina mūsų senovę: viešpatavimą ant Rūsų giminės, skundžiamės ant ruskių valdžios nedorybės, ant neteisingo jos pasielgimo. Bet ir tiek. Anot manęs-gi, jei „skunda“ yra bendras visų mūsų giminių privalumas, tai jau bereikalo užmirštame kryžiuokius ir lenkus, kurių globą reikia priskaityti prie didžiausių istoriškų mūsų nelaimių, nesiekiant giliaus. Jei poezijoje neparankus yra proza kvėpiantis „išrokavimas“, tepraminie vienu koku bendru vardu mūsų nelaimės ir priešus mūsų tolynžangos. Užbaigti-gi būtinai reikia vilčia laimingesnės ateities, prigulmėje nuo Dievo Apveizdos, kuri viską rėdo išmintingai: negana vieno tik sugriaudinimo, širdžių pakėlimo, pasidrašinimo ir pasiklovimo savo išterme; tiesa, ji amžiaus išmėginta, ale... amžiai ją ir silpnino, gan žymią blėdę darydami. Jei tokie iš tikro yra reikalavimai nuo tautiškos „lietuviškos“ giesmės, tai jos mes dar neturime. (Garbiam autoriui gal būtume itikę, kad sumaningiaus būtume padarę ištrauką, kad nebūtume apleidę: „Jau Kryžiuokai kalavijoms mums širdį pervėrė, ir nors Prūsai jau išvirto, Lietuva ištvėrė“. Dabartiniai Prūsų gyventojai, nebebūdami anais išnaikintais Prūsais, o tik tais pačiais Žemaičiais, gal nepyktų ant tų žodžių ir maloniai dainuotų. Mes vis gi prisilaikome senosios tame dalyke nuomonės: juog iš visų dainų ir giesmių, kuriomis dainiai lyg šiol mus apdovanojo, šita visųlabiausiai pritinka, nes jau daug metų kelia mūsų drašą ir viltį žadina; paveizdėt tik, su koku karščiu ją mūsų jaunūmenė dainuoja! Red.).

Kaipo bandymą, siunčiu jums ant tikslo parašytą „giesmę“; nėra ji persvelniuose rūbuose, bet turiniu geriaus atsako viršminėtiems reikalavimams. Jeigutgi nepatiks, Lietuvių tebūnie tolesnis rūpestis apie įgijimą geresnės. (Tebūnie, nes prisiūsta

*) № 12. 1898 m. R.

niekam neverta nesumaningu savo sustatymu. Red.) Mūsų Motina-Lietuva tiek jau turi sūnų, kurie taip gražiai sugelba Ją apdainuoti. Gal gi pajus kurs iš jų tam tikrą įkvėpimą ir užganėdis seniai jaučiamą reikalą?...

Mažagėtas.

P. S. Pridurkime dar, kad priešingai p. M. numanymams, nė viena tautiškai patriotiška daina neturi tokios apskritos prasmės: ją įkvėpia nepaprasti kokie atsitikimai, kuriuos daina tol pergyvena. Taip, Francuzai antrą šimtą metų tebedainuoja Marselježą, kaip išgarbinimą karės už ypatingą laisvę; Vokiečiai nuo 1871 m. „Wacht am Rhein“, lenkai nuo 1863 m. „Jeszcze Polska nie zginęła“ etc. Dėlko-gi Lietuviai negali nepažymėti didžiausio prajovo savo gyvenime, savo skriaudos — savo tamsinimo per pusę amžiaus, kurs gali mus ilgainiui privesti prie tautiško smerčio? Karė už lietuvišką apšvietimą — tai karė už tautišką gyvenimą. Rosijos Lietuvą į rokundą imti pilnai užtenka, nes tai gi mažne visa Lietuva. Kitur-smulkios dalelės, kurios turi glaustis prie didžiosios krūvos.

Red.



Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka.

Ant šių p. Maironio žodžių parašiau dviejopą muziką: № 1 ir № 2. Abudu numeriu galima išpildyti vienu balsu arba keturiais mišrais, kaip norint. № 1 lengviaus ir greičiaus seksis supopuliarizuoti, nes № 2 ir melodiškai, ir harmoniškai yra sunkesnis.

Jūsų tarnas: S.

№ 1.

Moteriškiems ir vyriškiems balsams.

S.

The musical score is written for two staves, Treble and Bass clef, in 2/4 time. The lyrics are written below the notes.

Kur	bė - ga	Še -	šu -	pė, kur	Ne -	mu -	nas
Tai	mū -	sū tē -	vy -	nė, gra -	ži	Lie -	tu -
Čia	bro -	liai ar -	to -	jai lie -	tu -	vi -	škai
Čia	skam -	ba po	kai -	mas Bi -	rū -	tos dai	

te-ka,
va-
šneka
-na-

f Te-gu bė-ga mū-sų-u-pės į marias gi-liau-
Te-gu skam-ba mū-sų dai-nos po šalis pla-čiau-
f

sias
sias

* * *

1. Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tėvynė, graži Lietuva.
Čia broliai — artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimas Birūtos daina.
Tegu bėga mūsų upės į marias giliausias
Tegu skamba mūsų dainos po šalis plačiausias!
2. Nuo Lenkų rubežiaus lyg Rūsų ir Prūsų
Gyveno per amžius garsingi tėvai;
Ir šventa ta žemė prisakė dėl mūsų
Mylėti ir ginti, ir mirti liuosai.
Tų rubežių neužleis' me nuo Gudų ir Prūsų,
Ir mylės' me, ir apgins' me šalį bočių mūsų!

3. Čia Vytautas Didis garsiai viešpatavo.
Ir pikto Kryžioko sulaužė ginklus;
Čia bočiai už brangią liuosybę kariavo, —
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir būs.
Čia, kur Vytautas Didis valdė mus ir gynė,
Būs per amžius, kaip ir buvus, Lietuva — tėvynė!
4. Apsergėk, Augščiauši, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Tegu jai užkenkti kaimynai negali:
Męs Tavo per amžius vargingi vaikai.
Neapleisk, Augščiauši, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir Galingas per visas gadinės!

Maironis.

Nė 2.

Vyriskiems ir moteriškiems balsams.

S.

Kur be - ga še - šu - pė, kur Ne - mu - nas te - ka, Tai
Čia bro - liai ar - ta - jai lie - tu - vi - ška! šne - ka, Čia

mū - su, tė - vy - nė, gra - ži Lie - tu va
skam - ba po kai - mas Bi rū - tos dai - na

piu mosso

Te - gu bè - ga mū - su u - pės i ma - rias gi - liau -
Te - gu skam - ba mū - su dai - nos po ša - li pla - čiau

sias!
sias

Lento

p Ne - ap - leisk, Aug - čiau - si, mū - su ir brangios tē - vy - nės,

Malo - nin - gas ir gali - ngas per vi - sas ga - di nes.

* * *

P. S. Meldžiame išidėti, juog muziką ant žodžių „Neapleisk, Augščiau si“. . . tiktai ant tos paskutiniuosios strofos parašiau; o ne ant visu.

S.



* * * * Maironiui. * * * *

N^o 1 „Varpo“ 1898 m. nekuris „S.“ vietoje padėkavonės, viešai išpeikė Garbingą ir geriausį mūsų poetą p. Maironį už jo didžios vertybės libretto: „Kur išganymas“?

Nuplėšta, o lyg šiol neatlyginta mūsų Dainiaus garbė privertė mane paskirti jam šį sonetą. O, kad gi Jisai išgirstų silpną mano balsą ir vėl mums uždainuotų teip, kaip jis vienas temoka!!



Maironi! Žiema su verpetais išnyko;
Sučiulbo paukščiai, gegė užkukavo;
Saulutė šiltai žemę vėl pabučiavo . . .
Matai, jau pavasaris linksmas atvyko!

* * *

Vienok mumus nyku — lakštingalos reikia
Pragysk, pračiulbėk-gi, Mylėtini Mūsų,
Papuša Lietuvos, Poete Tu mūsų!
Te Tavo „balsai“ mums „pavasari“ teikia!

* * *

Gana jau tylėjimu nubaudei savo
Tą „S.“, ką Tave neteisusiai užgavo.
Humanum errare — jis pats apsigavo . . .

* * *

Matai nuo Parnaso: apgulus va klonį
Mynia brolių trokšta. Lai Tavo maloni
Širdis atsivers šaltiniu mums, Maironi!

* * *

Su augšta godone:

Už Redakciją — *Balandis.*



P. B.

Viena mano pažįstama.

Pereitą rudenį aš atsidūriau pas pačios Šveicarijos Alpes¹⁾. Nemačiusiam jų, nieks neaprašys; nė jokia fotografija, nė paveiksłai nepridės. Kaip aprašysi tąs akmenines keturas, užstojančias pusę dangaus? Neparodysi skaitytojo fantazijai visus įvairumus vėjo išbrūžuotų per amžius viršūnių, nė visas riauksles lytaus išgraužtu kietų šonų. Fotografija ar paveiksłas nepersgązdins žiūrėtojo prislėgiančiu didumu kalnų ir milžiniškų bedugnių žiočių. Puikiausiai padarytos kalnų panoramos nestengia parodyt, kaip stebėtinai ima mainytis spalvos samaurotų, plikų ir snieguotų viršūnių, kad po pavakario lytui močiutė saulelė pradeda pilti kalnus meilum šviesumu. Tas grožybes mačiusiam gali primint, ale nemačiusiam apsaityti negalima.

Vasaros-metą daugybės turtingų svečių susibėga iš visur į Šveicariją. Ypač ten jų pilna, kur Alpės angščiausios, kur ledai amžini. Aš buvau vienam tokiam daikte Berno Oberlande, netoli Jungfrau. Visam viešbūtyje buvau viens lietuvis tarp kelių dešimčių anglų; nė jų suprast, nė su vienu susišnekėt negalėjau. Teisybė prie viešojo stalo šalip manęs sėdėjo viena prancuzė, ale ta nuolatai man užpakalį atkreipus šnabždėjosi su savo kaiminka, sena susirgusia ponia iš kantonu Vaud (Vo, sost. Lausano). Man buvo nuobodu ir pikta. Sugedę nervai nė sveikiausiam kalnų ore nenorėjo taisytis. Mane pykino erčios, lyg kluonai, viešbučio salės, jų zelkorai ir kiti papuošimai; mane gėdino Šveicarijoj įsitaisytų storpadžių kurpių bildėjimas ant parkėtinių grindų ir tt. ir tt. O kas labiausiai — mane vargino — buvau katalikų kunigas tarp vienų protestantų. Žinoma, ką jie apie mus mislija. Ištolo būdami, kad ir supykstam ant neteisingo aptarimo, tai tas piktumas širdies neslėgia; ale kad pasitaiko būti prie vieno stalo su labai padoriais žmonėmis ir jausti, kad jie, visokių nebūtų daiktų apie tavo luomą prisiskaitė, bijosi, kaip netyčia, prie tavęs neprisiglaust, kad nesusterštų — o, kaip tai sunku! . . .

Netoli manęs prie stalo sėdėdavo jauna pora smarkiai turtingų anglų. Abudu buvo labai gražiai išauklėtu ir labai gražiai mokino savo vieną vaikutį. Motina ypač, matei tą iš smulkių daiktų apsiėjime, turėjime, turėjo iš tėviškės tyčia gerus doriškus pamatus; ji tebturėjo da norgišką kuklumą. Ta žmonelė bijodavosi dirstelt į tą kraštą ant manęs, idant mano niekšystė ant jos neužtikštų. Aš tikėjau, kad jei ne pati buvo skaičius Shiniki, tai bent ši-tą girdėjus. Kaip skaudu man budavo ispėt jos mislis apie mane! Kad prie to da kart nuo karto tarnas tau moka parodyt savo patyčias, tai iš proto

1) Aš vadinu **Alpem's** iš praneusiško, ne **Alpias** iš lenkiško.

gali išeit. Ne miela nė gražus kalnai, ne sveikas oras, nė karališki valgiai.

Po kelių dienu pradėjau truputį aprimti. Atvažiavo viens teip-gi nervais susirgęs vokietėlis iš vakarinių Prūsų; su juo eidavova pasivaikščiot, o po pietų (ant 7—8 vakare), kad kiti svečiai susisėzdavo viešbučio angoje (vestibule) laikraščių skaityt, mužu ir, pasistatę kedės prie ugnies pas kaminėlį vienam arba kitam angos šone, ši tą šnekučiuodavova. Neperlengviausiai tas eidavo, nes aš menkai temokėjau vokiškai, o jam sunkiai eidavo prancuziškai.

Vieną vakarą visi jau buvo susėdę prie pietų. Mano pusėje stalo visos kedės buvo užimtos, ale anam krašte visos beveik vietos buvo tuščios: tenai sėdėjusieji jau buvo išvažiavę; viens vokietėlis ką tebuvo likęs. Tik štai pradžioje žiūriu įeina visa eilė moterų: dvi pilno amžiaus, viena paūgėjusi mergina, ale da su trumpu sijonu ir ant galo vaikas 13—14 metų, ale nemažo ūgio. Pirmutinė moteriškė atėjo stačiai ties manim. Čę stovėjo ant stalo išsiskėtęs žiedų bukietas; tarnas, atitraukdams kedę tolyn, parodė, kad jai čę vieta sėsti. Žiūriu, viešnia prieš sėdiant persižėgnojo, lyg slėpdamosi už žiedų pundo, kad aš nematyčiau. Kad būtum matęs, skaitytojau, kaip gražus tas vogtinas persižėgnojimas! Kartais motina nenorėtų savo mylimą kūdikį rodyt nemylinčių akims, ale tur rodyt nenorėdama. Tąsyk jos pasirengimas ginti mažutėlį matyt aiškiai iš veido ir tąsyk pasirodo, kaip ji jį myli. Lygiai su tokia jau baiminga meile buvo išdėtas prieš profanų akis krikščionių ženklas. Tai išvydus, man širdis nusalo: pirmąsyk mačiau šiteip persižėgnojant.

Persižėgnojus, atsisėdo. Valgydama ėmė šnekėt su savo draugelka, su vaikais. Nieko nesupratau iš tos šnekos, ale tame buvo tiek gerumo, kad miela buvo klausyt. Kiti prie stalo sėdėjusieji anglai ir pradėjo lipinti savo žodžius prie jos šnekos, nors šęip paprastai sau murksodavo tylomis.

Kad ji teip gražiai persižėgnojo, kokio gal būt tikėjimo, mislijau sau. Šneka angliška, tai gal būt katalikė, ale greičiau ritualistė. Ritualistai ypatingai gerbia ceremonijas ir joms gėrisi; ale ar jie žėgnojasi prieš valgi, tai to nežinojau.

Po valandos ji atsikreipė prie savo kaimyno, minėto vokietėlio. Tarytum pirma jam širdį padėjo priešais, o paskui prašneko.

— Būk teip geras, Tamista, pasakyki, kokia ta bažnyčia čėjau šalia viešbučio? — užklausė ji prancuziškai.

— Tai angliška, atsakė jis, tartum atgijęs ir sušilęs.

— Angliška!... O ar yra ir kunigas?

— To aš negaliu jums pasakyti, — atsakė jisai: ir aš da neseniai atvažiavau.

Nors aš labai nedirstu isidėt į nepažįstamų žmonių šneką, ale pagailo man nepasotint gerutės anglės akyvumą.

— Teip, — tariau, jauzdamas, kad kaistu ir kad prancuziška mano promcejacija klumpa: — jis čę yra.

— Kur jis gyvena?

— Šičę viešbutyje. Pirmą aš jį tankiai matydavau, dabar kelinta diena jau nematau. Tai augštas senelis su žila barzda. Rasi išvažiavo kur prasimagint, ale čę prisilaiko viešbutyje.

— Aš norėčiau su juo pašnekėt.

— Dar, pamislįjau, nēr ko abėjot. Jai rūpi bažnyčia ir kunigas — tai davatka: jį nor šnekėt su anglikonišku pastorium, tai matomai protestantė. Jug ir tarp protestantų gal būt davatkų, ypač tarp ritualistų. Tik reikia pripažint, kad šita ritualistiška dar atkystė begalo simpatiška. Tokio tipo antrąsyk man nepasitaikys užtik. Šimts pypkių pavalytų, viešbutyje negalėsiu arčiaus susipažint su jąja, tai-gi nebūs progos psichologiškai iširti teip retą typą! Koks tai būtų radinys psichologiškai permanyti tikrai širdingai dievobaimingą protestantišką davatką! Kiek tai nušviestų dievobaimingumo psichologiją apskritai!...

Teip man beprotaujant, viešnia toliaus šnekėjo su savo draugyste. Šnekai nutrūkus, valandą tylėjo, lyg giliai ką mislydama, o iš veido matei, kad nusiminus ir rūpi. Tik vėl atsitiesus paklausė lyg vokietėlio, lyg manęs.

— Aš mačiau ten augštai kitą bažnyčią, kokia ta?

— Tai kaimo bažnyčia, — atsakiau.

— Ale kokio tikėjimo?

— Reformuota. — Mačiau kad mano atsakymas jai netiko. Tariau, kad nesuprato, kad norėjo žinot artesnę definiciją, dėl to pridėjau:

— Nežinau, kokios reformos, ale žinau tik, kad reformuota.

— Ta bažnyčia protestantų, — pridėjo vokietėlis.

Tarnas prinešė kitą valgį; viešnia, pasėmus šmotelį, valgė ir šnekėjos su kitais angliškai. Galėjai matyt, kad iš mudviejų atsakymų jį nepatyrė to, ko norėjo. Mane lyg kurstyte kas kurstė: pridėk, kad yra da ir treti Dievo namai — katalikiška koplyčia. Ale pamislįjau sau: kam čę man garsintis su savo tikėjimu. Jei katalikė, tai pasiklaus pati, o jei protestantė, tai da man padyvys, kad savo „tavorą“ prisiulau. Teip ir ištylėjau iki galui.

Pavalgęs, pirmą kitų išėjau sau į viešbučio angą atsisėst prieš ugnį; nusitvėriau „Figaro“ ar „Tribune de Geneve“ ir bandžiau skaityt, bet nieko neišskaičiau. Smerkte smerkėsi į galvą klausimas: kas jį, po galų, ar katalikė, ar protestantė. Tas klausimas nileido nėjokios kitos mįslies į protą, negalėjau nurimti. Sugedusiems nervams, mat, nedaug tereikia. Pametęs skaitymą, lipau augštyn į savo kambarį, ale ten ir nerimau, vėl sugrižau pas ugnį ir vėl nusitvėriau laikraštį.

Visai ne ką trukus, prieina viešbučio tarnas ir sako, kad kas noris su manim šnekėt. Atsigrižęs, pamačiau savo užpakalyje mano viešnę, o tarnas tuomtarpu jai rodydamas į mane sakė:

— Voilà, Madame, le prêtre . . . (štai kunigas).

Jijė greitai, ale nedrašiai prisiartindama su nepaprastai širdinga godone prašneko:

— Mon père, j'ai . . . , je voudrais parler à vous un moment (norėčiau su jumis valandėle pasišnekėt). Jos plonutė, giedri lūpa drebėjo. Aš tuoj' atsistojaui, sakydams:

— Madame, je suis toujours à votre service. (Aš visada gatavas jums tarnauti.)

Supratau, kad ji nenor šnekėt prie visų žmonių. Palikęs savo vietą, ėjau su ją trepių linkon. Paklausus da syki, ar aš esu katalikų kunigas, pasisakė ir pati esant katalikė.

— Kaip man linksma tai patirti! — atsakiau iš širdies. Mano klausimas buvo išrištas ir da-gi teip gerai. Man ją tuščia — psichologija, kad randi nors vieną šiek tiek savą žmogų tarp visų svetimų.

— Kunigėli, ar man pavėlysit eit rytoj prie Komunijos?

— Kodėl ne? . . . Su džiaugsmu! . . . — atsakiau neabejodamas, kad ji kasdien priima V. Dievą ir kad nenorėtų be to apseiti nė rytoj. Jos apsėjimas reiškė tikrą dievobaimingumą daug geriaus, negu tai būtų galėję darodyt klausimai apie tai, kada ir kur atlikus išpažinti.

— Ar aš galėsiu priimt V. Dievą prieš mišias ar po mišių.

— Tiktai per mišias, nes mūs vargšėj' koplytelėj' nėra ciborijos, nér kur laikyt Švenčiausį Sakramentą.

— Merci, mon Père, — ištarė ji teip širdingai, kad net akis žibėjo ir man pasidarė linksma. — Aš teip džiaugiuosi, pridėjo ji, kad radau kunigą. . .

— O aš ir labai linksmas, kad, ant galo, susilaukiau katalikų.

— Aš katalikė, ale mano vaikučiai protestantai, tarė ji nuliūdas.

— Kaip tai? — pamislįjau — tu davatka, o išteki už protestanto ir da vaikus nekatalikiškai augini? — To jai nepasakiau, ale iš veido suprato.

— Kitąsyk ir aš buvau protestantė, ale dabar jau aštuoni¹⁾ mėnesiai, kaip katalikė.

— Aa . . . kad teip, tai suprantu, — o balsiai pridėjau: — Iš visos širdies džiaugiuosi, kad Dievas jums suteikė tokią didelę malonę.

Kas žin, kaip psichologai tą aiškintų, kad aš šėip apsipratęs su savo tikėjimu ir nelabai jį branginęs, šiuo tarpu pajutau jo vertę. Mano dūšioje lyg nušvito ir pamačiau, kad pereiti iš protestantismo į katalikystę, tai milžiniškas darbas. Man aiškiai stojo visos kliūtis, ką reik pergalėt: ale tai da mažas daiktas. Mokinisis teoliogijos ilgus metus, dabar pamačiau, kad visas mokslas netur su kuo pagamint žmogaus širdyje norą kovot su anomis prislėgiantiomis kliūtimis. Parodyt žmogui aprėikštą teisybę gal tik Dievas

1) Ji turbūt čė apsiriko. Vėliaus patyriau, kad atvirtimas įvyko pirm 18 mėnesių.

(Nemo veait ad Patrem, uisi Filius eum traxerit). Atvirtimas į katalikus, tai vieno Dievo darbas. Šiçe aš beveik galėjau užčiuopti Dievo ranką prie darbo ir džiaugsmas mane ėmė. Atšalęs mano dievobaimingumas lyg ėmė atšilti.

Pasakę viens kitam „labanakt“, mudu persiskyrėva. Ji užlipo augštyn, o aš sugrižau pas ugnele, pasiėmiau laikraštį, ale nieko neišskaičiau. Pakilęs, perėjau karidorų išilgai ten ir šen tris-keturis kartus, o paskui užbėgau augštyn į savo kambarį. Kad atsiguliau, ypatingoji viešnia da vis tebebuvo mano mišlije. Ilgai varčiausi nuo vieno šono ant kito, kol galūtinai užmigau.

Vėliaus aš suėjau į artymą pažintį su ta viešnia. Josios pravardės negaliu pasakyt skaitytojui, nes tai viena iš angščiausių giminių Anglijos aristokratijos; todėl nė pirmos litaros tos pravardės negaliu dėt. Ypatingąją viešnią vadysiu pirmąja litara jos vardo t. y. ponia P.

Ji nuo tūlo laiko tur prisilaikyt sveikiausių Šveicarijos vietų, nes sūnaus kraujuje gydytojai rado tuberkulų. Šeip ji gyvena dabar vienam katalikiškam kantone, ale prasidėjus tenai niekams rudens orui, turėjo vykti į Berno Oberland'ą į tūlą vietą, ką aš pavadysiu X. Turėdama ruoštis į protestantišką šalį, nusiminė vargšė, kad reikės apeiti be Komunijos, be mišių. Ėmė žmona melstis, kad ten kunigą rastų. Vasarą Šveicarije, protestantiškuose kantonuose viešbučiai prilaiko kunigus dėl svečių, ale rudenį svečių nedaug telieka, kunigai — tankiausiai mokyklų profesoriai — sugrižta į savo vietas. Nors X^o oras man buvo labai reikalingas, tai bet-gi žiūrėdams į savo kišenę, negalėjau nė sapnuot ten apsigyventi, nors ant trumpo laiko. Kad aš pamislįu dabar, kaip ten patekau, tai mane juokai ima. Kas tiki į malda, tas sakys, kad ponios P. poteriai padarė tą ypatingą nesusipratimą trijų ypatų, dėl kurio aš patekau į X^o lygiai tam laike, kada jei to reikėjo.

X^o teip mažai tėra tatalikų, kad jie netik bažnyčios negal turėt, ale nė koplyčios. Bet kad vasara privažiuoja daug svečių, ta viens viešbutis susimislįo įtaisyt katalikams maldos-namus. To viešbučio sodne yra nėkeno negyvenama trioba. Tam name iš žiemų pusės pirmamjam gyvenime yra kambarys, nėkad saulės neįgriebiamas; jo grindis porą ar tris pėdas giliaus, negu žemės viršus iš lauko. Vienoj sienoje du siauru, augštu langu, viršuje susmailintu, kad panešėtų į gotiškus. Duris iš rytų pusės. Tos pačiomis durimis prie aklos pietų sienos iš lentų sukaltas altorius, ties juo ant sienos du majolikiniu paveikslu, o tarpe tų dviejų šilkine skara su šventu monogramu. Dešiniam gale altoriaus prie sienos kamodė daiktams sudėt. Prie tos pačios vakarų sienos spinta arnotams sukabint. Asloje tris ar keturi suolai ir apie 30 įvairaus gerumo kedžių. Ant lubų kampuose ir viduryje šventi emblemai, įvairiais dažais padaryti. Oras tenai nuolat, kaip rūsyje. Po mišių reikėdavo išnešt laukan džiovinti

sušlapintus per ofertoriją abrūsélius; šėip neišdžiūdavo. — Tai tokia X^e katalikiška kopyčia.

Per ištisas penkias nedėlias aš ten laikydavau mišias, o dievo baiminga anglė jų klausydavo diena į dieną. Viens vaikysčias ateidavo man tarnaut mišioms, ale nėkaip negalėjau jo išmokint ministranturo. Poni P. jį užvaduodavo, atsakydama ištolo, ir **Confeteor** pati sau kalbėdama prieš Komuniją. Ką tik būdavo rytmetyje atidarę kopyčią apsilvilki suknia, ji jau ateidavo. Kaip kada užtikdavo mane bešluostant dulkes nuo suolų, tai melzdavo, kad jai pervesčiau tą garbingą darbą. Aš bet-gi nepavedžiau, sakydams, kad tą darbą darydams, pildau sau ostijarijato šventinimą. Ji, matyt, tai paėmė iš tikrųjų ir nužemintai nesipriešino mano valiai. Į tą vietą geidė siūti ką nors dėl kopyčios. Matydams, kad jai džiaugsmas daryti kitiems gerą, ėmęs ir pasakiau, kad dviejų arnotų raisčiai atirę, ale kad da dabar negali siūti, o paskui kada. Po pusryčių (gražūs pusryčiai ant 1-os po piet!) išėjau iš viešbučio niekam nieko nesakęs, nusipirkau keturis metrus kaspynų, susiradau siūlų ir pradėjau dirbt. Bebaigiant siūt pirmąjį kaspiną persidūriau nagą, ale tik šėip teip pabaigiau. Čę pasipainiojo viena išpanė guvernantė; ta prisiuvo antrąjį. Apsidirbęs išeinu iš kopyčios ir susitinku p. P.

— Ar negalėčiau ką siūti, klausia ji manęs.

Turėjau prisipažint, kad jau nėr ko siūti. O jį žmona rasi buvo tyčia atėjus laukti to siuvimo. Išgirdus mano atsakymą, teip-jau vėl išrado save neverta tikėtosi darbo.

Nors iš ryto po Komunijai melzdavosi teip ilgai, kol aš nednodavau suprast, kad noriu uždaryt kopyčią; tai da prieš penktą vakare vėl negriždavo į nesveiką ora tuščios kopyčios ir ilgai, ilgai melzdavosi, kaip numanau, už savo vaikučius. Ji juos teip mylėjo!

Vieną šaltą rytą, atkalbėjęs savo **Gratiarum actio** po mišių, ėmiau dangstyti altorių, šluostyti ampulkas etc. — tai būdavo ženklas, kad ir ji tur baigt savo maldas. Ale ji da klūpojo, veidą susiėmus su rankom ir žemai pasilenkus. Nenorėdamas jos ponevale varyt, pradėjau vartyt mišiolą, rinkdamas rytojui maldas. Ant galo, ji atsikėlė, ale nesinėšino tiesiog prie durų, kaip tai paprastai būdavo, tik matau, kad eina prie manęs.

— Kunigėli, melskitės už mano Vilfridą, kad tuptų kunigu.

Turbūt šaltis gnybo man į nosį, kad pajutau didelę ašarą besiverčiant iš akies.

— Dievulėliau, — pamislįjau: motinos širdis visur ta pati: tiek po šiaudiniu stogu Lietuvos ūkininko, tiek gotiškoj pilėje Anglijos liordo. . .

Ponia P. spaviedodavosi kas dieną, tik nedėliomis ne; nes nenorėdavo rodytis prieš svieta. Ji tikėjo, kad visi katalikai kasdien laiko meditaciją, kol aš jai nepasakiau, kad tai teip nėra. Pėtnyčiomis ji nevalgydavo mėsos, nors buvau davęs dispensą, neprašomas.

— Mano vaikai ir guvernantė žino, kad aš turiu pasninkauti pėtnyčiomis; tai aš negaliu naudotis dispensa.

Ta guvernantė būdavo jai prišneka, kad neitų teip tankiai į bažnyčia, ypač, kad oras niekai. Ale neklausydavo. Bet ana užtėmijo, kad josios ponia kasžin ką padarytų, parodymui, kad katalikystė vienatinis tikras tikėjimas. Teip ji ir sako: „Aš misliju, kad tas tikėjimas negal būt tikras, nes jis jus verčia šiteip būti nuolatai ant mišių.“ Po tokiam argumentui jau gatava buvo permainyt savo pasielgimą, idant nieks neturėtų priekabės sakt, kad katalikystė nėra visai gera. Tasyk pasiryžo lyjančioj, ar sniegant neit ant mišių. Ale po tam nėkad nepasitaikė kol ji buvo X^e nė lyt, nė snigt rytmetryje apie aštuntą.

Sėdėt prie stalo vienam tarp žmonių angliškai šnekančių man būdavo gana nuobodu. Poniai P. manęs pagailo. Kiek galėdavo, ji šnekėdavo prancuziškai, ale prieš vėją nepapūsi: kiti tešnekėjo tik angliškai; nenorėdama statytis priešgyne, negalėjo skirtis iš jų draugystės ir turėjo laikytis jų kalbos. Tasyk jai turbūt parėjo mislis, kad greičiaus galėtų mane išmokint angliškai, negu priverst savo tautiečius šnekėt prancuziškai. Vienasyk aš prasitariau, kad už kelių metų ketinu pradėt mokintis angliškai, nes be to mano moksliskas darbas beveik neapseina. Ji ir prikibo prie tų žodžių. Mokinkis, girdi, dabar. Nė aš mislijau, nė tikėjau, kad kas galėtų mane peršnekėt dabar pradėt tokį sunkų darbą. Ale turėdamas tokį siekį ateitėj, būdavo gana tankiai vartau iliustruotus angliškus laikraščius ir, supratęs paveikslu turinį, bandau atspėti vertimą apačioj padėto parašo, nes tokiu būdu viens kitas žodis įkrinta į omenę, ir paskui jau jo nereik mokintis. Poni P. matė mane tankiai teip knypsant ant angliškų laikraščių; paklausė, ką aš veikiu. Aš ir pasisakiau. Ji man padėjo išverst kelis parašus. Beversdama, pasakė vieną kitą gramatikos taisyklę. Dalį dėl savo naudos, dalį norėdams atlygint jai už gerumą, tėjau, ką sakydavo. Po kiek laiko ji man atnešė parašius konjugaciją veiksmažodžio **to be** (būti) paskui **to have** (turėti), toliaus pronomina, mume ralia; po tam įteikia man žodynų, prašo pabandyt skaityti Naująjį Įstatymą ir tt. Tik pasijutau, kad tas viskas ėmė darytis regulaviškai prieš pusryčius (nuo 12 iki 1) ir prieš piet nuo 6½ iki 7. Tasyk pabaudžiau stačiai ir aiškiai pasišnekėt su savo improvizuotąja mokinioja. Šneka man parodė du dalyku: 1, kad poni P. mane mokino iš gilaus persitikrinimo, juog mokėdams angliškai, būsiu naudingesnis bažnyčiai; 2, kad susyk atsisakęs nuo lekcijų suskudinčiau mokiniojai širdį. Kad tą antrą ji būtų žodžiais pasakius, tai nebūčiau tikėjęs, ale dabar negalėjau abejot. Nedrisau skaudyt ir teip sopulių mačiusią dūšia. Apsiemiau mokintis lekcijas. Idant ji nerašytų istisos gramatikos dėl manęs, nurašiau savo draugui į miestą, kad atsiųstų „metodą“. Draugas ją atsiuntė, o aš šendien u žodynu paskaitau kur lengvesnesias angliškas knygas. Egzegetiskose, kad kokio žodžio nesuprantu, tai išpėju iš konteksto.

Viešbūtyje nieks nenorėjo tikėt, kad ponios P. sūnus ir duktė būtų jos pačios vaikai. Juodu išrodė teip dideliu, o ji teip jauna. Išpradžių aš buvau mislijęs, kad ji jiems dvieji vyresnioji sesuo. Nuolatai girdėdams juodu vadinant ja mama, protavau, kad tur būt pamotė. Ir tas buvo neteisinga, nes nuo jos pačios patyriau, kad vyresnysis jos sūnus eina 18 metus ir mokinasį vienoje iš didžiausių Anglijos kolegijų.

Prasidėjus regulariškoms lekcijoms, ji ir aš užtėmijova, kad jas pencaryti prie kitų klausantiems gal būt nemiela. Ikišiol mano auditorija buvo viešbučio anga, kur visi svečiai mėgdavo susirinkę sėdėt prieš ugnelę. Dabar reikėjo atsitraukt nuo draugystės teip, kad nenorintieji negirdėtų. Ale kur dingti? Seniai buvau ispėjęs mano mokintojos misli: nėkada neatitraukt nuo žmonių teip, kad nematytų, arba kad nė norintieji negirdėtų. Viešbučio angoje buvo du kaminėliu priešingose sienose, kur ugnelė kurendavosi. Jei svečiai susispiessdavo apie vieną, tai mudu eidavova pas kitą. Vienu tarpu abypusiai buvo užimta. Mano mokintoja padejavo.

— Eiva, sakau, į viešąją salę, tenai tuščia niekam nesi-painiosiva.

— Kad tenai šalta, — atsakė ji.

Šaltumo salė buvo šalta, ale p. P. šalčio nebijojo; jos kambaryje nėkad nekurdavo. Žiema jai nesveika važinėt Šveicarijos geležinkeliais dėl to, kad vagonai kuriami, nors smalkių nebūva.

Diena nebūdavo sunku rasti mudviem patogę vietą: išeidavova ant kiemo. Milžiniška viešbučio trioba negalėjo sutalpint viso savo ilgio ant siauros kalvutės, tai-gi užlaužė abudu galu teip ilgu, kaip vidurys. To šonas atsikreipęs į pietus, o galutinių užlūžimų viens į vakarus kits į rytus. Kiemas tarp trijų viešbučio sparnų iš ketvirtosios žiemų pusės liko liuosas. Tenai, kur saulė per tiesus savo spindulius per riogsančio pietuose kalno keterą ir viešbučio stogą su jais pasiekia žemę, padaryta keletas suolų ir trumpesnių sėdinių. Ant vieno iš tų mudu atsisėsdavova ir būdavova pakajingi. Vakarinės lekcijas ilgainiui paliovėva.

Vieną dieną mudu sėdėjova ant suolo prieš saulę. Aš iš visos dūšios pasakojau angliškai šaip teip išmoktą iš metodos apysakutę apie tai, kaip drauge keliavo linosas žmogus ir liūtas klėtkoje ir kaip juodu ginčijosi, katras stipresnis. Vaikai ponios P. sukinėjosi aplinkui. Ant galo, susitarę juodu beveik lenktyu atbėgo pas motiną. Aš palioviau savo pasaką, džiangdamosi iš progos pasilsėt. Sūnus, kas žin ko, paprašė. Seserei turbūt pasirodė tas prašymas pertrumpas ir peršaltas. Ji šnekėjo ilgiaus ir širdingiaus, jos akis žiūrėjo motinai į akis. Brolis žiūrėdams į žemę tik karts nuo karto tvirtino sesers išvadžiojimus, sakydams „yes“ (tai-gi). Pagaliaus mano mokintoja išsiėmus pinigų padavė penk-frankę. Duktė stipriai apsikabino mamytę ir drūčiai, drūčiai pabučiavo. Sūnuus ir, atkėlęs

nuo žemės daug šviesesnės akis, pabučiavimu padėkavojo už dovaną. Vaikai susikabinę nubėgo kromų linkon, o motina da valandėlę, žiūrėjo paskui, meilingai šypsodamos.

— What did they perceive (ką juodu pamatė? t. y.) užklausė ji manęs ragindama toliaus sakyti pradėtą pasakojimą, ale laimingas meilės šypsojimas da tebebuvo žymu ant jos veido. Vargšiai jai gana buvo skaudėję širdį dėl tų dviejų vaikų, kad reikėjo pereit į katalikes.

Poni P. gimus ir užaugus taip vadinamoje „žemoje bažnyčioje“ Anglijos, t. y. toje, kuri prisilaiko kalvyniško mokslo ir nepripažįsta jerarkijos. Žinančiam katalikystės liuosybę Anglijoje nelabai gal pareit į galvą, kiek vargo kartais tur perkęst protestantantas, kol tampa kataliku. Aristokratiškai giminei perėjimas vieno sąnario į katalikystę tokia jau garbės nelaimė, kaip pablūdimas sūnaus arba dukters. Anglas, ypač aristokratas, laiko už pažeminimą savo žmogiškos vertės ir patrijotiško garbės jausmo pasiduoot kunigui vadzioti. Anot jų nuomonės visus katalikus kunigai varinėja lyg pasisieję.

Prieš aštuonerius metus p. P. ir jos vyras mislijo išvien su savo draugyste.¹⁾ Tam tarpe pareina žinia, kad ponios P. motina perėjo į katalikes. Ta naujiena abiedviem išrodė nelaimė. Nors da tuomsyk p. P. né mislyt nemislijo apie katalikystę, vyras pasakė, kad jei syki norėtų padaryt, kaip motina, tai turėtų atsisveikint su vaikais. Busiančioji katalikė prisizadėjo nékuomet neskaityt katalikiškų knygų. Dėl vaikų gatava buvo viską padaryt. Apie motinišką beinteresingumą išsidirbo tokią nuomonę, kad užėjus mislims apie katalikystės teisingumą reikėtų pašvesti savo dūšios laimę dėl vaikų naudos. „I had persuaded myself“ rašė ji man neperseniai: that for my children sake even if I saw the Truth in the catholie church, unselfishness and duty would oblige me to sacrifice even my soul“.

Tuli katalikiški dogmatai išrodė jai protingi, juogei protestantizme gali tikėt viską, ką nori, išskyrus popiežiaus neklaidingumą, tai ji likdama protestante, tikėjo į čysčių. Tuomtarpu jos mylimasis brolis gydytojas perėjo į katalikus. Jis buvo Lourdes'e ir pripažino teisingumą stebūklų. Sesuo negalėjo netikėt išmanančiam ir teisingam broliui.

Jai buvo stebėtina, kad anglikonų dvasiškiejie geri, dori ir labai augštai išlavinti, o bet-gi netur né autoriteto, né pasitikėjimo kitų. Katalikiškų knygų bet-gi neskaitė, nenorėdama peržengt prisizadėjimą.

Jos gyvenime buvo buvęs toks laikas, kame ji netikėjo né į nieką. Tikras atvirtimas prasidėjo tose širdies gilumose, kurių negali plaikstyt prieš svieta. Kad po brolio atvirtimui nenorėjo

1) Nuo šiče pradeda prisilaikyt pačios p. P. žodžių, vietoms juos cituodams, vietoms parafrazuodams, vietoms tik turinį paduodams. Ji man aprašė savo atvirtimą.

žiūrēt į katalikystę, vargai sielvartos ir nelaimės apniko nelaimingą dūšią. Pagaliaus ėjo sakyti vyrui, kad jau turint imt skaityti tikėjimo knygas. Tvėrėsi už protestantiškos literatūros, norėdama rasti darodymų protestantizmo tikrumo; teiravosi gerų ir maloningų pastorių. „Neither of them spoke with any authority“, skundžiasi vargšė. Jie jie kožnas tur palikt pilną liuosumą suprast teisybę pavieniai ypatai tąsyk, kada ta ypata koaiškiausiai matosi nepajiegiant išskirt teisybės, jos trokšta o nepasiekia ir nér kam pasemti. (Parvuli patierunt panem et nemo erat, qui frangeret eis). Tąsyk poni P. kreipėsi prie katalikiškų knygų ir kunigų ir per šešis mėnesius statė jiems vieną užmetinėjimą po kitam.

Iš katalikiškų knygų ji pasinaudojo tiek, kad įtikėjo į buvimą Dievo ir į tai, juog Išganytojas gyveno ant žemės. Dabar da liko du svarbiausiu klausymu: 1, ar Dievas ištikro nor, kad mes prigulėtumém prie bažnyčios, nes, rasi, jis prilygsta kožną dūšią paskyriam; 2, reikėjo darodyt bažnytinio padavimo autoritetas.

Jieškotoja su visa širdžia puolė prie Šv. Rašto. „If he will not hear the church — let him be to thu a heathen — was the answer“, rašo ji minėtam laiške. (Jei jis neklausys bažnyčios, tegul tau būs, kaip stabmeldys).

Norint klausyt bažnyčios, reikia žinot, katros. Tai buvo klausimas! Kaip išpažint, katra Jezaus? Jieškot istorijoje atsakymo, tai prapult. „Nepasitikėjau šėip ant nieko, kaip ant Naujojo Įstatymo... pradėjau skaityti šv. Raštą, ypatingai mūs Išganytojaus žodžius jų literatiško' prasmėje, neteip, kaip protestantai apie juos tankiai sako: aš misliju teip ar šėip... „Tu esi uola o ant tos uolos aš pastatysiu savo bažnyčią ir Tu atsigrįždams stiprinki savo brolius“... „Aš pamačiau, rašo ji toliaus, kad katalikų Bažnyčia ir vienas piemuo, teisybę skelbia su autoritetu ir apkabina visas tautas į savo maitingą glėbį (gathering all notions in to her bosom); pažinau kunigų pildančių Viešpaties prisakymą: „apsakinėkite visoms tautoms krikštydami jasias vardan Tėvo“ etc.

Apleidžiu kitus tekstus, kurie teisybės jieškotojai atsakė ant visų jos abejonių.

Ji buvo jau katalikė širdyje, ale da visi metai truko, kol persilaužė pripažinti, kad prider garbinti ir Mariją. Užaugusiam tarp katalikų, sunku suprast, kaip tas garbinimas priešingas visiems protestanto jausmams. Nuo mažų dienų nesiliaujanti sugestija visokiose formose iki užaugant ir iki mirštant kala į dūšią protestą prieš garbinimą né vienam nieko pikto nepadarusios Išganytojaus Motinos. Ponios P. prietarai nebuvo mažesni už kitų. Ant galo, bet-gi ją pertikrino žodžiai šv. Elžbietos „Iš kur tai man, kad motina mano Viešpaties atėjo pas mane“?

Nér ką né šnekėt, juog, kol dūšiojė darėsi krypimas nuo vieno tikėjimo linkon kito, širdis neišpažino ramybės. Atsiminus

tą laiką, poni P. niškentė nepasakius: „O! the uncertainty and angnish of those mouths, one day convinced, another upset by same petty difficulty“. (Kas per nerimastis tų abejonės mėnesių, vieną dieną persitikrinus, vieną dieną susmukus prieš bile sunkenybę.)

Pasibaigus protiškoms varkalynėms, reikėjo išpildyt pažintą privole. Kitkas šėip netrukdė ponios P. pereit į katalikes, kaip vaikai. Negalėjo nė pamislyt su jais atsiskirt.

Vienu tarpu ji buvo Paryžiuje da prieš galūtinai pasirengsiant pereiti. Jieškodama visur šviesos, ėjo spaviednės prie vieno zokoninko: tą jai buvo prirodiję, kad moka angliškai. Pasisakius kad protestantė ir kad norinti pereit į katalikes ir išdėjus visą skaudumą pasekmių to perėjimo, zokoninkas patarė pereit slapčia į katalikes, nieko nesisakyt apie tai nė vyrui, nė giminėms. Šnekai perėjus apie tikėjimus, sakytis nenorint apie tuos dalykus nė šnekėt, nė klausyt. Šita patarmė sukėlė visą audrą konvertitės dūšioje. Jai išrodė, ką mokina meluot, negal būt tikras Dievo tikėjimas. Dūšia trokštanti vien teisybės negalėjo kiteip suprasti, zokoninko patarmę.

Anglijoje kožnas tur pilną liuosybę išpažint tokį tikėjimą, koki jis nor ir tol, kol jis nor. Tiktai vaikai lieka po valdžia to gimdytojo, katras pasilieka senamjam. Tokiu būdu vyras ponios P. turėjo pilną tiesą atitraukt vaikus nuo motinos. Vaikai jau žinojo apie motinos tikėjimiškus abejojimus. „Pamažėli, rašo ji, aš išvydau, kad kas teisinga man, tas turbūt teisinga visiems; tai-gi (kad aš pereisiu stačiai į katalikes) mano pavyzdis galėtų jiems (vaikams) tik sylos priduoti (išpildyt pažintą teisybę), kada jie būs gana seni atsakyt ant tikėjimiško klausimo. Teip aš ir apreiščiau savo vyrui ir jo giminėms pasirišimą pereit į katalikes. Gavau tris nedėlias laiko prisirengt. Paskyrė dieną ir vietą, kur turėjau atsiskirt su vaikais ant amžių. Teiravausi advokatu, ar negalėčiau kaip pasilaikyti, ale vilties neradau. Mislįjau išbėgt su vaikais, ale neturėjau pinigų. Negaliu aprašyt tas tris nedėlias; apsirgau. o kas labiausia. — mano tikėjimas išrodė numiręs. Šimtai tykiai meldėsi už mane, o aš aklai poteriavau už save. Motinos gal permant mano širdgėlą ir verksmą mano dviejų vaikelių, kad atėjo paskutinė naktis „and I actualy pached their dothes for the last time“ ir graudžiai verkdama guldžiau juodu į lovas. Rytmetyje kunigai aukavo Dievui mišias o zokoninkės maldas, kad stotūsi stebūklas. Žinodama kietą prigimimą savo vyro (unyielding nature) gerai mačiau, kad permainos nebūs. Už dviejų adynų turėjau persiskirt su savo vaikais, o da nebuva apsimišlijus, ką pradėt su savo gyvenimu, kurs dabar liko tuščias (which would have no object in it). Dviem adynom prieš fatališką valandą gavau laišką, kad galiu pasilaikyt vaikus da vieną dieną. Rytojaus susėjimas man priliko vaikus, bet su išlyga, kad nékad jiems nešnekėsiu apie tikėjimą“.

„Nuo to sykio jau daugiau neturėjau ką kentėt, išskyrus, kad pinigų pritrūkdavo mano privatiškiems reikalams. Vyras man neatiduoda turtų, kad jie nepatektų į katalikiškos bažnyčios rankas.“

Audra pasibaigė, ale ir viskas. Kad reikėjo padaryt formališkumus revokatos, vargšė pasijuto, didelei pasistebėdama, kad dūšioje tikėjimo tuščia. Be tikėjimo negalėjo drįst nieko pradėt. Visą mėnesį nežinojo, ką daryt. Pagaliaus eina pas tą kunigą, kurio maldos ir patarmės buvo ją šelpusios kovos laike. Tas jai liepia eit tuojaus atlikt kas reikia, apsiimdamas ant savęs atsakymą už stoką tikėjimo. „Kaip priėmiau krikštą, tapau priimta į Bažnyčią, teip per metavonės sakramentą su visais mano griekais nupuolė drauge ir abejonės ir baimės. Viskas išnyko. Nuo to laiko aš nėkad neabejojau apie valdžią (authority) mūs motinos Bažnyčios ir neliauju dėkavojus Dievui už stebūklingą malonę, ką man teikėsi duoti.“

Poni P. negyvena su patim; jo giminės nenor jos nė minėti. Aš atsimenū vargšės džiaugsmą, kad prie manęs gavau laišką nuo vienos mošos. Tai buvo netikėta. Nė Anglijoje ji neišsitenka, o tur baladotis svetimam krašte, tarp svetimų žmonių. Prie vaikų pristatyta tėvo ištikima guvernantė. Nuo tos ir reikia, kaip kada, šis tas nukęsti.

Spalių mėnuo baigėsi. Niekai orai užėjo ir X^e: Ponios P. sūnus ėmė sirgti. Motina per dienas sėdėdavo pas jo lovą ir nepaisindama ant silpnumo savo krūtinės balsiai skaitydavo ką nors, kad nenusibostų ligoniui. Ant galo reikėjo važiuot iš čė. Buvo paskirta iškelti pėtnyčios rytą ant 8^{os}, kad prieš nedėlią pribūti ant vietos. Mano mokintoja tiek vargus dėl manęs, nedrįso manęs prašyt, kad mišias tādien anksčiaus atlaikyčiau. Gerai, kad da pats susipratau. Po mišių sušalęs vaikiščias tuo išbėgo laukan. Neturėdama laiko keliauninkė ir sutrumpino savo maldas po komunijai. Prieš eisiant lauk, žiūriu, prisiartina prie manęs ir atsiklaupia, lyg bijodama, kad kas nepamatytų.

— Kunigėli, teikitės mane palaimint ant kelionės ir ant tolesnio gyvenimo.

Kaip man tąsyk pagailo, kad savo tuščiu gyvenimu nebuvau užpelnęs savo palaiminimams galybę! Kad būčiau įmanęs, visą tvaną malonių būčiau praleidęs pūkštelt iš dangaus ant tos klūpančios moteriškės.

Po palaiminimui atsikėlė, padavė man ranką.

— Šudiev, sako, kunigėli! melskitės už mane!

— Sudiev, — atsakiau kone verkdamas: kiek tik galėsiu, melsiuos, kad Viešpats jums duotų išpažinti da nors kiek džiaugsmo.

— Aš jau daugiau džiaugsmo nenoriu: perdaug ragavau linksmybių, kol da nebuvau katalikė.

Ji išėjo, atsiklaupęs bandžiau kalbėti savo maldas toliaus, ale sunku buvo suversti mišlį ant maldos žodžių. Girdėjau, kaip

keliauninkės žingsniai kaskart toliaus ir lėčiau brazdėjo tako žvyriais, kol neaptilo. Tik štai ir vėl juos išgirdau grįžtant da net skubriau. Paabejojau, ar tai ji būtų, dirstelėjau, kur buvo klūpojus, nieko neužmiršta. Štai atsidarė vėl duris ir ji stačiai eina prie manęs.

— Kunigėli, — sako prisiartinus: tai neteisybė, ką aš pasakiau, kad nenoriu džiaugsmo. Širdis vis savo varo.

Negalėjau nieko atsakyt. Susyk man stojo akyse šv. Jonas Kanty, kad užmiršęs atiduot užpuolusiems plėšikams užsiutus drabužyje pinigų, sugrižo atitaisyt savo „melą“.

Kas šiteip myli teisybę, tas nedyvai, kad ją randa.



Šatrijos Ragana.

Nusiminimas ir viltis.

Kada vėjas vaitoja ir daužosi už langų, blaškydamas paskutinius pageltonavusius lapus; kada žemė su juodais laukais ir plikais medžiais, lyg liavonas, išrodo, o dangas užklotas storais, pilkais, nepermatomais debesiais, šoinu spaudžia ir slėgia, — liūdnumas apima žmogaus širdį, o ilgėjimas ir apatija bangomis plaukia ant jo... Klausimai, kuriuos kiekvienas mislijantis žmogus stato sau savo gyvenime, neramina ir spaudžia tada visūdidžiausiai. Kam gyventi? Koks yra žmogaus gyvenimo siekis? Kur priežastis jo būvio ant žemės? Kam tiek kentėti, vargti ir darbuotis? Kam mylėti, jei paskui širdis plyšta iš skausmo, atsiveikinant ant amžių?!

Klausimai tie, lyg žalčiai, apsuka tave ir spaudžia. Girdi juos vėjo vaitojime, matai geltonuose lapuose, junti drėgname ore...

Kaip sunkus ligonis, nebetverdama savo skausmuose, mėgina kiekvieną vaistą, vildamos pamažinti sopulius; kaip skenstantis grobstos už kiekvieno daikto, jieškodamas paramties, teip žmogus, suspaustas anais klausimais - žalčiais, nusimineš, jieškai, bėgioji mįslėmis, norėdamas atrasti norį kibirkstėlę, galinčią tas tamsybes išblaškyti.

Žmogus užgimė ant svieta iš netyčių; visas jo gyvenimas aklas atsitikimas; jokio siekio gyvenime nėra nebent tas, juog numiręs kūnu savo įtrėši žemę...

Kas tas visagalintis „atsitikimas“?! Kokią tiesą jis turėjo duoti man gyvybę, vesti mane per tiek ašarų ir nelaimių, atimti brangiausias ypatas?... kokią tiesą? Kam turiu jam pasiduoti?!

Ar gi tai yra šviesa? O, ne! tai da-gi né kibirkštelė jos! Tai dar didesnė tamsybė, nuo kurios plaukai atsistoja ant galvos, o ranka nenorom's jieško revolvierio...

„Gyvenimo prasmė jo estetiškoje pusėje; tame, kas stiprus, didis, gražus. Atsiduoti tai pusei gyvenimo, užlaikyti ir stiprinti ją savyje ir ne savyje, tobulinti lyg sutvėrimo virš-žmoniško didumo ir gražumo, — štai užduotis ir siekis mūsų būvio.“

Cyvenimo siekis — stiprume ir gražume... Bet kaip mes ne pasišvestume estetiškam kultui, mes nerasime jame apginėjo prieš tą abelną ir neaplenkiamą faktą, kurs niekina visą tą dieviškumą stiprybės ir gražumo — faktą, juog galas kiekvienos stiprybės — yra negalė, o galas kiekvieno gražumo čė ant žemės yra biaurumas.

Ir vis tamsybė aplinkui... tamsybė stora, juoda, nepermatoma, neišmieruota...

Ir junti save žmogus esant menka laivele, išmesta ant jūrių platybės. Juoda naktis apsiaucia tave iš visų šalių; vėjai tave blaško ir mėčioja: audros ūžia, laidžia perkunijas; šaltos bangos puola ant tavęs... O tu vargsti, rejies su visom's tom's baisybem's ir nežinai nieko: né nuo kokio krašto plauki, né į koki skubinės... né kas tave čionai į tas jures istūmė, né iš kur ir kokiam tikslui tos audros, vėjai ir bangos...

Ar gi ir nėra šviesos, ar nėra siekio ir vilties?

Tarp bangų ir vėjų užimo girdi balsą: „Aš esmu, kursai esmu.“

Ir nuo balso to, kaip nuo saulės, eina šviesa ir šilima: apšviečia jis kelią menkos laivelės. Ir aišku darosi tau, kas tave istūmė, iš kokio krašto išplaukei; matai aiškiai kraštą, prie kurio eini, ir taką tiesiausiai vedantį prie jo. O klausimai, tie baisūs, tamsūs klausimai, lyg stori mazgai, atsiriša teip lengviai dabar. Žinai, juog tave nusiuntė čionai ant svieto Dievas, Dievas geras, teisingas, nepabaigiamas, visagalintis; nusiuntė dėlto, idant prisitaisytumei prie amžino gyvenimo su Juo...

Ir kaipo vaikas, taisydamos namie į mokyklą, turi mokytis pagal pastatytos programos, idant ant egzaminų galėtų išduoti rokundą iš to, ką turėjo pereiti, ir tapti priimtu į mokyklą, teip ir tu turi pildyti programą, Dievo paliktą: pildyti kuotikriausiai, idant kuogeriausiai išduotumei savo rokundą ir būtumei priimtas į tą tavo siekį — į amžiną gyvenimą...

Ir neklaidžioji jau, lyg aklas, nežinodamas, kas tau daryti, nes aiškiai girdi savyje tos programos žodžius: „Mylėsi Dievą tavo iš visos širdies tavo, o artimą tavo, kaipo pats save“.

Ir neklausi jau, dėlko tiek turi kentėti, vargti ir darbuotis... Kada širdis tau plyšta iš skausmo; kada pavargus linksta galva žemyn ir spėkų netenka, — plaukia prieš tave paveikslas Dievo-žmogaus, pasilenkusio po sunkumu kryžiaus ir skamba tyliai jo žodžiai: „Kas manęs neseka, nėra manęs vertas“!

Ir stiprinasi širdis, galva augštyn pasikelia, naujos spėkos pribūna... Nebaugu jau naujų vargų ir nelaimių, nes matai, juog toks yra kelias prie siekio, o siekis teip galingas, sulyginant su juo, kelias tas rodosi rožėmis išbarstytas...

Ir nenusimini jau, išleidęs savo mylimiausius į „anąjį, karštą“, nes Dievas — teisingas, geras ir amžinasis, pasakė:

„Aš esmu iš numirusių prisikėlimas ir gyvybė: kas į mane tiki, neregės smerčio ant amžių.“



J. Uosis.



Nepasaka.

Giedri rudens diena. Netoli nuo jūros miškelyje, apskrejančiame Palangos miesteli, ant vystančio žolyno sėdėjo, kaip mėnulis, baltas senelis. Šviesa, it prasimušdama per gelsvus stiklus, krito ant jo ir ant beržo liemens; viršuj auksiniai lapai šlamėjo ir retkarčiais tykiai ir ramiai leidos ant žemės. Drėgnas oras kvėpalais vystančių želmenų pribrinko. Buvo kone šalta. Liepų viršūnės visai nunoko, kėsai aptupė jas ir senam kompozitoriui jie rodės, skaisčiame debesų mėlynume, ženklais kokios liūdnos, snausdinančios, rudeninės melodijos. Atstokai gale miškelio stiklinės duris žibėjo ir gražiai išpiauti priangės paramščiai baltavo.

Prieteliškai sulojo mažas kudlius, šunelis ir pro medžių plyši mirkstelėjo pavydalas kito senelio. Jis ėjo, lazda atsiremdams; brylius nurudęs, balti plaukai jo, apie ausis garbanuodamies, liesais kaspinais ant pakilių pečių leidos. Kosulys įdubusią jo krūtinę nožmiai kilnavo; kojos, it lazdos, per kelį nesilengdamos išlengvo kumpino. Jis nematė savo prieteliaus miškelyje sėdžiančio. Pušinskas jį pašaukė.

— Jone!

Stuobrys, kuriam jau septyni desėtkai metų sukako, šarptiai dešinin atsigrėžė ir šipsuotis pradėjo.

— Ar sveikas ir gyvas? Sėskis. Aš maniau tave jau išvažiavusi.

— Teip miela ir gerai, kad nesinori važiuoti — atsakė Stuobrys. — Bene ilga mano parenga? Aš vienutis — nėra ko skubytis.

— Kiekvieną dienele branginti reikia, ar gi ne tiesa? — užklaušė Pušinskas, Stuobrio kelį ranka suplodams.

— Visas pataisymas irsta: kosulys smaugia, kiek žengsiu šarpiu — durte-duria širdyn. O nuo vakarykštės dienos kažinkas keistas su manim prasidėjo. Gydytoją reiks atsišaukti. Nieko nestengiu praryti — tarytum gerklė užrako.

— Gana šnekėjęs! Pernamet tas pats tau buvo.

— Buvo, o nugis yra . . . kiek tau metų?

— Aš vienu križeliu už tave senesnis . . .

— Tu visada būdavai žaliuks — pranarnėjo Stuobrys.

— Ir atmink! nėkados nėkuo nesirgau — pasigyрэ Pušinskas.

— Tiktai dantis įstatydinau, ir tai, kad nešepeliuoti.

— O jau aš, kaip tau pasakyti, einu . . . ir दौरaus. Ji taipogi paskui manęs.

— Kas „ji“? — kairią akį primerkęs, paklausė Pušinskas.

— Vardu nevadinsiva. Ir teip suprantoma, apie ką kalba eina.

— Aa! —

— Girdi, šlamsta?

— Tikrai šlamsta — nubalusiomis lūpomis nusijuokęs, tarė kompozitorius. Bet veltui tu jos bijaisi.

— Kitados aš nemislįjau apie ją, Buvo rūpeščiai apie šeimyną; tarnystė visą laiką atimdavo, pats gyvenimas stačiai svaigino mane. Bet kada likausi, it pirštas, vienutis, ęste pradėjo ęsti klausimas: su kokia prietaisa ji mane prarys? Kaip tad! penki jau metai, kaip aš jaučiuos, it kumelė, kurią smaugti rengias: ir ji laukia savo eilios, girdėdama, kaip ši, tai kitą jos draugų su pentimi į galvą tauškinėja; — o kas spiriasi, tam uodegą užsuka ir su virve traukia. Tu būdavai kada skerdynėje? Su ratu traukia.

— Jeigu tu būtumei į nemarumą tikęjęs, tai neveizėtumei taip rūstai. Tu, Jone, nepataisomas pessimistas.

— Nemarūs mės, ar marūs . . . pentės neišvengsi . . .

— Aš jos nebijau! — Stuobrys apsidairė: o pentės . . .

— Kas ten prieangyje stovi? — paklausė jis.

— Mano anūkas — atsakė Pušinskas.

— Nepažinau! Kaip užaugo! Visai jaunikaitis! Ir, žinai, į tave labiau panašus, kaip jo tėvas. Gal tu šitą vadini nemarumu? Savo ypatos taša? Nuolatinę paeinančią kartą, begalinį išdavimą tos pačios operos su nekuriomis atmainomis?

— O nors ir teip. Ar tai nepaguoda? O pentis dar nežinia . . . gal būt ir nekaušters.

— O kągi?

— Gal pabučiuos?

— Tave tikrai pabučiuos. Bet mane kaukšters.

— Klausykis, — tęsė Pušinskas: pažvelgk aplinkui!

— Veizu!

— Koks gražumėlis! Kokie dažiniai! Tie kvėpalai ar tau nieko nesako? Šlamėjimas krintančių lapų? Ar gi nesako apie prisėkėlimą? Ar gi tokią mįslį neužveda? . . .

Priėjo status jaunas studentas ir atsisveikino su bočium ir jo svečiu.

Stuobrys troškiai į jaunikaitį veizėjos.

— Dar truputį apžels barzda ir suvisu!... — sušuko jis gaudžiai. Ir ištiesų, nors tarpan jų šeši metų kryželiai išprūdo — daug buvo tarp bočiaus ir anūko topatystės. Tas patš ūgis, tas pats užsilaikymo būdas, tos pačios veido ribos ir net ta pati dūšia iš jų akių veizėjos. Tik senelio pažvalga buvo nuvargus, o jauni-kaičio gyva, linksmybe gyvenimo ir laime jaunystės apskrietusi.

— Kaži, brolau! jug nuėjo? — pusbalsiai tarė Pušinskas.

— Apie ką jus kalbate? — paklausė studentas.

— Apie vieną ypata — atkirto bočius. — Kad žinotumei, pradėjo persekioti Jonį dabar, senų metų sulaukusį!

„Keistūnai“, pamislijo studentas ir jo rausvos lūpos linksmai nusišypojo.

— Jau prašo jumis pietauti. Lygiai dvylikta išmušė, stenedemas Stuobrys pakilo. Anūkas norėjo padėti Pušinskiui, bet jis šarpiai atrėžė:

— Ne! dar anksti. Męs patiš su ūstais!

Visi nuėjo į baltavusį namelį ir viens po kito už stiklinių durų pradingo. Miškelyj' kaip ir pirma, gelsva skrėjos šviesa; liepos lapus metė ir nuolat šlamėjimas tykiai užė. Kažinkas neregiamas likos. Ypata, kuri senelius persekiojo ir tokius jiems įkvėpė jausmus, juog net jos vardo bijojos ištarti, už liemenų liepų ir pušų pasislėpė ir laukė...



Vaidelotas.

Phantazija.

Kad sykį dumojau, ranka pasirėmęs,
Ir liūdni gulėjo jausmai ant širdies,
Ir plunksną kramčiau aš, į dantis paėmęs,
Išreikšt' negalėdamas jausmų gilmės, —

Štai mano akyse vaidintis pradėjo:
Žmona, lyg šešėlis koks, stov' prieš mane;
Liūdnom's akimis man į širdį žiūrėjo,
Baltoms, kaip migla drapanomis dabi.

Sparnai — ne sparnai išplėsti, tarsi, buvo;
Akys' įkvėpimo žibėjo žymė;
Graži, bet menka; tars' iš vėjo čę kliuvo,
Tarsi ne nuo žemės jos buvo kilmė.

„Esu tavo Muza“, nušypsus prašneko;
„Ar kenti tėvynėj' tu vienas tiktai?
„Ar kentančių brolių tėvynėj' nebtoko?
„Délko ne dainuoj' apie juos nors retai?

„Pažvelgk! — vargdieniai, sūnai tavo tėvynės
„Kaip kenčia ir žūsta, vargais prispausti;
„Kaip tankiai vaikai, motinos išsigyne,
„Kuo tik ne Prancuzais sakos', užklausti.

„Apleistą tėvynę tu garbink dainoje,
„Tu žadink jos meilę vaikų širdyse;
„Tu vargdienį guosk, kad ne žengtų jo koja
„Jieškoti brolių svetimuos' žmonyse.

„Žiurėk: broliai - seseris rankas nuleido,
„Abejoja, širdžių šaltumu pakirsti:
„Priduok jiems tvirtybės — tepakela veida,
„Te plėsti šviesybę ir meilę drįsti.

„O, dainiau! ne tark, juogiai spėkos tav' menkos,
„Juog silpnas ir menkas tu, lygu kiti;
„Atmink: darbuose spėkas žmonės sau renka,
„Tik varge ir karėj' užauga tvirti.

„Tu žadink silpnus, įmesk ugnį į širdis,
„Kentėjimus gydyk dainos balzamu . . .
„Tikt tavo vaitojimų tegul nebgirdis:
„Tada čę ant žemės ir tau būs ramu.“

Ir Muza pranyko . . . Ne randu ramumo.
Nei dieną, nei naktį . . . Užmiršt' negaliu
Ugninių jos žodžių; jie širdies gilumą
Pasiekė ir sužeidė jausmu giliu.

Vaidelotas.



Litvanica.

I. „Žemlapis Lietviškai-Latviško krašto, išduotas inž. A. Maciejaucko.

Ačiu p. Maciejauckui, sulaukėme pirmo lietuviškai-latviško krašto žemlapio su lietuviškais ir latviškais parašais. Kadangi tokio mūsų krašto žemlapio stoka sunkiai lygšiolei davėsi nujausti, taigi kiekvienas mūs lietuvių, vyliuosi, nuširdžiai p. Maciejevskiu už jo triusą tame dalyke yra dėkingas.

Suteiktas p. Maciejauckio žemlapis, kaip kad kiek vienas, matęs jį, galėjo tai patėmyti paviršutiniškai gana padoriai išrodo. Nors parašai ranka daryti, tačiau aiškūs ir lengvūs skaitymui.

Kadangi vienok tai pirmutinis ant tos dirvos veikalas, pertai, žinoma, negalima ir norėti nuo jo reikalaujamos tobulybės. Nekalbu čionai aš apie geometrišką žemlapio teisingumą, nors ir tame dalyke šiek-tiek patėmijau apsirikimų — tai jau specialistų priedermė tai perveizdėti, tik apie parašus, kurių, suprantama, negalima buvo visų pačiam žemlapio sudėtojui surinti iš žmonių lūpų: turėjo jų daugel rinkti iš vokiškų, gudiškų, lenkiškų ir lotyniškų senovės žemlapių, kuriuose suraizgytus radęs kitus vardus turėjo patsai juos taisyti pagal lietuvišką kurpalį. Bet kaip kurpius, prastai nutašęs, ne pagal koją, kurpalį, turi, neabejotina, ir čebatą pagadinti, taip lygiai ir nomenkliatorius, nežinodamas gerai tarmių ypatybių, negirdėjęs kito vardo iš pačių vietinių žmonių lūpų, o tik sendamas jį iš svetimtautiškų raštų ir pertaisydamas jį savotiškai ant lietuviško, turi, jeigu ne visados, tai itin tankiai klysti. P. Maciejauckas, viliuosi, tai gerai suprato ir žinojo, išleidždamas minėtą žemlapį, ir nenusiminė, radęs „Tėvynės Sarge“¹⁾ išrodymą padarytu klaidų ir apleidimų. Galima sanprotauti, juog p. Maciejauckis né nemastė parengsiąs mums žemlapį jau tobulą, ir tik, išleidždamas, norėjo mus paraginti imtis už darbo ir ant tos dirvos ir padėti pradžia bei pamatą atentiems Lietuvos platesniems žemlapiams. Garbė ir deka už tai p. Maciejauckui.

Kas to nesupranta, juog velytume turėti savo krašto žemlapius kuoplačiausius, kuogeriausius, su pažymėjimu nuo stambiausių upių lyg smulkiausių ir mažiausių upelių, miestų-miestelių, sodžių-sodelių, ežerų, pilekalnių, senovės garbingų vietų ir tt.!? Bet daugel dar, turbūti, vandens Nemune nutekės, kolei galėsime tokiais savo lietuviškais žemlapiais prieš kitus pasigirti. Tuotarpu-gi vienok, rankų nenuleizdami, visi, kiek išgalėdami, darbuokimės iš palengvo ir rinkkime medžiagą ateitei.

1) 4, 1900 m.

Geistina būtų, kad iš kiekvieno Lietuvos kampelio atsirastų mckas nurodyti p. Maciejauckio padarytas klaidas ir apleidimus. Tai labai reikalinga ir naudinga būtų prie pertaisymo dabar išleisto žemlapio ir parengimo naujo tobulesnio išdavimo.

Todėlei ir aš noriu čionai kelius žodžius ištarti.

Turbūti ne vienas patėmijo, kuriam teko regėti aptariamąjį žemlapį, kad jo sudėtojas neatskyrė ženklais miestelių nuo sodžių. Tasai vienok neatbūtinai reikalinga. Talpinime sodžių žemlapyje, p. Maciejauckas, matyti, sekė senoviškus mūsų krašto žemlapius, kuriose apgrabais kurie-ne-kurie sodžiai tapo tik patalpinti. Tarp sodžių, tenai tilpusių, randame net ir kūmetynus, o sodžiai, kur kas didesni ir svarbesni, daugiausiai tapo apleisti, velytina būtų, kad talpintūsi ar tik vieni miesteliai, ar — ir tai dar geriaus — jeigu jau talpinasi sodžiai, tai talpinti jas visas lyg vienam, arba nors svarbesniai, o ne tie, kurie pakeliais guli.

Iš parašų-gi man žinomų miestelių, kuriuos patėmijau klaidingai padėtus, apleizdamas tilpusius „Tėv. Sarge“, privedu.

Ant žemlapio parašyta.

Škudai
Retava
Tveriai
Kvedaina
Švieksne
Visbariai
Vainučiai
Juodžiai
Laukiai
Kuršonis
Tirkiliai
Kaltunenai
Skauviliai

Turi būti.

Skudodas (Rietaviškių sakoma „Skoudas“)
Rietavas (Žemaičiai sako „Rytavas“ ir „Reitavas“)
Tverai
Kvėdarna
Švėksna¹⁾
Visbarai (sodžius)
Vainutas
Juodai
Laukuva
Kuršėnai
Tirkšliai
Kaltinėnai
Skaudivylė

Ant galo, keli žodžiai apie genčiažymišką mūsų tautos ribą. — Man rodos, juog rengiant žemlapį toki, kaip p. Maciejauckas parengė, išpultų pažymėti genčiažymišką teipos-gi Lietuvos ribą mūsų dienų ir senovės laikuose, teip kad kiekvienas aiškiai matytų vietą šendieną lietuvių užimamą ir senovėje. Tuotarpu-gi ant parengto p. Mac. žemlapio to nesimatyti. Gailu. Kad vienok p. Mac. rengdamas žemlapį, mąstė ir apie senovės lietuvių užgventas, tai matyti iš

¹⁾ „Tėv. Sargas“ № 5 pertaisė iš „Švieksne“ — Švėksna“. Tai neteisingai. Žemaičiai to miestelio nevadina „Švyksna“ bei „Šveiksna“, bet — „Švėksna“, istardami ė, kaip lenkišką *ie*. Pertai neteisingai teipos-gi tūli, o ir № 6 ir 7 (65 pusl.: „Iš Švėksnos“) rašo vietoj „Švėksna“ — Švėksna“.

patalpintų tokių miestelių, kaip: Juodžiai (turi būti „Juodai“ — vz. augščiau), Drūja, Zamošiai, apie kuriuos gyventojai dabar visai jau ištautėje išsigiminiavę, lietuvių čionai jau nė žymės nebėra, ir tik vieni vardai sodžių, ežerų ir žmonių pavardės liūdija apie gyvenusių lietuvių pėdsakas. Tokias tai senovės lietuviškas vietas bei miestelius verta, kaip kad augščiau minėjau, talpinti į lietuviškus žemlapius su ypatingais pažymėjimais. Gerai užtat padarė p. Mac. patalpines tokiuos miestelius, kaip Juodai, Drūja ir daugel k. netolimoj senovėje lietuvių užgyventų vietų; gailu tik, kad ne vieną jų apleido. Teip apleisti tapo man žinomi miesteliai: 1. **Braslavas**, kurio apylinkėje ir dabar dar nemaž lietuvių esti, vartojaučiu savo prigimtą kalbą. 2. **Pliusa**, netoli nuo kelio, važiuojant iš Slobodkos į Kreslanką (Vydbonės rėd.), po kairei rankai. 3. **Belmontai**, p. Plioterio tėvonija, senovėje karalių savystė, su bažnytele. 4. **Slobodka** (Zavieža kitaip). 5. **Ikaznė** (gudiškai Иказнэ). 6. **Perebrod'as** (bajorų vadinamas iš lenkiško „Przebrodź“¹⁾).

Iš priežasties tų kelių čionai privestų, o p. Mac. apleistų miestelių turiu pasakyti keletą žodžių, parodymui teisingumo savo tvirtinimui.

Visas man žinomas plotas tarp miestelių: Braslava, Stobodką lyg Perejaslaukos karčiamos, 18 viorstų nuo Disnos miesto, įėmas miestelius Ikaznė, Drūja, Juodus, Perebrod'ą, senovėje turėjo būti lietuvių užgyventas. Dabar čionai gyvena lietuvių palaikos, vadinantįs save baltgudžiais, kurių tūli senesniejie dar primena savo senolius, mokėjusius lietuviškai, taigi perversmės laiką. Jų išvaizda da labai panaši į lietuvišką ir būdas užlaikė daugel savyje lietuviško. Užsilaikė da tarp jų nemaž ir lietuviškų žodžių, kurių, patįs to nesupradami, vartoja už baltgudžiskus. Teip, abelnai vartojami baltgudžių žodžiai: „raugienis“ (valgis iš rugių miltų vandenyje išrūgusių), „važiniatsia“ (-važinėtis; jų paprotis „važiniatsia“ užgavėnių dieną), „žardý“ ir „žardié“ (-žardai, žardyti) ir daugel k.

Užsilikusius lietuviškus vardus minėtojų vietoje, darodymui augščiau pasakyto ir užganėdinimui mūsų mokslinčių noro, kiek tik man teko surinkti, čionai privedu. Išrašau-gi tuos vardus teip, kaip patįs dabarteniai baltgudžiai ištaria, nė kiek neperkreipdamas.

Sodžių vardai. Šauliány, Sutoroviče, Lotyški, Masiulevščizna, Verdy, Ratkuny, Kiapsni, Samuily (Самуи́лы), Trakelėvščizna, Jody

1) Perebrod'as — miestas tasai jau seniai, matyt, baltgudžių apgyventas, kad net ir varda įgavęs gudišką. Juog vienok čionai turėjo pirmu lietuviai gyventi, parodo lietuviški vardai apylinkinių sodžių, kaip „Linkovščyzna“, „Lotyški“ ir k. Jis guli ant kranto dviejų ežerų, tarp kurių yra brasta, gud. „brod“: „perebrod“. Pirmu galėjo jis ir Braslavu vadinties, kaip kad dabar už keliolikos viorstų esąs miestas Braslavas (guli jis teipos-gi tarp dviejų ežerų prie brastvos) gavęs yra vardą nuo brastvos (bristi, bet, lietuviams iš čionai išnykus, vartojantįs baltgudišką jau kalbą lietuvių palaikos galėjo nuo „brod“, „perebrod“ Braslavą ar Brastvą į Perebrod'ą permainyti.

(bajorvietė), Uklia (pas ežerą Uklia), Ustata, Daubory, Macieši, Arcimoviči, Labiny (polv.), Baľundziški (polv.), Naruci, Brazdieliški, Verki, Miedynki, Rymaši, Kliški, Źadriški, Kuldynki — Kaldynki, Važa, Kiverniki, Linkovščizna, Klebovščizna, Gailėši, Kumša, Pzerviniški, Girdziňi, Doviaty, Labuciovcy, Lubianka, Punišče, Dzirniči, Požardziny, Bernaty, Lakinovcy, Dzmitry, Sokelėvščizna, Rukša, Javceriški, Markiniški, Krumelėvo, Šmulki. Ķiavnėlėvščizna, Kiverniki, Piketa.

Ežerų vardai. Uklia, Važu, Ustata, Macieša, Rukša, Doviaty Źardini, Baina (teip vadina lietuviai, baltgudžiai-gi — Bogiň).

Iš upelių — Joda (Juodus miėst.) ir Pojauča (už Juodu 10 vorstų linko Anodvoro).

Iš pravardžių. Ausiukievicz, Pobiaržin, Sakievicz, Smulko, Čerkas, Beinarovič, Germanuvič, Baleiko, Mikšto, Gaidzel, Bernatovič, Petkun, Voiciul, Samul, Dubilovič, Kiapsn, Milaševič, Gasiul, Šlapieko, Purvin, Mutur (maūta-turėti?), Źurn, Ažgin, Kužel, Buntrukievič ir Batrukievič, Girsas, Tyškėvėič, Kaškur, Giňko, Kryvel, Binar, Taukiň, Butkėvėič, Dargiel, Trumpel, Gailėvič, Juškėvėič, Lazdovski, Druš, Bojaruniec, Giernat, Gratkovski, Predkel, Griblo, Papakul, Šulja, Babul, Ciunel (Civunelis, Tėvunelis?) Macieša, Keip, Šilinski, Undrul, Biznia, Minkėvėič, Svirboi, Sergun, Sirgun, Galin, Narbut, Verblicki, Raškėvėič, Budrevič, Veikutis, Veikul, Stonkėvėič, Vangiu, Grinėvėič, Arcimovič, Vangiel, Viernut, Lukša, Šukiel, Veikovski, Bolundž, Sierblintovič, Kuksa, Arciom, Kuka, Voitkėvėič, Gadulėvič, Godulėvič, Libika, Geibar, Gaiber, Varnel, Virbal, Krumen, Varna, Snukovski, Kulkiu, Lapinski, Linkėvėič, Rudž, Šaknel, Arsoba, Midiniecki, Leiša, Lėl, Paľčevski, Švilink, Burel, Lukša, Pupin, Skirmunt, Grunda, Gimbar, Giedroic, Šukšto, Šalkvoski, Jodėik, Giadz, Sudzel, Mieduniecki.

Mažagėtas.



II. Spisok wsiech immiejušėichsia wobiechodie u risko-katolikow Krestnyeh imion

w polskom proiznošėnii i w peredače na russki jazyk.
Petropilėje. 1901 52 p.

Ižangoje pasakyta: „Šitą sanrašą krikštomuju vardu civiliškiems reikalams sustatė Rymo-Katališkoji Dvasiškoji Kolegija, peržiūrėjo ir pataisė, sulyg reikalavimą rusiškos kalbos, Skyrius rusiškos kalbos ir raštenybes Imperatoriškosios Mokslų Akademijos. Prie to dėl teisingesnio išvertimo pažymėtuju vardu į rusiška ir teisingo įrašymo jų į metriškus aktus, paduotos šitokios taisyklės. 1, rusiškais vardais naudotis tik tada, kada jie yra lygiai ir lenkų vartojami. 2, Vardus lotyniškos kilmės, kaip: Benedikt, Bonifacij,

rašyti sulyg lotynišką ištarimą, šiame karte nusikreipiant nuo rusiško sanrašo. 3, Lenkiškasis **dž, é** rusiškai rašyti: **d** ir **t**; **au** — **aw**, **ę** — **en**, **rz** — **r**. 4, Kada vienodumas krikštomųjų vardų vienoje ir antroje kalboje negimdo nėjokių abejojimų, tokiuos vardus rašyti išimtingai rusiškai, teip, kaip jie rašosi rusiškose kalendoriuose kaip: Wiktor, Pawel, Piotr; Visuose-gi kituose, atsitikimuose gret su artimiausiu perdavimu rymo-katalikiškųjų vardų rusiškai, sukabėse pridėti ir originališkąjį išreiškimą šito vardo — kaip jis įrašytas į metrišką knygą arba augščiau pristatame sanrašė.“

Mylėtojai tvarkos šitą visiems kunigams išsiuntintą vardų sanrašą gana gerai priėmė, nes tame dalyke kiekvienas manė, kaip išmanė. Daugumas tiesiog neišmanė, kaip rusiškai užrašyti lenkiškai arba lietuviškai skambančius vardus. Naujosios gadinės kunigai buvo mėginę rašyti teip, kaip skamba: **Jonas, Ona**; Žemaičių Konsistorijai užginčijus ir paliepus rašyti Iwan, Osip, Anton, nepaklausė, bet ėmė rašyti, griežtai prisiturdami lotyniško skambėjimo, jei jau negalima prisiturėti lietuviško: **Joann, Josif, Antonij Wincentij** etc. Gal ir turėjo tiesą, kaip lotyniškojo tikėjimo tarnai greičiaus tos ne kitos kalbos prisilaikyti, jei ir Mokslų Akademija padėjus dėl visoko tikrai rusiškai skambančius vardus: **Iwan, Anton, Akim, Osip, Lew, Stepan, Agafija**, leidė ir antraip rašyti: **Joann, Antonij, Joakim, Josif, Leon, Stefan, Agata**; žinoma, kad mums išpuola turėtis antrojo rašymo būdo, o sekiant šitą daleidimą ir kitus pavidžius vardus daugiaus kreipti į lotynišką, nors jie Mokslų Akademijos neparodyti. Logiškai teip ir išeina: jei vietoje **Agafija**, galiu rašyti **Agata**, tai dėlko Mokslų Akademija negeidžia, kad vietoje **Marfa** — rašyčiau **Marta**, vietoje **Fiolka** — **Tekla, Dorofeja** — **Dorota, Afanasija** — **Atanazija***? Jug tas pats pamainymas graikiškai — rusiškos „fita“ lotyniškai — lenkiška — **t**. Arba vėl kokia čę logika: motrišką vardą galiu rašyti **Wincentina** — **Wincenta**, bet vyrišką jau mano būtinai reikia rašyti: **Wikentij**, o ne **Wincentij**, nors galiu rašyti **Bonifacij**; o priešingai 1-taisyklei turiu rašyti: **Warwara** — vietoje **Barbara**.

Teip tatai, nors Mokslų Akademija buvo surėdžiusi ypatingą komisiją sutvarkymui lenkiškųjų vardų, tečiau tvirto nuosakumo tos komisijos darbe nematome; reiktų jai vardan teisybės dar kartą peržiūrėti savo darbą ir atsiminti, juog apart Rosijos katalikai ne vieni lenkai tėra. Dėlko-gi šituo sanrašu turi naudotis lietuviai, ypač-gi latviai, turintys nuosavius vardus?? Katalikiškosios konsistorijos, dirbdamos sanrašus vien tik „lenkiškųjų“ krikštomųjų vardų, o aplenkdamos „lietuviškuosius“ ir „latviškuosius“ padarė lietuviams ir latviams didelę skriaudą, ir tai užžymiamo, kaip kita syki (Cfr. „Tėvynės Sargas“ No. 3, 1896 m.) protestavojome prieš darymą lietuvių **Ivanais** ir **Osipais**.

*) Foma — Toma, Feodor — Teodor, Faddiej — Taddiej Matilj — Matiej

Iš lietuviškųjų vardu lenkiškame sanrašė terandame: Vaitiekų, Algirdą, Vytautą, Aldoną ir Gražiną. Gerai ir tai, kad nors užsizymėjo mūsų „pagonystė.“ Dar geriaus būtų, kad lietuviai, numylėję šiuos stambeldystės laikų vardus, pamylėtų ir kitus mūsų kunigaikščių ir šėip jau vardus. Kuo prastų yra **Ringaudas, Skirgela** ir kiti, kuriuos teberandame mūsų pavardėse, o senovėje buvo vardai? Ilgainiui paduosime sanrašą senoviškųjų lietuviškųjų vardu. Dabar gi duosime balsą argumentams vieno iš geriausiųjų Lietuvos sūnų, kuriuos jis, išgirdęs apie surinkimą viršminavotosios komisijos, turinčios nuspręsti apie rusišką ražybą lenkiškųjų vardu, nusiuntė į Mokslų Akademią. Vilimės garbingą autorių nepyksiant, kad be jo žinios išvertėme ir patalpinome jo korespondenciją su Akademią.

Kolegiškojo Asesoriaus Šviesiausio Kunigaikščio
Jono Jono sūnaus Gedimino-Beržonskio - Klausučio.

Pranešimas.

Iš telegramų ir gazetinių straipsnių gavau aš žinoti, juog Petropilėje prie Mokslų Akademijos tapo įtaisyta tam tikra Komisija nusprendimui apribotos rašybos lenkiškųjų vardu rusiškoje kalboje; dėlto skaitau už pridėrantį dalyką kreiptis į minavojimąją komisiją su patarimu, juog nusprendimas apie šioki ar toki būdą rašymo rusiškoje kalboje **tiktai** lenkiškų vardu dar neišliuosuos nė valdžios įrėdinių, nė tarnaujančių ypatų nuo painijos varduose gyventojų vakarinių gubernijų, ypatingai Kauno, Vilniaus, Gardino, Suvalkų, Kuršo, Vitebsko, Mogyliavos ir Minsko, kur tikriejie vietiniai gyventojai išpažįstantis rymo-katalikiškąją religiją, yra su vis ne lenkai, bet tokios tautos, kaip: lietuviai, žemaičiai ir latviai, turintys nuosavias, per amžius susikrovusias kalbas: lietuvišką, žemaitišką, arba samogitišką ir latvišką, nėraž nepavedžias į lenkišką; dėlto ir vardu nė lietuviškų, nė žemaitiškų, nė latviškų negalima rašyti lenkiškai, nes iš to išeina viena „niesoobraznošt i bezsmyslie“.

Paaiškinimui dalyko paimkime grečiumai keletą vardu ir susekkime, kaip jie skamba visose, šitose kalbose, rašant juos rusiškomis literomis. Jei, padėkime, apsistosime ant vardo **Iwan**, tai rusiškai tikrai būs **Iwan**, lenkiškai jau **Jan**, o lietuviškai **Jonas** ir latviškai **Janis**. Toliaus, vardą **Franc** rusiškoje kalboje **Franc**, lenkiškoje **Francišek**, lietuviškoje **Pranciškus**, latviškoje, ant galo: **Fric**. Toliaus, vardą **Georgij** rusiškai sutrumpiname į **Jurij**, lenkiškai girdžias **Jerzy**, o lietuviškai ir žemaitiškai **Jurgis**. Pereidami prie moteriškųjų vardu, randame: rusiškai **Marija**, lenkiškai **Marjanna**, lietuviškai **Marė**; rusiškai **Elisawieta**, lenkiškai **Elzbieta**, lietuviškai **Elzė**; rusiškai **Jekaterina**, lenkiškai **Katarzyna**, lietuviškai **Kotrė** ir tt. Tokių pavyzdžių yra šimtai.

Lietuvių ir žemaičių, nė žodžio nesuprantančių lenkiškai, nė rusiškai, anose gubernijose atsiranda artie 3000 000 dūšių, vis

katalikiškojo tikėjimo, kuriuos krikštija tankiai ne vietinio kilimo „kunigai“, kuriuos lietuviai tik po tuo, ypatingai jiems brangiu vardu težino, bet lenkiškieji „ksisdzy“. Delto būtų neapsakomai neteisinga lietuvius ir žemaičius, kaip ant juoko, krikštyti „lenkiškais vardais“, kaip va: **Jerzy** vietoje **Jurgis**, **Jan** vietoje **Jonas**.

Aš pats nuo amžių priguliu prie žemaičių ir esu, teip sakyti, jo kūnas ir kraujas ir ant savęs iškentėjau visą sunkumą sauvalės rašyme kaip mano paties vardo, duoto man prieš š. Krikšto **Jonas**, o metrikoje jau užrašyta **Jan**, o tolesniuose dokumentuose persivertusio į **Iwan**, tuotarpu kad nė tikroji mano motina, nė tikrasis mano tėvas, nė tikrieji mano broliai, nė tikrosios seseris, vienu žodžiu sakant, nėkas, nė iš artimųjų, nė iš tolimesniųjų mano genčių nesuprato, nežinojo ir dabar nežino nė vardo **Jan**, nė **Iwan**, bet visados mane šaukė ir šaukia, tiktai kaip išpuola: **Jonas**; lygiai ir ant vardo tikro mano tėvo, kurs prieš krikšto į metriką įrašytas po vardu **Joannes**, t. y. lotyniškai, o jau per susižiedavimą tas pats mano tėvas žinomas po vardu **Jan**, kurs tai vardas jau visados atkartojamas, gimstant jo vaikams. Teip tatai ir išėina, kad aš nežinau, kaip gi man vadintis: ar **Jonas Jonasowicz**, būtų tai neabejotinai ir vienatiniai teisinga; arba **Jan Janowicz**, ar **Jan Joannesowicz**, arba kaip jau printa **Iwan Iwanowicz**? Toliaus tikras mano bočius, turėjęs vardą **Jurgis**, gimimo metrikoje užrašytas **Georgius**, t. y. **Georgij**; dviejose susižiedavimo metrikose — tai **Georgius**, tai **Jerzy**, o mirimo metrikoje pažymėtas vardu **Jurij**.

Jei lenkų tauta ir lenkiška kalba, o su tuo ir lenkiški vardai turi tiesą būti, tai nemažesnę tiesą turi būti ir lietuviškieji vardai: **Jurgis**, **Pranciškus**, **Jonas**, **Keistutis**, **Elzė**, **Marė**, **Barbė**, **Kotrė**, **Ursė** ir tt., nes lietuviškoji ir žemaitiškoji tauta tol senoviškesnė už lenkiškąją tautą, o lietuviškoji ir žemaitiškoji kalba šimtą kartų perviršija lenkiškąją kalbą turtingumu gramatiškų lyčių ir filologiškų ypatybių, būdama tikrais gyvais senoviško Sanskrito broliais.

Praslinko tie laikai, kad Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė ir Lenkų Karalystė darė amžiną santarvę tarp savęs Gorodliaus mieste ant Bugo upės 2 d. gruodžio m. 1413 m., galūtinai pradžiusią pirmąją iš jų. Dabar-gi kaip Lenkų Karalystė, teip ir Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė — abidvi nuėjo į istorijos aprinkį ir kita nuo kitos nėkiek nebepriguli; kaip lenkų tauta saugoja savo vardus, teip ne mažiaus saugoja savo lietuviškai-žemaitiška tauta; gegemonija lenkiškos kalbos ir lenkiškų vardu lietuviškoje kalboje ir lietuviškuose varduose, pirma, nepritinkanti, antra, nereikalinga, trečia, vodinga, pagaliaus — užgaulinga grynai lietuviškam tautiškam jausmui.

Kilęs iš Kauno gub., kur mažne išimtingai gyvena žemaičiai ir lietuviai, nekalbant apie mažumą svetimo elemento, kaip va: lenkiško, aš nuo kūdikystės prisiziūrėjau ir ištyriau, kaip vietiniams

žemaičiams sunkus yra antmetimas be jokio reikalo lenkiškų vardu, o kas blogiaus, ir lenkiškų pavardžių, kaip va: **Žwirblinski** vietoje prigimtos **Žvirblis**, **Girwidz** vietoje nuo amžių buvusios: **Girvydis**. Todėlgi ir geistina būtų, kad šalip rašybos lenkiškųjų vardu lenkams, peržiūrėtų ir klausimą apie rašybą lietuviškai-žemaitiškų vardu lietuviams-žemaičiams, kurių skaito į 3 000 000 dūšių. Šito reikalauja gyvenimo teisybė ir paprastas žmoniškas teisingumas. 10-XI. Gryva-Zemgallen.

Kolegijos Asesorius *Kunigaikštis Gediminas-Beržonskis*.

III. Keletas žodžių apie komediją „Laimė iš svetur“.

(Tėvynės Sargas 1901 m. № 4—5).

Lietuviška dramatiška rašliava yra teip dar menka, kad negalima nepasidžiaugti, pasirodžius naujam šitos rūšies veikalui. Norėčiau su publika, skaitančia lietuviškus laikraščius, pasidalinti įspūdžiais, kurių datyriau, tą komediją skaitydamas, o podraugiai nurodyti nekurias ydas, kurių autorius neišvengė.

Komedijos turinys maž-daug toks.

Laurynas Zuoza, gana gerai pasiturintis ūkininkas iš paprūsės, turi vienturtę dukterį Uršulią ir nori surasti jai gerą, turtingą, gerų tėvų vyrą. Uršulia vienok išimylėjus yra į tėvo berną Petrą Ardėlį — dorą, bet beturtį mergvaikį, ir žada tiktai už jo tekėti, apie ką jos tėvas nė girdėti nenori. Petras tad eina į Amerika užsidirbti pinigų, žadėdamas Uršuliai po kelių metų sugrįžti ir ją vesti, nes turi viltį, kad jos tėvas sutiks tada ją už jo leisti. Petru išėjus, tėvas verčia Uršulią tai už vieno, tai už kito tekėti, bet Uršulia vis atsisako. Pagaliaus Laurynas, pritikus nelaimei (jis girtuokliaudamas pametė 300 rub. valstijos mokesčių) verčia Uršulią tekėti už nedoro, bet turtingo vargamistros Poškos, kuris žada išmokėti užtai Lauryno skolas. Čę vienok stoja Kazimieras Zaunis, išvarytas iš universiteto studentas, ir išrodo, kad Laurynas tą 300 rub. nepametė, bet juos nuo jo pavogė tas pats Poška. Pirslysta para. Neužilgio Petras per savo draugą parsiuočia iš Amerikos laiška, kuriame ketina Lietuvon visai negrįžti, nes ten tapęs išleidėju lietuviško laikraščio ir nenoris apleisti to darbo; Uršuliai-gi pataria ištekėti už Zaunio ir didumą iš pasiųstųjų tame-pat laiške 150 dolerių paskiria jiemdviem. Jiedu išsyk sutinka ir bučiuojasi.

Kaip matome, medegos net keturiems aktams — permaža, ir autoriui parėjo išvesti daug kitų ypatų, turinčių mažą ryšį su komedijos turiniu. Komedijos užduotis — nurodyti, kad Laurynas negerai darė, drauzdamas Uršuliai tekėti už vargšo Petro. Būtinai reikalingos čę tiktai tos ypatos, kurias persakydami komedijos turinį paminėjome (t. y. Zuoza, Uršulia, Zaunis, Petras ir Poška):

kitas ypatas pridėrėjo išvesti tiktai tiek, kiek jos reikalingos yra paaiškinimui komedijos turinio ir charakterizavimui pirmiausiųjų veikiančiųjų ypatų. Autorius-gi perstato ir daugelį kitų epizodų: kaip keletas vyrų rengiasi pereiti rubežių, nežiūrėdami į Zaunio atkalbinėjimus, kaip juos žydas vedė, iki pridavė Šlapiniui, kaip Šlapinys sugrižo su pašauta koja, kaip jį ligino Zaunis ir Uršulia, kaip į Zuozos sodžių atpyškėjo žandarai, ir tt. Su lygia tiesa galima buvo parodyti, kaip tie emigrantai keliavo per Prūsus, kaip plaukė per jūres, kaip gyveno Amerikoje, ir tt., ir tokiu būdu ištesti komediją ad infinitum. Visą antrąją aktą galima išmesti ir komedija pertai lygiai nieko nepraloštų.

Lyginai galima buvo dikčiai sutrumpinti arba ir visai išmesti pasirodymus, apart Šlapinio, ir Jono Dundulio, Kotrinos, Starkaus, Gudo, Šešupienės, Ickaus, Jurgio, Stasio, Kriauzos, Indriaus — visi jie prie paaiškinimo ir išsiplėtojimo charakteristikų ir veiksmų pirmiausiųjų, reikalingiausiųjų ypatų prisideda mažai, o nekurie beveik visai neprisideda. Autorius-gi nupasakojo visą likimą išėjusių į Ameriką bernukų ir net vedusio juos žydo Ickaus. Ir trečią aktą reikėtų labai sutrumpinti ir sulieti su ketvirtu į vieną aktą — veiksmas atsilieka toje-pat vietoje: medegos dviem aktam neužtenka.

Turiu dar pridėti, kad visa Poškos piršlysta begu kur-nors Lietuvoje (o net ir kur-nors kitur) atsilieka taip, kaip trečiamjame akte parodyta. Vietoje jaunikio ir piršlio, kaip tai paprastai dedasi, pas Zuozą sueina ir Starkus, Gudas, Kotrina, Šešupienė ir, kada Poška pradeda prie Uršulios meiluotis, Gudas ima iš jo tyčiotis; Poška pyksta, o Zuoza teisina Gudą, kad „jau jis toks iš kūdikystės“. Ir žinodamas, kad jis iš kūdikystės toks, Zuoza vis-tik jį užkvietė pas save drauge su Poška (jie visi parėjo drauge)!...

Pereinu prie perkratymo atskirų ypatų charakteristikos.

Zuoza — tai darbštus, išmintingas ūkininkas, nors mėgsta pasididžiuoti ir nebenori už bet-ko leisti savo dukters: ir tai visai suprantama, nes jis pats starosta ir turtingas ūkininkas. Mažiaus suprantama, dėlko jis taip labai persimaino, išėjus Petruį į Ameriką — pavirsta į girtuoklį, vėjavaikį, kankintoją savo dukters: autorius nurodo tik vieną priežastį — Uršulios nenorėjimą tekėti už jo išrinktų jaunių. Bet dėlko jis taip skubina Uršulią išleisti? Dėlko jis taip baidosi sugrižtant Petro, nors pats jo gailauja? Skundžiasi jis, kad nebūs kam jo prižiūrėt senatvėje: bet ar gi tik žentas gali jį prižiūrėti? Prietam Zuoza — tai „stiprus ūkininkas 55 metų“, kaip autorius rašo; o tokie ūkininkai neteip labai dar apie senatvę rūpinasi ir neteip skubinasi imti žentą, nes anam turi tankiai pavestį didelę dalį savo valdžios, o neretai net ir patį jų priklausyti, jei atitinka žentą energišką, kovojantį už savo tiesas, įnešusį į vuošvio namus daug pinigų: Poška-gi net tiesiog reikalavo, kad Zuoza užrašytų jam visą savo turtą.... O jau visai nesuprantama, dėlko tas pats išmintingas Zuoza toliaus pavirsta į

visai kvailą žmogų. Jis girtas prapuldė savo čiareslą su 300 rub. Nors Juodišius ir Ešeris matė, kad Zuoza karčiamoje čiareslo nevarstė, nors Gervienė gali prisiekti, kad matė čiareslą išpuolant iš Zuozos rūbų ne karčiamoje, bet vargamistro kambaryje, ir Pošką pakeliant tą čiareslą neva „užlaikymui“, tečiaus ištisi praslenka metai, o Zuoza niekur - nieko nenumano ir verčia dukterį už to-pat Poškos tekėti! Kokia nepažintis kaimo gyvenimo! Ten jug baisiai sunku mažiausią daiktą paslėpti; ten tankiai iš adatos vežimą priškaldo: o jug tokie Poškos darbai tai suvis ne adata!

Toliaus eina Uršulia. Gera tai, dora, tvirtai mylinti mergina. Sunku tiktai suprasti, kaip ji galėjo teip staigiai pamylėti Zaunį: laukė Petro 4 metus ir apie kitus jaunikius nedavė nė užminti — o kaip tik dasižinojo, kad Petras nuo jos atsisako, tik štai jau su Zauniu ir bučiuojasi....

Petras — tai teisingas, doras, darbštus, noris apsišviesti darbininkas. Bebernaudamas pas Zuozą, išmoksta nuo Zaunio rašyti ir skaityti. Amerikoje, šiek-tiiek anglis pakasęs, įstoja į spaustuvę už zecerį ir neužilgio tampa išleidėju laikraščio su nedideliu skaitliu prumeratorių. Tą darbą jis teip pamyli, kad dėl jo apleidžia ir savo numylėtą Uršuliukę (dėlko jis jos į Ameriką neparsikviečia?) ir atsižada regėti kada-nors savo numylėtą tėvynę. Nelengva išsyk spręsti, ar čę autorius rašo tai ištikro, ar tik pajuokdamas nekuriuos lietuviškus Amerikos publicistus. Bet apie tai pakalbėsime toliaus.

Akyviausia komedijos ypata — tai be abejojimo Zaunis. Išvartytas iš universiteto apsigyvena sodžiuje ir užsiima... užsiim... sunku pasakyti, kuo jis užsiima. Męs žinome tiktai, kad jis išmokino Petrą rašyti ir skaityti, atkalbinėjo kaimo vyrus nuo emigracijos, kad užvaduodamas vietinę policiją iššnipinėjo, juog 300 rub. nuo Juozos pavogė Poška; bet kuo jis tikrai buvo užimtas, iš ko jis duoną valgę — męs nežinome; tiek tik težinome, kad lauko darbų nemokėjo. Kada Petras pranešė, kad jis nuo Uršulios atsako ir pataria jai tekėt už Zaunio, šis paskutinis tuojau prašo Uršulės rankos ir žada eiti arti — akėti....

Ir teip — Petras išmokęs tiktai pirm 4 metų skaityti ir rašyti, tampa išleidėju laikraščio; o buvęs universitete Zaunis tampa ūkininku ir eina arti ir mėslo vežti.... Ar čę autorius tokius persikeitimus pajuokia, ar nori pasakyti, kad ištikro teip ir priderėjo atsitikti?

Lietuviškoje Amerikos publicistikoje yra nemaža apsiireiškimų, kuriuos autorius turėjo pilną tiesą pajuoti. Štai, nors Amerikos „Saulė“: pradėjo ją išleisti p. Bačkauskas, ex-vargamistra. Nerūpėjo jam nė kalbos grynumas, nė kokios-nors rašymo taisyklės, nė kokie nors kulturiški siekiai: spaudino jis vien kvailiausias apysakas ir biaužiausias pliovones; išleido „Saulę“ vien dėl dievaičio-dolerio — ir.... p. Bačkauskui pilnai pasisekė: „Saulė“ turėjo, (o gal ir dabar dar teturi) daugiausiai prumeratorių ir daugiausiai pelno

iš visų lietuviškų Amerikos laikraščių!... Arba štai antras apsi-
reiškimas. Pirm keleto metų prie vieno Petrapilės kunigo gyveno,
kaipo giminietis, p. Antanas Jocis ir neva rengėsi laikyti egzaminus
į gimnaziją. Susipažinęs su daugeliu vietinių lietuvių, jis apsiėmė
jiems parūpinti lietuviškus laikraščius ir surinko nuo jų tam
tikslui daug pinigų. Nepristatęs dar nė vieno numerio, vieną dieną
vėl apibėgo kone visus savo pažįstamus, prašydamas pinigiskos
pagelbos, nes jį būk persekiojanti policija už lietuviystę: ir vėl
surinko daug pinigų ir tada... išdūmė į Ameriką! Pasirodė, kad
policija tikrai jį persekiojo, tik ne už lietuviystę, bet už paprastesnius
nusidėjimus: tie nusidėjimai privertė net globėją jo, kunigą L.,
išvaryti jį iš savo namų. Ir ką girdime šendien? Štai tas-pats p.
Jocis išleidžia Amerikoje „Lietuvi“! Galima numanyti, kokia šviesa
spindės amerikiečiams nuo tokio p. Jocio!... Dygsta ten tie
lietuviški laikraščiai, it grybai po lytui: kas tik moka moka kiek rašyti
ir nori „bussines'ą“ varyti — tas įsteigia laikraštį!)

Nė kiek geresniu išleidėju laikraščio galėjo būti ir mūsų
Petras; ir man išpradžių išrodė, kad autorius padarė jį išleidėju,
vien tik pajuokdamas amerikiečių kvailystę. Prisižiūrėjęs vienok
į visą komediją labiau, persitikrinau, kad autorius čę nė kiek
neišjuokia tokių apsireiškimų: priešingai — stato, kaip pavyzdį
karštos meilės tėvynės ir dvasios prakilnumo. Zaunius, kurį
autorius perstato, kaipo dorą, išmintingą vyrą, paaiškindamas, kokį
darbą dirba Amerikoje Petras, teip sušunka (pusl. 59): „ar jūs
žinote, kas jis dabar yra? Ar jūs galite suprasti tą augštybę,
ant kokios stovi, dabar Petras? E, ką jūs suprasite!
Ką jūs išmanote! Ar augšta pamokslinỹčia kunigo bažnyčioje?
Ar daug žmonių klauso pamokslo? Augšta! . . . Daug svieto
klauso šventomis dienomis. Bet kaip-gi augšta dabar Petro
pamokslinỹčia, iš kurios jo klauso tūkstančių viorštų, šiapus ir
anapus jūriū! Jis regi šimtu akių, su tūkstančiais žmonių . . .
O! Petras liko tuo milžinu, kokie būdavę kitkart mūsų krašte;
ir milžinu stebuklingu, nes daug matančiu, daug žinančiu!“ . . .

Na, na! Kas tai būtų galėjęs žinoti, kad teip lengva
tapti didvyriu ir milžinu! Kad užtenka tiktai išmokti siek-tiek
rašyti, išleisti Amerikoje kokią „Tėvynę jieskočių“ — ir jau
milžinas! Ir dar-gi stebuklingas!

Ir kaip suprasti tą Zaunį: jis teip giria Petrą ir vadina jį
milžinu už iškilimą, prasimušimą augštyn — o patsai Zaunis
kilti augštyn visai nenori: priešingai — jis nutupia žemyn —
apsivelka sermėga ir eina arti — akėti. Gal autorius ir tame
persikeitime mato iškilimą augštyn arba net ir milžinystę; bet
jau tada ar tik neperdaug turėtume Lietuvoje milžinų — gal

1) Lai nepyksta ant manęs Amerikiečiai už apskelbimą biauresnių jų publicistikos
apsiřeikimų: jūg toli nevėsi publicistai ten panašus yra į pp. Bačkauskus ir Jocius.
Prietam — žinios apie p. Joci kartais gali jiems patiems būti naudingos . . .

nė paminklų statyti nesuspėtume . . . Tartum Lietuvoje inteligentų neperdaug ir doras, išmintingas inteligentas nemokėtų atrasti sau patogesnio darbo, kaip arti ir akėti!

Rodos, visai nuoseklus ir natūrališkas užbaigimas komedijos būtų šitoks: Petras, užsidirbęs Amerikoje pinigų, grįžta Lietuvon ir veda Uršulią; o Zaunis, nesurasdamas sau tikro užsiėmimo Rusijos viešpatystėje, o norėdamas atsiduoti švietimui savo vientaučių, važiuoja į Ameriką ir ten išleidžia laikraštį. Dėlko autorius atmetė tą teip natūrališką užbaigimą — sunku atminti: gal pabijojo, kad išvesti komedijoje didvyriai nebūtų perdaug paprasti, perdaug prozajiški

Lieka dar Poška. Viešpatie, koks tai niekšas! Paskolijęs vienam vargdieniui 50 rub. po metų ima jau 100; o atsiėmęs tą 100, nesugražina vekselio, apskundžia tą vargdienį ir per sūdą parduoda paskutinius jo gyvulius. Nuo girtu Zuozos pavagia 300 rub. ir teip jį suvargina, kad žydai jau buvo jį bevara iš namų. Net, kaip rašo toliaus autorius, „išstūme savo tikrą senutę motiną iš jos loenos grįtelės, savo mažus brolius išmetė į lauką, idant už pleciuką su grįtele galėtų imti arendą“

„Karaul“, sušuks skaitytojas: „plaukai ant galvos stoja!“ Teisybė, baisu būtų sutikti tokį žmogų; laimė vienok, kad tokių žmonių beveik visai nėra. Didžiausi žmogžudžiai, žmonės labiausiai doroje nupuolę — ir tie dar turi nors krislelį gero širdyje, nors šiokus-tokius etiškus supratimus. Apie Pošką to pasakyti negalima: jisai, tartum, jau visai nustojo savo žmogiškos prigimties ir pavirto į piktąją dvasią. Tiek-to! Nupiešdamas niekšo Poškos paveikslą, autorius dikčiai perdėjo — ir tiek! Tečiaus yra čė ir svarbesnė to perdėjimo pusė: Poška tas išgamis, tas, tartum, visų žmonijos nusidėjimų ekstraktas — **nėkeno nėra laikomas už niekšą** Kunigai jį nepavaro nuo vargamistrystos — priešingai, kaip jis pats giriasi — ir ponai, ir kunigai jį net ant rankų nešioja; Zuozą, Kotrina, Šešupienė, Starkus, Gudas — su juo sėbrauja ir jį godoja, nors jie patis neišrodo žmonėmis be proto, be sąžinės ir be gėdos: priešingai — jie, kaip ir visi kiti žmonės, turi savo silpnumus, bet, apskritai imant, jie žmonės gana pusėtini. Vienu žodžiu — atsirado tiktai vienai vienas Zaunis, kuris drįso su niekšu apsieiti, kaip su niekšu, bet ir tai tik tada, kada jaučia galėšęs jį įtūpdyti į kalinį: kitų akyse ir Poškos nežmoniški plėšimai, ir net jo išvijimas motinos ir brolių iš jų grįtelės (bene grįtelės?) nebuvo laikomi už didelius nusidėjimus Ne, ne! Lietuvoje daugybė žmonių moka dar atskirti gerą nuo pikto, daugybė su piktu stengiasi kovoti, daugybė dar nuo tokių niekšų šalinasi! Teip žemai doroje lietuviai dar nėra nupuolę ir teip juos apšmeižti autorius neturėjo tiesos!

Mums tas viešas godojimas Poškos būtų dar šiaip-teip suprantamas, jei Poška būtų labai gudrus, mitras, kytras: nedoras, bet mitras žmogus gali ilgai prigaudinėti netoli matančias

žmogystas, gali būti jų laikomas net už gerą žmogų: bet Poška — tai ne tik didelis niekšas, bet ir labai didelis kvailys, nes tik didžiausias kvailys gali taip meiluotis prie Uršulios, kaip jis. Ir dėlko toks Poška užsispyrė vesti būtinai Uršulią? Jug Juozos turtas negalėjo jo prie to patraukti — žydai rengėsi tą turtą neužilgio parduoti už skolas, o pats Poška — jug tai vis-tiek visų godojamas ponas - vargamistra, 30 metų vyruks, turįs savo plečių ir nemaža pinigų: toks Poška būtų jieškojęs turtingesnės mergos... (ir būtų be abejojimo atradęs)... Laiminga-gi ta Uršulia: ir Petras, ir Zaunis, ir Poška ir daugybė kitų stengiasi prie jos prisimeiluoti ir ją vesti: tuo tarpu Uršulia neturi savyje nieko ypatingo — taip sau gera kaimo mergina ir daugiaus nieko.

Kitų veikiančiųjų ypatų charakteristikos nerašau, nerasdamas jose nieko ypatingo.

Komedijos kalba kur-kas neideališka — autorius tartum nenori žinoti, kad paskutiniuose metuose mūsų kalba toli nužengė pirmyn. Daugelio sakinių tiesiog sunku susekti prasmę; tą-pat galima pasakyti apie dainą komedijos įžangoje. A.

IV. „Trumpasis kun. Filochowskio Katekizmas“,

Vaišganto verstas, antrąsykį išleistas, pataisytas 43 p.

Atsidėjęs perskaičiau prisijustą man katekizmą ir ką užtėmijau sulyg savo nuomonę pataisytino, čionai paduodu.

Nuzengė į peklą. „Šaltinyje“, vyskupo Valančiaus „poteriuose“ ir pirmame unitis viribus vertime Filochowskio Katekizmo yra: **Nuzengė į peklas**, daugskaitlis, taip pat, kaip ir lenkiškoje ir lotyniškoje kalboje. Ta atmaina yra geresnė, kad padaro atskirą tarp tikrosios peklos (pragaro) ir tos, į kurią Jezus nuzengė (Ochłóń); „į peklas“, kiek žinau, ir žmonės kalba.

Iš ten ateis sūdyti gyvus ir numirusius. Lietuviškai tegali būti: **sūdyti gyvų ir numirusių**. Čę senoviška forma — supinum, kurs kitur pilnai užsiliko: **sūdytų gyvų** . . . , kitur nuo jo tik gimtinis linksnis teužsiliko. Taip ir žmonės kalba, nors knygoose visur rašoma: **gyvus ir numirusius**. Lietuviai sako: **pjaunu rūgius, vežu medzius**; bet: **eisiu rūgių pjauti (pjautų), važiuosiu medžių vežti (vežtų)**.

Lenk tėva. Žodis **lenkti** toj' vietoj', rasit, ir geras; bet lygiai geras ir **godok**, kurs vartojamas apie Kauną. (Reikia ražyti **godok**, kaip latviškai **gods** — **garbė**, o ne **guodok**, **guodotinas**, lyg tie žodžiai paeitų nuo **guosti** — tiešyti. Mūsų sentikiai, nekenčiantis „naujų“ žodžių, t. y. kurių jie nežino, ne peržengdami savo parapijos, tyčiojas, vadindami nus „misera biliais“, nes būk tai męs

patįs išreikškia, užvardydami kits kita: **Guodotinas Pone!** t. y. **guodžiamasis, nelaimingas Pone.** Red.) Prie žodžio **godok** jau priprato kiek-tiek visi; tuotarpu kad **lenk** Katekizme naujas.

Spaviedotis bent vieną kartą savo parapijoje. Nėra prisakymo **spaviedotis** savo parapijoje, tiktai Velykinę Komuniją **priimti.**

Patvirtinimas tikėjime (Dirm.). Suvalkiečiai ir apie Kauną kalba: **padrutinimas tikėjimo**, kurs sakymo būdas daug aiškesnis, negu padrutinimas arba patvirtinimas tikėjime, kurs, Dievas žino, ką reiškia.

Ganapadarymas man nepatinka, bet geresnio nežinau; rasit: **pakutos išpildymas?**

Didystė (griek.). „Šaltinyje“ ir pas V. Valančių **puikybė**, taip ir visi žmonės, visur kalba — **Didystė** daug blogesnė už **puikybę**. Galūnę **ystė** terandame žodžiuose, padarytuose iš esyvardžių: **šuo — sunystė** (nė: **šunybė**) **draugas — draugystė**, **brolis brolystė**, **giminė — giminystė**, **vagis — vagystė**, **Dievas — Dievystė**, **kunigas — kunigystė**; žodžiai-gi, padaryti iš būdvardžių, turi galūnę **ybė**. Todėl, nenorint **puikybės**, reiktų sakyti: **didybė**, ne **didystė** — magnitudo, o ne **puikybė** — superbia.

Užvydėjimas broliškos malonės nesuprantamas. Ašei sakyčiau: **pavydėjimas artimui Dievo malonės.**

Nepakūtavojimas lyg galo. V. Valančiaus poteriuose labai gerai: **paskutinis nepakūtavojimas**, t. y. ne tiktai gyvenant atidėjimas pakutos lyg smerčiui, ką išreiskia ir 5: užkietėjimas griekuose; bet ir smerčio valandoje nedarymas pakutos. Lenkiškuose katekizmuose definicija ne griežta. Apie tai ž. Stagraczyński: „Nauki Katechizmowe“. III. 23.

Devyni griekai svetimi vokiškuose, gudiškuose ir kuriuose - kuriuose lenkiškuose kitoniški. Randami visose lietuviškose knygosė reiškia tiktai specijališką kooperaciją prisisavinime turtų, arba krividos padaryme.

7 ir 9-tie patįs: **užtylėjimas ir neapreiskimas**; pas Filochowskį padaryta atskria: **zamilezeć i ukrywać.**

Į antrąjį artikulą įbruktų žodžių: **per sprovą Dvasios šv.** lietuvīs nesupras. Nėra jų „Šaltinio“ poteriuose. Todėl reikia jie ar suvis išmesti, ar išreikšti kitais žodžiais.

Dušia žmogaus nemirštanti??

Kas tai V. Dievas? Iš atsakymo reikia išmesti žodžius: **tobuliausia esybė**, nes jų vaikai nesupranta, ir tiks suvis aiškus atsakymas: Dievas yra pasaulės Sutvertojas ir visų daiktų Viešpats.

Katra iš tų trijų asabų **senesnė**: Senesnė permainyčiau į **vyresnė.**

Dieviškas ir žmoniškas (Jezuje prigimimas). Žmoniškas čė suvis netinka. Sakome: žmoniškas apsėjimas, priėmimas, pasielgimas, tai yra: doras, gudiškai: gumannyj; žmogaus gi prigimimas — žmogiškas.

Dievas sutvėrė Aniolus dėl savo garbės ir tarnavimui žmonėms dėl išganymo jų??

Rojus buvo tai puikus ne daržas, bet sodnas.

Už neklausymą nubaudė pirmuosius tėvus ant kuno ir ant dušios — kuniškai ir dvasiškai reikia.

Buvo išginti iš rojaus, turėjo gyventi kančiose, apieisti ligomis ir smerčia.??

Pragaras yra tai vieta amžinos koronės griešninkams, mirštantiems be pakutos.??

Dangus tai vieta amžinos laimės plaukiančios iš tikro regėjimo Dievo. Koks dar yra netikras regėjimas?

Kas tai yra Dievo prisakymas? Atsakymą vaikai vargiai supras: todėl geriaus jį suvis apieisti, dėlto kad žodžiai: prisakymas Dievo — visiems aiškus.

Prisakymai vadinas Dievo, kad juos pats Dievas davė ant dviejų akmeninių lentų. 1. Neužlaikytas ordo logicus; 2. lentos tėra medinės, akmeninių lentų nėra. Rasit: plytos, norint lietuviško žodžio?

Žodžio: prietarai negirdėjau.

Tikėjimo mus moko Rymo-Katalikiškoji Bažnyčia. Katalikų Bažnyčia viena tėra; paaiškinantis priedas: Rymo nereikalingas ir paimtas iš gudiškos kalbos.

Valkioti Dievo vardą.??

Pelningumas darbo neturi jokio sanryšio su Trečiuoju Bažnyčios Prisakymu. Ž. Lehmkuhl: „Theologia Moralis“.

Žodis vingėjimas man nesuprantamas.

Negali užmušti nė didžiausio neprieteliaus. O karė ir atsiginimas nuo užpuolusio galvažūdzio?

Kas tai yra vogymas? Klausimas nereikalingas, o atsakymas neaiškus; išeina aptemdymas visiems žinomų daiktų.

Dėlko mūsų geidimus V. Dievas įstatymais suvaržė? Per augštas klausimas.

Dovana, suteikta mums dėl išpildymo šventos jo valios — jo šventai valiai išpildyti.

Dievo malonę nupelnė mums Jezus savo munka. Kodėl ne: kančia.

Sakramentai ... dėl išdyldimo grieko — griekui išdilyti.
... dėl išnaikinimo pradziogriekio — pradziogriekiui išnaikinti.

Darbygriekis??

Ką krikščionys turi visuomet atminti? Klausimas nereikalingas: daug yra daiktų, apie kuriuos krikščionys turi atminti, ne tas vienas, apie kurį atsakyme.

Griekas kasdieninis. Tas terminas man nepatinka, nes ir smertini griekai gali būti kasdieniniai.

Lygiai netinka terminas: **griekai mažieji**, dėlto kad supratimas: **griekas mažas** yra tankiausiai reliatyviškas, sulyginus su didesniais. Ašiai lotynišką terminą: peccatum veniale lietuviškai išversčiau: **atleistinas griekas**. Man rodos, griėštai atsakę lotyniškamjam: veniale. Jau kun. Daukša savo katekizme 1595 m. peccatum veniale vadina: **nūdeme atleistina**.

Reikia gerai išpildyti visas penkias sankalbas. Kodėl ne: **visos penkios dalys spaviednės?** Defnicija „penkios dalys spaviednės“ daug geresnė už lenkiškąją; pięć warunków. Paminėtos penkios dalys yra tikrai spaviednės dalys ir visiems suprantomas; o kas tai yra **sankalbos** — maž kas tesupras.

Perkratymas sąžinės būs **tikras**, kad teip save kaltinsime, kaip kaltintume kitą... Kodėl jisai vadinasi: **tikras?**

Pareigos — žodis nesupratamas.

Dievą **pažeidžia** (nuodėmės). Rasi: **užrustina**, žodis labiausiai priprastas.

Gailestis **tikras ir ne teip tikras**. Rasi: **tikras ir ne suvis tikras**.

Tikrasis gailestis yra tai neapkentimas grieko iš meilės Dievo. Bene geriausias: **dėl meilės?** Dėl lietuviškoje kalboje tankiausiai — causativum.

Kas tai yra tvirtas prižadėjimas daugiaus nebegriešyti? Atsakymas neaiškus; geriausias jį suvis apleisti. Kiekvienas vaikas ir teip gerai žino, kas tai yra tvirtas prižadėjimas daugiaus nebegriešyti.

Lygiai klausimas: **Kas tai yra spaviende?**

Atlaidai **ne visuotini**, bet man rodos: **visiški**. Sakoma: **visuotini dirba**, jei ką visi drauge dirba; sakome: **eisime visuotini prie darbo**. Susirinkimas Bažnyčios vadinasi dėl tos priežasties visuotini — comunis, generalis. Atlaidai tegali būti **visiški**, nes per juos Dievas atleidžia visą koroną už griekus, **visiškai** dovanoja; visiškas — totalis, calkowity.

Iš kur **plaukia atleidų malonė?**

Dėl palengvinimo ligos, **dėl** priveikimo pagundinimų, išnaikinimo. — Turi būti: **ligai palengvinti**, pagundinimams pergalėti, kasdieniniams griekams išnaikinti.

Melstis gal misle ir **kalba**. Rasit: **žodžiais?**

Definicijos **tikėjimo, vilties ir meilės** nesuvis aiškios. Meilė yra tai dora, kuri paragina mus daryti viską **ant** Dievo meilės — **dėl Dievo meilės: dėl** — causativum.

Prie kiek vieno katekizmo turi būti pridėti aktai tikėjimo, vilties, meilės ir gailėsčio, kurių vaikus reikia išmokyti iš atminties, kad eidami spaviednės ir šėip jau tankiai gyvenime mokėtų patis juos padaryti. Man neteko lietuviškose knygose rasti gerų ir trumpų tų aktų.

Turiu pas save du pirmuoju vertimu Filochowskie Katekizmo; ant antrojo, teisybė, nepadėta, kad tai antrasis spaudimas, bet formatas jo kitoniškas ir ant galo turi pridėtą Ministranturą, kurios nėra pirmamiam spaudime. Kituose dalykuose abudu spaudimu tie patis, be jokių atmainu. Pataisytas spaudimas būtų trečias, ne antras. Tas trečiasis spaudimas daug geresnio vertimo ir apdirbimo už du pirmuoju ir pataisius kuriuos-ne-kuriuos mažmožius, viršui nurodytus, būtų neblogas katekizmas. Gadina vienok jį, kad jis verstas iš svetimos kalbos; per tai kurias-ne-kurias vietas teip sunku suprasti. Keletą jų pažymėjome, padėdami prie jų klausimo ženklą. Ar gi jau Lietuviai tokie dvasiški vargšai, kad netesi patis parašyti menkos katekizmo knygelės? O jei jau versti, tai reikia išrinkti tokius, kurie visur pripažinti už geriausius, kaip antai: Deharbė's, o ne kokį ten menką Filochowską!

Mačiau dar dvi redakciji lietuviško katekizmo; viena: „Pirmoji Komunija, antra: „Trumpas Katekizmas. Neturėdamas jų pas save, negaliu pasakyti, kokia jų vertė.

Girdėjau, kad vyskupas Baranauskis išsiuntinėjo kunigams savo vyskupystės **rašytą** trumpą Katekizmą su įsakymu to tik tesiturėti. Verta būtų juos sulyginti. Nėra ko norėti, kad visi prisiturėtų vienos redakcijos katekizmo, dėl to kad lyg šiol dar neturime gero katekizmo; dėl to toksai suvaržymas tiktai blėdę padarytų. Kaip išsidirbs katekizmo terminologija, tada turėsime tikrai gerą katekizmo knygelę, tada ir be prievartos bus priimta.

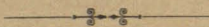
J. P.



Iš svetimos bibliografijos.

I. „La doctrine de l’Eglise Russe et le Canon de l’Ancien Testament.“ Jis buvo tilpęs specialiskame moksliskame laikraštyje „Revue Biblique N° 2, 1901 m. p. 267-278. Iš pradžios antrašas buvo truputį kitoniškas; bet redaktorius, pridūręs prie to straipsnio trumpą prokalbą prancuziškoje kalboje, padėjo ir antrašą prancuzišką, nors visas straipsnis pabrėžtas lotyniškai.

Yra tai trumpas referatas apie tai, juog rūsų Cerkvė nepripažįsta Deuterokoniškoms knygoms Senojo Įstatymo dieviško įkvėpimo; katalikų teologai to ikišiol visai beveik nežinojo. Referatas susideda iš dviejų dalių: pirmojoje, privezdamas ipsissima verba rūsų teologų, pradedant nuo garsingo Teofano Prokopovičiaus, autorius, **vienas iš mūsų sandarbininkų**, išrodo, juog visi teologai-pravoslavai iki šiai gadinei nepripažįsta Deuterokanoniškąsias Knygas Sen. Įst. už Dievo įkvėptas; antrojoje aiškina, juog ką teologai tvirtina tame dalyke, tai ir pati Cerkvė pripažįsta už neabejotiną tiesą, kaip tai pasirodo iš autentiškų nutarimų Švenčiausiojo Synodo ir mokslo, patilpusio net oficialiskame Katekizme, iš kurio pravoslaviškoji, jaunumenė mokinasi tikėjimo vidutinėse mokyklose.



II. Antrą to paties autoriaus referatą matematiško turinio „Apie kreivasias linijas“, Esperanto kalba parašytą, kun. prof. J. Boudier iš Dijon su savo nusprendimu nusiuntė garsingam matematikui Appell’iui perstatymui Paryžiaus Akademijai.

Ir taip išpalengvo Lietuviai pradės imti dalyvumą abelname Europos mokslaviryių darbe. Velytume, kad tokie prakilnūs ir platesnės vertės darbai tilptų visupirmu mūsų laikraščiuose, o svetur būtų pranešama, kaipo „Lietuvių“, raštenybės vaisius. Kadagi Europiečiai pradės mūsų raštenybę imti į skaitlių, jei vis tik seksime pėdomis Lietuvių pradžios XIX amžiaus, kurie Lietuvą, anot to, užguldami mylėjo, o visą savo mislį, darbą, ir jo vaisius — Lenkijai dovanodavo?!



Lietuviška rašyba.

I. Ko reikalaujame nuo liet. rašybos?

Visų mūsų pripažinta, kad dabartinė mūsų rašyba nėra pilnai tinkanti mūsų kalbai; yra troškimas ją pataisyti ir pritaikinti prie mūsų kalbos dvasios. Tai dar galima, kol mūsų rašenybė teip dar maža, kol mūsų visuomenė — žmonės — apart maldaknygių maž ką daugiau skaito, ir tokiuo būdu nesunku būs, pradėjus vaikams imtis už kalbamokslio, pradėti tą mokslą visų geriausioje rašyboje.

Man regis, kad geras būtų daiktas, kad mūsų rašytojai šiame dalyke išreikštų savo nuomonę: teip pasirodytų ir pats noras permainingi ir galūtinai nuspręsti statršą, o antrą, regiami būtų ir jų projektai, iš kurių daugybės paskesnei būtų galima išrinkti, kas teisingiausia ir praktiškausia.

Tiesą pasakius „Tėvynės Sarge“ šis klausimas jau buvo pakeltas, ir kurios-ne-kurios nuomonės tapo išreikštos. Tik čę aš noriu paduoti projektą, kad šis dalykas būtų labiau suimtas į krūvą ir sistematiškiaus rėdomas, kad paskui būtų galima tikrai kas nors tikras ir praktiškas iš tų nuomonių ištraukti. Ir dar ar nebūtų galima, kad garbinga „Tėvynės Sargo“ Redakcija net pati užklaustų didžiuosius mūsų rašytojus, arba savo sandarbininkus, kad jie ant rašto paduotų savo sanprotavimą šiame klausime; o Redakcija paskui sukartojus tas visų nuomones apreikštų visuomenei.

Ir aš pats tuojaus čę padodu savo užtėmijimus. Neesmu filologas, į kalbos įstatymus nemoku įsigilinti; todėl mano pažiūros siekia tiktai praktišką rašymo būdą.

Prisikamavęs besimokindamas svetimas kalbas, kaip va: gudišką, vokišką, graikišką, lotynišką ir kitas, kurių rašyboje — imant tik gyvasias kalbas — net patįs mokslinčiai atranda daug daiktų pasenėjusių, nebeturinčių prasmės ir reikalaujančių reformos, (kas nežino nereikalingumo gudiškoje kalboje **jat**, arba vokiškoje — žodžio viduryje bebalsės **h**, prancuziškoje **ai** vietoj **e** ir **eau** vietoj **o** ir tt.) aš tiesiai bijaus tų smulkių distinkeijų ir mūsų rašyboje. Kitas yra daiktas rašymas kalbomokslio ir kalbos mokinimas, o kitas daiktas rašymo būdas, t. y. visulengviausias būdas greito išreikšimo savo mislies ant popieriaus. Koks tai būtų keblumas, jei priseitų mums, kaip graikiškoje, statyti priegaidas ant kiekvieno žodžio; o tas vienok gerai, kad kun. Jauniaus kalbomokslyje jos yra, joms ten ir vieta; arba vėl, jei priseitų bene ketveriopą **e** rašyti, kaip vartoja kun. Juškevyčė savo dainose. Kalbos tyrėjams tai gal ir labai svarbu, žingeidu ir brangu; bet vaikas, net ir ne vaikas, nékuomet jų nemokės vartoti. Todėl velyčiau tas smulk-

menis palikti filologams, o kasdieniniame gyvenime vartoti praktišką rašybą. Ir teip:

- 1) Be reikalo rašoma *ė* (e su taškeliu), nes jei tokią *e* kuriuose-ne-kuriuose žodžiuose reikia statyti, tai teip-pat reikalinga yra pažymėti ir visos kitos atmainos *e*, kaip pas kun. Juškevyčę; kad Žemaičiai taria *ė* kaip *ie*, tai, man regis, *i* tą nebėr ko veizėti, kaip nebesitaikinome prie jų, kad jie sako **dūna**, **pynas**, ir nustojome rašę **dūna**, **pīnas**, bet priimėme augštaitišką **duona** **pienas**. Aš, kaip nėkuomet — apart kai mokinaus kalbomokslio — teip ir šitame rašte nevartoju *ė* (e su taškeliu;) ir iš tikro, jei man reikėtų visur, kur reikia pastatyti taškas ant *e*, tai reikėtų kokiį pusadynį ant to atidėti; ir nemisliju, kad mano raštas be tų taškų gali tapti nesuprantamas, arba neaiškus.
- 2) Buvo „Tėvynės Sarge“ paduota mislis rašyti ilgą *u* su trimis brūkneliais, kaip gudišką *ša* arba nor tik antrąjį — kiek *i* *i* apačią pratraukti; jei tas tikrai taptų įvesta, tai mūsų vaikai (o ir aš pats) tiek turėtų galvosukio, kiek su gudišką **jat** ir *e*; jau vien dėlto, kad Augštaičiai neatskiria teip lengvai, kaip Žemaičiai, ilgų nuo trumpų balsių.
- *) 3) Iš tos pačios priežasties sanprotauju, kad mes be reikalo vartojame dvejopą ženklą dėl *i*, atskirdami trumpą *i* ir ilgą *y*. Ir abelnai, jei jau reikia mums būtina atskirti rašte ilgos balsės nuo trumpųjų, tai reikia kaip dėl visų kitų balsių po du ir daugiau raštženkliau išmislyti, o teipgi reikėtų rašyti po dvi ar daugiau gretą sąbalsi, kai ant jų krenta priegaida, kaip va: **kirrvīs**, **krennta**, **ballnas**; teip tai ir galo neprieitum.
- 4) Garbingas mūsų rašytojas Dr. Basanavyčė seniai jau įvedė *i* savo raštus *į* ir *į* vietoje *č* ir *dž*; *č*ę ir *aš* rodžiai jam pritariu; tas tikrai daug palengvintų rašybą, ypatingai Žemaičiams; tokia rašybą palengvintų mums skaityti ir Vyskupo Valančiaus raštus, kurs jug ir vartoja: **Žemajtei**, **medei**, **jantei**, ypač, kad taps naujai atspausti šio paskutiniojo raštai, jei žinoma Amerikiečiai jų nesugadins, kaip sugadino Daukanto, Totorevyčės, o gal ir kitų raštus.
- 5) Ir aš prisisedu prie nuomonės tų, kurie nori **jotai** daugiaus valios duoti, kaip va: **lajkas**, **vajkas**.
- 6) Dar dėl greitumo rašte proponuoju — kaip latviškai rašydamas papratau — rašant *š*, *č*, vartoti viršstovintį ženklelį *ˇ* po litaromis, t. y. *š* *č* kaip *į* ir *į*, teip kad rašant nepriseitų atitraukti ranką nuo rašto; o maž net būtų galima tą padaryti ir su *ž*, ir *z*?

*) Už šio korespondento nuomonės Redakcija ne atsako.

- 7) Teip gi būtų naudinga, kad, ant galo, susitartumime vienodai rašyti svetimus vardus iš vokiškos, francužiškos, angliškos ir kitų kalbų, ir teip žodžius įvairių mokslų, isradimų, pavadinčius graikiškais arba lotyniškais žodžiais; kaip-gi, iš tikro, rašyti: **Shakespeare**, ar **Šekspiras**; **piliozopija**, **filiozofia**, ar **philosophia**? Y.

II. Pavyzdys paskutiniosios prof. kun. K. Jauniaus rašybos.

Daug sykių jau išreiškėme norą, kad garbingas profesorius kun. Jaunius teiktus nors ką nors parodyti svietui iš savo darbų. Bet viskas veltui: mokslavyras paliko kurčias, dirbo tik sau ir mažam bureliui jo klausytojų. Ir šitą pavyzdį paskutiniųjų jo nuomonių apie lietuviškos rašybos dalykus iš netyčių esame igiję: Jo Mylista Magilavo Arcivyskupas, išleides pirmąją savo alokuciją lenkiškai, panorėjo, kad ir kitose kalbose būtų ji perskaityta; išversti į lietuvišką kalbą prisėjo prof. Jauniui, — ir teip nors trupinį, nors nenoroms išbėrė mums pasinaudavimui. Paduodamojo pavyzdžio rašybos nepatariame prisisivinti, nes 1^o ji per labai skrupulatiškai moksliska ir dėlto baisiai trukdanti rašymą ir apsunkinanti išsimokinimą; 2^o kol mokslavyrių nebūs nutarta ir tam tikras **praktikai** vadovėlis nebūs išduotas, reikia prisilaikyti labiaus vartojamosios rašybos, kaip dabar: p. Kriaušaičio. Ypač redaktoriams keblu ir varginga su tais korespondentais, kurie katras sau turi statrašą ir toje neišsižada. Aiškus jug dalykas, kad laikraštis turi prisilaikyti vieno būdo rašymo. Kun. Jauniaus rašybos daugalį dalykų galėtų p. Kriaušaitis prisisivinti ir sulyg tą savo rašybą šiek tiek pataisyti; kitus smulkmenis tegu sau mokslinčiai vartotų savo raštuose.

Boleslovas - Jeronymas Klapatauskis, iš Divo mlaširdystės ir Apaštališko Sosto malonės Magilaviškis Artsivyskupas Metropolityta, visai Magilavo Artsivyskupystės Dvasiškiėjai ir visims tikintimsims pasveikinimą ir dvasiško ganytojo palaiminimą!

Mylimjausiji! Visi džjaugjatės iš to, kad esate krikštjonis, kad priklausote pri Katalikų Bažnytsios ir išpažįstate tañ tikėjimą, kursai dūda amžiną gyvatą. Jusų džjaugsmas teisingas, dėlto kad turite didžjausją pasaulės gerybę. Bet visados jums reikia minėti, jog tañ didelę malonę gavote nū Jezaus Kristaus, kursai jus pirm amžjū regėjo, numylėjo ir par jusų senatėvjus įng šventąñjį tikėjimą pašaukė. Nės jai proto akimis žvilgterésite įng savo gįmtąñją žemę, kokia ji buvo priš keletą šimtųñ metų, tad išvysite, jog teñ višpatavo stabameldija ir jusų botšjai-probotšjai savo atnašomis

garbino netikrus, iš medžio arba iš akmens padarytus divaitšjus. Jezus Kristus, kaip tarėme, mylėdamas jus ir jūsų tėvus, par savo vitininką, Popiežjų, atsjuntė jims savo apaštalus, tikėjimo skelbėjus, kuri, apsakinedami evangelija, jų protą apšvitė švento tikėjimo tisa ir naujai jūs pagimde švento krikšto vandenyje, jų širdis apgerbė nu nūdėmingu paprotšju ir uždegė Divo ir artimo meilės ugnimi. Nūg to laiko ji pavirto įng Divo tautą, įng Kristaus tėvonystės dalelę ir įng didžjos krikštšjoniškosios giminės dalelę. Popiežjai, norėdami, kad ta dangaus maonė ilgai patektų ir kad keljas įng išganymą butų be pavojumo, vartodami augštšjausjaňją, Kristaus Višpatšjo jims dūtaňją valdžją, kaip kitosę katalikų žemesę, taip ir musų kraštę įnstatė vyskupystes, idant vyskupai jas valdytų patis ir par savo kunigus sergetų nesuteptą tikėjimą ir krikštšjoniškus paprotšjus, maitintų tikintšjūňsisjus žmones Divo mokslu ir stiprintų jų Sakramentų maonėmis. Taip kilusjos vyskupystės vėninos tarp savęs bėndru Artsivyskupiško Sosto ryšju, o su visą Bažnytšją per susivėninimą su Apaštališku Sostu, mylėdamos Bažnytšjos regimaňjį galvą, Rymo Vyskupą, ir priderantšjai Jo klausydamos. Laikui slenkant, iš prīzastis įnvairjų draugijos parmainų vyskupystės įngaudavo kitas tribas, kartais ir visiškai išnykdavo, o jų vitojė kitos gimdavo, kurjo dalyko išrodą dūda Magilavo Artsivyskupystė. Ji prasidėjo aštūnjolektam amžjui baigjantis, Imperatoriėnei Kotrynai Antrajai višpataujant, gavusi gyvatą par draugijos sąkalbų atmainą, kuri tadą įnvyko; įng jos sąnstatą inėjo kitų vyskupystšju dalis, ir kanonišką surėdymą ji gavo nu Pijaus Šėštojo Popiežjaus. Jo įnpėdinjai visados jautrjai gėlobojo naujai įnstatytą Artsivyskupystę ir, Rusijos Vinavaldžjams parstatant, steigės pasirupinti apī jos reikalus, duodami jai Artsivyskupas, kuri, būdami vėnkart ir Metropolytomis, draugina tarp savės visas kitas Imperijos vyskupystes. Praėjusjamjame savo gyvatos metašimtyje Magilavo Artsivyskupystė turėjo dėvynis Artsivyskupas, paskutinyšis buvo švento atminimo kunigas Simonas Kazlauskis. Jam mirus, našlaite Artsivyskupystę iki laikui valdė Pagarbos Vertšjausjas kunigas Vyskupas Supragonas Karoljus Nedzjaľkauskis. Dabar-gi, lipiant Kristaus Vitininkui Leonui Trylektamjam ir musų maoningjausjam Vinavaldžjui Mikalojui Antramjam, mes esme išaugštinti ant šito Artsivyskupiško ir Metropolytiško Sosto. Klausydami Augštšjausjosjos Valdžjos, kurjoje matome Divo valją, pasakėme su-Divu Łutsko-Žitomiėrjo vyskupystei, kurjos ikišjoljai buvome Dvasiškas Ganytojas, pasakėme su-Divu gėntajai savo žemei ir visam, kas buvo širdžjai brangu ir maonu, idant užjmtumime pirmą tarp jūsų vitą ir idant jus vestumime sunkju kelju, kursai eina įng dangų, įng amžiną išganymą. Jai valdyti bilekokja vyskupystę ir žmones dvasiškai vesti šjandīn sunku ir su neapsakomais sujungta keblumais, tad kik kartų sunkesnis irā taip platšjos apstšjos Artsivyskupystės valdytojo darbas, Artsivyskupystės, kokja irā Magilavo, kuri prasideda nu Dnepro upės kraštų, pareina par Europos tribas, traukjas par

Azijos dalį ir kažikamę pasibaigja Saulėtekinų jurų-marjų pakraštėjūnė, Artsivyskupystės, kurjoje daug bažnytų turi savotišką budą ir savo atskirus reikalus. Gerai žinome tūs dalykus, žinome, kokjus keblumus ir tik painių galime sutikti, ir todėl nugañstaudami veizdime įng atjantšjus savo artsivyskupavimo laikus. Bet iš antros pusės, Mylimjaušji, visados mus linksmūs tasai tvirtas sąprotis, jog norint be nūpelñnų esme pašaukti įng augšta vītā, vīnog pagal Divo valjos esme pašaukti ir jog Jezus Kristus, Augštšjausjasis Bažnytšjos valdytojas, išsiskirdamas pagal savo noro pagaljaus ir mėnkus pabuklus, suteikja jims savo małonės pagalbā, idant ji išpildytų Jo Dīviškus tikslus. Jis to tenori, kad tī pabuklai neužmirštu savo silpnybės ir minėtų, jog ji visā savo išgalę ir tvirtybę tiktai nūg Jo teturi. Todėl ir mes, išpažindami, jo negalime pakelti taip didžjos naštos, kurjāñ Divo Apvaizdas uždėjo ant mūsų silpnūñ petšjūñ, turime viltį Jezaus Kristaus małonėje ir kaipo ansai didis tautūñ Apaštalas, norime buti paklusnju pabuklu Jo Dīviškosejė rankosejė. Tikime, jog Jezus Kristus, budamas visos pasaulės švīsa, įra įñpatšjai kīkvīno dvasiško ganytojo švīsybė, ir todėl trokštame su Ji tikrai susivīninti, idant mūsų protas, Jo švīsa apšvīstas, visur īskotų didesnės Jo garbės, idant mūsų širdis, Jo meilės ugnimi sušīldyta, galėtų mylėti visa, kañ Jis mylėjo ir, kaipo visiškai sudeginama atnaša, degti ant broļjū naudos ir jų dušjoms išganyti. Bet teip-pat norime, Mylimjaušji, idant Jezus Kristus ir jums švīstų jusų gyvatos kelyjē, idant jusų protus apžībtų savo šventā tīsā ir jusų širdis įñkaitīntų gerīms darbams ir dorybėms pīldyti, idant mylėtumite, kas gražu, kas augšta ir prakīnu. Todėl šjandīn rodau jusų proto akims Dīvā-Žmogu, kaipo nepadarytājā ugnī, kuri jumis apšvīs ir šīldys.

Jezus įra pasaulės švīsa ir įra ta švīsa nū amžīnujū amžjū. Dīvas, sako šv. Jonas, įra švīsa (Joan. I. 5). Bet Jezus Kristus įra Dīvo Sunus, Tėvo vīnaturtis ir kaipo toksai įra Jam lygnus iš atžvilgjo įng prigīmtį. Todėl jai Dīvas Tėvas įra švīsa, tad ir Dīvas Sunus įra taip-pat švīsa. Iš tos prīžastīs šventoji Bažnytšja, tīsos stakta ir patvīrtinimas, išpažīnsta apī Dīviškā Išganytoją Apaštalū sudėjīmē, jog Jis įra Dīvas iš Dīvo ir Švīsa iš Švīsos. Ta amžīnoji švīsa, Pirmamžjo Tėvo Vīnaturtis Sunus, laikui išsipildžjus, turėjo pasirodyti pasaulei, kaipo Pasaulės Švīsa. Taip buvo nusprēnta augštšjausjose Šventšjausios Trejsybės ištarošē; taip buvo pranešta Apreiškimo kñingose; tauta, kuri vaikštšjoja tamsybēsē, sako Izajijas, išvydo didelę švīsa, ir ta švīsa buvo patsai Dīvas-Pirmamžis Žodis. Senojo Įñstatymo teisingīji žmonės, apmañstydami tañ švīsa, razdavo palėngvinīmā savo kėñsmūñsē, vargūñsē ir apleidīmē. Kad atsisēsju tamsybēsē, sako Mikeas, Višpatis bus mano švīsa. (Mich. 7. 8. Is. 60. 19.) Atsjūñsk, Višpatī, svīsa, šaukja įñkvėptasis Karaljus-Pranašas, ji manē nuves ant tavo kalno, įng tavo buklas (Ps. 13. 14). Todėl, kaipo pirmamžē švīsa, kaipo Pirmamžis Žodis ir nepadarytoji Išmīntis,

buvo Jezus Kristus pasaulės šviesa nu laikun pradžjos. Jis ir pirmimsiems musu tėvams davė prigimtinį įstatymą. Jis ir patrijarkus apšvitė, pranašams inkvėpimą davė. Jis ir dešimti amžinosjos šviesos spinduljuū, nuleido ant šitos tamsybėse takšantšjos žemės. Bet aiškiaus davė savę žmonijai pažinti savo švento įsikuninimo laike. Betlejemiškyje kudikelyje. Marijos Sunoje, Jezuje Kristuje pasirodė užtekašis iš augštybės (Is. 9. 12); teisybės, malonės ir tisos Saulė, pasaulės Šviesa. Su iškilme tatai įnspėjo divobaimingas senelis Judėjos žemėje, Simeonas, nes išvydęs bernelį Jezų Marijos rankose, ineinantšjos ing bažnytšją, pasiėmė Jyn ing savo rankas, priglaudė pri širdis ir susigraudenęs tarė: Mano akis regėjo tavo išganymą, Višpati, kuryñ patikei visuñ tautuñ akyvaizdoje. Švisą, stabameldžjams apšvisti ir tavo tautai Izraeljui paaugštinti (Luk. 1, 78). Taip-pat šv. Jonas pirmame savo evangelijos lakšte, augštais žodžjais aiškindamas Amžinojo Žodžjo Insikuninimo paslaptį, vadina Jyn tikrą švisą, kuri apšvitsia kiekvina žmogų, ing tañ pasaulę ateinantį (Joann. 1. 9). Bet tos tisos didžjausjas mums patikrinimas ir a patis Divo-Žmogaus žodžjai: aš esmi pasaulės šviesa, sako Jis, kas manę sekjoja, nevaikštšjoja tamsybėse, tas turės gyvenimo švisą (Joan. 8, 12). Tais Jeruzolimo bažnytšjoje ištartaisjais žodžjais Jezus Kristus su iškilme apskelbė žmonijai, jog Jis yra jos šviesa. Jis yra taipogi ir kiekvino žmogaus šviesa, dėlto kad jo protą apšvitsja ir širdį uždega dorybės ir tisos geidalu.

Višpatis Divas sutvėrė žmogų, idant jis Jyn pažintų ir ištikimai Jam tarnautų ir už tatai gautų užmokesnį-dangaus karalystę. Tam tikslui davė jam protą ir ljuosą norą. Negana to, sutvėrė visą pasaulę, idant žmogus, tšja gyvendamas, vartotų padarytūñjus daiktus, kaipo pragumus, savo paskyrimui apturėti reikalingus. Bet proto puikybės apjakintas, jis užsigeidė susilyginti su Divu, užmiršo, jog nu Divo turi savo esybę, užmiršo, jog jam visiškai yra padūtas. Todėl Višpatis Divas, bauddamas už tañ neištikimybę, atėmė nu žmogaus savo visudidžjausją malonę, antprigimtinę švisą, kuri jo protui švitė ir ljūsą jo norą ant gero lenkė. Nu to laiko žmogaus protas, sau patšjam paliktas, Divo šviesos nustojes, par ilgus amžjus išbuvo paklaidos tamsybėse ir nežinjos naktyje. Nebegalėjo jis suprasti Divo, Augštšjausjos esybės, Dangaus su savo amžinaują laimę; visas atjantis gyvenimas pavirto jam ing užrakintas kningas ir nesuprantamą paslaptį. Žmogus pradėjo iškoti nemirtingos divybės savo rankų padarūnse, paukščiūñse, žvėriūñse, žvaigždėje, prigimtis apraiškose, kurjos savo nepaprastu budu nūstabą jam darė. Ji pavirto, kaip sako šv. Povilas, ing neprotungus. Tisą, pagal Apsalmininko žodžjū, parkeitę ing melą; Sutvertojo vitojė garbino sutvėrimus. Lygją dalimi nepažino žmogus nė patsai savęs. Jis nežinijos, kas esąs, iškur kilęs; koksai gyvatos tikslas ir galas?

Tas ir kiti klausimai jam buvo neišrišamos mįslės; todėl matydamas mirtyje savo esybės išnaikinimą, jis stilgėjos paragauti

kū-daugjaušjai kūniškūnų pasigerėjimū. Musų laikūnšē, noris daug kalba apī žmonijos geryneigą mokslūnšē ir apšvitimē, noris daug gudrjūn kniņgū rašo ir pasaulē apšvitūn žmonjūn pilna, tētšjauš nuljudē ir dejudami turime pasakyti, jog tūn keljūn neapšvitšja Kristaus švisa. Iš to gema antprigimtinjū daiktūn nepripažinimas ir kasdina aiškjauš regima mokslo nesutartis su tikėjimu. Daugybei dabartinjū gudragalvjū klausimas: ar ėra Divas, ėra abejotinas; jī galvą lenkja priš augštšiausjā išgalē, kurjān vadina prigimtimi, ir smilkašais smilko savo proto pajėgą. Pažintę jī pripažīnsta nemirtingumą, bet lipja jo iškoti ne antramę gyvenimē, ale tšja ant žemės, nemirtingūnšē veikalūnšē, savo vardo išgarsinimē.

Žmogus, pagal jūn nūmonēs, ėra apdraugintas, protīngas gyvolis, kurjo tasai ėra paskyrimas ir pašaukimas, idant, kik galėdamas, linkšmai gyventū; idant savo protą prapraustū, kad galētū daugjauš ėngyti turtū, gyvatai pamalonīnti reikalīngū; idant džjaugtūns ir linksmīntūns; idant kvėpīntšjūn žoljūn vainiku apšivainikūtū; idant saugotūns rupestšjū, vargūn ir skausmū; ant galo, idant pavirstū ėng sustīngusī lavoną, ėng bjaurjā kaulū giltinē, ėng dulkjū saują, ėng niekā. Tokjus sąprotšjus ėngauna pagaljauš ir labai apšvistas žmogus, jai ėra sau patšiam paliktas. Bet kad Jezus Kristus apžībja jjū savo švisa, nukrinta nūg jo akjūn uždangalas ir tadā jisai aiškjai skaito prigimtēs kniņgose, jog ėra Augštšjaušjoji Ešybē, Nemirtingas Divas, kursai savo begalinę galybę iš niēko padarē visus regimūnsjus ir neregimūnsjus daiktus ir vīspataudamas dangujē su savo šventaisjais, tīsojē ir meilējē viskān valdo ir užlaiko. Teip apšvistas žmogus skaito Divo apreiškimo raštūnšē tikrus žmogaus ir visos žmonijos veikalus, pažīnsta jos praeigą, supranta dabar esantīnjī laikā ir skaistējā akimi veizdi ėng atjantšjus amžjus. Golgotos tylas kryžjus ėra jo iškalbingas mokytojas, dėlto kad jamē jisai regi išaiškīntā meilēs paslaptī, kurjā sutvertojas myli savo sutverimā, pažīnsta, kas ėra žmogaus dušja, šventu krauju atpirktoji; pažīnsta savo gyvatos tikslā ir keljā, kuryū jam pravedē Divo Apvaizdas. Jisai išmano kān reiškja kentėjimai žmogaus gyvenimē ir visos žmonijos veikalūnšē ir nusižemīndamas lenkja savo galvą priš Augštšjaušjā Išmintī. Taip tatai Jezus Kristus, pasaulēs švisa, apšvitšja musų protā, išaiškina musų gyvenimo paslaptī ir rodo keljā ėng musų paskyrimā ir paušaukimā. Negana to, Jisai sujudina žmogaus širdī, šildo jān savo meilēs ugnimi ir skatina ėng naujā ir tobulā gyvatā.

Kad šilti saulēs spinduliai nekristū ant žemēs, tad butū tšja amžina pilna šaltšjo ir mirtis žima. Teip-pat butū žmogaus dušjojē be Jezaus Kristaus. Kurjo žmogaus nešildo Kristaus meilēs ugnis, kurjo neatgaivina Jo mašonē, to dušjojē ėra ljudnjauš ir šaltšjauš, nekaip šjaurēs ašigaljo krašte. Atsiranda jojē nūdēmēs ir netikėjimo baisi žima. Ir bus jī gyva palaidota atausimo snīgūnšē iš atžvilgjo ėng Divā ir Jo šventā valjā, ir sustīngs jī nū savymeilēs šaltšjo. Bet kaip viskas atsिमaino visojē prigimtyjē, saulei savo šiltais spīnduljais apšildžjus žemē ir apdēngus jān gausjomis žolēmis,

taip viskas apkįnta nūdėmingoje dušjoje, kad Jezus Kristus su savo małonė inžengja įng jań, apšildo jań savo meilės ugnimi, atgaivina savo dvasjos galybę. Tada išnyksta atausimas ir savymeilė, ir toje dušjoje taip ramu ir gražu rądas, kaip ramus ir gražus Gegužės mėnesis dienos rytmetys. Jezaus Kristaus małonės sujudintas nūdėmininkas tampa nauju žmogumi, jo širdis pavirsta įng Divo darželi, kurjamė gražjai auga tikėjimo, viltis ir meilės dangiškos gelės, ir žolynai, ir židai, jo dušja, viską aplinkui pripildydama małonjausju dīvobaimingumo kvapu, pavirsta įng našja ir vaisinga žemė, kurjoje auga teisybės medis ir išdūda gerų darbų vaisjus. Kristaus meilės ugnis uždegtas ir Jo małonės sujudintas Šovilas pavirsta įng Povilą. Bažnytšjos parsakjotojas įng Apaštala ir kėntėtoja; muitininkas tampa milaširdingu, žmogžudys ant kryžiaus-gailėsį darantšju, paleistuvė moteriškė šventąga. Vīnu žodžju sakant, kad Jezaus širdis spinduljai švitšja ir līpsna kaitina, prasideda nauja gyvata, dvasjos, meilės ir švisos gyvata.

Todėl, kad Jezus Kristus įra Švisa, kuri apšvitšja žmogaus protą, sušildo jo širdį, visi turime pri Jo stoti, išpažindami Jo šventą tikėjimą ir arti susivīninti su Jū darbjos meilės ryšju. Kaipojusų Dvasiškas Ganytojas, aš ketinu jus vesti pri tos pasaulės Švisos, pri tos Teisybės Saulės ir atitolīnti tas kljūtis, kurjas galite rasti savo kelyjė. Ketinu jusų, širdis uždegti dīviškos meilės ugnimi, idant galėtū ištikimai tarnauti musų Dīvui ir Višpatšjui. Bet mano Mylimjausji, be jusų pagalbos ir jai jus drauge nesidarbūsīte, mano pasiketīnimai paliks be naudos. Todėl aš atsilīpju pri jusų, Tėvai ir Motynos, kurjūń rąkose maž-daug įra sudėta atjāntės žmonjūń kartos lāimė ir nelāimė, mokykite savo vaikus pažīnti Ježų Kristų, sakykite jīms tankjai apī tań Dīva-Žmogū, pasaulės Išganytoja, aiškīnkite jīms mokslā, kuryń Jo dīviškos lūpos apreīškė, rodykite jīms gražų Jo dorybjų paveikslā ir tankjai minavokite Kalvarijos altorjaus atnašā. Tankjai sakykite jīms apī Nazareto dīviškā ģerneli, kaip Jisai klāusė savo gimdytoju, kaip darbūdamasi ir melždamasi augo išmintyjė ir małonėjė Dīvo ir žmonjūń akyvaizdojė. Bet lābjausjai švīskite jīms jus patīs geru dorymingo gyvenimo paveikslu ir pavyzdžju. Tegul rintis ir sutartis višpatauja jusų namūnšę; atitolīnkite išten visokjus papiktīnīmus, kuri pažeidžja šventą tikėjimą ir vaikūń širdyjė gimdo abejojimą. Tegul bus jusų gyvata, kaipojtikras Kristaus dorybjų pavyzdis; jusų sunus ir dukteris, jusų paveikslu išmokyti ir gimdytojų meilės šilumos sušīldyti, tegul žengja įng gyvatos keljone, apšarvūti giljas šaknis inleidusjais katalikiškais sanprotšjais ir neabejokite, jog iš karjavimo išeis jī, kaipojpargalėtojai, ir padarys pagarbā visai jusų giminei.

Ir pri tavės atsilīpju, katalikiškoji jaunumene, ir raginu tavę, su nepadarytosjos Išmintīs švisā iškoti tīsos ir ingyti žmoniškā mokslā. Jezus Kristus įra išmintīs sostas; kas pri Jo nestovi, kas paniekina Jo mokslā, kas Jo nelaiko par savo mokytoja, tas nekūmet neras tīsos, tas vaikštšjos klystkeljais; tas kartais priš vīnā, kartais

priš kitą mokslo divybę klaupsis ir galūn galę pasakys, jog visi apsirinka ir klajoja, ir taip nebetikės jis nei Dīvui, nei žmonėms. Jūs mylite žmoniją, geidžjate jai tarnauti ir trokštate savo jaunas išgales pašvensti jos laimei ir geryneigai. Tasai jūsų ūlumas teisingas ir tī troškimai pagirtini, bet kas mylėjo žmoniją didžjaus už Jezų Kristų? kas padėjo ant jos meilės altorjaus didesnę atnašą už pasaulės Išganytoją? Ir nū ko ta žmonija daugjaus gero gavo, nekaip nū Jo? Todėl eikite pas Jyn, pas tąn visu-didžjausją žmonijos prietelį, kursai jums parodys jos tikrus reikalus ir išmokys jus, kaip turite jai tarnauti, ir apšvis savo spinduljais jūsų keliją! Bet minėkite, mylimjauisj, jog einant pas Kristų, reikia turėti nusizėminusį protą ir nesuteptą širdį. Todėl išsižadėkite savo proto puikybės ir nusizėminėn lėnkkite galvą priš diviško apreiškimo šventą ištikimybę. Ir įng savo jaunas širdis neįnleiskite apgaulingų kuniško pasigėrėjimo jaukūn. Tada jūs, turėdami stiprją dvasją ir tvirtą kuną, pasišvitėn dorybėmis ir pasipūšėn tikru mokslu, užimsite atsakantšjas jūsų išgalėms vītas žmonjūn draugijoje ir gražjai bei sąžiniškai darbūdamis kikvīnas dėl savo tautos ir žemės, maž-daug prisidėsite pri visos žmonijos laimės ir geryneigos. — Ant galo, aš jus visus udiju ir maūdauju, idant giljai įng širdį pri-ėmėn švento katalikiško tikėjimo sąnprotšjus, visados ir visūmet stovėtumitę pri Jezaus Kristaus. Jisai tesī jūsų dvasjos saulė ir didė švīsa, valdanti ir vedanti visus jūsų gyvatos dinas. Atidarykite Jam savo širdis ir Jis josę apsireikš, kaipo pasaulės Švīsa. Né valandėlės neabejokite, jog Jezus Kristus padarys jums tąn malonę. Žvilgterėkite įng saulę! juk ji visims švitšja, visus šildo, karaljū ir elgetą, silpną kudikį ir smurtnų karžygi; lygją dalimi ir Jezaus Kristaus švīsa apšvitšja ir šildo visus žmones. Jo evangelija, Jo įnstatymai, Jo sakramėntai visims įra dāti. Nereikja, kad kas butų gudragalvis, mokytas, turtīngas, idant galėtų naudoti iš Kristaus švīsos geradėjystės; reikja tiktai turėti nusizėminusją dvasją, noringą širdį ir gerą valją. Kas tūs dalykus turi, tąn Jezus Kristus aplankys, tas nekļajos tamsybėse, bet, kaip veikatūn raštai ļjudija, tas kas kartą augštšjaus kelsis Jo spinduljais, iki neįneis, galūn galę, įng amžinaįnį miestą, kurjo saulė ir švīsa įra Jezus Kristus, Dīvo Avinėlis, nesuteptūnjū dušjū sužidūtinis ir visokjos laimės neišsemjamas šaltenis.

Sakydamas, jog visims gyvai ir butinai reikia apsišvīsti Kristaus švīsa, negalju neatsilipti pri tūn, kuri turi pirm kitūn eiti tamę svarbjamę reikalę ir manę šelpti, pildant mano Artsivyskupavimo didelį darbą. Todėl pri tavęs atsilipju, Pagarbos vertoji Artsikatedros Kapitūla ir prašau iš tikros širdis, kad manę priimdama, kaipo savo dvasišką Ganytoją, ūljai padėtumei man darbūtis Dīvui ant garbės ir žmonėms ant išganymo. Matau tamę buryje rūmtus vyrus iš atžvilgjo įng amžjū ir ištyrima, ištikimai atsīdavusjus savo augšto pašaukimo pīdermjūn pīdymui ir

džjaugjūs tą mintimi, jog ji bus man metrus] patarėjai ir tvirti pagalbininkai, platinant Kristaus šviesybę.

Linksmą širdimi sveikinu ir tavę. Dvasiškoji Akademija, ir su malonju jausmu primenu sau ilgus ir gerjaušjus savo gyvatos metus, kuri praslinko man, ramjai tavyje darbūjantis. Nū šjo laiko aš busju tavo augštšjausis pardėtinis ir rodysju kelją, kurjū turi išpildyti savo augštą uždūtį. Tu esi pagarbojė laikytina Motyna: Alma mater, nes daug sunūn dvasiškai pagimdei, kuri įnvairjosė musų Bažnytšjos vitosė švitšja dorybėmis ir mokslu jaunesnimsims broljams. Todėl ištikimai užlaikyk savo pagirtiną padaviną, platinink ir toljaus augštesnjūnsjus teologiškus mokslus, buk grynai katalikiška mokslavitė ir stovėk pri augštšjausjojo savo Mokytojo Jezaus Kristaus, semk iš Jo širdis švisą ir šilumą, kurjū turi kitus apšvisti ir sušildyti; aš-gi busju tavo rupestingas globėjas ir valdytojas bei vadovas.

Sveikinu jus, Artivyskupystės Seminarijos vadovai, ir jus mylimji Seminarijos mokytinjai. Jūs esate mano širdžijai visų-artimjausi, dėlto kad jus mano akisū esate naujo dvasiško gimimo viltis tūn šimtuūn tukstantšju, kurjūs Divo apvaizdas pavedė mano saugojimui ir auklėjimui. Džjaugjūs, regėdamas nemažą jusū buri tšja susirinkus, nes pjumi gausus, bet pjovėjuūn nedaug, ir turju taū tvirtą viltį, jog jus, man įnpatingai apī jusū išauginimą rupinantis, su Divo malonės pagalba, pavirsite įng pasaulės švisybė ir įng žemės druską.

Ir pri visūn jusū atsilipju, vyrai broljai, pagarbojė laikytiniji Artsivyskupystės kunigai. Savo vaidintuvės akimis apžvelgdamas meūkus sodžjus ir kaimas, taipogi dideljus miestus ir tolimos Rytū šalīs paskutinjus kraštus, aš statau savo proto akyvaizdojė visus jumis, savo darbo draugus, ir su tėvišką meilę glaudžju pri savo širdis. Geraī žinau, kaip sunkus įra jusū uždūtis ir kaip sunkjosė sąkalbosė jums reikja darbūtis, idant brangjaušju krauju atpirktosias dušjas apsaugotumite nū pagundūn, apgintumite nū papiktinimo ir užlaikytumite pri Kristaus karunos. Todėl ketinu, kik galėdamas, dūti jums pagūda ir palinksminimą, jumis padraūšinti ir eiti pirm jusū erškėtšjūtu apaštališko darbo kelju; jusgi, vyrai broljai, draūšjai ir tvirtai stovėkite pri jusū dvasiško ganytojo, klausykite jo balso, noringai priimkte padūdamus udijimus ir parseregėjimus ir išsitikėkite jo vedimu ir valdymu. Neabejaju, jog mano žodžjai pakljus įng jusū širdis ir jusū protas pripažiūn juū teisybę, jai jūs sušėlps Šventosjos Dvasjos malonė: kad taū malonė Divas jums suteiktū, aš meljūs už jumis. Todėl ir jus, mylimjausi, melskitės drauge su tikintšjaisjais žmonėmis už savo Artsivyskupą; melskitės kasdininėse maldose, bet labjaušjai par Nekruviną šventūn Mišjuūn atnašą idant jis to, kas Dīvui tūnka, karštai norėtū ir visomis savo išgalėmis išpildytū. Dabargi, norėdami musū bendroms maldoms dūti nepaprastą veikalūngumą, iškilmingoję mums dinojė. Mus patšjus, jus visus ir visą musū Artsivyskupystę pavedame

ing galimą Saldžiausjos Jezaus Kristaus Širdis apglėbą ir suteikjame jums ir visims tikintimsims mūsų kaipo Dvasiško Ganytojo, palaiminimą. Dūta Petrapilėje, 1901 metų Birželjo dešimtoje dinoje.

Tikrojo rašto galę ėra parašyta:

Boleslovas-Jeronymas Artsivyskupas.

Hanc versionem cum textu originali congruere testor, sacerdos

C. Jawnis, prof. R. C. E. Academiae.

P. S. Prof. Jaunius, pykstaš už atmušimą be jo žinios jo Kalbomokslio, ė kuri ėsiskverbė daug apsirikimų, gal pykti ir ant mūsų, kad neišvengėme paklydimų. Bet mės neperdaug kalti; mės gavome hektografuotą lakštą, teip prastai ir nerūpestingai pataisytą, kaip kad tyčiomis būtų daryta kitiems suklaidinti. Dėlto ėspėjame: 1, už pastatymą „n“ gale žodžiu neatsakome; ten padėjome, kame randome; 2, kame reikia rašyti „ń“, reikėjo gainiotis po visą raštą, nes vienur pastatyta, kitur ne. Už „tikrai“ teisingą susatymą dėlto prašome neturėti. 3, šėip jau, rods, stengėmės tikrą padaryti rašto kopiją. 4, nesuprantame reikaliningumo dviejopo ir trejopo pažymėjimo nosinių sajamų: **in, an, un** arba dar su taškais ant „n“. 5. Užtat karštai geistume, kad „j“ galų gale dnotume didesnę valią, kaip sako truputį augščiau p. Y.; tik ne tose vietose, kaip jis nori (**vajkaj**), bet kada reikia suminkštinti pirmąją sanbalsę, ir kad 6. sugrižtume prie vartojimo „l“. 7. **ts** ir **tš** vietoje **e, ė** ir gi mums patinka. *Red.*

III. Apie Kriaušaičio gramatikos rašybą.

(Atsakymas p. A. J. ant jo straipsnio, tilpusio „Žinyčioje“ 1901 m. № 3).

Autorius straipsnio „Apie Kriaušaičio gramatikos rašybą“, p. A. J., smarkiai užpuola ant tos rašybos, pasiremdamas ant „Tėvynės Sargo“ (№ 8) žodžių: „tarnių atitikimo ėstarime **į**, kaip **y**, ir **į**, kaip **in** nėsą: reikia rašyti, kaip rašomoje tarmėje (suvalkiečių) ėstariama, t. y. **in** (darbininkas)“.

Neteko man „Tėv. S.“ № 8 sugriebti; Kriaušaičio-gi gramatikoje (pysl. 83) pasakyta šiteip: „žemaičiai ir pietiniai augštaičiai turi daiktavardžiams priesagą — **ininkas**, o rytiniai augštaičiai priesagą — **inykas**. Taigi yra lietuvių, kurie pataria rašyti **daržinikas, miškinikas, ūkinikas**. Mums rodos, kad teip rašydami niekam neįtiksimė: tose tarmėse, kur žmonės būs papratę balsę **į** skaityti, kaip (**šila, šali**), reikėtų skaityti ir ėia **daržinykas**, o tose vietose, kur **į** skaito, kaip **in (trįs)**, galėtų skaityti **daržininkas**. Vienok tokio tarnių atitikimo nėra. Reikia dar

minėti, juog **i** mes rašome tiktai žodžių gale ir prieš priebalses **j, l, m, n, r, s, š, ž** ir **v**, o prieš **k** rašome visada **y, i** arba **in**. Ar šaip, ar teip vertus, ir čia tarmes sutaikinti būs sunku: mes rašome sulyg vieną (rašymąja) tarmę — daržininkas“.

Ir štai kokias pasekmes išvedė iš tų žodžių p. A. J.: „čia kas žodis — tai naujas moksliškas dogmatas. Anot p. Kriaušaičio, mat, 1) rašant gramatiką, t. y. paduodant taisykles lietuviškos kalbos, nereikia atsižiūrėti į lietuviškas tarmes; gana esą prisilaikyti vienos tik (suvalkiečių); 2) vartojami šios gadinės (bene gadinės?) lietuviškuose laikraščiuose kalba esant suvalkiečių tarmė; 3) suvalkiečių tarmėje suffiksas **-inikas** esąs ištariamias, kaip **-ininkas**“....

Kokios logikos prisilaikydamas autorius išvedė iš anų „Tėvynės Sargo“ žodžių šias pasekmes — sunku įspėti; man rodos vienok, kad prisilaikant paprastosios Aristotelio logikos, jas išvesti būtų nelengva.

„Reiktų perleisti naujus dogmatas bent per šiokią-tokią kritiką, rašo toliaus p. A. J.: ypač, jeigu kas tuos naujus dogmatas remia vien tik ant savo autoriteto, o senovės autoritetus už nieką laiko“....

Ir autorius leidžia tuos dogmatas per savo kritiką.

Sulyg pirmąjį dogmatą užtėmija, juog kiti kalbos tirėjai norėjo pažinti įvairias lietuviškas tarmes, Kriaušaitis-gi būk apreiškė ex cathedra, kad gramatikos rašytojui to viso nereikia.

Rašyti platesnį atsakymą ant šitokio užpuldinėjimo — nėra ką; užteks pasakius, kad Kraušaitis nieko panašaus neapreiškė: priešingai — jis savo prakalboje (pus. 1 ir 2) aiškiai reikalauja pažinties jų ir savo gramatikoje teip-gi aiškiai darodo, kad pažįsta ne tik vieną suvalkiečių tarmę.¹⁾ Užpuldinėjimas ant to, ko Kriaušaitis visai nesakė, turi visas dėmes Don-Kichoto kovos su vėjiniais malūnais. . . .

P. Kriaušaitis tvirtina, rašo toliaus p. A. J., būk „vartojamoji mūsų laikraščiuose lietuviška kalba esanti suvalkiečių tarmė. Na, nors mane pakarki, negaliu nékaip (bene niekaip?) ir to tvirtinimo pripažinti už tikrą“....

Jei p. A. J. užsispyrė to būtinai nepripažinti, tai paprasti pertikrinimo būdai nieko čę negelbės; kárti užtai p. A. J. vis-tik vargiai kam noras užėity, ir p. J. bereikalo sau burną aušina. Kriaušaitis tikrai tvirtina, kad 1) „šitos gramatikos kalba būs paprastoji suvalkiečių tarmė, tik būs ji, kur reikiant, ir kitomis tarmėmis sustiprinama ir suremiama“ (pusl. 2); ir 2) paskutinį laiką emė daugybė žmonių rašyti suvalkietiskai, beveik teip, kaip rašoma prūsų lietuvių raštuose“ (pusl. 1).

Su pirmuoju p. Kriaušaičio tvirtinimu turbūt ir p. A. J. sutiks. Sulyg antruoja-gi — tiek tegaliu pasakyti, kad priešingi išrodinė-

1) P. A. J. savo raštą į mane rašė, dar nematėš „gramatikos“.

Jimai vargiai ištengs pertikrinti ką nors, kas tiktai prisižiurėjo šiek-tiek arčiau į lietuvių kilimo istoriją. Be abejojimo po uždraudimo spaudos nauja lietuviškos literatūros era prasidėjo nuo išleidimo „Auszros“ ir „Szviešos“, o, neužilgo žuvus, „Varpo“ ir „Ūkininko“. — „Kas tuodu laikraščiu („Auszrą“ ir „Szviešą“) uždėjo? Kiek žinau, tai toli ne vieni suvalkiečiai!“ „Auszros“ istorija gana gerai žinoma: isteigė ją ir šelpė beveik vieni suvalkiečiai; negaliu čę jų minėti dėl lengvai suprantamų priežasčių; paminėsiu vienok p. Basanavyčių (jam pavojaus nebūs), kuris, kaip žinoma iš jo autobijografijos (Šliupo Raštuose „Raštininkuose“) užaugo Oškabaliuose, netoli Vilkaviškio. Kaunietį p. Šliupą pristatė prie „Auszros“ Maskvos studentų ratelis ir kitos ypatos, prigulėjusios prie išleistojo „Auszros“, bet... ant „Auszros“ prapulties: p. Šliupogalvoje negalėjo ir negali sutilpti mintis, kad kiti dori ir išmintingi žmonės gali manyti kiteip, kaip jis. Tokių pažiūrų žmogus negali būti geru redaktorium: smagi, rimta, neužkabinanti jokio tikėjimo „Auszra“ — veikiai pavirto į raudoniausią, kraštutinį laikraštį ir greit žuvo, paskriesdama smirdantį kvapą, kurį daugelis to laiko lietuvių palaikė už kvapą viso naujai kilusio lietuviško judėjimo... „Szviešos“ beveik nėra ką skaityti, nes vos keli jos numeriai išėjo; visi persitikrino, kad tas pats laikraštis, paskirtas ir inteligentams, ir prasičokams, neužganėdis nė vienu, nė kitu. „Uždėjo ją a. a. Kušeliauskas, ir-gi nesuvalkietis, ir tarp sandarbininkų to laikraščio, nežinau, ar buvo nors viens suvalkietis“. Negaliu nurodyti, kas iš suvalkiečių rašė į „Auszrą“ ir „Šviešą“ — dėl suprantamų priežasčių; bet kad tokių rašytojų buvo, tai p. A. J. be reikalo abejoja. Nereikia užmiršti, kad lietuviški laikraščiai buvo ir yra išleidžiami ne dėl pelno ir reikalauja didelės pašalpos pinigiskos ir literatiskos, teip kad svarumo punktas buvo ir yra ne redakcijoje, bet išleistuvėje: pp. Šliupas ir Kušeliauckas buvo tiktai atsakomaisiais išleistojo plenipotentais ir privalė jų klausyti: didumas-gi išleistojo buvo suvalkiečiai.

Vienok, jei išleidimas „Auszros“ ir „Szviešos“ būtų net vienu kauniečių nuopelnas, tai ir tai dar p. Kriaušaitis turėtų pilną tiesą pasakyti: „paskutinį laiką ėmė rašyti daugybė žmonių suvalkietiskai“. Nes tautiškas judėjimas stojo ant tvirtesnio tiktai nuo 1889 m., kada pasirodė „Varpas“, ir neužilgo „Ūkininkas“. Juodviejų redaktorius p. Šernas ir jo ipėdiniai — buvo ir yra suvalkiečiai, bet, kaip jau augščiau esu patėmijęs, ne tame klausimo svarbumas: redaktoriai ir čę buvo ir yra tiktai atsakomaisiais plenipotentais to ratelio, kuris tuodu laikraščiu išleidžia. Ir laikraščio kalba ir rašyba daugiausiai prigulėjo nuo to ratelio; tas-gi susidėjo iš vienu beveik suvalkiečių: tai lengva buvo matyti per kasmetinius jo susirinkimus. Iš jo sąnarių galiu paminėti tik mirusius — tris dideliai užsipelniusius daktarus: a. a. Juozą Kauką, Vinčą Kudirką ir Petrą Matulaitį. Tas pats ratelis, išleisdamas „Varpą“, išleido ir litografuotą lakštą su svarbiausiomis tuolaikinės rašybos taisyklėmis. Svarbiausia jų ypatybė buvo ta, kad dėl

daugelio praktiškų priežasčių, vietoje priimtos kun. Jauniaus ir mokintojų lietuviškos kalbos Senapilės gimnazijoje raidės **j**, suminkštinimui sekančių balsių pradėjo vartoti raidę **i** (vietoje **grazjosjos** pradėjo rašyti **gražiosios**), nors iš mokslo pusės čę be abejojimo labiausiai tiktų **j**. Vėliaus ta rašyba tapo šiek-tiek perkeista vėl to paties ratelio **i** šendieninę „Varpo“ rašybą (įvesta tapo **uo**, vietoje **ū** ir t. t.) Ir vargiai p. A. J. istengtų darodyti, kad „Varpo“ rašyba ir kalba neturėjo didelės įtekmės ant kitų laikraščių ir knygų. Nekalbant jau apie knygas, išleistas po priežiūra „Varpo“ redakcijos, ir šėip — išleistojai tankiai laikėsi „Varpo“ rašybos. Tas pats buvo Amerikoje: neminint p. Šliupo laikraščių (kurie gyvuoja tik po keletu dienu), atvykus tenais tokiems mylėtojams lietuvištes, kaip kun. Milukas, Žilinskas, Matulaitis, vietiniai išleistojai laikraščių ir knygų teip-gi pradėjo laikytis „Varpo“ rašybos: nesilaikė tik „Saulė“ ir panašūs į ją išleidimai, kuriems lietuvištes reikalai rūpėjo mažiausiai. „Apžvalga“ su savo rašyba turėjo įtekmę ant nekurių knygų, daugiausiai dvasiško turinio: iš Amerikos-gi išleistojų, kiek žinau, nėvėns „Apžvalgos“ rašybos nesilaikė. Šėip ar teip — vis tik p. A. J. nori perdaug sumažinti suvalkiečių nuopelnus — teip bent man išrodo,

Tečiaus tikras tame klausime ginčas prie dabartinių sanlygų yra negalimas, nes nė p. A. J. negali parodyti, kokie kauniečiai išleido „Auszrą“ ir „Svziesą“ ir rašė į jiedvi (žinoma, apart Šliupo ir Kušeliausko), nė aš negaliu išrodyti, kad didumas išleistojų ir rašytojų buvo suvalkiečiai; nors, kaip jau augsčiaus patėmijau, ir kalba, ir rašyba smarkiai žengė pirmyn ne prie „Auszros“ ir „Svziesos“, kurios gyvavo, sulyginant, labai neilgai, bet prie „Varpo“: čę-gi jau darbas beveik vienu suvalkiečių.

Ginčytis su p. A. J. neprisieina ir dėlto, juog p. A. J. tvirtina, kad „vartojamoji „Auszroje“ ir „Svziesoje“ lietuviška kalba visai nebuvo tai tarmė suvalkiečių. Na, o ta kalba be jokių beveik atmainų vartojama jug ir šios dienos lietuviškuose laikraščiuose“ Jei teip, tai ko reikia? Tegul suvalkiečiai džiaugiasi, kad šendieninė rašomoji kalba yra suvalkietiška, o p. A. J. — kad tai nesuvalkietiška: bet už ką-gi tada teip užpuldinėti ant p. Kriaušaičio? Jug jis vartoja tą-pat kalbą, tik ją laiko už suvalkietišką tarmę: p. A. J. kitokių „suvalkiškumų“ joje nenurodo, kaip tik tą vieną nelaimingą užbaigą — **ininkas** (darbininkas).

Iš tiesų tai tik labai nedidelė vakarinių augštaičių dalis (nekurie dzūkai ir padziūkiai) ištaria čę **-in**. Visi kiti ištaria **-y**; ir tai ne tik užbaigoje **-ininkas**, bet dar tankiaus in infinitivo praes. aet. ir in participio perf. pass. visų veiksmazodžių ant **-inu**: varginu, sodinu, vadinu — vargviti, sodyti, vadyti — vargytas, sodytas, vadytas; ištaria: „tegul bus pagarbytas“ Nesuprantu, dėlko p. Kriaušaitis to nepaminėjo savo gramatikoje. O tikrai, gal priderėtų tiesiog pripažinti esantį faktą, kad baisus didumas augštaičių (kurių kalba tapo rašomosios kalbos pamatu) ištaria

pagarbyti, pagarbytas, darbinykas, ir rašyti teip, kaip ištariama, nežiūrint į žemaičius ir aną mažytę augštaičių dalį: tokia jau mūsų kalbos evoliucija, juog **an, en, in, un** virsta palengva į nosines **a, é, i, u:** prieš **j, l, m, n, r, s, š, ž** ir **v** — jau visur išvirto; o prieš **k** ir **t** — dar tik nekuriuose augščiau nurodytose formose; ir tas formas mes galime prisavinti rašomajai kalbai, nes mes turime pilną tiesą imti už rašomąją kalbą augštaičių tarme **toje jos evoliucijos stadijoje**, kokioje mes ją randame **šendi**, ypač, kad kaip teisingai nurodo p. A. J., jau ir gilioje senovėje augštaičiai ištare **-inykas**. P. Kriaušaitis rašo vienok **-ininkas, pagarbinti, -intas** dėlto, kad **in** prieš **t** ir **k** niekur kitur nėra ištariama, kaip **y**.

Autorius dar nubaudžia nekuriuos lietuviškus raštininkus už vartojimą suvalkiškumų: **pats** vietoje **patis**; **sesers** vietoje **seseris**; **stuba** v. **gričia**; **giliukis** v. **laimė**. Nepagiriu tų rašytojų, bet turiu užtėmyti, juog **stuba** ir **giliukis** — tai ne suvalkiškumai, bet germanizmai (**stube, Glück**); **pats** vietoje **patis** vargiai kas vartojo: gal tai tiesiog spaudos klaida; o forma **sesers** yra be abejo senesnė už formą **seseris**, kuri tapo padaryta pagal analogiją su formomis **duris, žvėris, naktis** ir t. t., teip lygiai, kaip formos **būs, žūs, kliūs** kilo pagal analogiją su formomis **būsiu, -i, žūsiu, -i, kliūsiu, -i**; arba formos **matys, darys**, — per analogiją su formomis **matysiu, -ysi, darysiu, -ysi**: suvalkiečiai ir nekuri kiti augštaičiai ir čę užlaikė senesnesias formas: **būs, žūs, pūs (pūs)**- nuo **pūsti**, ne nuo **pūti** ir formas **matys, darys**. Teip bent, man užklausus, aiškino šitą klausimą prof. Jaunius.

Man rodos, reikia mesti šalin tą siaurąjį patrijotizmą, tą nepagirtinąjį papratimą kibti prie niekniekių ir bijotis, kad viena katra lietuviška tarmė neapturėtų šiek-tiek viršaus, sulyginant su kitomis. Kiek žinau, nieks nenori išdirbti **keleto** lietuviškų kalbų, bet **vieną, literatiškąją**. Ne be to: kiekvienas rašytojas kiša į ją savo provincijalizmus: nes kaip-gi kiteip galėtų ir būti? Tečiaus nieks nesipriešino principui vienos rašomosios kalbos. Laikui vienok slenkant, pasirodė, kad išdirbamoji kalba artimiausia yra vakarinių augštaičių tarmės — ar tai dėl jos ypatingo gražumo, ar tai dėl pačių augštaičių daugumo, vikrumo, darbštumo, augštesnio kultūriškumo, ar tai dėl kokių kitų priežasčių: klausimo svarbuma suvis ne tose priežastyse, bet tame fakte, kad rašomoji tarmė tapo labiausiai panaši į vakarinių augštaičių tarmę (ji nėra vien suvalkietiška, nes tarmės didelės dalies prūsų lietuvių, Raseinių, Kauno, Vilniaus pavietų, (bent tose tų pavietų parapijose, kuriose man teko ilgiaus pagyventi) skirias nuo suvalkietiškosios labai mažai). Dabartinė mūsų užduotis — ne ginčytis, ar suvalkiečių, ar keno tarmę turime priimti, bet — lavinti, plėtoti, tobulinti toliaus tą kalbą, kuri lygšiol buvo literaturoje vartojama.

Godotinas Redaktoriau ir maloningas skaitytojau, kuris turėjai kantrybę daskaityti šį mano straipsnepalaikį iki šiam daiktui! Atleiskite man už tokį dildymą Jusų laiko! Bet ką aš turėjau

daryti, jei mano draugai, kada jiems pranešiau, juog man jau pasisekė peržiūrėti kad toki niekai gali manę užimti. „Dėlko?“ — „perkaityk štai № 3 „Žinyčios“, pusl. 83. . . .“

Ir teisybė: kas, neperžiūrėjęs p. Kr. gramatikos, perskaitė p. A. J. straipsnį, tai galėjo išnešti išpūdį, juog tas p. Kr. — tai koks-tai kvailys, ir kvailys per visą pilvą. Nes štai ką apie jį rašo p. A. J. (apie jo gramatiką rašo ne teip daug — daugiaus apie jį patį): „jisai (t. y. p. Kr. išsirinko sau lengvesnį ir prastesnį kelią: vietoje rankioti įvairias dialektologiškas žinias, jisai apreiškė **ex cathedra**, kad gramatikos rašytojui to viso nereikia“. . . . Toliaus: „nieks iš jų (t. y. suvalkiečių) lygšiol nedrįso savo tarmę antmesti visai Lietuvai. P. Kr. pirmutinis pasiryžo tai padaryti. Bet dėlko-gi tai suvalkiečių tarmė turi viena viešpatauti? Kuo ji geresnė už kitas? Gal tuo, kad Suvalkai priguli į (bene **prie**?) Lenkiją, nuo kurios visokia šviesa turinti plaukti į tamsią Lietuvą ir Žemaitiją, kaip tvirtina lenkai, šaukdami: **ex Polonia lux!**“

Pagalinas labai originališkas užklašimas ir dar originališkesnis pamokinimas p. Kriausaičio, pilnai pritinkas gal tik melamedui, išguldančiam giliąsias Talmudo mintis: „ką pasakytų p. Kr., jeigu kas užmanytų išplaukėjusią varpą grūdan sugražinti? Jisai be abejojimo pasakytų kad tai negalimas daiktas! Ir pasakytų tikrą tiesą. Na, o jeigu teip, tai tegu-gi p. Kr. supranta, juog ir jo užmanymas įsiūlinti mums suvalkiečių tarmę, vietoj jau plačiai išsišakojusios lietuviškos kalbos, yra ir gi vien tik neišmintinga svajonė!“ . . .

Na, o „Tėv. Sargo“ redakcija, kuri ant p. Kr. gramatikos žiūri kitaip, kaip p. A. J. — teip jau ir liks be nubaudimo? Anaip tol! Štai ir jai pipirų:

„Redakcija „Tėv. Sargo“ nusidžiaugė, radus sau naują mokslo apaštalą ir pasiskubino įtikėti į visus jo skelbiamus naujus dogmatūs Reiktų ir mums turėti bent kiek moksliško skepticizmo ir, išvydus naują mokslo apaštalą, ne pulti tuojaus (bent **tuoju**?) prieš jį ant kelių su šauksmu: venite adoremus!“

Taigi gauna visi: ir p. Kr., ir „Tėv. S.“ redakcija ir ne suvalkiečiai už paiką jų geismą hegemonijos! Pagal p. A. J. straipsnį viskas teip išrodo: koks — tai p. Kr., nepažindamas liet. kalbos, nepažindamas net savo prigimtosios suvalkietiškos tarmės pasiryšo visai lietuviškai rašliavai primesti tą suvalkiečių tarmę — ir tai padaryti vienu tik savo autoritetu; „Tėv. S.“ redakcija ne tik nepasipriešino, bet . . . „išvydus naują mokslo apaštalą, puolė prieš jį ant kelių ir sušuko: venite adoremus!“ Žodžiu — tik imti juos visus ir sukišti į bepročių namus. . . .

Ir už ką toks paniekinimas? Vien užtai, kad p. Kriausaitis savo gramatikoje rašo **darbininkas**, o ne **darbinikas**? Ir kas toks p. A. J., kad pripažįsta sau tiesą teip kitus paniekinti? Bene tas pats p. Adomas Jakštas, kurs № 1 „Žinyčios“ projektavo tokią tikrai netikusią rašybą? Ar tik ne jalousie du métier jį pakurstė teip smarkiai ant p. Kr. užpulti?

Gali būti, kad atspauzdintas p. A. J. laiškas nebuvo paskirtas į spaudą; p. A. J. kreipėsi prie „Tėv. S.“ redaktoriaus nekaipo prie privatiškos ypatos, bet kaipo prie „Tėv. S.“ redaktoriaus ir pertai tas laiškas gali būti viešos diskusijos dariniu (objektu). Garbė „T. S.“ redaktoriui, kad neabejojo jo atspauzdinti, nežiūrint, kad tas laiškas jį patį smarkiai užgauna; redaktorius neišreiškė net jokio papeikimo autoriui, atsimindamas gal nuopelnus, kuriuos p. A. J. gal yra padėjęs „Tėv. S.“ redakcijai; pašalinėms vienok ypatoms negali pertai būti atsakyta tiesa liuosos kritikos tokių viešų apsiareiškimų ir tąja tiesa aš noriu pasinaudoti. Labiausiai nesmagų išpūdį daro p. A. J. straipsnio tonas: tartum kalba pats griausmingasis Jupiteris į kokius ten mulkius pigmiejus. . . . Toks tonas, jei ne išteisinomas, tai bet suprantamas būtų 3—4 kliasų gimnazisto kalboje; bet nuo subrendusio vyro (kokių, be abejojimo, pasirodo p. A. J., autorius kritikos „Keidošių Onutės“) turime tiesą reikalauti kitokio tono: olimpiško pasididžiavimo, užpuldinėjimo ne tiek ant autoriaus raštų, kiek ant jo paties perkreipimo prasmės autoriaus žodžių — viešoje diskusijoje negalima nepapeikti, kada-gi tas viskas nekiek neprisideda prie išaiškinimo paties pakelti klausimo. Aš labai geisčiau, kad „Žinyčioje“, ir visados būtų vartojamas toks smagus ir rimtas tonas, koks buvo vartojamas lygšiol: kad tas „Žinyčios“ tonas nieku nesiskirtų nuo tono kitų svarbiausiųjų laikraščių. Esu giliai persitikrinęs, kad didumas skaitytojų „Žinyčios“ teip-pat protauja ir mano žodžiams pritaras.

Ukiškis.



Mūsų dirvonai.

I. Rinkime marginius!

Žinia apie senovines gintarines iškasenas grapo Tiškevičiaus ties Birūtės kalnu labai svarbi. Palangos pajūris, užžėlęs pušėmis, su dėmėmis mūsų senovės, su neužgesusiais aidais ikišiol dar skaitlingos mūsų tautos kokias tai žadina sunkias mislis, kokius skaudžius jausmus širdyje! Skambūs balsai sklydo plačiomis jūremis lyg Skandijos krašto: klevo valtys, laivai lėkė per jūrių bangas į aną giminaičių šalį: ant abiejų jūrių krantų gyvena Lietuvių tautos. Kame-gi jos dabar? Palaikūs jų dabar žydai renka ir ant rinkos išstato. . . . Reti tautos likučiai vargsta, skursta. . . .

Nežinau, dėlko visos žinios iš Lietuvos ant manęs daro liūdną įpūdį. Kitos žinios, rods, būtų ir linksmesnės, o vis-gi tiek pat: perskaičius, vis-gi darosi liūdna, laukstu... Bet meskime tai į šalį.

Mūsų senovės palaikų labai mažai; mažai dėlto težinome ir apie savo praeitę; dar labiaus dėl to, juog daugumą tikrai mūsų palaikų svetimtaučiai, o sekdami juos ir mes patis skaitome už svetimus. Gintarinės gr. Tiškevičiaus iškasenos, kaipo atrastos nuo amžių grynai lietuviškoje vietoje, galėtų pridėti ne vieną žodį prie žinių, lipstančių mūsų senovės kultūrą, ypač apie mūsų senovės pramonystę, papuošimus ir tt.

Svarbu žinoti, ar nesiranda tose iškasenose, kokie nors paveikslai gyvulių ir žvėrių? Ypač, gyvačių, žalclių, anglių, šernų, arklių... Jeigu rastus paveikslai žmogaus, tai labai būtų geidžiama užlaikyti mažiausį ruoželį, rodantį jo drabužius, mažiausę vingutę, nuvestą senovės darbininko ranka, nes gali parodyti, kokiu būdu mūsų tauta papuošimus vartojo. Šitie pamarginimai gintarinių padirbinių gret su „raštais“ (išvedžiojimais) ir dabar mūsų moterų vartojamais, audžiant „rinktinius“ audeklus: žiurstus, abrusus, staltiesias, juostas, ir tt. duotų mums nors silpną numanymą apie tautišką mūsų ornamentą.

Rinkime-gi visokius mūsų žmonių vartojamus būdus papuošimo audeklų, nešystų, namų, kryžių, tvorelių, „margučių“, kuriais daugalyje vietų per Velykas išdabina stalą ir tt. Kad aš buvau mažas, Šuvalkų gub. margindavo marškinių pleškutes. Nežinau, dabar beg bevartoja tas pleškutes; o jei ir vartoja, tai vargu bemazgina. Paskutiniuose laikuose retai ir trumpai bebūdavau namie; bet vis-gi bučiau pasergėjęs, jeigu būtų kas nors vilkėjęs marškiniiais su pleškutėmis, ypač pamazgintomis. —

Savasis.

Vandalinas Šukevičius, autorius veikalų: 1) *Szkice z archeologii przedhistorycznej Litwy*. Cz. I: Epoka kamienna w gub. Wileńskiej. Wilniuje. 1901. pas Zavadzki; 2) *„Poszukiwania archeologiczne w pow. lidzkim i trockim*“, jau 15 metų darbuojas, kaipo neapsakomai sąžiniškas tyrėjas lietuviškų senovinių dalykuose ir pasiekė jau puikius rezultatus. Dar kūdikystėje po ietekmę profesoriaus-emerito botaniko Juozapo Jundilos, jaunojo, mirusio prieš 25 metus, įsimylėjo į gamtos tyrimą, o prieš 18 metų Načiuose ties Eišiškiais Lidos pav. uždėjo rinkmenę, kuri greitai išaugo sulyg žymiausias privatiškas archeologiškas rinkmenes. Šukevičius nuo pat pradžios metinių išdavimų „Šwiatowi“ o talpina išsemančius straipsnius. Seniaus mėgino rašinėti sanvaitiniuose laikraščiuose apie archeologiją, bet vienas redaktorius prarado vieną labai brangų jo rankraštį, o pašinius Lidos iškasinių padavė, kaipo Pompiejos palaikus (!!).

Dabar p. Šukevičius renka gausingą medžiagą apie žmonių ornamentaciją. Vienas artista-malierius jau parašė į vieną¹⁾ laikraštį

1) Kas tai yra tie „vienas“ ir „vienas“?

straipsnį apie papuoštus lietuviškus kryžius, pridėdamas Šukevičiaus piešinius, rūpestingai surinktus Lidos pavietai, ir pasisakė, juog tai vaisiai jo paties, malieriaus, darbo! Tai užgavo p. Sukevičių, o vienok jisai nutylėjo ir plagijato nenurodė. Neseniai išvartėme naują sansiuvą piešinių p. Šukevičiaus, perstatančių labai interesingus ir charakteriškus papuošimus, drąsiai galima pasakyti — „lietuviškame“ stiliuje, kryžių, langenyčių, pečių. Motyvai kartais labai originališki ir puikus. Galima pasinaudoti.

Algirdas.

II. Rinkkime meteorologiškas žinias.

(Naujas, lietuviškas, spėjimo būdas).

Peržiūrėdamas senovinius dalykus, aš sumišlijau vieną labai nevatną darbą: atspėjimo, kokie būs atėję metai, ir pasirodė man, juog tas atspėjimo būdas gali išduoti geras pasekmes. Dėlto reiktų tiktai žinoti oro būdą; reiktų ganėtinai turėti meteorologiškų žinių. Atsiremdamas ant tų žinių, kurias aš turiu, apie ateinančius metus galiu pasakyti, juog būs labai derlingi; rūgiai, miežiai būs labai geri; aš nesistebėčiau, kad išsipildytų: jis pildėsi jau nesykį. Būtų tai grynai lietuviškas spėjimo būdas. Dėl spėjimo apie atėjęs metus, kaip jau sakiau, reikalingos man žinios apie praėjusius metus. Teip man labai reikalingos žinios, koksai buvo oras mūsų kampe 1896 ir 1897 m.? kokie buvo metai? Kaip derėjo javai? kaip derėjo sodnų vaisiai? Smulkmenis, aš nežinau, beg galės atspėti; bet ir tai būs gerai, jeigu galės ir apskritai pasakyti, kaip dabar, juog 1902 metai būs derlingi, o 1904 metai būs bado metai. Jei žmonės sulaikys javus, būs pasiruošę, neipuls į nelaimę, lengviaus praleis bādą. Kaip matote, prof. Dembčinskio šlovė neduoda man užmigti. Ale juokus šalin metus, aš remiuos ant gana faktų ir, kad turėčiau meteorologiškus užrašus diena nuo dienos, tai šendieną galėčiau duoti visiems labai naudingas žinias.

Užsirašinėkite-gi kasdieną orą gyvenamosiose savo vietose; pažymėkite į tam tikras knygas ypatingumus metų, kas vodijo, kas gelbėjo žiedus, augimą, brendimą; kokie buvo rezultatai gale metų, — vis tai ne ant tuščio darbas: brangi tai būtų ilgesniam laikui praslinkus, knyga!

Savasis.

III. Protestai prieš „litvomanus.“

Turėdami kogeriausia valią tarnauti lietuviams kondaudingiausiai, mes nekuomet neužveriamė savo laikraščių lapų prieš tuos, kurie norėtų išreikšti priešingą mūsų numanymą; neužveriamė, nors turėtume tiesą ir tuomet, kad protestus prisiunčia svetimose mums kalbose. Dėlto ir šiame M patalpiname keletą balsų ir atsakymų vardan išaiškinimo abi pusi interesuojančių klausimų. Truputį liūdna mums, kad protestus gimdo ne principai, persitikrinimai, bet **ypatiškai** užgautieji; rodos teip: jei tu nebūtume paminavojęs **mano** pavardės arba bent tos vietos, kur **aš** gyvenu, tai kad ir kažinkokia krevatikystę būtumi parašęs, nebučiau atsiliepęs; bet dabar . . . Tiek to!

1. Pirmasis protestas yra **Šėtos prabaščiaus**, parašytas, žinoma, lenkiškai, ir išsiuntinėtas į „lietuviškąją jaunumenę“, t. y. į tuos, kuriuos numanė labiaus mylint lietuvišką kalbą, t. y. esant „litvomanais.“ Štai jis.

„17 d. vasario 1901. Garbus Pone!

Mėnesiniame laikraštyje „T. S.“, nelegališkai platinamiam tarp žmonių **nesuteikimui doriško mokslo, bet sudraikymui bendros ramybės**, jau antrą sykį nuo pernykščio rudens mestas apšlovinimas mano ypatos, t. y. būk aš į Š. bažnyčią įvedęs lenkišką kalbą, kurios nekuomet nebuvo; juog mano organista per š. Mišias su vargonais gieda lenkiškas giesmes, dėlto, kad prabaščius teip reikalauja. Todėl rašau į Garbų Poną, kaipo mylintį lietuvišką kalbą ir turintį įtekmę tarp savųjų artimųjų draugų, protestuodamas prieš tokį neteisingą užmetimą, viešai paleistą prieš mano ypatą; toliaus — apskelbdamas šiuo raštu, juog Jūsų, o lietuviškoji jaunumene! karštas vedimas tarp žmonių litvomanijos priešingas yra Dievo įstatymams, Dievo ir artimo meilei. Viešpats Kristus davė š. Evangeliją, idant Jo žmoneles Bažnyčios tarnai penėtų suprantomai, be jokio atskirio; žmoneles, kurie į bažnyčią ateina klausyti teisybės, ar tai būtų ponas, ar bajoras, ar menkas kumietis. Todėl mes, Dievo ir Bažnyčios tarnai, neturime tiesos stumdyti juos, bet visus mylėti Dievo ir artimo meile, nes visiems be atskirio turime davinėti evangelišką peną, sveiką ir suprantomą, nes už tai ilgainiui atsakysime. — Š. aš pažinau 1861 m., kad Jūsų dar ant svieto nebuvo, ir nuo to laiko lyg pusiau 1870 m. Kas met' po kelis kartus atsilankydavau į Š. bažnyčią ant atlaidų, kur visuomet apart lietuviškųjų būdavo ir lenkiški pamokslai sakomi ir suplikacijos giedamos **lenkiškai** teip, kaip ir Žeimės, Bukonių, Sesikų, Deltuvos, Ukmergės baž. irtt. Kaimynės parakvijos: Kedainių, Žeimės, Šėtos daugiausiai susideda iš sodiečių — bajorų ir žymaus skaitliaus dvarponių, kurie kalba **išimtingai** — lenkiškai ir **lygiai su lietuviais** yra Bažnyčios vaikai; todėl ir jie trokšta iš sakyklos išgirsti evangeliškos tiesos žodžius bent kuomet-ne-kuomet po keletą žodžių išimtingai **jų** kalba, kurią išžindo iš savo motinos krūtinės;

nesuteikti jiems tos retos paguodos būtų nešlovinga dvasiškajam vadui, būtų tai proga visuotinio nekantantumo kunigais, kurie ne erzinti parapijonis turi, bet vaisyti tarp jų Dievo ir artimo meilę. — Todėlgi ir aš, 40 metų kunigavęs ir prityręs ant dirvos Viešpaties pjuties, vienodai myliu visus savo parapijonis be jokio atskirio, ir sulyg tą, kiek esu iškalbingas, tiek į visus stengiuos prakalbėti su tiesos žodžiais, **nė vieną** šventę neapleizdamas lietuviško pamokslo arba katekizmo, ką visa parapija gali patvirtinti. — Tiktai dideliame reikale ir tai nedaugiau, kaip 4—5 kartus ant metų prakalbu lenkiškai, bet itužė ir jauni redaktoriai, priimdami nors ir neteisingą korespondenciją, viešai ją apskelbia, nurodydami ypatą. Išvardyti laikraštyje ypatą, prieš kurią turi ši-tą, yra skaudžiaus, neg viešai per veidą suduoti. — Pripažinta man ir tai už paklydimą, juog aš egzektivias už dūšias numirusiųjų, užpirtas bajorų arba dvarponių kalbančių tiktai lenkiškai, poterius užduodu ne lietuviškai, bet lenkiškai; iš to išeina: apturėjimui išganymo reikia išimtingai lietuviškai melstis! — Broliai Kristuje, jūs jauni ir dar nepirtyrę litvomanai! apsistokite ir visųpirmu pažinkite savo paklydimą, o paskui jau peikite pasielgimą senųjų. Azartu, viešai išreiškiamu lietuviškuosiuose jūsų laikraščiuose, ant kurių išleidimo nuo keleto metų nesigailite pinigų, laukiamos įtekmės nepadarysite, bet vietoje santarvės, meilės ir nuolankumo, įpūsite neapykantą tarp parapijonių, tarp vyresniųjų kunigų. Kaimynėje, duokime, parapijoje perniai kunigas, parkviestas prie ligonės nedavė išrišimo dėlto tik, kad, būdama lietuviškos kilmės, spaviedojos ne lietuviškai. Kunigas su Švenčiausiu Sakramentu sugrižo namo, o ligonė, išpažinus daktarui, juog už lenkišką kalbą neapturėjo išrišimo, mirė be Sakramentų. Antras atsitikimas: ant vieno pažįstamo mano dvarponio užsipuolė per spaviednę jaunas spaviedninkas, dėlko nesispaviedoja lietuviškai; dėl tos priežasties penitentas supyko ir atsitraukė nuo pakutos trybunalo; tasai penitentas ir šendien bijo ant spaviednės susitikti su jaunu kunigu-litvomanu. Čę kalbu, o nemielaširdinga jaunumenė! tokiuo keliu nepasieksite teisybės! — Pridursiu dar, juog aprašytasis organista, jau pilnai pramokęs graijiti Mišias, elgias ne iš baimės klebono, bet, mokydamas giesmininkus, vartoja giesmes ir lenkiškas ir lietuviškas, o tankiaus — lotyniškas, vienu žodžiu, lavindamos su giesmininkais, užtraukia visokias giesmes ne dėl pasigyrimo arba keno fantazijos, bet išimtingai dėl Dievo garbės.

Ant galo sakau, juog pakelti karę prieš lenkišką kalbą išimtingai bažnyčioje ir teip skaidyti parapijonis į partijas yra tai didžiausis absurdas, nesutinka su Bažnyčios dvasia.

Nužemintas Garbaus Pono tarnas Kristuje.

Kun. Juozas Sakalauskis.

Atsakymas. Garbus Tėve! Turėdamas pretensiją prieš mūsų Redakciją, dėlko išsirinkai tolimąjį kelią? Reikejo stačiai mums parašyti; mūsų laikraščius „lietuviškoji jaunumenė“ skaito, greičiaus

būtų gavusi žinoti, juog paklydome. Čę, ne „Tėvynės Sarge“ spauz-
diname jusų protestą, kurs vos iš kelintų rankų mums tekliuvo.
„Sarge“, kaipo laikraštyje, liandai paskirtame, ištikro neišpuola
kelti tokių klausimų, kaip apie apie neteisingą vartojimą svetimų
kalbų lietuviškose bažnyčiose, nes tai ištikro, šiundi ja prie netvar-
kystės — bažnyčioje. Tam tikslui, jei Tamstai tikos skaityti Nr. 1
„Žinyčios“, įžangą, isteigtas laikraštis, apšviestiesniems paskirtas,
kur gali drąsiau be atžvilgių pasikalbėti.

Teip tatau, padarę labai neteisingą įžangą apie „Tėvynės
Sargą“, tuos žodžius iš pradžios męs pabrėžeme, Tamsta labai
išmintingai kalbi apie kunigų užduotį teisingai ganyti visus be
jokio atskirio parapijonis; teip teisingai, kad net nereikėjo to
sakyti, nes męs ir gi gerai tai numanome. Jeigut-gi kariaujame
už lietuvišką kalbą, tai ne dėlto, kad lenkiškąją nužemintume
o lenkus paliktume be pamokslų, bet kad nuo pradžios šio amžiaus
daugius, ypač-gi Paneriuose nematyt tos pagirtosios evangeliškos
teisybės: lietuvišką kalbą sulenkėję kunigai teip nusmelkė, padarė
teip, kad susibalamūtiję kaimynai nebenori kits kitą besuprasti.
Niekur ant svieto nėra tokių prajovų, kaip jusų krašte. Latvijoje,
Fstonijoje svetimtaučiai kryžiokai-baronai, nors iš tradicijos neap-
kenčia vietinių gyventojų, latvių ir estų, bet bent kalbą jų suprantą
ir patis moka. Žemaičiuose didžponiai ir šėip jau bajorai ir gi
moka žemaitiškai, nes tą kalbą vartoja daugumas. Tuotarpu Lietuvoje,
„T. S.“ Nr. 4 1900 m. nurodytoje dalyje Ukmergės ir Panevėžio
pavietų sodžiai, kurių laukai ribojas, kits kito nesupranta! / Juokai
iš pono čebatų: lietuviai-sodiečiai „lenkus“ savo kaimynus suprantą,
bet tie „lenkai“ lietuvių savo kaimynų nesuprantą. Klausiamo,
dėlko? Dėlto, kad lenkuojančius dvarai ir klebonijos visėip
augštin kėlė, o lietuviškai kalbančius žemino; dėlto, kad dvarai ir
kunigai lietuviškos kalbos „nie znosili“, atsirado iš tų pačių lietuvių
subalamūtyti, kurie drįsta atvirai pasakyti: „ja litewska muowa
neznuosza“; kad ir dabar dar atsiranda tokie J. Witortai, tokie
Šwojnickiai ir jiems pavedus „Przegład'o Wszechpollski'o“ kores-
pondentai iš Lietuvos, kurie sistematiškai Lietuvą ir jos sūnus
prieš visa svieta purvina, o patis būdami nuo amžių Lietuvos
bajorais, drįsta išsitariti: „kad žinočiau, kurioje gisloje mano plaukia
lietuviškas kraujas, išraučiau ir numetęs sumindžiočiau“, dėlto kilo
„litvomanija“, kaip jus sakote, kuri sušuko: „stój! dotąd szedłaś, o
polonomanijo, ale dalej niepostąpisz“! né bažnyčioje, né zakris-
tijoje, né klebonijoje, né dvare, né paprastoje triboje!

Kariauti su vyresniosios eilės žmonėmis nebėra ko: jug
nepersimainys; bet su nauja eila ir naujas būdas gyvenimo užstos.
Tada ir su tarnais galės žmoniškai susirokuoti, ir grynai lietu-
viškiosiose parapijose lenkiškų suplikacijų nebereiks ir tt.

Šėtos parakvija tam tikro tyčiomis pasiūsto mūsų sandar-
bininko ištirta; turime dar sykį pasakyti, kad iš lietuviškojo
atžvilgio visai neteip ideališkai-teisingai stovi, kaip savo rašte

teikeis aprašyti, nors pamokslų dalykuose turite tiesą. Jau tas faktas, juog Tamsta 40 metų buvęs lietuvių vadu, nestengi surėdaguoti lietuviškai paprasto rašto, kalba prieš paniekinimą kalbos; nevartojant jos privatiškai, iš pripratimo nevartoji žmogus ir viešuose darbuose. — Mes abejojame, ar galėjo atsitikti toksai faktas, kaip įkalbinėjimas lietuvių mirštančiam ir nedavimas jam išrišimo už neklausymą. Jei teip būtų kas padaręs, tai, žinoma, ne „iš manijos“, bet iš „patijos“; už psychopatus idejos šalininkai neatsako. Kadangi vienok to vienatinio fakto nusitvėrę, lenkuojantįs važinėjas po visą pasaulę, kiekvienam rodydami kitokioje formoje, o nusidavimo vietą vis kitur perkeldami, tai jį rokuojame už išmislą gero Tamstos pažįstamo, p. Jel. iš Ž. p. arba ponios Buc. iš Šk. p. Karei už teip artimus širdžiai dalykus, kaip religiškoji ir tautiškoji, labai lengva peržengti ribas išminties ir šaltumo. Tamstai nurodėme augščiau, juog ir lenkuojantįs nemažiaus išisoksta už tuos, kurie vartojančių lenkišką kalbą lietuvių nepripažįsta už lenkus.

Padėkavodami tada už išganingą patarimą pripažinti savo paklydimą, lietuviškoji jaunumenė to paties geidžia ir nuo senesniųjų. —

2. Į mūsų rankas netyčiomis pateko dar šioksai kito klebono raštas, žinoma, lenkiškas, teipogi nors iš šalies protestuojąs prieš „litvomanus“.

„16 lapkr. 1900.

Doras Pone!

Tikiu, juog jųsų į tarnus rekomenduojamas žmogus yra geras ir ramus, juog nepersiėmęs „košvirių“ manija, verdančių šę-ten košę, kurios niekas nenori valgyti ir darančių milžinišką skriaudą pavienioms ypatoms ir apskritai — visai bendrijai, vietoje santarvės sėdami nesantarvę ir pagaliaus muštynes. Kristus jungia ir lipdžia, o kas skaido? Kas dar darbuojas ant išskaidymo? Kaip ta dvasia vadinas, kuri išeina prieš Kristų — sujungtoja? Labai tinka tas žmogus, juog moka abi savoji kalbi: lenkišką ir žemaitišką“.

Atsakymas. Raštas visiškai netikęs. Jo logika tokia: kaip aname proteste drėbta lietuviams tokia neva jų galvojimo konsekvencija: „apturėjimui išganymo reikia išimtingai kalbėti lietuviškai“, teip skaitant tą antrąjį norėtus išvesti tokią konsekvenciją: dėl užlaikymo Kristaus skelbiamos vienybės šiukštu! nuo vartojimo ir lavinimo lietuviškos kalbos!! Lietuviai, kurie pametę svetimą kalbą, ims kalbėti savą, būs antikristai ir jų dvasia — tokia-pat. Nu, tai perdaug. Kam čę visai nevietoje Dievo vardo minavojimas? Galų-gale mūsų laikraščiai jug tik dideliausiame reikale tepakelia balsą, polemikos dalykuose. Vaidai, jei kame kyla, ne dėl laikraščių kyla, bet iš laiko dvasios; mūsų laikraščiai tik pažymi įvykusį faktą. Šeip jau spauzdina pamokinančius dalykus, kurie apsviečia ir žmogų žmogum daro. —

3. Lenkomanai labai uoliai darbuojas. Negalėdami mokyti litvomanus spauzdintu žodžiu, sustinėja daugybę egzemplorių visokių rašytų plepalų, o kaip girdėtis, ir tam tikrą kaštą sumetę, kad ilgainiui galėtų su didesne spēka pradėti kontragitaciją vardan užlaikymo šventos vienybės, t. y. vienos lenkiškos kalbos visoje Lietuvoje. Štai dar vienas „pamokslas“, kurį didžiosios Lenkijos mylėtojos dešimtimis kartu perrašinėja ir po visą kraštą platina.

„Kalba p. Juozapo Kurdzikausio, Krakinavos parapijos, obywatelio, pasakyta, laidojant a. a. kun. Pranciškų Žukauski, tos parapijos prabaščių iš priežasties užpuldinėjimo kamendoriaus kun. Motiejaus Poželos, kurs lenkiškai kalbančius vadina išgamomis ir visokiu būdu maltretuoja“.

Jau vienas antgalvis ko vertas! Bet gi klausykime.

„Palaiminti pakajū darantįs, nes pavadinti būs Dievo sūnumis. Kas-gi turi didesnę tiesą Dievo sūnumi vadintis, jei ne kunigas, kurio pašaukimas apart apeigų ir mokslo negali nėkuo kitu būti, kaip tik pakajaus darymu. Tečiaus bendra visų žmonių silpnybė padaro tai, juog kame daug pašauktų, ten maža išrinktų. Su juo didesniu gailėsčiu atminkime, juog tasai, prieš kurio mirštamuosius palaikus stovime, kurio nebesugražinama, ne atlyginamą nustojimą, giliai jaučiame, juog tasai doras kunigas ir mūsų širdžiai brangus dvasiškas vadovas, netiktai buvo Dievo tarnas, bet iš tikro ir vienas iš Dievo sūnu. Nes-gi atmindamas Dieviškojo Mokytojo mokslą: „pakaju duodu jums“, mylėjo ramybę ir mums ramybę dovanojo. Menki žodžiai, kuriuos ištarti ketinu, išreikš tik ypatingą nuliūdimą, nes teip jau pripratome slėptis su bendru kentėjimu, kad jau ir **skūstis nebemokame**. Bet kad ant sustingusių nuo skausmų dūšių koks nors naujas ir netikėtas skausmas užkrenta ir **giliai širdį perima**,¹⁾ tada ir iš nebylių lūpų išsiverčia šauksmas, juo užkimeš ir šiurkštus, juo tikresnis ir teisingesnis. Tokiuo šauksmu, ne mano, bet mūsų, bet visų čę esančių ir neesančių parapijiečių, šioje valandoje yra mano šaukimas; „O, dėlko-gi, Viešpatie, šitą teisingąjį savo tarną pasiėmei iš mūsų tarpo pusėje dienų jo“? Ne lengvą šapą dedame čę į grabą, ne varpą, užkrėstą **nuodijančiomis kūlėmis** svietiškosios **veidmainystės** ir **svietiškosios neapykantos**, bet varpą, pilną sunkių, derlių, sveikų ir gyvastį duodančių tikėjimo ir Kristaus meilės grūdų. Visi be išimties jo verkiame, nes visus mus be išimties numylėjo, nes **ne sulyg kalbą**, kurią nuo tėvų apturėjome, bet sulyg mūsų širdį ir sąžinę mus sūdijo; nes nedalijo mūsų į „**vyžas ir išvalkas** (wywłoki), bet visuose mummyse, ar męš dvaruose ir dvareliuose, ar grįčiose ir grįčelėse gyvenome, matė savo brolius Kristuje, Išganytojo krauju vienodai atpirktus ir vienodą turinčius tiesą prie piemeniško jo rūpesčio. Su alyvos šakele ėjo prie mūsų, **ne su dygliuota**; **ne sėtrino**, bet taikino, **ne skirstė**, bet jungė, **nesėjo viesulų**, kurių pjutis — audra; nešaukė

1) Suprask: kad lietuviai pakalbėjo, juog pridera neniekinti lietuviškos kalbos.

sukibimų, kurių pasekmių nė praregėti, ne aprokuoti negalima: nebuvo apaštalu vieno būdo ar kalbos, nebuvo vaisytoju žmoniškų karščiavimų ir žmoniškų nesantarių, — bet buvo apaštalu amžinojo Dievo, kurs mus mokė: „prisakymas, kurį duodu jums, idant visi mylėtųmitės; o kaip aš jus numylėjau, idant ir jūs iš vieno mylėtųmitės; pagal tą pažins visi, juog mano mokytiniai esate, jei kits kitą mylėsite“.

Toksai buvo dvasiškas darbas neapgailimo mūsų avelių piemens, kurs visiems buvo geras, o ne vienam geras, kitiems negeras piemuo. Prieinamas, glaudus nuolaidus dėl visų, sau tik buvo nepermaldaujantis, kad reikėjo pareigą išpildyti. Nors taupnus ir rūpestingas, tol buvo nuo pageidavimo mamonos; todėl ne išteklių, bet skolas paliko. Kaip nenuilstančiam darbininkui išpuola, nerinko sau iš Viešpaties vynyno turtų, kuriuos „rūdis ir kandžios gadina“, bet paliko turtus dėkingos meilės ir atminimo mūsų širdyse; paliko lygiai mums svietiškesiems, kaip ir ypatoms, nešiojančioms kunigų suknes, tikrus turtus pavyzdžiuose savo dorybių ir darbo; ant galo, perdavė mums, kaipo palaiką, šitą štai iškilmingą Viešpaties pribuvimą,¹⁾ išimtingai jo mislimi ir rūpesčiu, darbu kilusi, maž-ne kaštu jo gyvenimo apmokėta. O, kad-gi tas veikalas kunigo, kurs buvo **kraujas mūsų kraujo ir kaulas mūsų kaulo²⁾**, kurio todėl nuopelną teisingai gali už mūsų šlovę paskaityti, idant tas veikalas išvertų amžius ir po amžių dar liūdytų prieš ainius, juog kada į mus taikė akmeniū ranką, kurią visados laikėme už brolišką, mes neatsakome akmeniniu sveidimu, bet akmeniniu pamatu; juog nesiekiame išnykimo, tik gyvenimo ir ramybės, juog nestatome paminklų vaidams, bet statome pakajaus skryne, apie kurią turime lūpomis paties Išganytojo užtikrinta, juog pragaro vartai, kokie jie būtų, nepergalės jos. Amen.

Prašome platinti“.

Atsakymas. Trumpai sakant: kunigas Žukauskis buvo bajoras, lietuvyste visiškai neužsiėmė ir dėlto obyvateliai padarė jį „tikru Dievu sūnumi“. Mes pažinome kun. Žuk. Buvo tai paprastas gana ramus kunigas, išstate bažnyčia, bet ir tiek. Drauginijame gyvenime niekuo neatsižymėjo, niekuo neinteresavojos ir visiškai nesitikėjo, kad ant jo grabo būs išlieta tiek panegiriškų žodžių, tiek veidmainystės ženklų. Ponas Kurdzikauskis, teip nesumaningai nuduoda Kristaus ramybę, kad daugiur lengvai prasimuša, kokia tai jo širdyje neapykanta verda prieš tuos, kurie su lietuvyste, „su vyžomis“ kišas. Turėkime gi dar vieną aiškų parodymą, kaip lenkai lermus sukelia, jau tik pirštų jiems teparodžius. Kunigas M. Poželą ir gi teko pažinti: ramiausiai ant svieto žmogus ir visai nekarščiuojantis lietuvis, neimantis nėjokio aktyviško dalyvumo

1) Kun. Žukauskis Krakinavoje išmūrijo puikią bažnyčia.

2) Tai yra: kun. Žuk. buvo bajoras ir bajorai jį telaidoja, nes visur šaukia: mes.

karėje už lietuvių. Visa jo kaltybė, rodos, yra ta, kad panevėžiečių bajorų susirinkime išsitaręs: kogi čę jus teip bijote lietuviško vardo? Jug ir jūsų gislose lietuviškas kraujas plaukia... Ant to atsakę, kaip viršiaus minėjome, juog jie pasiruošę yra išplėšti jį ir kojomis sumindžioti. Ant to ir baigęs tasai patriotiškas pašnekesis, parodęs visą Lietuvos meilę. Vienok, lietuviai, atminkite, kad jie nori gyventi ir akmeniu ant jūsų nemeta; atminkite, kad prie lenkuojančių ne su kadagio, bet su alyvos šakele reikia eiti... Tai jau bene perdaug būs?

4. Štai dar vieno **sentikio** protestas, kuris reiškia apskritą gana dar plataus būrio nuomonę. Nu, sutik, kad nori, su tais, kurie norėtų per amžių-amžius pasilikti ant vietos. Kaip pavyzdį, paduodame tik ištraukas iš to rašto, žodžių sukrovimą šiek tiek sutaisė.

Szłowingas Redaktoriau „T. S.“!

Zemaitems didžiause nelajme szioj gadinieį isz priežasties knigu, kurios suwysu iszejna pagadintas: ne musu tautiszku liežuviu, nej musu grinoms litaroms senoviszkoms, kurios buwa wartuojamas jau isz senu lajku musu Zemajeziu szalęj... Toliaus rašysime saviškai, o Garbus mūsų Protestantas dovanos mums tai, išvydęs, juog mokslo išdirbta rašyba daug patogesnė už jo vartojamąją tarmiškąją ir tai dar negryną. Tasai protestas buvo mums malonesnis už kitus, nes bent lietuviškai buvo parašytas, neg kiti, kurie moka (lenkiškai) kritikuoti, patįs nė tiek (lietuviškai) nemokėdami dirbti.

„Duok, Viešpatie, atilsį dangaus karalystėje mūsų rašytojams naudingų knygų, negailėjusių nė procės, nė kašto; kaip: a. a. 1) Vyskupas Motiejus Valančiauskis, išdavęs apie keles dešintis knygų visokio antrašo, 2) Pralotas J. Račkauskis, 3) Pralotas Rupeika, 4) Pralotas Kossakauskis, 5) Konauninkas Juzumavičė, 6) kun. Jonikavičė, 7) kun. Prelgauskis, 8) kun. Vereika, 9) kun. Savickis, 10) kun. Skrodzkiš, 11) kun. Myleška, 12) Ponas L. Ivinskis, išdavėjas Ukiškojo Kalendoriaus ir Žiwata S. Genawejtės iš lenkiško į lietuvišką perdėtojas.

Patįs būdami žemaičiai, nekaišiojo į savo raštus Prūsų Lietuvos žodžių, kaip dabar prikaišioja į knygas negirdėtų ir nesuprantamų išraiškų. Dėl to darosi nemažas mišinys tarp giedorių, būdynėse prie nabašninkų. Kad gieda tie, kurie moka iš atmintis arba iš senų kantičkų gražu klausytis; kada gi prie jų prisideda nemokantįs iš atminties, bet iš naujųjų, kur labai daug sukraipytų, — nebegal bepagiedoti dailiai ir išeina nė šis, nė tas: kalbos sumaišymas — kaip prie Babilionijos mūrų. Daugelis guodžias apsipirkę, pirkdami niekam nevertas vartojime ne naudingas knygas.

Negalime suprasti, iš kur tas užmanymas prasidėjo, ko šios gadinės antoriai nori, išjuokdami mus ir mūsų kalbą, būk tai mes

nemoką savo liežuviu kalbėti, esą sulenkąję etc. Nori pertaisyti prigimtą kalbą mūsų, čę gimusių, čę pasenusių; nori senus ir jaunus išmokyti kokios-ten naujos, sumaišytos su prūsiškai-lietuviškais žodžiais. Mažne kožna parakvija skiriasi viena nuo kitos savo kalba: kaip-gi gal norėti, kad vienaip kalbėtų Kauno gubernija, visi jos pavietai? Laužyk tu galvą, kaip čę būs žemaitiškai, kame teip sako, ir ar tikrai kame nors sakoma. Paprūsėje, Pakursėje, ties Vilniaus gubernija tokius žodžius, kaip: **šermenis, izdas, gyvatas** ir daugybė kitokių. Šios gadinės reformatai daugalį suklaidina, patįs nežinodami, ar tikrai teip kame nors sako, kaip jie rašo.

Dar sunkiaus mus spaudžia su naujomis savo išmislingomis literomis, atmetę daugalį iš vartojamųjų 19 amžiuje. Visi mūsų pirmieji raštininkai, rodos, nebuvo tušgalviai, jei galėjo kopuikiausias knygas parašyti, be jokių išmislių, statydami grynai lotyniškas literas. Naujos gadinės galvočiai išmislijo kažkokiais šmėklingas naujas literas; apkarstė žodžius lygiai kaip cigonas savo blizgučiais: kitas sukarpė (w, l, sz, cz), kitas papuošė įvairiais kašneliais, brėželiais, ant viršaus ir apačioje: i, i, ó, ó, è, è, e, e, l, u, š, č etc. . . . ir būk tu mandras skaityti! Ar senovės knygose gali kame rasti šiokius daiktus? Ne; dėlto dailiai neraišdami skaitėme. Dabar-gi iš naujo turime persimokyti po šios gadinės. Tiek tu — galėtų. Bet kame-gi tie moksliški kalbvedžiai? Taigi, visupirmu išleiskite mums moksliškas knygas, pabukles, jei norite įvesti naują tvarką ir surėdymą, idant augštaičiai pradėtų vienodai skaityti ir kalbėti. Gal tada ir pradėtume; bet nežinau, ar tai būs galima padaryti. Bene geriaus būtų rašius lietuviams lietuviškai, žemaičiams-žemaitiškai. Mums, žemaičiams, turėjusiems tiek išmintingų ir garbingų raštininkų, kurių darbais dvasiškai penėjomės, persunku, staigiai jų pritrūkus. Valdžia čę spauzdinti neleidžia; Prūsuoje kas perspauzdinimas Šaltinių ir Šaltinelių — tai savotiškas perdirbimas, su kitais nesutinkantis, pabaigtinai išniekinantis kitus išleidimus, liepias juos sudeginti, o tik tą tepirkti. Bet tai ne Kalendoriai: knygos perkas ne vieniems metams. Mums rodos, Prūsai perdaug perdeda naudodami laisve spauzdinimo, nesiklaudami nėjokios dvasiškos vyriausybės maldaknygių dalykuose.

Gal Viešpats duos mums geresnį laiką, gal atsiras iš mūsų tautos dvasiški vadai, pasirūpinsią apie išdavimą senoviškų, kaip viršminėtieji raštininkai rašė, knygų.

Gerai būtų išsirinkus vidurį žemaitiško skridulio, kur žmonės kalba gryniausiai žemaitiškai. Aš parodau šias parakvijas, pagal kurių tarmę būtų gražiausia rašyti: Kuršėnų, Raudėnų, Tryškių, Luokės, Užvenčių, Vaiguvos, Kražių, Kelmės, Saukenų, Kurtuvėnų.

Nemažesnį keblumą darote tomis naujienomis ir bažnyčios giedojime. Jaunieji kunigai, jūsų klausydami, nori įvesti naują

suvisu lietuvišką giedojimą, su **tvirtas** ir kitais pavedžiais. Žmonės tokių giedojimų nėra girdėję ir tyli, o gieda tik kunigas ir vargonista. Seniaus giedojo taip, kaip nuo pat pradžios mūsų tikėjimo, ale visi žmonės ir dėlto buvo garbė Dievui nemažesnė už dabartinę. Ar gi ne vis tiek Dievui, ar tu Jį vadinsi „viešpačiu“, kaip Prūsai savo karalių vadina, ar „ponu“, kaip lenkai vadina“?

Apleidžiame daugybę najiviškų sanprotavimų apie užduotį literatiškos kalbos, ypač-gi apie rašybos dalykus, ko „tautiškas mūsų liežuvis reikalalauja, kaip išpuola rašyti ir skaityti, kaip va: **geraj daraj, kalbieje**, Wiskupaj, klausite, dyrwa, dyržas, yrklas, yrka, ryszk etc“. Toliaus:

„Tėvynės Sargas“, jo Kalendoriai ir kitos jo išleidžiamos knygos būtų mūsų ūkininkams didei naudingas, kad nebūtų kalba taip keista, ne pagal žemaičių liežuvį, kaip parodėme, ir kad nebūtų taip pavojingas nuo svietiškosios valdžios; tiek ten yra prieš redą teršimų, kurius mes ir be to gerai žinome ir neturime reikalo skaityti. Dabar perskaitytes laikraštį koveikiausia mesk į ugnį, bijodamas policijos; kad nebūtų nieko prieš valdžią, nereiktų nė bijotis; politika mums nereikalinga: „su yla meškos nenudursi“, kaip sako Žemaičių priežodos. Erzinimas vyriausybės, piktžodžiavimas ant jos nieko mums gero neatneš, bet tik sunkesnius prispaudimus užtrauks. —

Meilingai prašome Malonų Redaktorių priimti į dėmę mūsų atsišaukimą, užganapadaryti čę darodytiems dalykams ir padaryti mums linksmą Žemaičių padangę; to nekantriai laukiame.

Žemaičių Prietelius.

Šitą protestą dedame šalip kitų parodymui, kaip sunku su visais susitaikinti: „Kiek galvų, tiek galvojimų“ apie kiekvieną dalyką gali būti. Su pp. sentikiais juo sunkiaus susiruokuoti, kad jie vieną sykį nusprendę, juog, viskas senoviškas yra geras, toliau nė žingsnio žengti nebenori ir gvalto šaukia ant tų, kurie verčia juos persmokyti, neapleisti mokslo bėgio. Šis protestas malonesnis už kitus, kad protestantas parodė čę daug geros valios ir pirmas, kaip mokėjo, užprotestayojo — lietuviškai.

5. Paskutinis Vilniaus Vyskupo atsakymas Lietuviams 17 d. gegužės mėn. 1901 m. № 890 šitoksai yra.

„Ponui Daktarui Antanui V. Vileišiui.

Ant Jūsų prašymo nuo 5 d. šio gegužės mėn. apie įvedimą pridedamosios lietuviškos dievmeldystės vienoje Vilniaus bažnyčioje ir apie paskyrimą ten kunigo lietuviu pranešu Jūsų Mylistai, juog aš tikrai norėjau ir pasiruošęs buvau užganėdinti Jūsų rūpinimos, nes man brangi yra visa avinyčia, neišskiriant tautų; bet Jūs patis supainiojote šitą klausimą ir nuo manęs atėmete galę užganėdinan-

čiai išrišti nepritinkančiu pastatymu, kurs apsireiškė išsiuntinėjime spaudintų pranešimų, parašytų su neapykanta manęs, ir prikerigime man bepamatinio atsakymo, būk aš padaręs tai, neturėdamas nėjokių tiesų, tuotarpu kad aš visiškai neatmečiau, tiktai prašytojams pasakiau, juog reikia palaukti, nes šisai dalykas negali būti greitai išrištas; jis šiame atsitikime reikia iš visų pusių ištaisyti, kad paskui neatsitiktų negeistinių susidūrimų ir nesusipratimų.

Todėlei palieku Jums su minavojamuoju reikalavimu kreiptis prie Apaštališkojo Sosto.

Vilniaus Vyskupas Zwierowicz.
Sekretorius Konauninkas Sadauskis.

Ats. Būdami po aštria sauvalinga neaprubežiuota valdžia, mes teip prisigėrėme jos dvasios, juog „reikalavimus“, nors vardan aiškiausios teisybės, skaitome už nevertus užganėdinimo; juo primygtiniaus reikalauja nuo mūsų, juo labiaus mes užsikietiname, nusileidimą skaitydami už pažeminimą savo valdžios ir ištikimybės. Tokios nuomonės prisilaiko visos vyresnybių rušis Rosijoje, kur apie žmonių reikalus rūpinos ne patis gyventojai, bet ant jų perdėti viršininkai su teip plačia valdžia, juog ką gero gyventojams daro, tai vis jiems rodos ne „iš reikalo“, bet „iš savo mielaširdystės“ darą. Nedrąsus „prašymai“, nusizeminimas ir laukimas Rosijoje labai branginami; statūs „reikalavimai“ skaitos už maištą.

Ne kaip kiteip galime išaiškinti ir Vilniaus Vyskupo užsikietėjimą, nes gerai žinome Vyskupą Zwierowicz'ių neesant priešingu Lietuviams ir jų reikalavimams. Apart Jo paties žodžių, kurių tikrumą neturime tiesos užginčyti, štai naujas patvirtinimas. Savo raštą apie Jubiliejų Jo Mylista liepė išversti lietuviškai; Popiežiaus Bullą ir gi liepė atmušti keliose dešimtyse egzempliorių — lietuviškai. Tokiu būdu Vilniaus Vyskupijos Lietuviai, išskyrus negut patį Vilnių, pirmą syk išgirs savo Piemens atsiliepimą lietuviškoje kalboje. Turime tvirtą viltį, juog tuo nepasibaigs.

Lietuviškąjį klausimą, neabejojame, Vyskupas Zwierowicz nori kogreičiausiai išrišti, o už pritinkiausį, diplomatišką išrišimo būdą, matyt, skaito tąjį, kurį nurodė pabaigoje savo rašto. Kad iš Rymo ateis prisakymas, Zvieravičė, kaipo Vyskupas, sulyg prisiektą paklusnybę be pažeminimo savo ištikimybės turės nusileisti, o lenkomanai neturės prie ko kabintis ir už „zdradę sprawy polskiej“ siusti.

Aišku, juog Vilniaus Lietuviai turi kreiptis prie Tėvo Šventojo, kurs Anglijos lietuviams tėvišką savo širdį jau parodė.



IV. Mūsų tėvynainiai.

Antros kliasos vagono važiuoja du poneliai. Susėdusiu ant minkštų kedžų kits prieš kitą, karščiai šnekas. Iš jų kalbos matyt juodu esant Lietuvos dvarponiais, turinčiais ne pererčias sodybas.

Pirmasis, truputį pražilęs juodbrūvis, mostaguodamas rankomis, pakyla nuo sėdinės.

Antrasis, siekdamas už jo rankos. Et, Panie Dobrodzieju! Kam teip karštai imti į širdį?!

Pirmasis. Kaip tai karštai? Ar gi tai girdėtas daiktas, kad šendieną mus, senus, niekintų... kad vienybę ardytų... kad norėtų sutraukti, ką patį istorija sujungė?! Tikrai neverti šitie jaunieji inteligentai, kad jiems ranką paduotumi!...

Antrasis. Kas tiesa, tai tiesa... Ir aš neapkenčiu tos... litvomanijos. Ir man ji jau daug tulžies sugadino. Bet...

Pirmasis. Gm!.. Tulžies sugadino!.. Tai vis dar nėra! Ale kaip jie gali drįsti svietaį paikinti? Mus, senus, varo net iš Dievo namų laukan! Šiurpas ima. Suplikacijas muzikiškai gieda; Evangelijų lenkiškai beveik jau nebenori skaityti, o užmiršta, kad parapijoje yra du obyvateliu; aiškiai sakau: du obyvateliu (ant pirštų parodo)! Neduok, Dieve, tokių dienų sulaukus! (Sėdas.)

Antrasis, užtraukęs cigaro. Teip, teip, Panie Dobrodzieju! Seniau tik to nebūdavo! Girdžiu, vargsta, naktimis velka iš Prūsų knygas... Kam to reikia? Ar nėra lenkiškų? Duoti žmonėms ir išmoks. Nori numirusį kūną atgaivinti: lietuvišką stambeldišką literatūrą įvesti... Juokai tik vieni!

Pirmasis. Masz slusznóść! Kalbi, kaip aniolas. Užmiršo, mat, vargšai, juog pats Dievas paliepė tėvynę mylėti... O aš jiems pasakysiu, juog siauros kaktos ir angsčios širdies yra tasai žmogus, kurs savo tėvynės nemyli ir dėl jos nesidarbuoja. O mūsų tėvynė tai Lenk... (Atsisukęs į šalį, išvysta ateinantį trečią pažįstamą, pažymaus ūgio, dar jauną vyrą). A! laukiamas svetys! Ponas Leopoldas! Kaip gyvenį? Ar sveikas, ar drūtas? Tatai seniai besimatėme! (Visi sveikinas.)

Leopoldas. Panowie! apie ką čę, jei valna paklausti, teip širdingai šnekatę?

Antrasis, ranka su paniekinimu numodamas. E! apie litvomaniją, Panie Dobrodzieju.

Leopoldas. Labai pagirsiu Tamstas, kad esate tokie tėvynainiai, juog ir kelionėje tėvynės reikalų neužmirštate. Tiktai truputį persergėsiu, kad mums reiks pamažu apie tokius svarbius daiktus šnekėti, nes tie... manai, išmislijo ir atvirai pasakoja, kad tai męs, kaip sušlapusios vištos, perdidelį liarmą keliame. Be to girdi, būtų šventas ramumas!

Pirmasis, šiuurkščiai. Kaip tai? Nešnekėti — zdrada ojczyzny būtų! Turime jug būti tais stulpais, ant kurių visas tėviškės rūmas ilsis, o Jūs sakote — nešnekėti?... (Liūdnei palingavęs galva, žiūri pro langą).

Antrasis, atsigriždamas į svetį. Ponas Leopoldas gal dar ką naujo mums papasakos?

Leopoldas. Naujo? Seni pas mus poteriai! Ką tik kalbėjaus su vienu inteligentu, su litvomanu. Tyčiojas iš mūsų rūpestingmo. Sako, būk mes paleidę savo nasrus, kaip išgverusias vejo melnyčias, o neparodą, girdi, darbų, kurie liudytų apie patrijotiškus mūsų jausmus.

Antrasis. „Kaip išgverusias melnyčias“! Tokių palyginimų, Panie Dobrodzieju, nereikia nei žmogui pasakoti.

Leopoldas. Labai perprašau! Ale ano inteligento kalboje, rodos, krislas teisybės randas. Sako jis, kad mes esame, kaip Varžuvos žydėliai, kurie būdami Lenkijoje, širdis įtempę turi į Palestinos Sioną. Lietuvos obyvateliai, sako, traukia į Varšuvą, užmiršdami, juog sąnariais yra lietuvių, ne lenkų draugijos.

Pirmasis, nekantriai. Aš pasakysiu Tamstai, Panie Leopoldzie: bučiau spjovęs tam... tam litvomanui į barzd... .

Leopoldas, skubiai pertraukia. Be barzdos buvo.

Pirmasis, užpykęs. No, tai į akis!

Antrasis, savo kaimyną tildydamas. Negikarščiuok, Pane Dobrodzieju! Bo garsus omeopatas Hamonas pasakė: visokis karštis vodija jeknomis (kepenoms).

Leopoldas, šypsodamas. Tamstos neduodate man šnekos užbaigti. Taigi, tolesniai sakė anas inteligentas, kad ne lietuviai, bet mes, dvarponiai, bajorai vienybę ardome, dėlto kad vietoje prasta žmogelį patraukti, pamokyti, apšviesti, mes... mes... no! nedrįstu to žodžio nė ištarti; mes, lenkomanai, paniekindami jį, chamais vadindami, atstumame nuo savęs. Mes noria, kad lietuviškas balandis užgiedotų, kaip lenkiškas gaidys. Tarp mūsų ir Lietuvos prasčiokų teesąs toks ryšys, kaip tarp meškininko ir meškos.

Pirmasis, atsidūskęs. Ak! ko tai tie litvomanai neiškalba! Negražu nei klausytis! Bet aš (karštai mostaguodamas) jiems pasakysiu, kad jie visi yra nedėkingi savo motinai - Lenkijai, kuri juos užaugino, užlaikė iki šiai dienai.... kas tai matė, kad provincija imtų vedžioti už nosies karalystę? Sako, ant lygių tiesų susivienijo... glupstwo!... Tegu tik nebejudina lietu-

viško gaivalo; tegu tik imasi už vienatinės, išlavintos lenkiškos mūsų literatūros, — Lietuvą užmirš. . .

Visi tris, vienu balsu. Užmirš Lietuvą ir pasieks. . .

Konduktaras, balsiai. Murawjowo! desiat minut! Netikėtai surikdyti mūsų tėvynės gladijatoriai nustėra.

Mikalojus Dagilėlis.



Diemantas ir Krikštalas.

Sakmė. Hekzametru.

Vienas vagis kaž-kaip išdą turtingo valdono išplėšė;
Diemantą, teipgi Krikštalą radęs, sau pasigavo.
Bet-gi deivė Laimė, bebėgant, jį, matos, apleido:
Draug su Krikštalu Diemantas krito ant žemės.
Tapę palikti juodu šalymais ant kelio gulėjo.
Pastyras Diemantas — tas buvo nėkiek nešlipuotas,
Juto didžią, be saiko, vienok jis savo vertybę.
Krikštalas mūsų varsoms įvairioms, kiek galint, spindėjo.
Džiaugės, linksminos, juogei pirmas pakels jį praeivis.
Teip ir nutiko. Krikštalas tapo praeivio pakeltas,
Diemantas dulkėms tuotarpu užraustas ant amžių.

Ir tu, mielas keleivi, panašių pavyzdžių patyriai:
Talentas, dora su mokslu tampa nesykį užmirštu,
Kad šiaudų ant urėdo draugijoje kūlį pastato.

Mikalojus Dagilėlis.



Sanrašai žymesniųjų spaudos suklydimų № 3 „Žin.“

Ant priešakinės pusės:	Atsakomas Red. — Atsakomasis.
„ rodyklinės „	Antanazas — Atanazas.
„ „	„Pajudinkime, vyrai, žeme.“ A. J. — Ūkiškis.
Pusė 2	nevydonai . . . išvarę
„ 4	sugrižęs išlankymo
„ 8	daug pusyste
„ 8	yvairiausias
„ 9	pazinimui
„ 9	Sita ne idėja mažiaus svarbi
„ 9	idelas
„ 9	nekantumo
„ 9	gadinės
„ 9	saupažintis priešingai
„ 9	kokia buti
„ 10	didesnė svarbė
„ 10	žmogus, tobulinas sav
„ 10	liekia specializacija
„ 12	saugudonė
„ 12	asakius
„ 15	Redrigo
„ 17	prie parapijonės bažnyčios
„ 17	Jezawitų
„ 17	Širvidus
„ 17	de requorum nuvetatione
„ 18	Nesilaukė
„ 18	plikšiais
„ 19	suzsikrėtusių
„ 19	Paltavokas
„ 20	o meriška
„ 23	užsidejo kojų
„ 23	pradėdavau
„ 23	nuo jų
„ 24	giemininkė
„ 24	kanolas
„ 24	dusyk u
„ 25	баринъ
„ 26	maistinku
„ 27	valdymo kleboniją
„ 27	miestelo budame
„ 27	klebonas
„ 27	į nelaisvę
„ 30	žuvėmis
„ 30	ant vyskupu
„ 31	krokodilai
„ 32	lygus darbininkai
„ 33	visi, — lygus
„ 33	Tamsta išjuokė
„ 33	iš dangaus aniolų
„ 33	Kolak
„ 35	Anuodo
„ 35	kad žmonėms
„ 36	Aniko
„ 36	ant suolo, sėdžiančiam
„ 37	davė progą
„ 37	Giliaus tikėjimo
„ 37	neigijau gal ir neigysiu
„ 37	nuokuope
„ 38	atidėlioti
	išvarę
	iš lankymo
	daugpusyste
	įvairiausias
	pažinimui
	Sita idėja ne mažiaus svarbi
	idealas
	nekantentumo
	gadinės
	užganėdinimui — priešinga.
	kokia
	svarbą
	tobulinas save
	liekia
	saugodonė
	pasakius
	Rodrigezo
	parapijinės
	Jezavitų
	Sirvidas
	regnorum
	nesulaukė
	plikšiais
	užsik.
	Paltarokas
	omeriška
	koją
	pradėdavau
	jų
	giesmininkė
	kardas
	a
	баринъ
	maistininkų
	klebonija
	rieslelio, budami
	klebonas
	nelaisvę
	žuvimis
	vyskupu
	Krokodilai
	lygus
	visi lygus
	išjuoki
	aniolai
	Kolak
	Anuodu
	žmonės labiau tiki
	Apniko
	suolo sėd.
	progą
	giliaus
	neigijau,
	nukuopė
	atidėlioti

39	Vamperėjo	Vamterėjo
39	lobesniam	juobesniam
41	išvysti, kur bendra	brenda
42	tvirtu nuomonių	tvirtų
43	Nuomone	Nuomonė
43	Kryžiaivių	Kryžiaivių
43	Užpelni brangus	brangūs
46	civilizacija	eivilizacija
46	kirčio užgynimo	kirčio — užgynimo
47	išdalintojų padarininių	išdailintųjų padarinių
47	Išaina tas	tai
47	pabaigė ji, ne bebūtų	pabaigė ji, nebebūtų
49	vilios rasiąs	velias
49	besidaruodame	-mi
49	šeimina	šeimyna
49	apie visa, ką	visaką
51	kalba rituališko	rituališka
52	rezoliucijos	rezoliucijos
52	toje kanceliarija	toji
53	Matinauskis	Malinauskis
53	iženginiame	ižen . .
53	tiktai norėtume	tikrai
53	rašė	rašė
53	obrusitelams	. . . liams
55	Giedr. dži	dž.
56	lenkomanija įleido	lenkomanija
58	maldaknygų	. . . knygų
58	muzikiškai	mūziškiškai
59	Zaludkas	Zaludkas
59	pralotos	praloto
59	gelbėtinąs nuo sudėjimo	sugudėjimo
60	Laža	Laša
61	mažumu neišpuola	mažumui
61	nesibrauja	nesėbrauja
62	Tūkstančiai musišku	musiškių
62	tarė nepridero	nepriderą
63	parėjo pragara	perėjo
63	atsikimą	atsitikimą
63	iš laiku	laikų
63	neabejotinę vertę	neabejotiną
64	dėl gražnos	gražnos
64	atgalo	ant galo
64	sumikliu	su mikliu
65	ką nors Egipte	ką nors.
65	ipoterą	ypotezą
65	teisybės rubus	(praleista) nuduoti.
65	lakui	laikui
65	istorišku šaltiniui	šaltiniu
66	liūdinkų	liūdininkų
67	girdėjau žmonės	žmones
67	prieš ciesoriuc	ciesorių
67	užsigit	užsigint
68	buvau užmirštai	užmiršęs tai
71	greblį	grėblį
71	Kila ginčas	kila
72	bešnekučiuojant	bešnekučiuojant
72	nuo marių	(praleista) lyg marių,
72	be kurių	kurių
72	išauklėti lietuvaitės	lietuvaites
73	apsaukęs bedievių	bedievių

73	neplūsta	neplūsto
74	ietuviškame	lietuv
75	tiesdavystė	tiesdavystė
76	su pasirizimu	pasirizimu
76	jaunumėnė	jaunumėnė
78	aprašome jaunikaičiai	aprašomi
78	sugriautą Rosiją	Rosiją
78	turėjęs būtų vilti	kilti
79	lietuvystės pamato	lietuvystės
82	autorius nerašo	autorius
82	žiūri	žiūri
83	idealai prakilnus	prakilnus
83	užmanymui ikūnytini	užmanymai
84	kila	kila
86	rankiojo	rankiojo
86	dialekto logiškas	dialek'ologiškas
86	minavojimame	minavojamame
89	mės turėtumu	turėtume
89	reikalauti	reikalauti
89	privalumai tarmės	tarmės
90	prisisavintį	. . . ti
90	dorodinėja	darodinėja
91	diftungus	diftongus
92	3 skyriuje penkių eilelių	paskutiniosios literos sustamos.
92	lygtėtis	lytėtis
92	tėmykite Gramatikos	gramatikas
93	su priesiuntimu	priesiuntimu
93	Sarbus	svarbus
95	tikykos	tikybos
95	tarpininkystė esant	. . . tę esant
95	Chomond	Lhomond
96	Ko geisti vaikų darbo	nuo vaikų darbo



Lk-20
2



Spaudinta pas J. Šenke, Tilžeje.

